

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Anabilim Dalı**

**YİRMİNCİ YÜZYIL SONU AMERİKAN ROMANINDA APOKALİPS
KAVRAMI, ÇÖKÜŞÜN ESTETİĞİ, KORKUNUN KİMLİĞİ**

DOKTORA TEZİ

Melis MÜLAZIMOĞLU ERKAL

DANIŞMANI: Prof. Dr. Atilla SİLKÜ

İZMİR-2010

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “Yirminci Yüzyıl Sonu Amerikan Romanında Apokalips Kavramı, Çöküşün Estetiği, Korkunun Kimliği” adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Melis Mülazımoğlu Erkal

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 14/04/2010 tarih ve 14/30 sayılı kararı ile oluşturulan jüri Amerikan Kültürü ve Edebiyatı anabilim dalı doktora öğrencisi Melis Mülazımoğlu Erkal'ın "Yirminci Yüzyıl Sonu Amerikan Romanında Apokalips Kavramı, Çöküşün Estetiği, Korkunun Kimliği" başlıklı tezini incelemiş ve adayı 14/05/2010 günü saat 11.00'da ^{90 dakika süren} tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/~~başarısız/düzeltilmesi gerekli~~ olduğuna oybirliğiyle / ~~oyçokluğuyla~~ karar vermiştir.

BASKAN

Prof. Dr. Atilla Silkü

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

Prof. Dr. Dilek Direnç

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

Yrd. Doç. Dr. Nuray Önder

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

Yrd. Doç. Dr. Seçil Saraçlı

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

Yrd. Doç. Dr. Murat Erdem

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

Tezin Türkçe Başlığı : 20. Yüzyıl Sonu Amerikan Romanında Apokalips Kavramı, Çöküşün Estetiği ve Korkunun Kimliği

Tezin İngilizce Başlığı : The Concept of Apocalypse, Aesthetics of Decadence and Identity of Fear in the Late Twentieth Century American Fiction

* 1. Doktora Tezi savunma süresi asgari 90 azami 120 dakikadır.

2. Tutanak (jürinin karar ve imzaları haricinde) bilgisayarda doldurulmalıdır

3. Tez başlığı (İngilizce ve Türkçe) mutlaka belirtilmelidir.

3. Doktora Tez savunmasında üyelerden en az birinin üniversite dışından olması zorunludur.

TEŞEKKÜRLER

Bir tezin en duygusal bölümü, teşekkürler kısmı olmalı. Tez boyunca sürekli gelmesini beklediğim bu kapanış, bu sona varma duygusu ve diğer bir taraftan tezin bu son halinin oluşmasını sürekli erteleme dürtüsü acaba şu sayfalarda yazılı apokalips kavramının başka bir açılımı olabilir mi? Teşekkürler kısmını yazmak beklenen sonun pek de ürkütücü olmadığını kanıtlarcasına önümde duruyor şimdi. Peki ya okurlar açısından? Özveri ve emekleri adına aslında bu teşekkürlerin büyük kısmı onlara:

Doktora tezimi tamamlama sürecinde bana zaman ayıran, yol gösteren, beni destekleyen, yeri geldiğinde eleştiren herkese minnet borçluyum. Öncelikli teşekkür, tez danışmanım Prof. Dr. Atilla Silkü'ye. Bu çalışmaya son halini verebilmem için en yoğun zamanında benden gerekli ilgiyi ve pozitif enerjisini esirgemeyen hocama ne kadar teşekkür etsem azdır. Bu tezi okuyup, değerlendiren tüm jüri üyelerine de katkılarından dolayı teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Bölümdeki değerli arkadaşlarıma, bu tezin yazım aşamasında karşılıklı fikir alışverişi yaptığımız sevgili Yonca'ya, ansızın kapısını çaldığımda bana tereddütsüz yardım eden sevgili Nesrin'e, konforlu odasını bana veren Esra'ya emeklerinden dolayı teşekkür etmek istiyorum.

Ve sevgili ailem. Bana her koşulda imkansız sunan aileme, evinin kapılarını açan Handan Teyze'ye, tatilini mahvettiğim Melissa Lâl'e binlerce teşekkür.

Son teşekkürüm, babama. Bu tezin bitmesini herkesten ve her şeyden çok arzu eden babama bana sağladığı her şey için minnettarım. Bu doktora tezi ona verebileceğim en güzel hediye...

İÇİNDEKİLER

YEMİN BELGESİ.....	ii
TEŞEKKÜRLER.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
1. GİRİŞ.....	1
2. TARİHSEL ARDALAN.....	11
2.1. Apokalipsin Batı Kültüründeki Yerine Genel Bakış.....	11
2.1.1. Kavramın Tanımı.....	11
2.1.2. Kavramın Çöküşle Olan Bağlantısı.....	15
2.1.3. Kavramın Postmodern Yorumu.....	23
2.2. Kavramın Batı Yazınındaki Örnekleri ve (Post)Apokaliptik Edebiyat Türü.....	30
3. KURAMSAL ARDALAN.....	44
3.1. Postmodernizm.....	44
3.2. Post-Feminist ve Eşcinsel/ <i>Queer</i> Kuram.....	48
3.3. Çevrebilimsel Kuram.....	61
4. YİRMİNCİ YÜZYIL SONU AMERİKAN TOPLUMUNA GENEL BAKIŞ.....	66
5. YİRMİNCİ YÜZYIL SONU AMERİKAN TOPLUMUNDA APOKALİPSİN ÇAĞDAŞ YORUMLARI.....	77
4.1. Apokalips ve Doğanın İntikamı.....	78
4.2. Apokalips ve Yeni Kimlikler.....	91
4.3. Apokalips ve Toplumsal Çöküş.....	111
6. SONUÇ	130
7. KAYNAKÇA.....	140
ÖZGEÇMİŞ.....	154
ÖZET.....	155
ABSTRACT.....	156

*“... İşte dünyanın sonu böyle gelecek,
Böyle gelecek dünyanın sonu:
Hayır, patlamayla falan değil
Bir iniltiye...” (95)*

T.S. Eliot, “The Hollow Men” (1925) adlı şiirinden. (Çeviri bana ait).

I. GİRİŞ

Yirminci yüzyıl sonu ve özellikle 1980 sonrasında Amerikan toplumunu ve edebiyatını uzun süre meşgul etmiş bir konu, dünyanın sonudur. “Dünyanın sonu yakın mıdır,” “dünyanın sonu nasıl gelecektir,” “bu sona ilişkin ortaya çıkan toplumsal korkuların kaynağı nelerdir,” “Amerika’nın çağdaş zamana ilişkin korkuları ulusal ve uluslararası duruşunu nasıl etkilemiştir” gibi pek çok soruyla gündemi meşgul ederek popüler bir söyleme dönüşmüş bu sorunsalın temelinde yatan ise apokalips yani, kıyamet fikridir. Yahudi-Hristiyan geleneğinde “dünyanın sonuna ilişkin gizli tutulan bilgilerin açığa çıkması sonucu oluşacak yıkım ya da kıyamet” olarak bilinen apokalips kavramının (The Holy Bible, *Revelation* 20: 1–6) bu dinsel boyutunun yanı sıra yirminci yüzyıl sonunda çok daha genel bir yıkımın adı olduğu görülmektedir. Muhafazakâr toplum yapısının ve geleneksel değerlerin vurgulandığı 1980 sonrası dönemde, Amerikan Devletinin varlığından rahatsız olduğu, bastırmak ya da unutmak istediği, ötekileştirdiği, ortaya çıkışını bir tehdit olarak yorumladığı, kısacası apokaliptik olarak nitelediği tüm belirtiler apokalipsin yeni açılımlarını oluşturmaktadır. Bu anlamda, yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunda doğa, toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran kimlik yapıları ve toplumsal çöküşe sebep veren pek çok belirti apokaliptik olarak tanımlanmaktadır. Apokalipsin kıyamet fikri taşımasının yanı sıra, çağdaş zamanda yaygınlaşarak popüler kültürü, kimlik sorunsalını, toplumsal yapıyı ve devlet politikasını etkileyen bir araca dönüşmesi, bir ulusun korkuları üzerinden varoluşunu nasıl biçimlendirdiği konusunu aydınlatmaktadır.

Amerika'nın "önceden tayin edilmiş ilahi kaderini" gerçekleştirme sürecinde genellikle kötü karakter rolü atfedilmiş doğanın, çağdaş zamanda küresel ısınma, iklim değişikliği, zararlı ışınların yeryüzüne yayılması gibi insan hayatını tehlikeye atan bir takım olayların merkezi olarak anılması, doğanın Amerikan toplumu için apokaliptik olduğuna işaret etmektedir. 1980 sonrası Amerikan toplumu bu durumu kısaca doğanın değişerek saldırganlaşması şeklinde yorumlayarak, bu "tehlikenin" engellenmesi adına teknoloji ve bilimsel gelişmelere daha çok sığınmayı vurgulamaktadır. Dahası, doğa tehlikeli olsa bile, alışveriş merkezleri, gökdelenler, uydular ve kopyalanan genlerle Amerika'nın yaratmış olduğu yapay uzam, doğa tehdidinin pek ciddiye alınmadığını göstermektedir. Bu, romanlar boyunca örneklenecek post-apokaliptik bir durumdur.

1980 sonrası Amerikan toplumunda apokaliptik olarak nitelendirilen ikinci bir durum, kimliğe ilişkindir. Etnik ve sınıf kimliğindense, bu çalışmadaki romanlarda apokaliptik bir unsur olarak tartışılacak olan, toplumsal cinsiyet rollerinin dışında kalan cinsel kimlik temsildir. Bunun sebebi, 1980 sonrası muhafazakâr Amerikan toplumunun kimlik bağlamındaki başlıca korkusunun yeni kadın kimliği, lezbiyenlik ve eşcinsellik olmasıdır. Bunun yanı sıra, apokalips fikrinin ele alındığı İncil'in *Vahiy* bölümünde ataerkil yapıyı tehdit eden unsurlar, kadın cinselliği ve eşcinsellik olarak gösterilmiştir (Quinby 1999: 87, 93, Berger 11, 16). Çağdaş zamandaki (post)apokaliptik Amerikan romanında da yeni kadın kimliği ve eşcinselliğe ilişkin benzer bir tutumun sergilenmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin dışında kalan her türlü kimlik temsiline bastırılması gereken bir tehdit olduğunu ortaya koymaktadır.

Çağdaş zamanda apokaliptik olarak nitelenen son durum, toplumsal çöküşe sebep veren bir takım belirtilerdir. Çekirdek ailenin dağılması, alkol ve uyuşturucu kullanımı, şiddet ve saldırganlığın ortaya çıkmasıyla baş gösteren toplumsal çöküş, iktidarın sürekliliğini tehlikeye atmaktadır. Amerikan Devletinin toplumsal kontrol mekanizmaları ile engellemeye çalıştığı ve bastırıp, gizli tutmak istediği bu durum apokaliptiktir. Görüldüğü gibi, doğa, kimlik ve toplumsal çöküş olmak üzere yukarıda ele alınan bu üç unsur 1980 sonrası çağdaş Amerikan toplumunun apokaliptik olarak yorumladığı durumları nitelemektedir.

Batı âlemi ve özellikle Amerikan toplumu için apokalips inancı Yahudi-Hristiyan geleneğine dayanmaktadır. Kavramın, Tevrat'ın "Hz. Danyal'ın Kitabı" ve

İncil'in "Aziz John'un Apokalipsi/Vahiy" bölümlerinde belirtilmiş anlamı, dünyanın sonuna ilişkin gizli tutulan gerçeklerin ortaya çıkmasıyla meydana gelecek yıkımın ve yeni düzenin bir melek aracılığıyla seçilmiş kişiye duyurulmasıdır (The Holy Bible, *Revelation* 20: 1–6, *The Book of Daniel* 7–10). Büyük ölçüde "Hz. Danyal'ın Kitabı" üzerine kurulu olan İncil'in *Vahiy* bölümünde, dünyayı etkisi altına alan kötülüğün kaynağı, şeytana uyanların sonunun yaklaştığı, yeryüzüne gönderilecek Mesih ile insanoğlunun şeytana karşı son savaşını yapacağı ve sonrasında tanrıya inananlar için yeryüzünde bin yıl hüküm sürecek refah dönemi, milenyum başlangıcı üzerinde durulmaktadır. Batı kültüründe var olan apokalips inancının yukarıdaki dinsel boyutuyla çağlar boyunca sayısız metinde temsili görülmüştür. Bunun yanı sıra, apokalips inancı Püriten geleneğinde altı çizilen "tepedeki kutsal kenti" kurma çabasını, milenyum fikrini, ataerkil toplum yapısını ve erkek otoritesinin yabancı doğada kurduğu değerleri yücelterek, Amerika'nın "önceden tayin edilmiş ilahi kaderini" gerçekleştirme politikasını meşrulaştırır. Bu ideolojik tutum doğrultusunda oluşturulmuş pek çok edebiyat eserinde apokalips inancı belirgin biçimde varlığını korumuştur. Apokalips inancının çağdaş zamandaki Amerikan edebiyatındaki örneklerinde de İncil'in "Vahiy" bölümündeki olay örgüsü ve Püriten mirasla bütünleştiği görülmektedir. Apokaliptik ya da post-apokaliptik yazın olarak adlandırılan bu tür, bir yıkım ya da yıkım sonrasına odaklanarak, genellikle cinsiyeti erkek olarak belirlenen bir kahramanın kötüyle savaşı ve dünyaya yeniden düzen ile barış getirme çabası üstüne yoğunlaşmaktadır. Dünyanın sonu üzerine odaklanan (post)apokaliptik edebiyat türünün kadına olan olumsuz bakış açısı ve yabancı doğanın kontrol altına alınarak medenileştirilmesi gereken bir meta olarak algılanması, bu türün İncil'deki apokaliptik söylemden beslenerek erkek egemen toplum yapısına hizmet eden politik bir araç olduğunu ortaya koymaktadır.

Üretim şekillerinin ve toplum yapısının değişmesine rağmen apokalips inancının yüzyıldan yüzyıla değişmeden varlığını koruması dünyanın sonuna ilişkin ortaya atılan korkuların da genellikle aynı kalmasına sebep vermiştir. Bu korkuların birincisi, salgın hastalıktır. Orta çağdaki veba salgını on dokuzuncu yüzyıl sonundaki frengiye ve yirminci yüzyıl sonundaki AIDS'e dönüşmüştür. İkinci korku, kadının toplumsal cinsiyet rolleri tarafından belirlenen alışıldık temsilinin dışındaki kimlik yapısına ilişkindir. İncil'in *Apokalips* bölümünde ve özellikle on dokuzuncu yüzyıl sonu Batı

edebiyatındaki temsilinde erkek iktidarını tehdit edici olarak yorumlanan kadın kimliği, yirminci yüzyıl sonunda yerini post-feminizmin yücelttiği yeni kadın ve eşcinsel/*queer* kimliğe bırakmıştır. Yüzyıl sonlarında tekrarı görülen apokaliptik belirtilerin üçüncüsü, uygarlık gelişimiyle paralel giden toplumsal çöküşe ilişkindir. Bir kültürün coğrafi, teknolojik ve entelektüel gelişiminin uzun vadede toplumsal çöküşe sebep verdiği pek çok kuramcı tarafından belirtilmektedir. Buna örnek olarak, Aydınlanma'dan bu yana vurgulanan modernitenin Auschwitz ve dünya savaşlarını yarattığı gösterilebilir. Çağdaş zamanda bunların yerini ise yıldız savaşları almıştır. Apokaliptik belirtilerin sonuncusu, doğanın tehlikeli, açıklanamaz, ürkütücü, aşkın yapısından dolayı Batı için çoğu zaman bir tehdit olarak algılanan varlığına ilişkindir. Dünyanın sonunu getireceğine inanılan tüm bu kaygılar, Batı'nın korkunç, tuhaf, bilinmeyen, alışılmışın dışında olarak nitelediği apokaliptik unsurların farklı yüzyıl sonlarındaki tekrarına birer örnektir.

Yukarıda bahsedilen durumların yol açtığı yıkım üzerine yoğunlaşan (post)apokaliptik edebiyat, ulusal korkuların gerekli olduğu mesajını vererek bir anlamda iktidara hizmet etmektedir. Ürkütücü, gizli, insanın üstesinden gelemeyeceği aşkın bir meselenin ortaya çıkması sonucu buna karşı savaşıp yeniden düzen getireceğine inanılan ve genellikle erkek olan bu kahramanın eylemleri üzerine yoğunlaşan apokaliptik metinler, devletin en güçlü ideolojik aygıtlarından biri olan dini meşrulaştırıp, statükonun¹ devamını sağlamaktadır. 1980 sonrasında tercih edilen bir edebiyat türü haline gelen (post)apokaliptik yazın, Amerika dünyanın efendisi rolüne bürünmeyip, erkek-egemen toplum yapısını desteklemeyip, sömürgeleştirmeye bir son verdiğinde ortaya çıkacak felaketi nitelemektedir. Ulusal ve uluslararası politika bağlamında düşmanını net çizgilerle belirleyen, ataerkil yapıyı, tüketim toplumunu ve teknolojik gelişmeler adına çevre yıkımını destekleyen, toplumsal cinsiyet rollerini yaygınlaştıran ve böylelikle yeryüzündeki cenneti kuracağına inanan Amerikan Devleti, çağdaş zamanda apokalips inancını canlı tutarak, (post)apokaliptik edebiyatın yaygınlaşmasına olanak tanımaktadır. 1980 sonrasında başkan Reagan ve Bush'un başını çektiği geleneklerine bağlı toplum yapısı ve kapitalist ekonominin sebebi yine Püriten kimliğin vurgulandığı apokalips inancından kaynaklanmaktadır. Görüldüğü gibi, Amerika'nın çağdaş zamana ilişkin korkuları, doğanın saldırganlaşarak teknolojik

¹ Statüko, tez boyunca 1980 sonrası muhafazakar Amerikan politikasını nitelemektedir.

ilerlemelerin önünü kapatması, toplumsal cinsiyet rollerinin öngördüğü kadın/erkek temsilinin alt üst edilmesi ve toplumsal çöküşün yaşanmasıdır.

Apokalips kavramına dinsel, teknolojik ve ironik/post-apokaliptik açıdan yaklaşmak mümkündür (Quinby 1994: 16, Dellamora 25, Berger 5, Wojcik 11–12). Tezin giriş aşamasından sonra gelen birinci bölümünde öncelikle apokalipsin dinsel boyutuna yer verilerek, Yahudi-Hristiyan geleneğindeki yerine, İncil’de ele alındığı metinlere ve Püriten geleneğindeki önemine değinilecektir. Bunu takip eden bölümde kavrama teknolojik açıdan yaklaşıp, apokalipsin toplumsal çöküşle bağlantısı vurgulanacaktır. Bu bölüm, dünyanın sonunun uygarlık gelişimiyle paralel gittiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Böylelikle, rasyonellik, kontrol ve düzen, kapitalist ekonomi ve ataerkil yapının uzun vadede toplumsal çöküşe sebep olmasıyla Aydınlanma’dan bu yana yukarıdaki dört özellikle biçimlenmiş olan “uygarlık gelişiminin,” apokaliptik olarak nitelendiği gözler önüne serilecektir. Apokalips kavramına son olarak post-apokaliptik/ironik açıdan yaklaşılacaktır. Richard Dellamora, John Berger, Frank Kermode, Lee Quinby, Jacques Derrida, Jean Baudrillard gibi çağdaş kuramcıların apokalips üzerine yapmış olduğu yorumlarla desteklenecek olan dünyanın sonu fikrinin 1980 sonrası Amerikan toplum yapısındaki yeri üzerinde durulacaktır. Bu bölümde apokalipsin ironik ya da post-apokaliptik olarak nitelendirilmesinin sebebi, tarihin en eski zamanlarından günümüze kadar yeryüzü ve insanoğlunun en büyük çöküşü çoktan yaşamış olduğu için çağdaş zamandaki durumun “apokalips sonrası” olarak adlandırılmasıdır. Bu çöküntüden sonra yaşanacak her şey post-apokaliptiktir, yani gerçeğin bir taklididir. Artık dünya savaşlarından, atom bombasından, Auschwitz’den sonra üretilecek daha kötü bir dünya sonu senaryosu kalmamıştır. Dolayısıyla meydana gelen çevre yıkımının, küresel ısınma ve iklim şartlarının değişerek insanlara zarar vermesinin pek de ürkütücü bir yanı bulunmamaktadır. Doğanın metalaştırılarak çöplüğe dönüştürülmesi ve yok edilmesi doğal bir süreçtir. Bozulan her şeyin bir yenisi, daha güzeli yapılabilir. Kısacası, çağdaş zamanda dünyanın sonu tuhaftır, gereklidir, çekicidir. Apokalipsi bu haliyle algılamak postmodern bir tutumdur. Bu yaklaşım, apokalips kavramının statükoya hem hizmet etmesi hem de eleştirmesi gibi farklı anlamları üzerinde durmayı gerektirerek, çağdaş

zamandaki Amerikan toplumunun korkularının neler olduğuna ve bu korkuların nasıl bastırıldığına değinmeyi hedeflemektedir.

Apokalipsin üç farklı açıdan ele alınacağı birinci bölümün sonunda kavramın Batı yazınındaki örneklerine değinilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle, Amerika'nın kurulduğu 1600'lü yıllardan bu yana dünyanın sonu fikrini konu edinmiş bir takım edebiyat eserlerinden alıntılar yapılarak, apokalipsin Püriten inanç ve toplumsal çöküşle olan bağlantısı üzerinde durulacaktır. Son olarak, apokalipsin çağdaş Amerikan edebiyatındaki yeri incelenerek, (post)apokaliptik türün belli başlı örnekleri ve bilim-kurguyla olan bağlantısı üzerinde durulacaktır.

Tezin ikinci bölümünü oluşturacak kısım, kuramsal ardalandır. Apokalipsin dinsel, teknolojik ve post-apokaliptik yorumları, kavramın çöküşle olan ilişkisi ve çağdaş zamanda edindiği yan anlamlar birden fazla kuramın bu bölümde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Postmodernizm, kuramsal altyapıyı oluşturan ilk başlık olmaktadır. Postmodern kuramın kullanılmasının sebebi, tezde incelenen romanların 1980 sonrasına ait olmasıyla değişen dünya düzeni ve politikasını vurgulamasıdır. Ayrıca, apokalipsin toplumsal çöküş bağlamında ele alınmasıyla kavrama post-apokaliptik bir tutumla yaklaşılmasını kuramsal açıdan postmodernizm beslemektedir. Bu bölümde postmodern kuram, üst-anlatılara olan eleştirel tutum, tüketim kültürü gerçeği ve güç-söylem ilişkileri bağlamında ele alınıp, bu üç alt başlıkla sınırlı bırakılacaktır. Bunun sebebi, postmodernizmin apokalips kavramıyla örtüşen yanlarının özellikle öne çıkarılmasına ilişkin bir kaygıdır.

Postmodernizmden sonra ele alınacak ikinci kuram, post-feminizm ve eşcinsel/*queer* yaklaşımdır. 1980 sonrası Amerikan toplumunda yeni kadın kimliğine ilişkin vurgularla belirginleşen post-feminizm, toplumsal cinsiyet rollerinin dayattığı normların dışına çıkan kadınlık temsilini ve lezbiyenliği pek çok kuramcının öne sürdüğü fikirlerle desteklemektedir. Ortaya çıkan bu yeni kadın kimliği ataerkil yapı üzerine kurulu muhafazakâr Amerikan toplumu için başlı başına bir tehdit olup, statükonun bastırmaya çalıştığı bir tehlike olarak algılanmaktadır. Kadının bir korku kaynağına dönüştürülmesi ve ötekileştirilmeye çalışılması İncil'in *Vahiy* bölümüne ait metinlerinde ve on dokuzuncu yüzyıl sonu Batı edebiyatında da sıklıkla rastlanan bir durumdur. Dolayısıyla, kadının bir tehdit olarak algılanması kutsal kitaptan bu yana

süregelerek, apokalipsin çağdaş zamandaki yorumunu oluşturmuştur. Böylelikle post-feminizmin tezde incelenen romanlardaki kadın kimliğine kuramsal açıdan bir altyapı oluşturması amaçlanmaktadır. Post-feminizmin tetiklediği eşcinsel/*queer* yaklaşım bu bölümde ele alınan üçüncü kuram olup, büyük ölçüde Judith Butler ve Julia Kristeva'nın fikirleri çerçevesinde analiz edilecektir. Adı, 1980'lerdeki AIDS salgınıyla beraber anılan eşcinsellik, muhafazakâr Amerikan toplumunun heteroseksüel kimliğini tehdit ettiği için bastırmaya çalıştığı ikinci bir tehlike olarak yorumlanmaktadır. Romanlardaki karakterler üzerinden örneklenecek olan eşcinsel/*queer* kimlik temsili, apokalipsin yirminci yüzyıl sonuna ilişkin diğer bir yan anlamı olmaktadır. Görüldüğü gibi, bu bölümde ele alınacak olan post-feminizm ve eşcinsel/*queer* kuramın, Amerikan toplumunun cinsel kimlik bağlamındaki korkularına kuramsal açıdan bir zemin hazırlayacağı düşünülmektedir.

Kuram bölümünün son alt başlığı, çevrebilimsel yaklaşımdır. Amerika'nın 1980 sonrasında hızlandırmış olduğu teknolojik ve bilimsel gelişmelerin doğa yıkımına sebep olması çevrebilimsel eleştirinin vurguladığı bir noktadır. İnsan kontrolünden çıkan teknolojinin çevre yıkımına yol açması ve doğayı çöpleştirmesi dünyanın sonunu hazırlayan sebepler olmasına rağmen, muhafazakâr Amerikan toplumunun 1980 sonrasında bu yıkımı doğal kabul ederek, doğanın metalaştırılmasını sürdürmesi doğanın apokaliptik bir tehlike olarak yorumlanmasının bir sonucudur. Püriten geleneğinin “tepedeki kutsal kenti” kurma adına yabancı doğayı kontrol altına alınması gereken bir yapı olarak görmesi ve doğanın asıl evcilleştirilmediğinde teknolojinin önünü kesmesi muhtemel bir tehdit olarak algılanması, çevre yıkımını yaygınlaştırmıştır. 1980 sonrası Amerikan toplumunda dünyanın sonu, “doğanın saldırganlaşması” olarak nitelenen iklim değişiklikleri, küresel ısınma, zararlı ışınların yayılması, nükleer patlamalar, vb. gibi olaylarla gelecek olsa bile bu durumun ürkülecek pek bir yanı yoktur; doğa bozulursa nasıl olsa teknoloji sayesinde bir yenisi, daha güzeli yapılabilir. Bu tutum, çevrebilimsel kuramın eleştirdiği bir nokta olmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, tezin ikinci bölümünde postmodernizmden post-feminizme, eşcinsel/*queer* kuramdan çevrebilimsel kurama dört farklı eleştirel yaklaşım ele alınacaktır. Böylelikle, apokalips fikrinin çağdaş zamandaki temsillerine kuramsal açıdan bir altyapı hazırlanması amaçlanmaktadır.

Kuramsal ardalının ele alındığı ikinci bölümün ardından, yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumuna genel hatlarıyla yaklaşılması amaçlanmaktadır. Özellikle 1980’ler ve 1990’lardaki toplumsal, politik ve teknolojik değişimlerin üzerinde durulacağı üçüncü bölümde, Amerikan Devletinin ulusal ve uluslararası bağlamda izlediği politika genel hatlarıyla tartışılacaktır. Reagan ve Bush hükümetlerinin vurguladığı geleneksel değerlerine bağlı, muhafazakâr Amerikan toplumunun kimlik, doğa saldırganlığı ve toplumsal çöküşe ilişkin korkuları ve bunları bastırmaya yönelik aldığı önlemler üzerinde durulacaktır. Böylelikle, apokalips kavramının dinsel boyutunu sürdürüp sürdürmediği gözler önüne serilecektir.

Tarihsel ve kuramsal altyapıyı takiben tezin ana kısmını oluşturan dördüncü bölümde yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunda apokalips kavramının farklı yorumları üzerinde durularak, seçilmiş on bir roman örneklenecektir. Bu romanların hepsi (post)apokaliptik türe dâhil olmamakla birlikte, korku, çöküş ve apokalips üstüne yoğunlaşarak yirminci yüzyıl sonunda dünyanın sonuna ilişkin ortak bir panorama çizdikleri için bu çalışmada bir araya getirilmiştir. “Apokalips ve Doğanın İntikamı,” “Apokalips ve Yeni Kimlikler,” “Apokalips ve Toplumsal Çöküş” olmak üzere kendi içinde üç gruba ayrılan bu bölümde ilk olarak “Apokalips ve Doğanın İntikamı” üzerinde durulacaktır. Batı’nın doğayı aşkın, hayranlık uyandıran, anlaşılmaz, ürkütücü, tehlikeli, dolayısıyla apokaliptik olarak tanımlaması, doğanın kontrol altına alınmasını gerekli kılarak, çağdaş zamanda doğanın metalaştırılmasını meşrulaştırmaktadır. Bununla beraber, Püriten inancının Amerikan Devletine evrenin kurtarıcısı rolünü yüklemesi, uygarlık adına atılan her adımın yüceltilerek, yabanıl doğanın teknolojik gelişmelerin önünü kapatması engellenmiştir. Kısacası doğa, Amerikan Devleti için her zaman şüpheyle yaklaşılması gereken apokaliptik bir durum, bir tehdit kaynağı olmaktadır. Doğanın kontrol altına alınması da buradan ileri gelmektedir. Bunun yanı sıra, tüketim toplumunun doğadaki değişmelere aldırış etmeyip, teknoloji sayesinde yeni, yapay bir cenneti kuracağına inanması doğa saldırganlığının çağdaş zamanda pek umursanmadığının işaretidir. Bu da, post-apokaliptik bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde ele alınacak olan *Rumors of Spring*, *Glimmering*, *The Postman* ve *In the Drift* isimli romanlar 1980 sonrası Amerikan toplumu için iklim değişikliği, küresel ısınma, zararlı ışınların dünyaya yayılması, nükleer sızıntılar, vb.

gibi dünyanın sonunu getirecek pek çok belirtiyi “doğanın saldırganlaşması” olarak yorumlayarak, doğanın başlı başına apokaliptik olduğunu belirtmekte ve teknolojinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu düşüncenin örneklenmesi çevrebilimsel kuramın sağladığı eleştirel bakış açısıyla gözler önüne serilecektir.

“Apokalips ve Yeni Kimlikler” başlıklı ikinci kısımda apokalips kavramı 1980 sonrası Amerikan toplumunda oluşumları gözlemlenen yeni kadın kimliği, lezbiyenlik ve eşcinsellik/*queer* bağlamında ele alınacaktır. Ataerkil toplum yapısının belirlemiş olduğu toplumsal cinsiyet rollerinin dışında duran her türlü kimlik temsili muhafazakâr Amerikan toplumu için bir tehdittir. Heteroseksüel yapıyı sarsan lezbiyenlik ve eşcinsellik ile kadın-erkek rollerinin geleneksel kalıplarını alt üst eden yeni kadın kimliği, tezde incelenecek romanlarda post-feminist ve eşcinsel/*queer* kuram tarafından desteklenecektir. Böylelikle, *The Postman*, *In the Drift*, *Glimmering*, *Misery*, *The Parable of Talents*, *The Queen of the Damned* ve *In the Country of Last Things* romanlarında 1980 sonrası Amerikan toplum yapısının apokaliptik olarak yorumladığı cinsel kimlik temsili üzerinde durulması amaçlanmaktadır.

“Apokalips ve Toplumsal Çöküş” bu bölümde ele alınacak son alt başlık olup, yirminci yüzyıl sonu Amerikan Devletinin toplumsal çöküşüne sebep olarak yorumladığı nedenler *American Appetites*, *Zeitgeist*, *The Parable of Talents*, *The Queen of the Damned* ve *In the Country of Last Things* ve *Angel of Darkness* romanlarında örnekleneyecektir. Çekirdek ailenin bozularak toplumsal yozlaşmanın oluşması, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, saldırganlık, şiddet ve tecavüzün artması bu bölümde toplumsal çöküşü hızlandıran apokaliptik belirtiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle, 1980 sonrası Amerikan toplumunda belirginleşen korkular ve bu korkuları bastırmaya yönelik uygulanan kontrol mekanizmaları vurgulanacaktır. Bu bölümde, toplumsal çöküş belirtileri, ulusal korkuların örneklenmesi ve bu korkuların bastırılma biçimine kuramsal açıdan postmodernizmin bir zemin hazırlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, “Apokalips ve Doğanın İntikamı,” “Apokalips ve Yeni Kimlikler,” “Apokalips ve Toplumsal Çöküş” başlıkları altında yapılan sınıflandırma, apokalips kavramının yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunda edinmiş olduğu anlamları gözler önüne sermeyi, böylelikle çağdaş zamanda bir ulusun dünyanın sonuna ilişkin yaratmış olduğu söylemden ne ölçüde beslendiğini göstermeyi hedeflemektedir.

Bir anlamda tez boyunca cevabı aranacak olan soru, çağdaş Amerikan bireyinin yeni korkularının neler olduğu ve bu korkunun Amerikan toplumunun sosyal dinamiklerini, ulusal anlamdaki duruşunu ve uluslararası kimliğini nasıl etkilediğidir. Bunun yanı sıra, apokalipse hem tema hem tür açısından yaklaşmak büyük ölçüde bilim-kurgudan beslenen (post)apokaliptik yazının varlığını vurgulamaktadır. Tezde incelenen birincil eserlerin tamamı olmasa da çoğunluğunun bu türe dâhil edilmesi, bu türün ilk örneği kabul edilen İncil'in *Vahiy* bölümünden 1980 sonrası Amerikan edebiyatındaki örneklerine kadar, (post)apokaliptik yazının ataerkil yapıyı ve statükocu değerleri vurgulayan bir söylemden beslendiğini göstermektedir. Bu iddianın tam karşısında ise apokaliptik yazının bastırılan seslerin ortaya çıkmasına imkân tanınması açısından mevcut düzenin bir eleştirisi olduğu yer almaktadır. T.S. Eliot'ın "The Hollow Men" isimli şiirinde dile getirdiği gibi, dünyanın sonunun bir patlamayla değil, Batı'nın pişmanlığının tercümesi olacak bir inilti ya da iç çekişle gelecek olması, Amerikan toplumunun ataerkil toplum yapısı, kapitalizm, Hristiyanlık, vb. türündeki üst anlatılar üzerine kurulu ideolojisini sorgulaması gerektiğini belirtmektedir. Apokalips, bu eleştirel tutumu vurguladığı için varlığı gerekli bir yapı olduğu kadar, toplumsal korkuların gerekliliğini belirtmesi açısından da iktidara yakınlığıyla göze çarpmaktadır. Bu çalışma, sona ilişkin bir kurgu olan apokalipsin yeni başlangıçlara ışık tutan yapısı ile alternatifler sunma hayali kuran Batı yazınından bir kesittir. Genellikle bölümler halinde yazılan ve devamı olan her (post)apokaliptik yazın örneği gibi, bu çalışmanın da gelecekte yapılacak diğer çalışmaların ilk basamağını oluşturacağı düşünülmektedir.

2. TARİHSEL ARDALAN

Bu bölümde Antik Yunan'dan yirminci yüzyıl sonuna uzanan geniş bir zaman dilimi içinde ele alınacak olan apokalips kavramının Batı dünyasındaki anlamı, onu niteleyen özellikleri, toplumsal çöküşle olan bağlantısı, kültürel hayata olan yansıması ve edebiyat metinlerindeki örnekleri üzerinde durularak, apokalipse üç farklı bakış açısıyla yaklaşılabilecektir. Dinsel, teknolojik ve ironik/post-apokaliptik açıdan ele alınacak olan apokalips fikrinin yüzyıllar boyunca değişen üretim şekilleri ve toplumsal yapı sonucunda edinmiş olduğu yan anlamlar üzerinde durulacaktır. Böylelikle, apokalips kavramının hem bir üst anlatı üzerine kurulu olduğu ve bundan dolayı sarsılmasının güçlüğü hem de toplumda bastırılmış seslerin ön plana çıkmasına yardım ederek mevcut düzeni zedeleyen bir kurgu olduğu anlatılacaktır. Genel olarak Batı dünyası ve özellikle Amerikan toplumu üzerindeki etkisinin inceleneceği apokalips kavramı son olarak yazın bağlamında ele alınarak, (post)apokaliptik edebiyat türü üzerinde durulacaktır.

2.1. Apokalipsin Batı Kültüründeki Yerine Genel Bakış

2.1.1. Kavramın Dinsel Tanımı

Yahudi-Hristiyan geleneğindeki anlamıyla, “dünyanın sonuna ilişkin gizli gerçeklerin ortaya çıkması, açığa vurulması, vahiy ya da kıyamet” olarak tanımlanan “apokalips” sözcüğünün kökenine bakıldığında milattan önceye inmek muhtemeldir (*Collins Cobuild Dictionary* 56). Eski Yunan ve Roma’da M.Ö. yedi ve sekizinci yüzyılda belirginleşen dünyanın sonu düşüncesi daha sonraki yüzyıllarda ortaya çıkacak kutsal kitaplardaki anlamıyla benzeşir, fakat dini anlamının bütünüyle oluşması Yahudiliğin kutsal kitabı olan Tevrat’ın “Hz. Danyal” bölümünde ve Hristiyanların kutsal kitabı olan İncil’in “Aziz John’un Apokalipsi/Vahiy” bölümünde dile getirilmiştir. Tanrının insanlık için aldığı son kararının Hz. İsa’ya duyurulmasını ve Hz. İsa’nın da bunu tüm insanlığa duyurması için Aziz John isimli havariyi görevlendirmesini konu edinen hadis, “İsa’nın dünyaya yeniden gelecek olduğu ve gelecekte olacakları önceden göstermesi düşüncesinin kanıtı olarak Tanrı, İsa’ya John isimli bir havari gönderdi ve John da bu olayın şahidi oldu. Bu kehaneti her kim okuyup

duyarsa ve inanırsa, kutsanmış olur, çünkü vakit yakındır” (The Holy Bible, *Revelation*, 1:1–3) şeklindeki sözlerle apokalips fikrinin en bilinen açıklamasını dile getirmektedir. Bunun yanı sıra, Batı kültüründe İsa’nın yeniden yeryüzüne gelişiyle başlayacak olan bin yıllık refah sürecini kapsayan milenyum fikri en eski ve en sağlam inançlardan biri olup, apokalips fikriyle bire bir bağlantılıdır ve yine İncil’in son bölümünde Aziz John’un konuşmasında bu fikirden bahsedilmektedir:

Ve cennetten gelen bir melek gördüm, elinde dipsiz bir kuyunun anahtarları vardı. Ve o melek, o pis canavarı, şeytanı bin yıl boyunca hapsetti o dipsiz kuyuya. Ve haklarında karara varılan hükümdarlar gördüm, zamanında İsa’ya itaat ettikleri için, yeniden diriltiip o bin yıllık zamanda onunla birlikte yaşadılar. O birinci dirilişe her kim şahit olduysa, kutsaldır, Tanrı’nın elçisidir. (The Holy Bible, *Revelation*, 20:1–6)

Yukarıda görüldüğü gibi, apokalipsin İncil’deki ayetlerde örneklenen kıyamet anlamında tekrarı göze çarpan bazı motifler bulunmaktadır. Gerçeğin bir rüyada/hayalde dile getirilmesi (*The Holy Bible, The Book of Daniel* 10:2 ff, *Revelation* 1:9 ff), cinsiyeti erkek olarak tayin edilen bu kişiye gizli mesajın melekler tarafından haber verilmesi, şeytanı temsil eden bir canavar (*The Book of Daniel* 7:1–8, *Revelation* 6, 20), iyiyle kötünün son savaşı, karar günü ve milenyum (*The Book of Daniel* 7:13–14, *Revelation* 20) gibi simgeler bunlardan bazılarıdır. Özellikle açlık, susuzluk, kıtlık, savaş, hastalık, doğal afet ve ölüm gibi dünya sona ermeden önce açılacak olan yedi mühür İncil’de kıyamet fikri anlatılırken bahsi geçen konulardan bazılarıdır (*The Book of Daniel* 7, 8, *Revelation* 6, 3:14–20, 5:1). İncil’deki apokalips inancıyla birlikte anılan bu motiflerin çağdaş dönemdeki (post)apokaliptik metinlerde tekrarının görülmesi Batı geleneğindeki apokalips inancının ne denli güçlü bir yapı üzerine kurulu olduğunun bir kanıtıdır.

Bunun yanı sıra, apokalips inancının İncil’deki anlatımında bir kadın imgesiyle birlikte verilmesi dikkat çeker. İncil’de bu kadından “güneşe bürünmüş kadın” şeklinde bahsedilir (The Holy Bible, *Revelation* 12:1–18). Bu kadının İsa’yı hayata getiren Bakire Meryem olması muhtemeldir, çünkü bahsi geçen ayetlerde şeytan kendine karşı gelecek en güçlü insanı doğurduğu için “güneşe bürülü kadının” peşini hiç bırakmaz. Kadının güneş imgesiyle birlikte verilmesi, o kişinin güçlü, koruyucu, evreni aydınlatan

aynı zamanda da tehlikeli ve yıkıcı olduğunu vurgular. Kadının yıkıcılık ve yapıcılık gibi niteliklerinden dolayı hem şeytana hem İsa'ya olan yakınlığı yine aynı bölümdeki başka bir hadiste anlatılmıştır (*Revelation* 20: 2). İncil'in *Vahiy* bölümünde benzer biçimde tasvir edilen bir kadın imgesi daha bulunmaktadır. Bu kadına "Babil'in fahişesi" denir ve tüm kötülüklerin başı, şeytanın ta kendisi olarak yorumlanır (*Revelation* 17, 18). Kendinden "kızıl başlı canavar" şeklinde söz edilmesi "güneşe bürülü kadını" temsil eden sarı, kırmızı, kızıl renklerini çağrıştırır ki, bu anlamda iki kadın imgesi arasında bir benzerlik göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra, Tevrat ve İncil'in son bölümünde Jezebel isimli bir kraliçeden bahsedilmektedir (1 *Kings* 21, *Revelation* 2: 20). Kocasının soyuna karşı gelerek kendi inançlarını devam ettirmek isteyen ve bu kararında başarılı olan azimli, özgür, güçlü ve erkek egemenliğini tehdit edecek, tehlikeli bir kadın portresi çizen Jezebel'in sonu, kocasının isteği üzerine köpeklere atılarak ölmesiyle gerçekleşir. Bunun yanı sıra Jezebel'in, kocasının, yani İsrail soyunun dini gereklerini yerine getirmeyip, putperest bir yaklaşım izlemesi onun her iki kutsal kitapta cinsel ahlaksızlığın kaynağı, şehvet düşkününü kadın şeklinde gösterilmesine neden olmaktadır. Jezebel'in sözlük anlamının "ahlaksız kadın" olması da buradan ileri gelmektedir. Yahudi-Hristiyan geleneğinin erkek merkezli tutumu sonucunda kadının ikinci plana atılarak ötekileştirilmesinin açık bir şekilde gözler önüne sürüldüğü bu ayetler apokalips inancındaki cinsiyet eşitsizliğini örneklemektedir.

İncil'in *Vahiy* bölümündeki metinlerin kadına olan olumsuz yaklaşımı aslında İncil'in geneline yayılmış bir tutumdur. Yahudi-Hristiyan geleneğinde, Âdem'in karısı olarak bilinen Havva'dan önce var olmuş ilk kadın, Lilith, yani Lamia'dır. Lamia, kendisinin Âdem'e bir çocuk verememesi sonucu Âdem tarafından terk edilmesi ve Âdem'in Havva'dan olan çocuklarını kıskanıp, yeni doğan her bebeğe beslediği nefretle ünlüdür. Yeni doğan bebekleri öldürmesinden ötürü Tevrat'ta şeytanın soyundan geldiğine ve tanrıya baş kaldırdığına inanılan Lamia'nın, toplumsal anlamda her zaman "kötü kadını" temsil eden bir imgeye dönüştüğü görülmektedir (The Holy Bible, *Book of Isaiah* 34: 14). Yahudi-Hristiyan kültürünün yanı sıra Müslüman toplumlarda da adı geçen Lamia, yeni doğum yapmış kadınların yaşadıkları lâhosa depresyonu ya da "albastı" şeklinde yorumlanan sosyal bir korkunun adı olmuştur. Antik Yunan'dan bu yana varlığını sürdüren Lamia mitosu, kendi soyuna ait çocukları doğurabilmek için

mümkün olduğunca çok sayıda erkekle cinsel ilişkiye giren tanrıça Hekate, cadılar kraliçesi, hayaletler ya da ölümler tanrıçası şeklinde birçok farklı ifadeyle karşımıza çıkmaktadır. Yunan mitolojisinde, sahip olduğu özellikler sonucu erkek iktidarını tehdit edici olarak yorumlanan Medusa karakterini de unutmamak gerekir. Sigmund Freud, “yılanbaşı canavara” dönüşmeden önce güzel saçları olan Medusa’yı erkek iktidarını ve cinsel gücünü tehdit eden simgesel bir kimlik olarak yorumlar. Freud’a göre, Medusa’nın kafasındaki birbirine dolaşmış yılanlar kadın vajinasını andırır ve bu anlamda, Batı kültüründe erkeğin bilinçaltındaki kısırlaştırılma korkusunun temsidir. Bunun yanı sıra, İncil’deki Salome karakteri erkek otoritesini tehdit ettiği düşünülen tehlikeli kadın kimliğine verilecek diğer örnektir. Üvey babası Herod, Salome’den kendisi için dans etmesini istediğinde bunu ancak tek bir şartla yerine getireceğini söyleyen Salome, aslında annesinin isteği olan Aziz John’un kafasının kesilmesini yerine getirir. Bu anlamda erotik dansıyla babasını ve erkek izleyicileri büyüleyen Salome’nin, hem kendisi hem de bir azizin ölümüne neden olan annesi Herodias, erkek iktidarını tehdit eden acımasız kadınlar olarak gösterilmektedir (The Holy Bible, *Mark* 6: 21–29). Yine İncil’de adı geçen diğer bir kötü kadın portresi, Delilah’a aittir. Kendisine âşık olan adamın çöküşünü hazırladığına inanılan Delilah’tan kutsal kitapta baştan çıkarıcı ve tehlikeli olarak bahsedilir (The Holy Bible, *Book of Judges* 16). Tüm ifadelerde açıkça görüldüğü gibi, Yahudi-Hristiyan geleneğinin kadına olan olumsuz bakış açısı, ataerkil toplum yapısının kadın kimliğine ilişkin korkularının ürünüdür.

Çağdaş dönemdeki (post)apokaliptik metinlerde de erkek egemenliğini tehdit eden kadın imgesi ortaya çıkar ve bu kadın tiplemesinin başlı başına bir apokalips kaynağı, dünyanın sonunu getirecek bir varlık olarak ele alındığını görmek mümkündür. Jezebel’in, Salome’nin, Lamia ve Medusa’nın (post)apokaliptik Batı yazınındaki karşılığı, dişi vampirler, telepatik güçleri olan savaşçı kadın kahramanlar, erkek iktidarını cinsel ve politik açıdan alt üst edebilen hayat kadınları ve lezbiyenlerdir. Tina Pippin’e göre, özellikle Afrikalı-Amerikalı kadınlar ataerkil Batı söyleminde genelde Jezebel olarak yansıtılmaktadır, çünkü siyah kadınlar Batı tarihinin çoğu döneminde beyaz erkeği baştan çıkararak onun düzenini tehdit eden potansiyel düşman olarak görülmüştür (Pippin 35). Yukarıda bahsedilen tehlikeli kadın kimliğinin on dokuzuncu yüzyıl sonundaki temsilinde ise “*femme fatale*” tanımı göze çarpmaktadır. Aynı anda

hem tehlikeli hem cezbedici anlamına gelen “*femme fatale*” kadın imgesi, on dokuzuncu yüzyıl sonu burjuva ideolojisinin kadına yüklediği bir kimlik olup, kadının Batı yazınındaki örneklerinde nasıl romantize edildiğini göstermektedir. Bunlara ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

Yukarıda ele alındığı gibi, apokalips kavramı kendi içinde tekrar eden motiflerle birlikte Batı âlemi için dünyanın sonunun gelmesiyle iyilerin ödüllendirileceği, kötünün cezalandırılacağı bir durumu nitelemektedir. Apokalips, M.S. 600’lerde oluşan Müslümanlığın kutsal kitabı Kuran’da da diğer tek tanrılı dinlerde olduğu gibi kıyamet anlamını korumuştur. Bunun yanı sıra, apokalips kavramı Hinduizm, Budizm ve Kızılderili inancı gibi çok tanrılı dinlerde de varlığını sürdürmüştür. Amerikan yerlileri için apokalips, beyaz adamın gelişi ve bunun sonucunda oluşan savaşlar, kendi medeniyetlerinin yıkımı, uğradıkları zulüm ve en sonunda yerlilerin Anglo-sakson Batı kültürüne olan teslimidir. Hindu ve Budizm’de varolan apokaliptik düşünce ise dünyanın yaratılışının kötülük, karmaşa anlamına gelen Kali dönemine denk geldiğine inanılan fikirden kaynaklanır. Bu inanca göre, dünya sürekli kötü güçlerin etkisinde kalmaya zorunludur, yani sürekli bir çöküş içerisindedir. Batı dünyası için apokaliptik düşünce M.S. beşinci yüzyılda gerçekleşen Roma İmparatorluğu’nun çöküşüyle pekişmiş olup, on dördüncü yüzyılda patlak veren veba salgını ile ortaçağın en büyük korkusunun adı olmuştur. Görüldüğü gibi, apokalipsi dinsel anlamının yanı sıra uygarlık çöküşü ile bir tutmak mümkündür. Bu da apokalipse teknolojik açıdan yaklaşmayı gerektirmektedir.

2.1.2. Apokalipsin Çöküşle Olan Bağlantısı

Apokalipse teknolojik açıdan yaklaşmak, uygarlık fikrini sorgulamaktır. Pek çok düşünüre göre, evrenin sonunun insanın bilgi ve ilerleme hırsından, teknolojik gelişmelerden, doğayı kontrol altına alma çabasından kaynaklanacağı olasıdır. Bu da uygarlık gelişiminin toplumsal çöküşe neden olduğunu göstermektedir. Bu bağlamdaki toplumsal çöküşe ilişkin en eski yorumlardan biri Tunuslu düşünür İbn-i Haldun’a aittir. Haldun, on dördüncü yüzyılda tamamlamış olduğu *Mukaddime*’sinde bir toplumun kültürel ve teknolojik açıdan büyük bir medeniyete dönüştüğünde, çöküşle

karşılaşmamasının olanaksız olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Metai Calinescu *Five Faces of Modernity* adlı kitabında, insanoğlunun yaratmış olduğu uygarlığın ilk insandan başlayarak günümüze dek hep daha da kötüleşerek devam ettiğini söylemektedir; bu anlamda insanoğlunu bekleyen bir çöküş olasıdır ve bu sonu insanın bizzat kendisi hazırlamaktadır (151). Denilebilir ki, büyük ölçüde teknolojik ilerlemenin sebep olduğu bireysel yabancılaşma, ilerleyen yüzyıllarda kolektif hale dönüşüp, kültürel bir çöküntüyü başlatmış ve uygarlığın sonunu getirmiştir. Sigmund Freud “The Origins of Culture” başlıklı eserinde toplumsal çöküş ve bireysel yabancılaşma üzerine yorum yaparken, toplum kurallarının birey bilinci üzerinde etkili olan başlıca baskı mekanizması olduğunu söylemektedir. Freud’a göre, bu kurallar bir kültürün uygarlık seviyesiyle doğru orantılıdır. Uygarlıkta ilerlemenin bedeli, insanın suçluluk duygusunu sürekli hissederek, bu kurallar tarafından daha da baskı altına alınmasıdır. Kısacası, bir uygarlık gelişme gösterdikçe, kültürel ve psikolojik çöküş artmaktadır (585). Bu da, dünyanın sonunun teknolojik gelişmeyle paralel gitmekte olduğunun bir göstergesidir.

Jean Jacques Rousseau 1750 yılında yazmış olduğu *Discourse on the Origin of Inequality* adlı eserinde, on sekizinci yüzyıl Aydınlanma düşüncesinin hatalı taraflarından bahsederek toplumların teknolojik ve entelektüel anlamda gelişmesinin ahlaki gelişimi sağlayacağı yerde, toplumsal anlamda çöküşe sebebiyet vereceğini ve aksine sosyal bir çürümeyi meşrulaştıracaklarını belirtmiştir (24–25). Friedrich Nietzsche’nin *Will to Power* adlı eserinde belirttiği gibi, “Aydınlanma ideolojisi ve akılcılık çöküşe neden olmuştur. İlerleme denilen şey bir kandırmacadan ibarettir” (56). Aynı bağlamda verilebilecek başka bir örnek, Frankfurt Okulu filozoflarından Theodor Adorno ve Maxim Horkheimer’a aittir. Adorno ve Horkheimer’a göre, Aydınlanma düşüncesinin özünde yatan, bilgiyi mistik güçlerden ve hayal ürünü açıklamalardan arındırarak, teknolojik ilerleme için bilişsel tekniklerin kullanılmasını öne sürmektir. Buna bağlı olarak, uzun vadede bilimin evrenselleşmesi ve bilimsel görüşün dünyadaki hâkimiyetinin güçlenmesi planlanmıştır. Bunun sonucunda insanın doğa üzerinde egemenlik kurmasına neden olan bir anlayış yaygınlaşmıştır. Doğa, insanın kontrol altına alabileceği bir metaya dönüşmüştür. Doğanın ikincilleştirilmesi insanın tanrıyı oynamasıyla eşdeğerdir (10). Medeniyetin ilerlemesi insanın doğa üzerindeki hâkimiyeti ile gerçekleşiyorsa, bu o medeniyetin kültürel anlamda gerilediğinin

göstergesidir (35–36). Adorno ve Horkheimer’in öne sürdüğü ana fikir, Aydınlanma’nın ilerleme getireceği yerde hegemonik iktidar ve zulüm getirmiş olduğudur. Kısacası, sanayileşmeyi yaratan mantık Auschwitz’i de beraberinde getirmiştir. Foucault’un *Discipline and Punishment* eserinde öne sürmüş olduğu gibi, “Aydınlanma düşüncesi özgürlük getirirken, kontrol ve baskıyı da yaratmıştır” (478). Sonuç olarak, apokalipse teknolojik açıdan yaklaşıldığında ortaya çıkan manzarada, toplumsal çöküşün insanoğlunun teknolojik gelişme arzusuyla doğru orantılı gittiği görülmektedir.

On sekizinci yüzyıl Aydınlanma fikrinin beslediği modernite kavramı da toplumsal çöküşe zemin hazırlaması açısından ilerleyen yüzyıllarda eleştiriye maruz kalmış diğer bir yapıdır. Henry Adams, *The Education of Henry Adams* (1907) adlı otobiyografisinin “The Dynamo and the Virgin” başlıklı bölümünde modernitenin gittikçe içini doldurduğu ve modernleşmenin hızla önem kazandığı 1900’lü yıllarda, Amerikan toplumunun ilerleme hırsını eleştirmiştir. Adams eserinde doğa-teknoloji çelişkisinin ilk örneğini vererek, ortaya çıkan başlıca iki simge üzerinde yoğunlaşır: Makine ve doğa. Dinamodan kasıt, genel anlamda teknoloji ve teknolojik gelişimin tohumları olan demiryolu, buhar gemisi ve telgraf gibi insanoğlu için büyük anlamlar taşıyan aşamalardır (1067). Diğer bir taraftan, el değmemiş, işlenmemiş ve bakırlığını koruyabilmiş her şey Adams için dinamonun karşısındaki yerini alır. İnsanı tehdit eden endüstri toplumu ve doğadaki gücü sürekli sömüren teknoloji bakir olanın her zaman karşısında yer almaktadır. Edebiyat yapıtlarında pek çok kez tekrarlanmış olan bu doğa-teknoloji çelişkisini Adams’ın eserinde ayrıcalıklı yapan nokta, eserde sürekli vurgulanan korku kavramının insanlık adına bir uyarı niteliği taşımasındadır. Leo Marx da, *The Machine in the Garden* adlı eserinde Adams’ın otobiyografisinden bahsederken, 1900 yılı itibarıyla başlayan ve sosyal hayata her anlamda damgasını vuran Paris Sergisinde karşılaştığı makine yığını karşısında yazarın sonsuz bir korkuya kapıldığını anlatmıştır. Marx, eserinde Henry Adams’ın aşağıdaki sözlerine yer vererek onun gelecek adına çok erken bir uyarı yaptığından söz eder:

Daha gelecek yüzyıllar boyunca, bilim insanın efendisi olmaya devam edecektir. İnsanoğlunun yapmış olduğu makineler, kontrolünün dışına çıkacak ve onu ürkütecektir. Günün birinde, teknoloji insanı kontrolünün

altına alacak ve tüm dünya havaya uçacaktır. Böylece, tüm insanlık ırkı da bir anlamda kendi intiharını hazırlamış olacaktır. (350)

Adams'ın insan kontrolünden çıkan teknoloji tehdidi üzerine yapmış olduğu gönderme bir önceki yüzyılda ortaya çıkan "luddite" kavramından beslenir. İngiltere'de Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olarak 1800'lü yıllarda makineleşme/otomasyon karşıtları için kullanılmaya başlanılan "luddite" kavramı kalitesiz iş gücü gerektiren makinelerin kullanılmaya başlanmasıyla çok sayıda işçinin işine son verildiği için ortaya çıkmıştır. İşçi ve işveren arasında uzun soluklu bir çatışmaya ve pek çok işçinin ayaklanmasına sebep olan "luddite" bilinci zaman içinde teknoloji ve kapitalizm karşıtı birçok kişiye atfedilen ortak bir kavrama dönüşmüştür (Pynchon par. 5–7). Thomas Pynchon'nın "Is it OK to be a Luddite?" adlı makalesinde belirtmiş olduğu gibi, çağdaş zamanda teknolojik ilerlemeye soru işareti ile yaklaşılmasından daha doğal bir şey olamaz, çünkü bu dünya tarihi insan kontrolünden çıkmış, hep daha iyiyi ararken yolunu şaşırmış bir teknolojinin hem edebiyatta hem de gerçek hayatta örneklenmiş pek çok dramatik sonucuyla doludur:

Mary Shelley'nin *Frankenstein*'nini, Horace Walpole'un *The Castle of Otranto*'sunu, Hiroşima'yı, Auschwitz'i, Yıldız Savaşları'nı, Çernobil'i, içinde bulunduğumuz bilgisayar çağını ve internet bağımlılığını hatırlamak yeterlidir[...] Yine de bilginin güce dönüştüğü, teknolojinin pek çok şeyi kolaylaştırdığı ve mesafeleri azalttığı çağımızda otomasyon karşıtı olabilmek güçtür. Gerçekten "luddite" olmalı mıyız? Yoksa sessizce oturup, yapay zekânın, moleküler biyolojinin ve robotiğin bizi büyülemesine seyirci mi kalmalıyız? (12, 21–23)

Pynchon'nın sormuş olduğu soruya Martin Heidegger'in 1954 tarihli "The Question Concerning Technology" başlıklı makalesi bir cevap olarak gösterilebilir. Heidegger için öncelikli olan, modern teknolojinin bir amaç değil, amaca ulaşmak için kullanılması gereken bir araç olduğudur. Teknoloji ancak bu bağlamda ele alınırsa, sonuçları yıkıcı olmaz. Heidegger, "teknoloji ortaya çıkıştır, gerçeğin açığa vurulmasıdır, onun kullanılması değildir[...] Teknoloji aynı zamanda bir başkaldırıdır, çünkü saklı olanın ortaya çıkmasıdır[...] Peki, bu başkaldırıda insanın rolü nedir? İnsan bilgiyi açığa çıkarma esnasında seslenilen bir varlıktır. Bu anlamda edilgen bir rolü mü vardır?" (32–

34) sözleriyle teknolojinin başlı başına bir oluşum, kurtarıcı, başkaldırı, gerçeklerin ortaya çıkışı olduğundan ve her zaman kendi içinde bir tehlike barındırdığından bahsederek bu yapının özündeki apokaliptik vurgulara dikkati çekmektedir. Bu noktada, insanın nerede durduğu büyük önem taşır. Heidegger'e göre insanın bu oluşumda sadece bir aracı olup olmadığı belirsiz bırakılmıştır ama dinsel apokaliptik metinlerdeki karakterlerin edilgen, seslenilen rolü hatırlandığında insanın teknolojik oluşumda aracı bir rol üstlendiği sonucuna varılabilir, çünkü aslolan teknolojik olan değil, teknolojinin kendisidir. Ve yanılgıyı önleyebilmenin de yeri işte tam burası yani, insanın teknolojiye olan duruşunu ayarlayabilmesindedir. Yeniden Thomas Pynchon'a dönülecek olursa, otomasyon karşıtı olmak, otomasyonun reddedildiği anlamına gelmez; bu tutum aksine insanları gerekli olan duyarlılığa sahip olmaya itmektir.

İnsanların hayatta kalabilmek için doğanın dengesini bozması, yani çevreyi tahrip etmesi toplumsal bir çöküşün habercisi olmaktadır. Bu anlamda apokalipse teknolojik açıdan yaklaşmak ahlaki bir boyutu da beraberinde getirir ki, bu da tüm insanlığı tehdit eden evrensel bir korkunun varlığını güçlendirmektedir. Oswald Spengler 1931 yılında yazmış olduğu *Man and Technics: A Contribution to a Philosophy of Life* başlıklı kitabında insanın neden olduğu bu tehdidi aşağıdaki şekilde özetler:

İnsanoğlu en sonunda bitkilerin, hayvanların ve kölelerin ona sürekli hizmet etmesinden, doğanın en değerli hazineleri metal, taş ve odunu sürekli tüketmekten, nehirlerin akışını kanallarla bozmaktan, doğadaki güç kaynaklarını gemi, yol, köprü ve tünellerle kısıtlamaktan yorgun düştü. Artık insanın istekleri doğadan faydalanmayı da geçti. Onun amacı artık kendi gücüne güç katabilmek için doğayı tam anlamıyla köleleştirmek. Bu zalim amaç, aslında her çağda süregelmekte. Henüz onuncu yüzyılda bile bir takım teknik yapılardan söz etmek mümkün... Makinelerin şeytanın icadı olduğu kesin. (263)

Spengler'in toplumsal çöküşe ilişkin teknoloji eleştirisi Ortega y Gasset'in *The Revolt of the Masses* (1930) adlı eserinde vurguladığı kaygıyla benzer bir durum olup, modern toplumda oluşan yeni insan tipine bir karşı duruş niteliğindedir:

Dünya modern ama yaşayanlar değil. İnsanoğlu, etrafında dönen bu modernleşmenin farkında değil, ama dünyayı yine de doğal bir enerji kaynağı olarak kullanmaya devam ediyor. Bu yeni adam motosikletini kullanmaktan hoşlanır, ama bunu cennet bahçesindeki bir ağacın doğal meyvesi olarak görür. Ruhunun derinliklerinde modernleşmenin yapay kimliğinin hiçbir zaman farkına varamaz ve araçlardan ziyade maddenin kendisine dönmenin önemini bir türlü anlayamaz. (par. 27)

Modern toplumun ve bu toplum yapısının yaratmış olduğu bireyin gelmiş olduğu son basamak üzerine yorum yapan çağdaş bir kuramcı, Francis Fukuyama'dır. Fukuyama'nın "The End of History?" (1989) başlıklı makalesinde dile getirdiği tezi, yukarıda bahsedildiği gibi olumsuz anlamda toplumsal bir çöküş olmayıp aksine, yirminci yüzyıl sonunda, Soğuk Savaş'la birlikte, toplumların varmış olduğu noktanın mutlak demokrasi anlayışı ve liberal kapitalist ekonomi olduğudur. Fukuyama tarihin diyalektik bir çerçevede ilerlediğinden bahsederek, ulaşılmış olunan sentezi, sınıf farkını ortadan kaldırarak tüm insanların barış içinde yaşadıkları liberal ekonomi olarak yorumlar (1–10). Dolayısıyla, tarihin sonundan bahseden Fukuyama'nın bu Hegelci duruşunun olumsuz anlamda bir çöküşle ilgisi yoktur. Fakat Fukuyama'nın bu görüşünü eleştiren kuramcılar, tarihin gelmiş olduğu son noktanın liberal ekonomi ve kapitalizm olarak adlandırılmasını ve ortaya çıkan insan tipinin burjuva toplumunun amaçlarından saparak yaratmış olduğu "son insanı," politik anlamda başlıca bir çöküş nedeni olarak görmektedirler. Fukuyama'nın son insanı bir anlamda Nietzsche'nin on dokuzuncu yüzyılda söz ettiği "tüm Avrupa'nın izinden yürüdüğü, geleneğe, ahlaki kurallara bağlı, sadece konfor, güven ve başarı peşinde olan, zayıf iradeli insan" modeliyle benzeşir (*And Thus Spoke Zarathustra* (1885) 39, 63, 363). Bunun yanı sıra, Samuel Huntington 1993 yılında yayımlamış olduğu "The Clash of Civilizations" başlıklı makalesinde, Batı'nın ahlaki bir çöküş yaşamakta olduğundan ve giderek kültürel bir intihara sürüklendiğinden bahsetmektedir. Dahası, medeniyetler çatışmasına sebep olan dini farklılıklar ve etnik yapı Batı'nın içinde bulunduğu çöküşe Batılı olmayanları da eklemek anlamına gelerek, daha trajik ve kapsamlı bir çöküşün habercisi olmaktadır (83–84, 183–186).

Bu anlamda, Amerika ve İngiltere gibi endüstri-sonrası toplumların, Aydınlanma'dan bu yana desteklenen emperyalist ideoloji doğrultusunda yaratmış oldukları insan tipiyle dünya çöküşüne neden olduğu söylenebilir. Batı ideolojisine karşı yapılmış bu eleştiri, Batı'nın uygarlık anlatısını alt üst eden pek çok yapıda yinelenmiştir. Yapısalcılık-sonrası kuramcılar, dünyada hala sosyal eşitsizlik, açlık ve işsizliğin var olma nedenini liberal ekonominin bir sonucu olarak görmektedirler. Marksist söylemde bahsi geçen yabancılaşma da, kendine, topluma ve üretime uzaklaşan bireyin gittikçe karamsarlaşarak çöküntü yaşamasını kapitalizmin bir sonucu olarak görür. Feminist kuramcılar da aynı şekilde, kapitalizmin bir sonucu olan cinsiyet eşitsizliğini eleştirmektedirler. Bunun yanı sıra çevrebilimsel görüşe sahip aydınlar, kapitalist ekonominin ve Batı'nın ilerleme politikasının çevre yıkımında bulunduğunu ispatlamaktadırlar (Buell 143,151). Tüm bu sebepler göz önüne alındığında, liberal ekonomi ve tüketim toplumu başlıca toplumsal çöküş nedeni olmaktadır. Bu durum, apokalipsin teknolojik yorumuyla ortaya çıkan bir düşünce olup, apokalipsin toplumsal çöküşle olan ilişkisini sergilemektedir. Apokalipse teknolojik açıdan yaklaşmak kapitalist dünya düzeninin evrensel bir tehdit olduğunu gözler önüne sermektedir.

Daha önce belirtildiği gibi Spengler'a göre, uygarlık, gelişimin zorunlu olarak vardığı son basamağıdır, bir bitişdir. Aynı zamanda bir başlangıçtır, fiziksel, coğrafi ve entelektüel ilerlemedir. Evrensel ve sonsuz doğrulara ulaşma çabası her zaman bir çöküş yaratmıştır (*The Organic Logic of History* 496). Apokalips üzerine yorum yapan çağdaş kuramcı Lyn Pykett de Spengler'ın çöküş kavramına olan benzer yaklaşımıyla apokalipsi iyi ve kötü yönleriyle bir arada ele alarak, kavramı sosyal bir geçiş dönemi olarak tanımlar. Pykett'a göre, apokalips belli bir döneme ait ideoloji, din anlayışı, ahlak ve kültürden diğerine geçmektir (3). Apokalips, iyi ile kötünün, eskiyle yeninin karşı karşıya kalmasının sonucunda oluşacak yeni düzenin başlangıcı olarak yorumlanmaktadır. Bu anlamda apokalips fikri ürkütücü bir durumu niteleyip, insanlığın sonu anlamına gelse de, yenilik vaat eden diğer bir dönemin de adı olmaktadır. Kısacası, apokalipse olumlu açıdan yaklaşmak mümkündür. Ancak bahsi geçen bu olumlu sürece ulaşmak için ürkütücü evrelerden geçmek zorunludur. Bu da, apokalipsin “yüce” kavramıyla birleştiği noktada kendini gösterir. Bu bağlamda, Immanuel Kant ve Edmund Burke'den söz etmek yerinde olacaktır. *A Philosophical*

Enquiry Into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful adlı kitabında Burke, “yüce”den doğada korkuyla karışık olağanüstü bir durum karşısında ortaya çıkan şaşkınlık ve hayranlık hissidir şeklinde bahseder. Ürkütücü ve olağanüstü olan her duygu yücedir. Burke’nin söz ettiği gibi, “tehlike ve acı çok yakına geldiğinde insana haz vermekten uzaktır ve kısacası bu korkunç bir durumdur ama belli bir mesafeden yaklaşıldığında bu duygular güzel hatta olağanüstü bir duruma dönüşebilir. Bu da yüce olarak adlandırılır”(51–52). Güç, sonsuzluk, büyüklük, ışık, ses ya da renkler Burke’nin yüce tanımına verdiği örneklerdendir. *Observations on the Feeling of the Beautiful and Sublime* adlı kitabında ele almış olduğu gibi Kant’a göre yüce, bir takım kalıplardan uzak, belli sınırları olmayan ve güzellikten ziyade, insanda olumsuzluk hissi yaratabilecek kadar zorlayıcı bir nesne, durum ya da histir. İnsanda memnuniyet uyandırmak yerine “olumsuz bir haz” (*negative pleasure*) verir, çünkü yüce duygusu insanın tanımlayabilme yetisinin çok üstünde, dehşetle karışık korku yaratan bir durumdur. Yuvarlanacakmış gibi duran dik, keskin kayalar, gökyüzünde yığınla biriken gri bulutların arasında çakan şimşekler, tüm sessizliğiyle patlamaya hazır bekleyen volkanlar, yıkıcılığıyla kasıp kavuran kasırgalar, dipsiz okyanuslar, bir şelalede patlayan köpükler, vb. şeyler karşısında insanoğlunun kendisini aciz, korkak ve çaresiz hissettiği benzersiz durumlar yüceye bir örnektir (45–50). Kant ve Burke’nin yüce kavramına ilişkin yapmış oldukları yorumlar apokalips düşüncesiyle oldukça paraleldir. Bir yüzyılın başlangıç ve bitiş dönemleri gibi insanoğlunun kolaylıkla tanımlayamadığı bir durum ya da dünyanın sonu gibi gizil bir tehlike karşısında hissedilen korku, endişe, merak ve haz gibi bir takım duygular, apokalips kavramının insanda uyandırdığı duygularla benzerlik gösterir. Bunun yanı sıra, çağdaş apokalips kuramcısı James Berger’in öne sürdüğü gibi, apokalipsin kendine özgü yıkıcı bir yapısı vardır. Apokalipsin ortaya çıkması için yıkım gereklidir ve bu yıkım, ürkütücüdür. Apokalipsin bu noktada “yüce” ile benzeştiği göze çarpmaktadır (17).

Görüldüğü gibi, apokalipsin Batı dünyasındaki dinsel anlamı, gizli tutulan gerçeklerin açığa çıkmasıyla meydana gelecek kıyamet fikrinden ibarettir. Apokalipse teknolojik açıdan yaklaşmak ise, uygarlık gelişimi ve bilimsel ilerleme sonucunda dolaylı olarak meydana gelen toplumsal çöküşü vurgulamaktadır. İki farklı yaklaşımda da apokalipsin olağanüstü, ürkütücü, tedirginlik veren yıkıcı bir durum olarak

algılanması göze çarpmaktadır. Apokalips kavramına farklı bir derinlik ise postmodern yorumuyla gelmektedir.

2.1.3. Apokalipsin Postmodern Yorumu

Çağdaş zamanda apokalips, geleceğe ilişkin gizli gerçeklerin açığa çıkması anlamına gelen dinsel boyutu ve apokalipsi genel olarak uygarlığın neden olduğu toplumsal bir çöküş olarak yorumlayan teknolojik boyutunun yanı sıra, toplumsal cinsiyet rollerinin dışında kalan kimliklere verilen tepki, doğaya ilişkin korkuları tanımlamaya yarayan politik bir silah, dünya savaşlarını haklı çıkaracak bir neden olarak algılamak mümkündür. 1980 sonrası Amerikan toplumunun toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında “öteki” olarak nitelediği, mevcut iktidarı tehdit eden dolayısıyla apokaliptik olarak gördüğü, eşcinseller ve lezbiyenlerdir. Kimlik bağlamında apokaliptik olan, siyahlar ve etnik yapıyı oluşturan gruplar ile bir kimlik olarak algılandığında, doğanın kendisidir. Amerikan iktidarının apokaliptik olarak nitelediği tüm bu yapılar var olan düzeni tehdit ettiği için bir anlamda gizli korkuları sürekli açığa çıkarır. Bu anlamda dinle bir bağlantısı kalmamış gibi gözüken yirminci yüzyıl sonu apokalips kavramı, kendini Protestanlık mezhebinin çağdaş temsilcisi olarak niteleyen Amerikan iktidarının bir bakıma hâlâ kutsal kitaplardaki gibi “iyi”yi “kötü”den, “normal”i “anormal”den ayırma çabası olarak yorumlanabilir. Bu anlamda Yahudi-Hristiyan geleneğinin apokalips inancındaki şeytan-Mesih karşıtlığını hatırlamak olasıdır. Asıl amaç, Amerika’nın doğayı ve tüm dünyayı sömürgeleştirmesini meşrulaştırmaktır. Bunun yanı sıra, dünyada kargaşa ne kadar artarsa Mesih’in gelmesi de o kadar yakınlaşır inancına sadık kalan pek çok Hristiyan için Amerika’nın Orta Doğu’ya girmesi önemli bir davranıştır. Savaş çıkması için uygun zeminin hazır edilmesi ve Mesih’in gelişini hızlandıracak keşmekeşin yaratılması apokaliptik inancı meşru kılmaktadır (Adıbelli 3). Yine de çağdaş zamanın apokalipse olan yaklaşımı ironik/ post-apokaliptiktir, çünkü başta Amerika olmak üzere tüm dünya en kötüyü çoktan yaşamıştır; bundan sonrakiler birer tekrardan ibarettir.

Apokalipse ironik/post-apokaliptik açıdan yaklaşmak pek çok çağdaş kuramcıya değinmeyi gerekli kılmaktadır. Fredric Jameson postmodern zamanı apokalipsin yeni hali olarak yorumlarken, “son yıllarda insanlar değişik bir milenyum anlayışından söz

etmeye başladılar. Geleceğin son gününe ilişkin yapılan yıkıcı ya da ümit vaat edici yorumların yerini postmodernizm diye adlandırılan, ideolojinin, sanatın, sosyal demokrasinin ve bunun gibi pek çok şeyin sonu anlamına gelen yeni bir kavram aldı” (*Postmodernism or, the Cultural Logic of Late Capitalism* 1) sözleriyle kıyamet fikrinin değişiminden bahseder. Bu alıntıda örneklendiği gibi, çağdaş zamanda apokalips fikrini sadece dinsel boyutunda ele almak bir eksiklik yaratır. Özellikle 1980 sonrası postmodern dönemde pek çok şeyle birlikte kıyamet fikri de değişime uğrayarak, ideolojik anlamdaki çöküşü beraberinde getirmiştir. “Of an Apocalyptic Tone Recently Adopted in Philosophy” adlı makalesinde Jacques Derrida apokalipsi eskatoloji², kehanet, mistisizm, çöküş, erkek ve kadın cinselliğine ilişkin gizli tutulan konuların açığa çıkması, AIDS, vb. türü birçok farklı konunun yeniden ele alınması olarak yorumlar (21). Daha önceki bölümlerde varlığı sarsılmaz bir üst-anlatı üzerine kurulu olup, özcül söylemin bir parçası olduğu söylenen apokalips inancına postmodern bir tutumla yaklaşıldığında tam tersi bir durumla karşılaşmak mümkündür. Postmodern bakış açısıyla yaklaşıldığında apokalipsin statükoyu eleştirdiği, toplumsal dinamikleri alt üst ederek hâkim ideolojiyi sarstığı söylenebilir. Bu da, apokalips kavramının bireyin/kültürün içinde bastırılmış olan ötekinin dışarı çıkmasına yardım ettiğinin göstergesidir. Bunun anlamı psikolojik olarak bireyin kendisiyle yüzleşmesi ve toplumsal olarak kolektif bilinçte kendine yer edinmiş ulusal korkuların gün ışığına çıkmasıdır. Bir kültürün yüzyıllardır bastırmış olduğu korkularıyla, kısacası yaratmış olduğu ötekiyle yüzleşmesi bir anlamda mevcut düzenin alt üst edilmesi demektir. Bu da dünyanın sonuna ilişkin üretilen senaryoların hem yıkıcı hem yapıcı olduğunu açıklamaktadır.

Özellikle 1980 sonrası postmodern dönemde belirginleşen post-apokaliptik yaklaşım, dünyanın sonunun artık yaklaşmakta olduğunu değil, zaten çoktan gelmiş olduğunu öne sürmektedir. Böyle devasal bir tehlike karşısında çaresiz kalan insanoğlunun korkuyla baş edebilmesi için ona ancak ironik bir açıdan yaklaşması gerekmektedir. Bu da apokalips inancının post-apokaliptik/ironik biçimde ele alınmasını gerektirir. Bunun yanı sıra, çağdaş zamanda doğanın apokaliptik olarak algılanmasının sebebi, yabancı doğanın kontrol altına alınması gerektiğini vurgulayan Püriten geleneği

² Eskatoloji, hayatın sonunu, ölüm sonrası hayatın niteliğini inceleyen bilgi dalı.

ve bu gelenek üstüne kurulu, başını Ronald Reagan ve George H.W. Bush'un çektiği Amerikan emperyalizmidir. Amerika, dünyanın süper gücü olma umuduyla nükleer silah sanayisine ve diğer teknolojik araştırmalara döktüğü yüz binlerce dolar sayesinde sınırlarını sürekli genişletmeyi amaç edinmiştir. Doğanın bu ilerlemeler önüne bir engel olarak çıkmaması için sürekli tüketilmesi gerekmektedir. Sınırlarını aşan teknolojiyi bir tehdit ve dünyanın sonu olarak algılamamak aslında postmodern dünya görüşünün bir etkisidir. Buell'in kitabında Nigel Clark'tan alıntılanmış gibi, postmodernite özünde çevresel çöküşe karşı beslediği hayranlıkla, bu yıkımın eğlenceli olduğunu göstermiştir (Buell 214–15). Teknolojik riskler olarak evrenin değişimine olanak sağlamak dünyanın sonunu hazırlamaktan ziyade evrimin hızlanmasına katkıda bulunmaktadır. Yıkım, apokaliptik değil aksine iyidir, yaratıcıdır, motive edicidir. Apokaliptik düşünce üzerine tartışan birçok kuramcının öne sürmüş olduğu gibi, aslında apokalips özünde hem bitiş hem başlangıç, yenilik ve çöküş, yapım ve yıkım kavramlarını barındıran bir yapıdır, çünkü her anlamdaki (ilahi, politik, sosyal) gerçeğin açığa çıkması başlı başına bir devrimdir, büyük yankı uyandırır ve kökten değişim gerektirir. Postmodernizmle birlikte korkulacak bir kavram olmaktan uzaklaşan apokalips, önlenemez oluşuyla da tüm evreni ilgilendiren sosyal bir olguya dönüşmüştür. Postmodern çağda apokalipsin doğal kabul edilmesi, her şeyi metalaştıran kapitalist ideolojinin bir sonucudur. Canlıların kopyalanması, kusurlu olan türlerin elenmesi, yapay zekâ üzerine yoğunlaşılması gibi çalışmalar sonucunda sınırlarını aşan teknolojik ilerleme insanı ve yaptıklarını merkeze alarak doğayı ikincilleştirmiştir. Teknolojinin, doğayı kutsal, el değmemiş, vahşi yapısından uzaklaştırarak bozması birçok şeyin sonunu getirirken bir taraftan da günlük Amerikan hayatının bir parçası olarak, tüketim kültürü gerçeğini yadırganmayacak bir hale sokmuştur. Kitle tüketim araçları ve egemen ideoloji tarafından bir fetişe dönüştürülen siber hayat, gerçek dünyanın yitip gitmesinin üzülecek bir yanı olmadığını, çünkü insanlığın ötesinde kurgulanan başka bir platformun var olduğunu gösterip, insanları buna özendirmiştir. Kurgulanan yeni düzen eskisi gibi keşmekeş, hastalıklı, tehlikeli, yani apokaliptik değildir; aksine tertemiz, steril, sakın ve özendiricidir. Korunaklı alanda yaratılmış, klimalı, ütöpik bir hayata benzemektedir (Baudrillard 87, 88). Eski günlerin hasretle anılacak bir yanı kalmamıştır. Kapitalist ideolojinin altını çizdiği bu yeni durumun insanlar için en iyisi olduğu mesajını vermesi

de Baudrillard'ın deyişiyile simülasyonun kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Kısacası, “çöküş yeni bir durumun başlangıcıdır ve bu durum güzel olduğu kadar tuhaftır, gülünçtür” (Buell 256).

Yukarıda da belirtildiği gibi, Jean Baudrillard'a göre çağdaş zamanda apokalipsten bahsetmek anlamsızdır, çünkü tüketim kültürü ve bilinci sayesinde her şey bir taklide dönüşmüştür; apokalips de ancak kurgunun kurgusudur. Ortaya çıkacak gizli bir şey kalmamıştır, çünkü her şey zaten görünenden ibarettir. Baudrillard'ın “The Anorexic Ruins” adlı makalesinde belirttiği gibi, dünyanın sonu fikri gereksiz, sıradan bir kaç ayrıntının oluşturduğu bir krizden ibarettir. Asıl kriz, kapitalist ekonomi yörüngesinde toplumsal olarak gelineyen doyum noktasıdır. Baudrillard, apokalipsin çoktan başlamış olduğunu söylerken paniğe kapılmanın anlamsızlığından bahseder ve buna karşı çıkmanın yersiz olduğunu belirtir:

Umut etmenin artık bir faydası kalmadı: Her şey burada. Her şey zaten meydana gelmiş; ya da gelmekte. Cennet bile burada, dünyada. Maddeye dayalı bir cennet bu. İnsanı umutsuzluğa sürüklese de, yapılacak bir şey yok. Gelecek yok. Yine de endişe etmeyin. Her şey çoktan uzaklaştı, anlamını yitirdi, buharlaştı, nükleer hale dönüştü. Patlama çoktan meydana geldi; atom bombası artık sadece bir metaforndan ibaret. İnsan başka ne isteyebilir ki? Her şey çoktan haritadan silindi bile. Hayal kurmanın bir yararı yok: Kırılma her yerde çoktan yaşandı. (34)

Baudrillard, Amerikan ikiz kulelerine 11 Eylül 2001'de yapılan terörist saldırıdan on bir yıl önce, tarihin bir son noktasına ulaştığını ve gerçekliğin fiilen öldürüldüğünü öne sürmüştür. 2000 yılının çoktan gerçekleşmiş olduğunu söyleyip, milenyum inancını mizah yoluyla eleştirmiştir. Fakat 11 Eylül saldırısının gerçekleşmesinden sonra kaleme almış olduğu “The Spirit of Terrorism”(2001) adlı makalesinde alışlagelen dünya düzeninin asıl bu olayla değiştiğini, Amerika'nın sahip olduğu kontrolün çatladığını belirtir:

11 Eylül karşı konulmaz gücüyle aslında farkında olmadığımız ama hepimizin içinde olan terör zihniyetinin ortaya çıkmasına neden olmuş ve tüm dünyayı hâkimiyeti altına alan teşvik edici bir şiddet unsuru haline gelmiştir. Bizler aslında hep böyle bir olayı hayalimizde yaşattık, çünkü

hepimiz bu kadar büyük bir gücün (ABD) nasıl yok olacağını düşünüp durduk. Kısacası, belki de en aşırı biçimde dile getirirsek, onlar bunu yaptı ama biz de bunu istedik. (par. 1–2)

Bazı çağdaş kuramcılar, Amerika'nın Baudrillard için tamamıyla apokaliptik olduğunu söyleyerek, Amerika'yı hızın, sermayenin, simülasyonun, bombanın, yıldız savaşlarının, cennetin ve sonun olduğu yer olarak yorumlarlar. Kısacası, post-apokalips duruma verilecek en güzel örnek, Amerika'nın kendisidir. Baudrillard *Amerika* adlı eserinde aşağıdaki tanıımı yapar:

Biz Avrupalılar, birçok şeyin sonu üstüne felsefe yapmayı çok severiz. Fakat burada, Amerika'da, insanlar gerçekten sona ulaşmışlar. Örneğin burada mekân çok olsa da, sınır diye bir şey kalmamış; burada gerçek ve kurgu yerini simülasyona bırakmış. Dolayısıyla, kültürün sonunu arayacağımız yer, burası, Amerika'dır. (6)

Apokalipsin çağdaş yorumları üzerine çalışan diğer bir kuramcı James Berger özellikle 1980 sonrasında apokalips kavramının post-apokalipse dönüştüğünü söyleyerek Amerika'nın içinde bulunduğu durumu bir simülasyon olarak yorumlar ve bu anlamda Baudrillard'ın postmodern söylemini devam ettirir. Jacques Derrida da *No Apocalypse, Not Now* adlı makalesinde Baudrillard'cı bir söylem benimseyerek, çağdaş zamanda yaşanan çöküşün bir özü olmadığını söyleyerek, bunun sadece isimsel bağlamda var olduğunu belirtir. Postmodern zamandaki nükleer savaşların aslında yeni bir şey olmadığını, bunların hız üzerine yapılmış yeni bir insan buluşu olduğundan söz ederek, çağdaş zamandaki apokalipsin sadece dil üzerinden varolduğunu ortaya koyar (Derrida 20–31). Derrida ayrıca apokalipsin çoksesli yapısına örnek teşkil etmesi açısından çağdaş zamandaki Amerikan toplumunun başlı başına apokaliptik olarak yorumladığı AIDS hastalığı üzerinde durur ve bu hastalığın toplumda farklı sesleri bir araya getiren, anlamın örtülmekten ziyade öne çıkarıldığı bir metne dönüştüğünden bahseder. AIDS apokaliptiktir ama AIDS'li yüzlerce hasta ve yakınlarının yazı, eşya, anı vs. türünde üretmiş oldukları söylem bu çöküşü bastırmaktan öte ön plana çıkarmayı ve böylelikle AIDS'i sıradanlaştırmayı, ötekileştirmemeyi hedeflemektedir. Bu anlamda apokalips, toplumda bastırılmış, ötekileştirilmiş seslerin ortaya çıkmasına imkân tanıyarak aslında sürekli ertelenmektedir.

Amerikan toplumunda etnik yapının, siyahların, kadınların, eşcinsellerin söz sahibi olması gibi çağdaş zamana ilişkin korkuların hepsi aslında Amerikan iktidarının ayakta kalabilmek için yarattığı kavramlardır, bunların geçerliliği çoktan dolmuştur. Bu haliyle post-apokalips bir ironiden ibarettir, yani Amerikan toplumunun geçmişinde yaşadığı travmatik olaylar ya inkar edilerek unutturulmuş ya da değişime uğrayarak çağdaş zamana taşınmış ve geçmiş artık nostaljik bir öykünmeyle hatırlanan bir yapıya dönüşmüştür (Berger 7–17). Apokalips üzerine yayınlanmış bir çok eseri bulunan Richard Dellamora apokalipsi travma ile ilişkilendirir ve apokalipsin varlığını bulabilmek için bir kültürün travmatik geçmişinin yeniden yapılandırılmış hali olan edebiyatına bakmanın yeterli olduğunu belirtir. Bunun sebebi, toplumsal anlamda unutilan ya da bastırılan her şeyin aynı kalarak yazına geri dönmesidir (*Apocalyptic Overtures* 31–32). Berger de apokalipsin travmayla olan ilişkisine değinerek, bir kültürün şimdiki zamana ait durumunun tarihsel geçmişinden gelen sayısız hayalet tarafından işgal altında olduğunu söylemiş ve buna bağlı olarak apokalipsin sürekli yeniden yaratıldığını belirtmiştir (52). Apokalipsin travmayla olan bağlantısı üzerinden yorum yapan Berger’e göre, bir kültürün, geçmişini bastırma ve inkâr politikasıyla yadsımaya çalışması aslında apokaliptik düşüncenin varlığını gözler önüne sermektedir. Berger bu duruma örnek olarak 1980 sonrası Reaganizmin altını çizdiği toplumsal belleğin bastırılması politikasını örnek gösterir. Başkan Reagan’ın yirminci yüzyıl sonunda kurgulamak istediği Amerika her şeyin mükemmel bir uyum içinde işlediği, sade, sakın, ideal bir toplumdur. Bu anlamda Reagan’ın ırk, cinsiyet ve kültür karmaşasının yoğun yaşandığı bir dönemde sanayi-öncesi toplumların basit ama huzurlu düzenine öykündüğü açıktır (Berger 130). Reagan’ın bastırma ve inkâr politikası çağdaş zamandaki apokalipsi görünür kılmaktadır.

Batı kültüründe farklı yüzyıl sonlarında benzer kaygıların gözlemlenmesi apokaliptik belirtilerin değişmeden ama çeşitlenerek varlığını sürdürdüğünü ispatlamaktadır. Örneğin, on dokuzuncu yüzyıl sonunda, ahlaki, kültürel ve politik açıdan çöküş yaşayan şehir Londra iken, yirminci yüzyıl sonunda bu şehir karşılığını New York’ta bulur. On dokuzuncu yüzyıl sonundaki frengi korkusu, çağdaş zamanda AIDS tehdidine dönüşmüştür. On dokuzuncu yüzyıl sonunda kadının “femme fatale” olarak adlandırılması ve eşcinsel kimliğe olan tepki yirminci yüzyıl sonunda yeni kadın

kimliği, lezbiyenlik ve eşcinselliğe olan tepkiyle örtüşür. Gizem ve büyücülüğün yanı sıra, ileri derecede bilimsel çalışmalarla ilgilenme on dokuzuncu yüzyıl sonu bireyinin ayrılmaz bir parçası iken, aşırı dincilik ya da “Yeni Çağ” (*New Age*) akımı etkisiyle din alternatifleri tarikatlarına katılma, çağdaş zamanın en büyük arayışı olmaktadır. On dokuzuncu yüzyıl sonundaki toplumsal tedirginlik nedeni hızla ilerleyen teknoloji iken, yirminci yüzyıl sonunda bu tedirginlik doğanın saldırganlaşmasına verilen bir isim olmuştur. Görüldüğü gibi, 1890’larda popüler bir kavram olan çöküş çağdaş zamandaki çöküşün öncüsü ve apokalipsin yeni açılımları bağlamında yaklaşmak yeni bir tutum değildir (Mestrovic 8–19, Weir xx, 193, Pykett 19). Elaine Showalter *Sexual Anarchy* adlı kitabında, aile kavramının çöküşü, dinin yerine geçen alternatif inançlar, kadın hakları ve eşcinsel özgürleşme hareketi, uyuşturucu sorunu ve bulaşıcı hastalıklar gibi her iki yüzyıl sonunda tekrar eden bir takım durum ve olayların sayısına dikkat çekerek, bunların yüzyıl sonlarını mitoslaştırdığını söyler (1–2, 18). Bu tekrar, bir anlamda, ülkelerin korkularını, kaygılarını, başarısızlıklarını ve hassas noktalarını değiştirmeksizin beraberinde getirmelerinden ibarettir. Böylelikle, farklı yüzyıl sonlarında tekrar eden bir takım özellikler o kültürün şimdiki zamanı algılama biçimini ve toplumsal kimliğini şekillendirmesini gözler önüne sermektedir.

Bu bölümde tartışıldığı gibi, apokalips kavramına dinsel, teknolojik ve ironik/post-apokaliptik açıdan yaklaşmak mümkündür. Apokalips, dinsel anlamıyla kıyamet, teknolojik anlamıyla toplumsal çöküşe sebep olan uygarlık-teknoloji eleştirisidir. Çağdaş zamanda ise apokalips, doğanın saldırganlaşması, yeni cinsel kimliklerin bir tehdit olarak yorumlanması ve toplumsal çöküşe neden olan bir takım belirtilerdir. Bunun yanı sıra apokalipsin ironik/post-apokaliptik yorumunda, tüm bu belirtilerin birer taklitten ibaret olduğu öne sürülmektedir. Postmodern zamanda Amerika’nın doğa, kimlik ve toplumsal çöküşe ilişkin yaratmış olduğu korkularının artık geçerliliği kalmamıştır. Bu apokaliptik söylemler, muhafazakâr Amerikan Devleti’nin varolma gerekçesidir, politik bir silahtır. Sonuç olarak, apokalips kavramı pek çok kuramcının öne sürmüştüğü gibi, kendi içinde zıtlıklar barındıran bir yapıdan meydana gelmektedir. Bu açıdan apokalipsin hem statükoya hizmet ettiği hem de bunun karşısında durduğu söylenebilir. Aynı özelliği apokalips kavramının konu edinildiği (post)apokaliptik edebiyat türünde de görmek mümkündür.

2.2. Kavramın Batı Yazınındaki Örnekleri ve (Post)Apokaliptik Edebiyat Türü

Apokalips fikrinin farklı yorumlarının yanı sıra, kavramın pek çok kuramcı tarafından yazın bağlamında ele alınmasıyla, (post)apokaliptik olarak nitelenen edebiyat türüne olan yaklaşımlar da çeşitlilik göstermektedir. Dünyanın sonuna ilişkin çeşitli konuların yer aldığı metinler ya da apokalipsin dinsel anlamını direkt olarak vurgulayan eserler (post)apokaliptik olarak yorumlanabilir. Batı kültüründe (post)apokaliptik yazının ilk örneği tezin giriş kısmında belirtildiği gibi, İncil'in *Vahiy* bölümüdür. Kutsal kitabın mektup biçiminde yazılmış bu bölümü, meydana gelecek yıkım sonrasında dünyaya yeniden düzen getireceği düşünülen Mesih ve bu kişinin yüceltilen eylemleri üzerine yoğunlaşır:

Ve sonra yeni bir cennet ve yeni bir yeryüzü gördüm, çünkü eskileri yok olmuştu[...] Tanrı'nın insanlığa yolladığı kutsal kent, Kudüs'ü gördüm, erkeğine hazırlanmış bir gelin gibiydi. Ve ulu bir ses yükseldi bu kentten: "Sonunda tanrı insanların yanına geldi. Bu tanrı her türlü kötülüğü yok edip, insanların kalbinden tüm acıyı atacak. Ölüme, acıya, ızdıraba bir son getirecek, çünkü eski düzen artık yok oldu." Ve tahtta oturan şöyle devam etti: Geri çekilin! Ben, her şeyi değiştireceğim! (The Holy Bible, *Revelation* 21:1-5)

Yukarıdaki hadisin ilerleyen bölümlerinde Mesih'in şeytanla savaşı ve sonucu anlatılır. Eserde, dehşetle tasvir edilen gerginliğin sona ermesiyle okuyucu rahatlar. Böylelikle, apokaliptik yazının giriş, gelişme, sonuç şeklinde kendi içinde tutarlı bir sona ilerleyen yapısı belirginleştirilir. Apokalipsi metinsel anlamda ele alan Frank Kermode'a göre, apokalips, geçiş, çöküş ve yeniden oluşumdur (93). Kermode, bunu okuyucunun evrensel bir sona ulaşma arzusu, metnin sınırları içinde bilinmeyen çözümü olduğu ve okuyucuda rahatlama duygusuna neden olduğu bir bütünlük olarak açıklar (11–21). Apokaliptik metinler bu haliyle güç ilişkilerini düzenleyen iktidara hizmet etmektedir. Bunun aksine Derrida'ya göre, apokaliptik bir metin kendi içinde bulundurduğu birden

fazla ses, konuşmacı, mesaj ve türün bir araya gelmesinden dolayı aslında merkezi olmayan, anlamın sürekli ertelendiği ucu açık bir söylemdir. Bu anlamda metnin geneline hâkim ses ve kodların egemenliğini kırmaya, farklılıkları barındırmaya yönelik, sınırları olmayan bir yapıdır. Apokalips metinsel bağlamda bir çöküş arayışıdır; sınırların ve merkezin ihlalidir. Bu yüzden de apokaliptik bir metin diğer tüm edebiyat türleri arasında en az tutucu olanıdır (*Of an Apocalyptic Tone* 24–30). Buna örnek olarak Derrida, İncil’deki *Vahiy* bölümünde kimin konuştuğunun, kime seslenildiğinin tam olarak belli olmadığına işaret ederek bu durumu yani, yazarın ya da konuşanın açığa çıkmamasını metinsel anlamda apokaliptik olarak yorumlar (27). Metindeki anlamın, işaretlerin sürekli ertelenmesi ve diğer metinlere göndermeler yapılması da apokaliptik yazının üst anlatılar üzerine kurulu bir yapıyı açığa çıkarmasına sebep olur (27–28). Anlam, dil ve yazarın ideolojisine hapsolmuş dar alandan başka metinlere sıçrayarak, söylemin ucu açık uzamında özgürleşir (*Differance* 390–93). Bu, anlamın her okunuşta yeniden oluşturulmasına imkân tanımaktır. Böylelikle, göndermeler üzerinden var olan anlam Michael Foucault’un iddiasında olduğu gibi içinde bulunduğu tarihsel dönemin koşullarına ve ideolojisine göre sürekli yeniden yaratılır (*Discipline and Punishment* 483). Örneğin, İncil’in *Vahiy* bölümünde çöküşün kaynağı Roma İmparatorluğu olarak gösterilirken, Yeni Dünya’ya gelen Püriten toplumunda bu çöküş Kızılderililerle ilişkilendirilir. Yirminci yüzyıl sonunda Amerikan toplumu için çöküşün kaynağı, etnik yapı ve siyahlardır. Kısacası, apokalips inancı her dönemde yeniden şekillenerek varlığını bir takım göndermeler üzerinden devam ettirir. Bu anlamda, apokaliptik metinlerin yapısalcılık-sonrası eleştirinin vurguladığı yapı-bozumcu metodu hatırlattığı söylenebilir. Jacques Derrida’ya göre, apokalipsin kendi başına bir anlamı olmayıp, metinler arası referanslara dayalı olması kavramın sürekli oluş halindeki yapısına dikkati çekmektedir. Bu yüzden apokalips sona ilişkin bir kurgu olmasına rağmen, metinsel boyutta bu kurgular açık uçludur, kendi içinde dinamik bir yapıya sahiptirler, bir bitişten ziyade yeni bir başlangıca ışık tutmaktadırlar. Lee Quinby ise apokalips kavramının pek çok sosyal oluşumla desteklenen ve bunlardan beslenerek statükoyu belirleyen, güç ve bilgiye dayalı bir yapı olduğunu söyler (52–53). Bu anlamda, eserlerinde apokalips ve çöküş üzerine odaklanan yazarların hem statükocu bilincin karşısında durdukları, hem de var olan yapıyı destekleyip, toplumsal değer

yargılarını güçlendirdikleri söylenebilir. Bu da apokalipsin yüce kavramına olan benzerliğinde olduğu gibi, kendi içinde iki farklı özelliğe sahip olduğunun bir işareti olarak yorumlanabilir.

Derrida yüzyıl sonuna ilişkin yaratılan mitosların bir üst anlatı olabileceği gibi, aynı zamanda “öteki”nin söylemi olabileceğini de belirtmektedir (*Of an Apocalyptic Tone* 24–30). Tarihin sonu, felsefenin sonu, tanrının sonu, dünyanın sonu vs. gibi söylemlerin hepsi aslında üst anlatılar üzerine kurulu Batı düşüncesini alt üst etmeye yöneliktir (20–21). Bu bağlamda, apokalips ve çöküşe ilişkin herhangi bir metin tarihsel süreçte gizli kalmış noktalara parmak basarak, günümüze dair yeni bir ışık tutmaktadır. Çağdaş bir kuramcı olan Frank Kermode yüzyıl sonu metinlerinin kurgusal yapısına dikkat çekerek, bunların günümüzü anlamamıza yardımcı olmasından bahseder (90–93). Ursula Le Guin apokaliptik edebiyatla iç içe geçmiş bilim-kurgu üzerine yorum yaparken, bu tür edebiyat eserlerinin bireyin bilincindeki endişe, kötülük ve korkuları dışarıya, “ötekine” yansıtılmasına, “biz” ve “diğerleri” söyleminin yaygınlaştırmasına sebep verdiğini söyleyerek Amerika’nın küresel anlamdaki saldırganlığını açıklar (32–33). Bu tür eserler önemlidir, çünkü bir insanın korkuları, sapkınlığı ve vahşiliği aslında insanı kendine götüren yol, kimliğini geliştiren en önemli parçadır (55). Le Guin’in kısmen bilim-kurgu üzerine olan bu düşünceleri çağdaş Amerikan edebiyatındaki (post)apokaliptik metinlerin de önemini vurgulayarak, Derrida’nın söylemiyle benzer. Derrida’ya göre, apokaliptik metinler sadece birer üst anlatı olmayıp, “öteki”nin anlatısını gün ışığına çıkaran, bir kültürün korkularıyla yüzleşmesini sağlayan, statükoyu eleştiren yazınlardır.

Korku yazınının statükocu düşüncayı pekiştirdiğini söyleyen Stephen King’in aksine, korku unsurunun bolca kullanıldığı apokaliptik yazın, genellikle statükonun karşısında durmaktadır (Dellamora, *Postmodern Apocalypse* 63). Bunun bir sebebi, apokaliptik metinlerin büyük ölçüde var olan düzeni sorgulayan bilim-kurgu ve modern fantezi türlerinden beslenmesi ve bir kültürün kendi korkularıyla yüzleşmesine imkân tanınmasıdır. Ursula Le Guin, Püriten mirası yüzünden Amerikan kültürünün yaratık, canavar, makine-insan vb. tarzı ürkütücü varlıkları kendine kahraman edinmiş bilim-kurgu ve fantastik yazın türünü reddeden bir toplum olduğunu söyler (32–33). Oysa bu tür varlıkların sıklıkla kullanıldığı apokaliptik metinler, bir kültürün korkularına ayna

tutarak kendini tanımasına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda bu metinler, travmatik bir dünyada yaşayan insanların korkularından kaçabilmeleri için duygusal bir rahatlamaya imkân tanımaktadır. Dieter Lenzen'in belirttiği gibi, "aslında kimse dünyanın sonu geliyor diye sürekli bir korku içinde değildir. Asıl önemli olan, içinde korku ve heyecan olmayan bir dünyanın tehlikesidir. Bu tehlikenin büyüklüğü o kadar fazladır ki, 'dünyanın sonu' fikri sürekli yinelenme ihtiyacı içindedir" (75).

Apokalips kavramı, Amerikan yazınında verilmiş birçok eserde 1600'lerden, yani kıtanın kurulduğu ilk günlerden başlayarak her dönemin kendine has ideolojik görüşüyle harmanlanıp çağdaş zamana dek varlığını sürdürmüştür. Amerikan apokalips yazınının Amerikan değerlerini koruduğu ve sürdürmeyi amaçladığını söyleyen bazı kuramcılara göre, bu tür metinler genelde sonu iyi biten bir yıkım ve Mesih'in yeniden yeryüzüne gelişiyle noktalanır. Böylelikle, dünya kötülerden arınır, iyiler hayatta kalır ve tanrı kötüyü cezalandırır. Daha önce de belirtildiği gibi bu anlayış, Amerikan sosyal ve politik hayatına büyük ölçüde yön veren Püriten inancından kaynaklanmaktadır. Püriten geleneğinin temelinde yatan, kızgın bir tanrının katı kurallarına mahkûm, sürekli çalışmak, ilerlemek ve İsa'nın yeniden dünyaya geldiğinde yaşayacağı o tepedeki, mükemmel kenti yaratmak zorunda olan insanlardır. Bu büyük ilahi sorumluluğun bedeli bireysel ve ulusal anlamda muhtemel bir çöküştür, çünkü ruhları toplu iğnelerle bir duvara tutturulmuşçasına didinen bu insanlar sürekli kaygı ve korku içindedir. Başarıya ulaşma çabası bireysel endişeye yol açarken, toplumsal açıdan da saldırgan bir yapı hazırlamıştır. Amerikan Püriten toplumunun sığındığı tanrı öfkeli, ektikleri topraklar çorak, kaçıp geldikleri yer ise, katı ayrımlarla şekillenmiş Avrupa'dır. Bu noktada, apokalips kavramı ahlaki değerlerine sıkıca bağlı, kendine içine dönük, kurallarından taviz vermeyen Püriten toplumu ve yazını için ideal bir motif olmuştur.

Amerika'nın kendisini tanrı tarafından seçilmiş ve kaderi önceden belirlenmiş kurtarıcı bir millet olarak görmesi ve sadece kendini değil dünyadaki tüm ulusları kurtarma rolüne soyunmasıyla (post)apokaliptik edebiyat türü belirginleşir. Apokaliptik motiflerin kullanıldığı bu metinler, Amerika'nın coğrafi anlamdaki gelişmesini destekleyerek, uzaya bile yapılan yolculukları Amerika'nın yeryüzündeki cenneti inşa etme çabası olarak yorumlar. Kristof Kolomb *The Libro de las Profecias* adlı eserinde, "Tanrı beni, *Aziz John'un Apokalipsi*'nde belirttiği gibi, yeni bir cennetin ve dünyanın

var olduğunu insanlara haber vermem için görevlendirdi. Ve o, bu yeri nasıl bulmam gerektiğini gösterdi” şeklindeki sözleriyle Amerika kıtasının keşfine yönelik yapmış olduğu deniz aşırı seyahati ilahi bir söylemle birleştirir (Giriş). Apokaliptik yazını eleştiren tutumuyla öne çıkan feminist kuramcı Lee Quinby, *Millennial Seduction* adlı kitabında Püriten inancında var olan “seçilmiş insan” kavramını apokalips düşüncesinin bir bağlantısı olarak görür ve bunun var olan ataerkil düzeni meşrulaştırmaktan başka bir şey olmadığını belirtir (154). Quinby’a göre, “seçilmişler” üst sınıf aydınları ya da teknolojinin her türlü faydasından yararlanan insanlardır. Var olan apokaliptik söylem, yani dünyanın bir sonu olduğu ve tanrının suçluları cezalandıracağı inancını devam ettirmek, her açıdan gücün merkezinde olan bu insanların lehinedir.

Apokalips inancının ele alındığı İncil’in *Vahiy* bölümünde, tanrının kıyameti yollama sebebinin dünyanın sonundan sorumlu olan insanların cezalandırılması şeklinde belirtilir. Diğer bir taraftan, tüm yıkımdan sorumlu olan aslında tanrıdır. Kutsal kitapta bahsi geçen bu tanrı, korkunç, gaddar, her zaman öfkeyle dönmesi muhtemel bir varlıktır. Diğer bir deyişle, dünya hiçbir zaman kurtarılamaz, sadece bozulur ve yeniden yapılır. Tanrı bir bozguncudur; bu büyük katliamın tek lideridir (Blumenthal 155). David Blumenthal’in bu yaklaşımı Amerikan Püriten inancında her şeyin kontrolünü elinde tutan ve karar vakti geldiğinde günahkârları cezalandıracak olan öfkeli tanrı inancıyla bağdaşır. Apokalips düşüncesini konu edinen erken koloni dönemi yazarlarından Jonathan Edwards, “Sinners in the Hands of an Angry God” başlıklı ünlü eserinde benzer bir durumdan söz etmektedir:

Bir örümceği ya da tiksindirici bir böceği ateşin üstünde tutan tanrı nasıl dehşet vericiyse, aynı tanrı sizi de cehennem ateşinin üstünde tutacak ve alevler üstünde incecik bir ipte asılı duran sizler her saniye daha da çok yanacaksınız[...] Kaçacağınız hiç bir yer yok. Şeytan sizi bekliyor. Cehennem aşağıda alev alev kaynıyor. Her şey bu öfkeli tanrının elinde.
(325)

Edwards’ın Püriten bakış açısıyla yaklaştığı apokalips inancı William Blake’in 1804 yılında yazmış olduğu “The New Jerusalem” adlı şiirinde de belirgindir. Yalnız Edwards’ın öfkeli tanrı imgesine mahkum çaresiz insanoğlu Blake’de kendini

sorgulayan bireye dönüşmüştür. Şiirde öncelikle ele alınan konu, İsa'nın dünyaya ikinci kez geldiğinde yaşayacağı “tepedeki kutsal kenti kurma” fikridir:

Ve tanrının biricik oğlu, bu tatlı, yeşil bağlarda hiç yürüdü mü?

Ve ey yüce tanrı, burada, bu bulutlu tepelerin ardından hiç görüldü mü?

Ve Kudüs, o kutsal kent, burada, bu karanlık değirmenlerin arasında var oldu mu? Pes etmeyecek ne ağzım ne de kalemim ta ki o kutsal kent

bu yeşilliklerde kuruluncaya dek. (www.poetryserver.org)

Diğer taraftan Blake, dünyanın sonu için endişelidir. Bunca emek, bunca ilerlemenin bir bedeli vardır, o da sanayileşme ve teknoloji sonucu oluşan çevre yıkımıdır. Şiirin yazıldığı tarih hatırlanacak olursa, on dokuzuncu yüzyıl dünyanın sürekli değişip geliştiği, bir taraftan da yok edildiği ve tüm bu değişimin özellikle İngiltere’de, yıkımın tam kalbinde gerçekleştiği bir dönemdir. Şiirde ısrarla tekrarlanan “yeşil bağlar” bu bağlamda dünyanın sonuna dair birer uyarı niteliğindedir. Blake’e göre, “bu güzel, tatlı çayırıların,” yani dünyanın sonu çok uzak değildir. Kısacası, “The New Jerusalem” insanlığa bir uyarı niteliğinde olup, önceleri yüce olarak tasvir edilen tanrının, vakti geldiğinde kızması olasıdır mesajını vermektedir.

William Butler Yeats’in 1921 yılında yazmış olduğu “The Second Coming” adlı şiiri de ürkütücü apokalips inancını yineler. Yeats, dünyanın yirminci yüzyıl başında anarşik bir durum içersinde olduğunu söyleyerek, her şeyin bozguna uğradığından ve kaçınılmaz bir sona ilerlediğinden söz etmektedir:

Döndükçe dönüyor halka biçimli zemberek

Şahin, avcıyı duyamaz olmuş,

Her şey dağınık, merkez çökmüş,

Anarşi dünyaya dağılmış,

Kanla bulanıklaşıp, her yere yayılmış. (1-5)

Bu anlamda, şiir insanlık için bir uyarı niteliği taşımaktadır ve apokalips, beklenen “şeyin” gelişiyile son bulacaktır. Fakat dünyaya ikinci gelişi muhtemel kişi İsa olmayıp, etrafına dehşet saçan bir canavardan ibarettir. Yeats şiirini, geliş insanlık için pek de hayırlı olmayacak bu canavarın kutsal topraklarda doğuşuyla bitirir ve apokaliptik düşüncenin karanlık yapısını sorgular. Böylelikle, daha önce yinelenmiş olan Püriten mirasındaki “gaddar tanrı” fikri Yeats’in şiirinde bir canavara dönüşerek, hatalarından

dolayı gittikçe daha da kötüsünü hak eden insanoğlunun belki de yeni kurtarıcısı olacaktır:

Evet, bir vahiy var beklenen,
Evet, İkinci Geliş çok yakın.
İkinci Geliş! İşte güç bela söylenen iki kelime
Çünkü zorlaştırıyor görmemi
Yaklaşan Dünya Ruhü:
Çölde, kumların arasında bir yerde,
Bir gövde -aslandan- ve bir baş –insandan,
Bakışı güneş gibi boş ve acımasız,
Kalçalarını yavaşça oynatıyor,
Öfkeli çöl kuşlarının yalpalayan gölgeleri arasında.
Karanlık çöktü yine; ama şimdi biliyorum ki,
Bu sallanan beşikte yirmi yüzyıllık derin bir uyku
Karabasan misali sıkılmış canını.
Ve sonunda vakti geldi yeniden doğmak için,
Ama bu ne kötü bir canavar,
Yorgun argın kutsal topraklara yürüyen. (10–23)

Modern dönemde vurgulanan dünyanın sonu fikrini toplumsal çöküş bağlamında ele alan Yeats, apokalipse teknolojik açıdan yapılmış yorumları hatırlatmaktadır. T.S. Eliot’ın “The Waste Land” (1922) adlı şiirinde de apokalips inancının çöküşle olan bağlantısı üzerinden benzer bir yıkımdan bahsedilmektedir. Modern dönemde hissedilen kültürel, psikolojik ve fiziksel çöküşü belki de en güzel biçimde ele alan bu şiir, insanoğlunun içinde bulunduğu çaresizliği mitoslaştırarak evrensel bir karamsarlıktan bahsetmektedir:

Aylardan Nisan, en zalim zaman
Ölü toprakta leylaklar açtıran.
[...]Bir kış seherinde, kahverengi sisin içindeki Londra köprüsünden
Bir kalabalık ilerliyordu, öyle çok ki,
Hiç düşünmemiştim ölümün bu denli mahvedeceğini.
[...]Burası kurak, sadece kayalar var

Hiç su yok, sadece kayalar ve kumlu yollar.
[...]Dağlar arasındaki çöküp giden bu yerde
Solun ay ışığında...
[...]Bir rüzgâr esiyor yağmur getiren
Nemli, kuvvetli, ani. (381- 396)

Yukarıdaki dizelerde örneklendiği gibi, şiirin geneline hâkim olan çöküş duygusu, şairin bilinçli şekilde bir araya getirmiş olduğu karanlık imgelerle pekiştirilerek neredeyse her dizide tekrar eden karamsar bakış açısıyla birleştirilir. Dünyanın sonu fikrinin modern dönemde hayat bulduğu bu çorak ülkede artık bir tanrının varlığından bile söz edilmeye gerek duyulmaz, çünkü ölüm tanrı dâhil, pek çok şeyin varlığını çoktan yok saymıştır.

Dünyanın sonu fikrini konu edinmiş yukarıdaki örneklerin yanı sıra toplumsal çöküş olumlu açıdan yaklaşan eserler de bulunmaktadır. Pek çok edebiyat eleştirmeni, Charles Baudelaire'in *Les Fleurs du Mal* (1857) adlı ünlü şiir kitabında toplumsal çöküşün genel olarak olumlu, cezbedici bir durumla ilişkilendirilip, estetiğin yaratılması için varlığı gerekli bir yapı olarak yorumlandığını düşünmektedir. Şiir kitabında genel olarak vurgulanan, bir anakent olarak Paris'in içinde bulunduğu yozlaşma, çöküş ve düş kırıklığının enerji, şehvet ve cinsel isteğe sebep verdiğidir (Bkz. Gillispie 73). Toplumsal çöküş sona ilişkin bir durum olmakla beraber, yenilik ve yaratmaya da neden olduğu için keşmekeş şehir hayatının vazgeçilmez parçasıdır. Kısacası, Baudelaire'in toplumsal çöküşe ilişkin olumlu bir yaklaşımı bulunmaktadır. Bu noktada, (estetik) yaratmanın gerçekleşmesi için yıkımın yaşanması gereklidir mesajı apokalipsin yüce kavramıyla olan ilişkisini hatırlatmaktadır. Baudelaire'den büyük ölçüde etkilenmiş Amerikalı yazar ve şair Edgar Allan Poe'nun eserlerinde ortaya çıkan hastalıklı, karamsar, huzursuz karakter tiplmesi de çoğunlukla karanlık bir şehir tasviri çizen yazarın psikolojik ve toplumsal çöküşe ilişkin düşüncelerini ifade etmektedir. Poe'nun genel olarak eserlerinde, tüm olumsuzluğuna rağmen yıkım duygusunu tercih ettiğinin gözlemlenmesi, estetiğin çöküş duygusundan beslendiğini örnekleemektedir. Aynı şekilde, İngiliz yazar Oscar Wilde'ın "The Decay of Lying" adlı makalesinde vurguladığı gibi sanat, şehir hayatının karmaşasından, tuhaflığından meydana gelmektedir. Bu da estetik olan her şeyin doğaya üstün olduğu fikrini gündeme getirir. Doğanın başlı başına gereksiz olduğunun vurgulanması, on dokuzuncu

yüzyıl sonu edebiyat geleneğinin bir anlamda şehir karmaşası, çöküş duygusu ve teknoloji ile olan yakınlığını dile getirmektedir:

Doğadaki hiçbir renk, ses, olay ya da durum bir sanat eserinkinden daha parlak, canlı, üstün, ilginç ya da büyüleyici olamaz. Sanatın tam anlamıyla üstlenmiş olduğu görev, doğanın eksikliğini, kabalığını ve sıradanlığını bizlere göstermesidir. Doğanın kusurlu olması, sanatın kendini yaratması için bir şanstır. Sanat bizim protestomuz, doğaya ait olduğu yeri göstermemiz için bizlere tanınmış bir fırsattır. Sanat, bir ayna olmaktan ziyade, bir örtüdür. Eğer insanlar şu anda dışarıda sis görüyorlarsa, bunun sebebi gerçekten sis olduğundan değil, şair ve ressamların insanlara sisin gizemli bir tatlılık olduğunu öğretmelerindendir. Belki yüzyıllar boyunca Londra’da sis vardı, fakat kimse bunu görmedi ve böylece biz de sis hakkında hiçbir şey bilmedik. Sanat sisleri gösterinceye kadar sis varolmadı. Sonuç olarak, yalan söylemek, yani doğru olmayan güzel şeyler anlatmak, sanatın esas amacıdır. (17–19)

Yukarıda örneklendiği gibi toplumsal çöküşün, tüm olumsuzluklarına rağmen sanatsal olanın ortaya çıkmasına zemin hazırladığı için bir takım sanatçılara göre tercih edildiği durumlar bulunmaktadır. Bu da apokalips kavramının vurguladığı bitiş-başlangıç, yıkım-oluşum zıtlığını hatırlatmaktadır. Bir yeniliğin meydana gelebilmesi için yıkımın gerekli olduğu düşüncesi apokalips fikrinin altını çizdiği bir nokta olup, bu düşüncenin İncil’in *Vahiy* bölümünden bu yana tekrar ettiği gözlemlenmektedir.

Erken koloni dönemindeki (1600–1750) örneklerinin yanı sıra on dokuzuncu yüzyılda da sıklıkla ele alınmış olan apokalips ve toplumsal çöküş fikrinin (post)apokaliptik anlamdaki ilk örneği, Mary Shelley’nin 1826’da yazmış olduğu *The Last Man*’dir. Yirmi birinci yüzyıl sonunda dünyayı saran bulaşıcı bir hastalığın konu edinildiği romanda, tanrı inancının sorgulanmasının yanı sıra, ülkeler arası savaşlara ve romantik ilişkilere de yer verilerek, dünyanın sonu fikrinin hem dinsel hem de teknolojik açıdan sorgulanması görülmektedir. Bu anlamda hem dini hem de politik mesajlar içeren *The Last Man*, ileriki yıllarda yazılmış olan Richard Jefferies/*After London* (1885), Stephen King/*The Stand* (1978), Cormac McCarthy/*The Road* (2006),

vb. gibi apokalips ve çöküşün farklı anlamlarının örneklendiği benzer türdeki eserlerin ilk örneği olması açısından özellikle önemlidir. Bunun yanı sıra, atom bombası tehdidinin anlatıldığı Kurt Vonnegut/*Cat's Cradle* (1963), Soğuk Savaş dönemindeki nükleer imhayı konu alan Nevil Shute/*On the Beach* (1957), apokalips-sonrası dünyadaki din düzenini anlatan Walter Miller/*A Canticle for Leibowitz* (1959) ve Amerikan toplumunun İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşadığı bireysel ve kültürel çöküşü uyuşturucu bağımlısı, AIDS'li bir eşcinselin gözünden anlatan William S. Burroughs/*The Naked Lunch* (1959) (post)apokaliptik çatı altında toplanabilecek başlıca eserlerdendir.

Çağdaş zamandaki (post)apokaliptik edebiyat türünün büyük ölçüde postmodern bilim-kurgu ve modern fanteziden etkilendiğini söylemek yanlış olmaz. Bilim-kurgu, insanın bilgi ve teknoloji sayesinde sürekli gelişim halinde olan sosyal çevresindeki konumunu ve bu çevreye olan uyum(suzluğunu) araştırır. Fredric Jameson'a göre, aşırı bilgi ve teknolojiye maruz kalan insan psikolojisi bu alımın sonucunda bir takım korkular üretmektedir (*Progress versus Utopia* 37–38). İşte bu korkular, bunların sonucunda yaratılan kimlikler ve insanoğlunun duyduğu endişe apokaliptik edebiyatın konusu olmuştur. Apokaliptik edebiyatın kutsal kitaplardaki örneklerinin yanı sıra çağdaş zamanda özellikle 1980 sonrasında ortaya çıkan korku ve kimlikleri, çöküş duygusunu başarılı biçimde ifade eden bir edebiyat türü olduğunu söylemek doğrudur. Bunun sebebi, apokaliptik edebiyatın sanayi sonrası geç-kapitalist dönemi yaşayan bir toplumu nasıl etkilediğini anlatan postmodernizm etkisinde olmasıdır. Bu da apokaliptik edebiyatın olgunlaşması için eşi bulunmaz bir zemin hazırlamıştır. Apokaliptik yazının modern fanteziden beslendiği nokta ise bir takım doğaüstü varlık ve olağanüstü olayların çağdaş zamana ait şehir hayatının anlatımında kullanılmasıdır. Roman karakterlerinin özellikle vampir, mutan, vb. türü yaratıklardan oluşan apokaliptik eserlerin bu anlamda modern fanteziden beslendiği düşünülebilir. Yalnız bu noktada söylenmesi gereken şudur: Apokaliptik edebiyat türü modern fanteziye öykünmesi açısından bir kaçış edebiyatı olarak algılanmamalıdır. Aksine tüm anlam, politiktir. Örneğin Jennifer Smith, vampir yazını üzerine yoğunlaşan Anne Rice'ın vampir tiplemesinin aslında modern dünyadaki insanın yalnızlığını dile getiren içimizden biri, yani herkes olabileceğini belirtir (Smith 15).

(Post)apokaliptik edebiyat, postmodern bilim-kurgu gibi genellikle uzak bir gelecekte kurgulanıp, artan nüfus, suç ve cinayet oranıyla, devleşen kapitalist sistemin yönettiği keşmekeş içinde yaşanılan şehir hayatıyla gelecekte nasıl bir topluma dönüşüleceğinin ya da bu dönüşüm sonrası oluşan yapının örneğini verir. Postmodern apokaliptik edebiyat örneklerinde salgın hastalık, savaş, kıtlık, uzaylı istilas, iklim değışikliğı, doğanın saldırganlığı, vb. gibi pek çok farklı sebep yüzünden çökmekte olan bir şehir bulunur. Post-apokaliptik edebiyat olarak adlandırılan diğerk bir benzer türde ise, böyle bir yıkım sonrasında oluşan bir medeniyet ya da dünya üzerine yoğunlaşılır. Wojcik'e göre, bu yeni medeniyet genellikle tarıma dayalı, teknolojiden uzak bir gelecekte kurgulanır (105). Apokaliptik edebiyat bilim-kurguda olduğu gibi, insanoğlunun uç noktalardaki teknoloji saplantısı üzerine yoğunlaşır. Steven Best ve Douglas Kellner bu durumu ikinci bir "Frankenstein sendromu"³ olarak nitelendirir yani, teknoloji yeterli yiyeceğ, barınmaya, ulaşım, iş, bilgiye, eğlenceye, tüketime ve kısmen her türlü hastalık için çareye ulaşmamızı sağlarken, diğerk bir taraftan bireysel anlamda pasifliğ, bıkkınlığ, yabancılaşmaya ve hatta ölüme bile neden olabilmektedir (160–162). Diğerk bir deyişle, apokalips ya da post apokalips örneklerinde bireyin kendine, sosyal hayata ve topluma yabancılaştığı, doğanın artık yenilmesi gereken bir düşman olarak algılandığı görülebilir (Aldiss vii). Bunun yanı sıra, pek çok apokaliptik yazında, çöküş yaşayan dünyanın içinden çıkarak tüm insanlık adına evrene düzen ve barış getirmeyi görev edinen bir erkek kahraman bulunur. İşin aslı, İsa rolüne bürünmüş bu kahramanın kendine ya da topluma pek de yabancılaşmış olduğu söylenemez; aksine destansı eylemleri gözlemlenen bu karakterin ölse bile arkasında öyküsünü anlatacak niceleri bulunur. (Post)apokaliptik edebiyatın erkek kahramanına ve yaptıklarını yücelten bu tutumuna bilim-kurgu yazınında da rastlamak mümkündür; bu yüzden her iki tür bazı kuramcılarının eleştirisine maruz kalmaktadır.

³ Mary Shelley'nin 1818 yılında yazmış olduğu roman *Frankenstein* (1818), insan kontrolünden çıkan modern bilim ve teknolojinin neden olduğu yıkım üzerine yoğunlaşır. Gotik ve korku unsurlarının bolca kullanıldığı eser, bilim-kurgu edebiyatının ilk örneklerinden biri olarak sayılmaktadır. Roman, ana karakteri doktor ve bilim adamı Victor Frankenstein'ın insan cesetlerinden topladığı parçalarla yeni bir insan yaratmaya çalışması ve sonuçta ortaya bir canavarın çıkması ve onun kahramanı öldürmesiyle son bulur. İlerleyen teknolojinin iyi ve kötü yönleri, insanın bilgiye olan açlığı ve doğayı kontrol altına alma isteğı, etik değerler ve tanrı kavramının sorgulandığı roman, sayısız edebiyat eseri ve filme konu olarak, popülerliğini günümüze dek korumuştur.

Fredric Jameson “Progress versus Utopia” (1982) başlıklı makalesinde bilim-kurguya olan olumsuz yaklaşımını açıkça gözler önüne serer. Jameson’a göre, çağdaş bilim-kurgu edebiyatı artık ütopyalara yer vermemekle birlikte, varolan ideolojik çatışmaları geleceğe taşır ve aynı toplumsal bölünmüşlüğü sürdürür. Ütopyaların olmaması daha iyi bir gelecek hayal etmemizi engeller. Bu da postmodernizmin gelecekte yoksun kalması anlamına gelir. Jameson’a göre, postmodern bilim-kurgu ve özellikle siber punk yazarları gelecek, teknolojik korkular ve evrensel çöküş üzerine diledikleri kadar düşünüp yazsalar bile, olası sona ve dünyanın yok oluşuna ilişkin eski edebiyat örneklerinden farklı, özgün çıkarımlar yaratamamaktadırlar. Bunun sebebi, bilim-kurgu yazarlarının içinde bulundukları tarihsel dönemin kısıtlamasından kaçamayıp, ideolojinin bilinçaltındaki yaptırımına yabancılaşmamalarından kaynaklanmaktadır. Ve yine bu, çağdaş zamanda ütopyaların imkânsız olduğunu gösteren bir sistemde yaşamamızdan kaynaklanmaktadır (288–89). İdeolojik olarak bizi hapseden bu sistem, edebiyatın alternatif sunmasını da engellemektedir. Yazarların politik bilinçlerinin üst anlatılara teslim olması ve içinde bulundukları tarihsel koşulları şekillendiren ideolojiden yabancılaşmaması, postmodern bilim-kurgu yazını sıradanlaştırmaktadır (283). Zaman, mekân kurgusu, karakter analizi, olay örgüsü ve biçimsel özellikleriyle okuyucuya sunduğu tüm alternatiflere rağmen, çağdaş apokaliptik edebiyatın da eksik kaldığı nokta, vermek istediği mesajın sıradanlığındadır. Baudrillard “Simulacra and Science Fiction” adlı makalesinde, postmodern bilim-kurgunun bir alternatif vaat etmemesini çağdaş zamandaki gerçekliğin zaten taklitten ibaret olmasına bağlamaktadır. Geleneksel bilim-kurgu için uzaya yolculuk bir kurgudur fakat postmodern zamanda uzay da pazardaki yerini bulup, tüketilmiştir. Her açıdan doyuma ve sınırlarına ulaşan bir sistemin ister istemez çöküşe gitmesi bilim-kurgunun da sonunu getirmiştir (121–27). Aynı şekilde Susan Sontag “The Imagination of Disaster” başlıklı makalesinde, olası felaket senaryolarının edebiyat ve sinemadaki örneklerinin bir yüzyıldan diğerine farklılık göstermediğini ileri sürer (48). Batı’nın bilim-kurgu örnekleri, özünde yatan ahlaki mesaj verme kaygısını her daim koruyarak, Batı’nın “öteki” kavramına ilişkin mevcut ideolojisini de gözler önüne serer (45–46). Fantezi ve bilim-kurgu üzerine çalışmalarıyla ünlenmiş yazar John Rieder, Sontag’ın makalesinden yola çıkarak, İkinci Dünya Savaşı sonrası bilim-kurgu yazınının Batı’daki

örneklerinin on dokuzuncu yüzyılda yazılmış olanlardan bir farkının olmadığını belirterek, bu türün Batı'nın sömürgeci politikasına hizmet ettiğini iddia eder. Çağdaş bilim-kurgunun eskisinden tek farkının gelişmiş teknolojik saldırı ve savunma araçlarını kullanması olarak görür. Kısacası, Batı'nın yabancı bir medeniyet tarafından istila edilmesi ihtimali çok eski zamanlardan beri süregelen aynı oryantalist bakış açısına hizmet eder ve bu görüş, çoğunlukla Batı'ya ait bir kahramanlığın kutsanması olan bilim-kurgu yazını besler. Bilim-kurgunun yanı sıra, yirminci yüzyıl sonu (post)apokaliptik edebiyat, çağdaş zamanın yeni korku ve kimliklerine yer verse de, bir üst anlatı olarak temelde varolan İncil'deki apokalips inancı her zaman görünür kılınır. Dünyayı kurtarma rolüne soyunan kahraman kimi zaman kadın da olsa, kullandığı söylem ataerkildir.

Daha önce de belirtildiği gibi, apokalips inancı koloni döneminden çağdaş zamana uzanan geniş bir tarihi dilimde Amerikan kültürünün alt yapısını ve Amerikan toplumunun sağduyusunu şekillendiren kuvvetli bir metafora dönüşmüştür. Hristiyanlık dünyası için temeli İncil'de atılmış olan bu kavramı incelemek dinsel, teknolojik ve ironik/post-apokaliptik olmak üzere üç farklı yaklaşımı beraberinde getirmektedir. Değişen üretim şekilleri ve toplumsal yapıyla, kavramın anlamı farklılık gösterse de, apokalips her dönemde insani korkuları tanımlamaya devam etmiştir. Bu kavramın insanda uyandırdığı öncelikli duygular bireysel kaygı, toplumsal tedirginlik, dünyanın sonunun yaklaştığına dair hissedilen bir korku ve kurtuluş yani, refahtır. Ama her çağın kendine has korkuları, farklı bir din anlayışı ve bunlara olan değişik tepkileri bulunduğundan, apokalipsin yan anlamları, farklı açılımları vardır. Özellikle 1980 sonrası Amerikan toplumunda ve edebiyat geleneğinde bu yan anlamlar göze batan bir artış göstermektedir: Saldırganlaşan doğa, toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran yeni cinsel kimlikler, çağın yeni vebası AIDS, uzaylılar ve insanın yeni efendisi, robotlar. İşte bütün bunlar 1980 sonrası dönemde Amerikan toplum hayatını ve edebiyat geleneğini şekillendiren belirtiler olup, apokalips ve çöküşün yeni anlamlarını oluşturmaktadır. Dünyanın sonuna ilişkin belirtilerin konu olduğu (post)apokaliptik edebiyat ise, korku, kaygı, tedirginlik ve karamsarlığın yanı sıra, toplumsal kurtuluş, değişim, umut gibi farklı duyguları kendi içinde barındırmaktadır. Böylelikle,

(post)apokaliptik yazın, Amerikan başarı mitinin dayanağı olan “tepedeki kutsal kenti” kurma amacını hem devam ettiren hem de eleştiren bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. KURAMSAL ARDALAN

Apokalips kavramının Antik Yunan'dan günümüze geniş bir çerçevede ele alınan farklı anlamları, Batı yazınındaki örnekleri ve (post)apokaliptik edebiyat türünün incelendiği ikinci bölümün ardından tezin kuramsal altyapısının oluşturulacağı bu bölümde, dört farklı kuram üzerinde durulması hedeflenmektedir. Bu bölümde sırasıyla postmodernizm, post-feminizm, eşcinsel kuram/*queer theory* ve çevrebilimsel kuram üzerinde durulması amaçlanmaktadır. Apokalipsin çağdaş Amerikan toplumundaki yerinin ve yeni anlamlarının inceleneceği bu çalışmanın özellikle yukarıdaki dört kuramla sınırlandırılmasının sebebi, seçilen romanların doğa tehdidi, cinsel kimlik temsili ve toplumsal çöküşe ilişkin durumlar üzerinden incelenecek oluşudur. Romanların bu üç başlık altında incelenmesini kuramsal açıdan destekleyecek olan da postmodernizm, post-feminizm, eşcinsel kuram ve çevrebilimsel kuramdır. Böylelikle, büyük ölçüde postmodernizm tarafından tetiklenen yirminci yüzyıl sonu kimlik sorunsalı, toplumsal çöküşe ilişkin durumlar ve çevre bilincinin çağdaş zamandaki apokalipse kuramsal açıdan farklı bir derinlik katacağı düşünülmektedir.

4.1. Postmodernizm

Postmodernizm, en genel anlamıyla Amerika'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan yeni dünya düzeni ve tüketim toplumu gerçeğini, bu toplumsal yapının gerçeği algılama biçimini niteleyen bir durum/düşünce sistemidir. Edebiyattan politikaya, bilimden sosyal yapıya çok geniş bir alanı etkisi altına alan postmodernizm bu bölümde sadece üst anlatılara olan eleştirel yaklaşımı, tüketim toplumu gerçeği ve iktidar-güç ilişkileri bağlamında ele alınacaktır. Bunun sebebi, çağdaş zamandaki apokalips kavramının bu üç noktayı kendi içinde barındırmasıdır. Öncelikle, apokalips inancı Batı dünyası için geçerliliği tartışılmaz en büyük üst anlatı olan Yahudi-Hristiyan geleneği üzerine kuruludur. Çağdaş zamandaki apokalips kavramı bu üst anlatıdan hem beslenip hem de dinsel boyutu aşmaktadır. İkincisi, yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunda farklı açılımlara sahip olan apokalips kavramı aslında bir tüketim toplumu gerçeğidir. Doğanın gelişen teknoloji sayesinde metalaştırılıp çöplük haline getirilmesi ve bunun doğal karşılanması, apokalipsin yirminci yüzyıl sonunda tüketim toplumuna hizmet eden bir söylem olduğunu vurgulamaktadır. Son olarak, çağdaş zamanda toplumsal

dinamiklerin kolaylıkla yer değiştirmesi sonucu iktidar ilişkilerinde gel-gitlerin meydana gelmesi ve böylelikle statükonun apokaliptik olarak tanımladığı korkularının netleşmesi, apokalipsin değişen g dengeleriyle olan ilişkisini belirlemektedir. Batı'nın uzun zamandır susturmuş olduğu kadın ve eşcinsellerin, hatta bir kimlik olarak algılandığında doğanın bile etkin bir duruma geçmesi Amerika'nın yeni korkularının adı olmuştur. Buna bağlı olarak, yukarıdaki üç başlık altında ele alınacak postmodern kuramın apokalipsle olan bağlantısı gözler önüne serilecektir.

Postmodernizmin başlıca özelliği, beyaz, orta sınıf, heteroseksüel, Hristiyan merkezli st anlatılara olan eleştirel tutumu ve Batı düşüncesini şekillendiren özcü, indirgeyici söylemden uzak yapısıdır. Bu konudaki fikirleriyle önemli bir yere sahip olan Jean François Lyotard, gerçeğin ve bilginin evrensel, değişmez olduğunu öngören düşünce kalıplarına olan karşıt tavrı ile postmodernist görüş içinde yer almaktadır. Lyotard'a göre, postmodernizm bilginin öznel, değişken ve kendisiyle çelişen bir yapıya sahip olduğunu gösterdiği için ağdaş zamanı anlamaya yönelik en esaslı bakış açısıdır. Aynı şekilde apokalips ağdaş zamandaki pek çok kuramcıya göre, sürekli tekrara ve referanslara dayalı, merkezden uzakta ya da merkezi alt st etmeye çalışan, anlamı her zaman ertelenen, kendiyle çelişen bir kurgudan ibarettir. Jacques Derrida "Of an Apocalyptic Tone" başlıklı makalesinde apokalipsi yazın bağlamında sessiz ve gizli olanın ortaya çıkmasına imkân tanıyan bir söylem olarak niteleyerek, edebi türler arasında en az tutucu olan şeklinde tanımlamıştır. Bununla beraber, Derrida postmodern kuramın post-yapısalcılık ve yapı-bozum metoduna olan yakınlığına dayanarak, karşılıklı zıtlıklar üzerine kurulu Batı düşüncesini alt st ederek, apokaliptik yapıda olduğu gibi anlamı zgrleştirmiştir (*Of Grammatology* 1817–23). Bunun yanı sıra, Lyotard'ın *The Postmodern Condition* adlı eserinde st anlatılara olan kuşkucu yaklaşımı sonucunda Aydınlanma fikrinin sorgulanması gündeme gelmiştir. Jürgen Habermas'ın "The Normative Content of Modernity" adlı makalesinde insanlığın ilerlemesi için yapılmış en iyi projenin modernite olduğu söylemesi üzerine eleştiriye başlayan Lyotard, on sekizinci yüzyıl Aydınlanma fikrinin ilerleme yerine gerilemeye, hatta çöküşe yol açtığını belirtmiştir. Birlik, nesnellik ve düzen için abalamanın bir kurgudan, yani st anlatıdan ibaret olması Lyotard'a göre insanlığı tehdit edecek denli tehlikeli bir tutumdur, çünkü bu bakış açısı farklı sesleri, öznelliği, zıtlıkları ortadan

kaldırmayı amaçlamaktadır. Böylesi bir çabanın uzun vadede ülke yönetiminde tek tip ideolojinin hâkim olmasına, bireysel ve medyatik haklarda kısıtlamalara gidilmesine ve genel anlamda bir baskı rejimine sebep olacağı düşünülmektedir. Apokalipsin toplumsal çöküşle olan bağlantısının anlatıldığı önceki bölümler düşünülecek olunursa, Lyotard'ın modernite eleştirisi bir anlamda teknolojik açıdan yaklaşılacak apokaliptik düşünceyle birleşir. Lyotard'a göre, postmodernizmin kısmen amacı modernitenin gizli eksiklerini gözler önüne sermektir. Bu da apokalipsin gizli gerçekleri gün ışığını çıkaran yapısıyla örtüşür.

Postmodernizmin üzerinde durduğu bir başka nokta, dönemsel olarak kapsadığı 1980 sonrası tüketim kültürü ve bu toplum yapısının gerçeği algılama biçimidir. Tüketim toplumunun bedeli, güvensizlik duygusudur ki bu da uzun vadede sistemin kendisini yok etmesini gerektirir. Tüketim kültürü var olabilmek için yok etmeye ihtiyaç duyar. Doğa da tüketilmeye hazır bir maddedir. (Baudrillard *Tüketim Toplumu* 45). Doğanın metalaştırılması ve bundan doğan kaygı, çağdaş zamanda çevrebilimcilerin vurguladığı bir durumdur. Ne var ki, Amerikan toplumunun doğayı tüketmesi engellenemez. Bunun sebebi, Püriten mirasının “tepedeki kutsal kentin” kurulması adına bilimsel gelişmeleri, teknolojiyi, sömürgeciliği destekleyip, doğanın kontrol altına alınmasını öngören öğretisinin yaygınlaştırılmasıdır. Bunun yanı sıra, tüketim kültürünün teknoloji bağımlılığı insanoğluna daha fazla yer açılması adına doğanın yok edilmesi gereklidir mesajını vermektedir. Amerikan toplumu postmodern zamanda doğa yok edilse de daha güzelini yapılabileceğine inanmaktadır. Fredrick Jameson'a göre, sanayi sonrası oluşan geç kapitalist dönemin son aşaması postmodernizmdir; bu da bir anlamda apokalipsin ta kendisidir. Jameson, bu aşamada klasik anlamdaki rekabete dayalı kapitalizm, bireycilik, çekirdek aile yapısının artık varolmadığını söyler. Çağdaş zamanın aslolan özelliği, yapay bir boyutta yaşayan uyuşturulmuş, materyalist bir insan grubu ve bu kitlenin top yekûn tüketime dayalı teknoloji saplantısıdır (*Postmodernism and Consumer Society* 118, 126). Baudrillard'cı bir çerçeveden bakıldığında, gerçek olarak algılanan her şeyin medya sayesinde bir taklide dönüştüğü görülmektedir. Postmodern zamandaki tüketim kültüründe evrensel doğruların, objektifliğin, tek tip gerçekliğin bir anlamı kalmamıştır; her şey bir sona ulaşmıştır. Apokalips fikrine ironik açıdan yaklaşıldığında da benzer bir durum

hissedilir. Birçok kez tekrarlandığı gibi, çağdaş zamandaki apokalips de çoktan yaşanmış ve tüketilmiştir.

Postmodernizmin bu bölümde ele alınan son özelliği, söylemin iktidarla olan bağlantısı üzerine yapılmış yorumlardır. Foucault bu bağlantıyı yani, kimin nasıl ve ne zaman söz sahibi olacağını iktidar ve güç ilişkileri bağlamında açıklamaktadır. Bu da farklı zamanlarda farklı tarafın söz sahibi olacağı anlamına gelmektedir, çünkü iktidar tek yönlü bir yapı olmayıp, karmaşık oluşumlar üzerinden varlığını koruyan bir zemine dayalıdır (*Discipline and Punishment* 477, 483). Bunun yanı sıra, hegemonyayı oluşturan sadece medya değildir, bunda ideolojinin ve eğitim, din, sanat, aile gibi ideolojik aygıtların da payı büyüktür (Althusser 103). Aynı şekilde apokalips de farklı yapılar tarafından desteklenen çok katmanlı bir söylemdir. Foucault'un değişken güç ilişkileri fikrinin yanı sıra Antoni Gramsci'nin hegemonya kavramı, yani hâkim kültürün bireyler üzerinde gizli yoldan egemenlik kurması da apokalipsin dini pompalayarak gizli yoldan statükoya hizmet etmesine bir örnektir. Hegemonyadaki gizlilikten kasıt, insanların farkında olmadan medya ve tüketim kültürünün dayattığı normları benimseyip, onları doğal kabul etmeleridir (*Hapishane Defterleri* 83, 182). Hegemonyanın sürekliliğini sağlayabilmesi için kazanılması, kaybedilmesi ve tekrar kazanılması gerekmektedir. Bu da farklı sınıfların iktidara olan yakınlığını açıklamaya yeterlidir. Güç, her zaman teknolojiye ve bilgiye yakın olan üst sınıfa ait olmayıp, alt kültürün ya da karşı-kültürün egemenliğine geçebilmektedir. Buna örnek olarak, 1960 sonrasında etkisi tüm dünyada hissedilmeye başlayan kadın hareketi, eşcinsel bilincin ve etnik yapının güçlenmesi verilebilir. Savaş sonrası Amerikan toplumunda alt-kültürün sesini duyurmasına imkân tanıyan postmodernizm, kültürel farklılık, öznellik ve çok seslilik gibi kavramların altını çizerek 1980 sonrasında olgunluk dönemini yaşamış ve böylece yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunu estetik, kültürel ve ekonomik açıdan şekillendiren başlıca nitelik olmuştur. Ortaya çıkan bu çok sesli, bireysel yapılanma uzun vadede Amerikan toplumunda iktidarın harekete geçmesine ve hegemonik devlet yapısını kuvvetlendirmesine neden olmuştur. Bunun anlamı, 1980 sonrası dönemde Amerika'nın ulusal korkularını belirginleştirmesi, bu korkuları toplumsal belleğine kazınması ve uluslararası bağlamdaki saldırgan kimliğini

kuvvetlendirmesidir. Bu durum, apokalipsin çağdaş zamanda edindiği yan anlamları gözler önüne sermektedir.

Görüldüğü gibi, postmodernizmin yukarıda özetlenen üç farklı özelliği apokalips fikrinin çağdaş zamandaki anlamıyla örtüşür. Üst anlatılara olan eleştirel tutum apokalips fikrinin hem karşı koyduğu hem de sürdürdüğü postmodern bir özelliktir. Tüketim kültürü gerçeği ise apokalipsin ironik/post-apokaliptik yorumuna bir gönderme yaparak, teknolojik gelişmelere daha fazla olanak tanınması için doğanın kontrol altına alınması ve metalaştırılması gereken bir yapı olduğunu belirtir. Postmodernizmin altını çizdiği çok yönlü iktidar-söylem bağlantısı ise toplumsal çok-sesliliğe ve cinsiyet rolleri bağlamında farklı cinsel kimliklerin ortaya çıkmasına neden olarak, yirminci yüzyıl sonu Amerikan iktidarının yeni korkularını oluşturur. Güç-iktidar ilişkilerinin toplumda yer değişmesiyle önü açılan yeni cinsel kimlikler, post-feminist ve eşcinsel/*queer* kuram bölümünde ele alınacaktır. Sonuç olarak, yukarıda ele alınan özellikleriyle postmodernizm, apokalips kavramının çağdaş zamandaki anlamını besleyerek tezde incelenen romanlara kuramsal açıdan bir altyapı hazırlamaktadır.

4.2. Post-Feminist ve Eşcinsel Kuram (*Queer Theory*)

Yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunda apokalipsin çağdaş yorumlarından biri toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran farklı kimlik oluşumlarıdır. Yeni kadın kimliğinin oluşması, eşcinsel ve lezbiyenlerin toplumda seslerini duyurmaları, etnik yapının güçlenmesi sonucu ataerkil söylemin bir tehdit altına girdiği düşüncesi Amerikan iktidarının yeni korkusu olmuştur. Bu yüzden bu bölümde post-feminist kuramın altını çizdiği yeni kadın kimliği ve yine post-feminizmin bir uzantısı olan eşcinsel/*queer* kimlik üzerinde durulacaktır. Yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumundaki bu yeni oluşumların kuramsal ardaalanına girmeden önce Batı’da on dokuzuncu yüzyıl sonunda belirginleşen yeni kadın kimliği ve eşcinsel yapıya değinmek gereklidir. Çağdaş zamanda iktidar tarafından bir tehdit olarak yorumlanan alternatif cinsel kimliklerin on dokuzuncu yüzyıl sonunda da benzer kaygıları nitelemesi, her iki yüzyıl sonunun apokalips kavramıyla olan ilişkisini aydınlatmaktadır.

Foucault’a göre özne ve beden bir takım güç ilişkileri bağlamında her tarihsel dönemde yeniden yaratılan kaygan bir yapıdır (*Archeology of Knowledge* 421–25). Örneğin, orta çağda din baskısının belirlediği kadın kimliği Bakire Mary ile özleşir. Yine aynı şekilde on sekizinci yüzyılın kadın bedenine bakış açısı dönemin rasyonel tutumu sonucu erkek iktidarının merkezileştirilmesiyle olumsuz bir anlam kazanmıştır. Kadın bedeni ötekileştirilerek nesne konumuna indirgenmiştir. Güç ilişkilerinin modern bilimin kıstaslarına göre kurgulanması sonucunda cinsellik kategorileştirilerek belli sınırlarla tanımlanmıştır. Bu da kimlik oluşumuna normal olan-olmayan şeklinde bir kısıtlama getirmiştir (*The Order of Things* 384). On dokuzuncu yüzyılda da durum pek farklı değildir. Barbara Welter’in tabiriyle, on dokuzuncu yüzyıl kadını için kullanılan sıfatlar dördü geçmez: Dindar, masum, bastırılmış, evcil. Viktoryen kadını için kullanılan “evdeki melek” kavramı, onun iyi bir eş ve anne olmasının altını çizerek, sosyal hayattaki rolünü de aynı çerçeveye hapsetmiştir. On dokuzuncu yüzyılın bedene bakış açısı burjuva toplumunun kıstasları doğrultusunda şekillenmiştir. Bir takım ekonomik çıkarlar sonucunda beden ve cinselliğe tabu olarak yaklaşılmış ve özellikle kadın bedeni sterilleştirilerek, “evdeki melek” biçiminde tanımlanmıştır. Bram Dijkstra’ya göre, on dokuzuncu yüzyıldaki belirgin kadın nefreti/korkusu ataerkil toplum yapısının hegemonik olduğunun bir kanıtıdır (1974: 819–20). Hegemonik toplum düzeninde erkeğin, içinde bulunduğu iktidar kavgasında kadını bastırması/metalaştırması gerekmektedir. Aksi halde, mağdur edilecek olan erkeğin kendisidir. Bunun yanı sıra, on dokuzuncu yüzyıl burjuvazisinin kadına edilgin ve evcil bir kimlik yüklemesi ve onu doğayla ilişkilendirmesi sonucunda kadını da doğa gibi kullanıp tüketeceği bir meta olarak görmesi erkek egemen sistemin kadın üstünde daha da güçlenerek, kolayca kontrol sağlayacağı bir alan yaratmıştır (Dijkstra, 1974: 62–65). Özünde sınıfsal bir yapı olan burjuva düzeni cinsiyet hiyerarşisinin altını çizmiştir. Bu da kadına olumsuz özellikler yüklenmesini meşrulaştırmıştır. Bu rolün karşısında duran her kadın ötekileştirilerek, toplumsal hayattan, kendi ailesinden, hatta bedeninden bile uzaklaştırılmıştır.

Gilbert ve Gubar’ın tanımıyla, evdeki meleğin karşı kutbundaki kimlik, “çatıdaki deli kadındır” (596–97). Bu delilik, yani ataerkil ideolojinin baskısına rağmen kadının kendini ifade edebilme yetisi, yaratıcı özelliklerinden dolayı erkek egemen toplumu

tehdit eden kadının aslında en etkili silahı olmuştur. Toplumsal cinsiyet rollerinin alışıldık normlarını kırması muhtemel bir araç olarak yorumlanmıştır. Kadının “deli” olması, onu hem tehlikeli hem de gizemli yaparak, on dokuzuncu yüzyıl sonu Batı yazınında “femme fatale” olarak anılan güzel, tehlikeli, kötü kadın tiplemesini yerleştirmiştir. Cinselliğini kullanarak erkeği baştan çıkaran ve ataerkil düzeni tehdit eden tehlikeli, gizemli, kötü kadın kimliği, cadı, vampir, yarı insan yarı makine ya da yaratık tiplerleriyle yirminci yüzyıl sonu Batı yazınında da sıklıkla görülmektedir. “Evdeki melek” burjuva toplumunun çocuksu, masum, kırılgan, steril, dışarıya kapalı, hatta asexual görünümlü Viktoryen kadını için çizmiş olduğu bir kimlikken, femfatal alt sınıfa ait, cinselliğinin altını çizen, erkek iktidarını hem zührevi hem politik açıdan tehdit eden tehlikeli, kötü kadın için kullanılan bir tabir olagelmıştır. Bu yüzden, on dokuzuncu yüzyıl sonu Batı yazınında fahişe, vampir, cadı, vb. gibi kadın tiplerlerinin özellikle alt sınıftan seçilmesinin nedeni burjuva toplumuna egemen olan ideolojinin bir sonucudur (Dijkstra, 1974: 62–65). Aslına bakılacak olunursa, kadının bastırılması ataerkil bir korkudur ve kadının hiç de ikincil bir varlık olmadığına kanıttır. On dokuzuncu yüzyıl sonu Batı yazınında kadının sessiz ve edilgin rollerinin yanı sıra baştan çıkaran, güzel ve tehlikeli bir kişi olarak yansıtılması, yukarıdaki fikri pekiştirmektedir. Yine aynı yüzyılda sıkça kullanılan vampir kadın imgesi ataerkil toplumdaki kadın korkusunun/nefretinin altını çizen bir örnek olarak verilebilir.

Femfatal kadın tipinin on dokuzuncu yüzyıl edebiyatındaki ilk örneği, John Keats’in 1819 tarihli “La Belle Dame Sans Merci” ve 1884 yılında yazmış olduğu “Lamia” adlı şiirlerinde göze çarpar. “La Belle Dame Sans Merci” adlı şiirinde “gözleri deli deli bakan masum güzel kadın, aldı götürdü genç adamı mağarasına, tatlı tatlı fısıldadı aşkını kulağına” (20–30) mısralarında tasvir edildiği gibi bu acımasız, güzel kadının gizemli fakat karanlık bir tarafı olduğu açıkça ortadadır ve genç adamın sonunun melek mi şeytan mı olduğu bir türlü belli olmayan bu tehlikeli kadın yüzünden geleceği söylenmektedir. Gustav Flaubert’in *Salammbô* (1862) adlı eseri “femme fatale” kadın tipine verilecek başka bir örnektir. H.Rider Haggard’ın *She* (1887) adlı romanında olduğu gibi, doğaüstü güçlere sahip, zeki ve baştan çıkarıcı kadın karakterler (Salammbô/Ayesha) erkek egemen dünyada her zaman tehlikenin kaynağı olarak görüldüklerinden, olumsuz imgelerle anlatılmışlardır. Benzer kadın tipini başarıyla

örnekleyen diğ er bir eser, Oscar Wilde’ın bir piyeslik tiyatro oyunu, *Salome*’dir (1892). Wilde’ın, dönemdeki diğ er sanatçıların Herod miti üzerine yazmış oldukları eserlerden esinlenerek kaleme aldığı tiyatro oyunu yukarıda anlatıldığı gibi, İncil’de bahsi geçen bir bölüm üzerine yazılmıştır. Görüldüğü gibi, romanlarda yaratılan kadın tiplerleri genellikle olumsuzdur. Tehlikeli su perileri, esrarengiz kadınsı yaratıklar, fahişeler, vampirler, ne yaptığını bilmeyen kadınlar gibi baştan çıkaran, hastalıklı, sapkın ya da kısırlaştırılmış kadın karakterler 1890’ların stereotipi haline gelmiştir. Yirminci yüzyıl sonu (post)apokaliptik Amerikan edebiyatındaki “femme fatale” temsili ise lezbiyenlik ve yeni kadın kimliğiyle gündeme gelecektir. İlerleyen bölümlerde *The Queen of the Damned*, *Misery*, *In the Drift*, *Glimmering*, *The Postman*, *The Parable of Talents* gibi romanlar d hihilinde ayrıntıyla örneklenecek olan “femme fatale” kadın kimliği, apokalipsin cinsel kimlik bağlamındaki  ağdaş yorumuna bir örnektir. Görüldüğü gibi, kadın ataerkil düzenin en büyük tehdidi olarak algılandığı için edebiyatta olumsuz biçimde tasvir edilmiştir. Kadına duyulan nefret aslında erkeğin her dönemde kendi çöküşünü kabul etmesidir.

“Femme fatale” kadın kimliğinin yanı sıra, on dokuzuncu yüzyıl sonunda erkek cinselliğine ilişkin bastırılan korkuların temsiliini oluşturan yapı, eşcinselliktir. Bu dönemdeki erkek sanatçıların pek çoğu eserlerinde eşcinselliği  rneklemişlerdir. Böylelikle, burjuva toplumunun o zamana kadar bastırđı bilinçaltı, bir iktidar meselesine dönüştürülen beden, pornografi, fahişelik ve sapkınlık ortaya çıkmıştır (Foucault, *History of Sexuality* 683–88). Foucault bunu, yaptırım, kural ve düzenin neden olduğu bir sonuç, erkek egemen kültürün kendi  ıkmazı, vazgeçemediği zevk alanı, yani g   ilişkisi olarak yorumlamaktadır. Elaine Showalter’a göre, on dokuzuncu yüzyıl sonu cinsel anarşinin yaşandığı, erkek merkezli çöküş yazınının kadınsılaştığı, ortaya çıkan kadın yazınınsa erkeksileştiği bir dönemdir (*Sexual Anarchy* 3). Gerald Gillispie adlı eleştirmen, kadınsılaşmanın genel anlamda tüm yüzyıl sonuna ait bir özellik olduğundan bahsetmektedir (78). Görüldüğü gibi, yeni kadın kimliği olarak anılan “femme fatale” temsili ile eşcinselliğin on dokuzuncu yüzyıl sonunda burjuva toplumu tarafından bir tehdit olarak yorumlanması ataerkil sistemin bir özelliğidir. Benzer bir korkuya ataerkil, heteroseksüel toplum yapısının korunmaya çalışıldığı 1980 sonrası muhafazakâr Amerikan toplumunda da rastlanmaktadır. Amerikan toplumunun

çağdaş zamandaki bu tutumunu kuramsal çerçevede eleştiren feminizm, post-feminizm ve eşcinsel/*queer* kuramdır.

Feminist kuram bugünkü anlamına 1960’larda Amerikan toplumunda yükselen insan hakları bilincinin tetiklediği kadın hareketi ile kavuşmuştur (Barry 121). Özünde ataerkil sistem yapısının altını çizdiği cinsiyet eşitsizliğine karşı bir eleştiri yatar. Yüzyıllar boyunca bu eleştiriye dile getirme şeklindeki farklılık feminizmi kendi içinde gruplaştırmıştır. Birinci Dalga Feminizmi adı verilen ilk grup, on dokuzuncu ve erken yirminci yüzyıl Amerika ve İngiltere’indeki kadın hareketlerini kapsayıp, kadın-erkek eşitliği üzerinde durulması sonucu kadının oy hakkı kazanmasıyla sonuçlanmıştır. 1960–80 arası dönemi kapsayan İkinci Dalga Feminizm, kadın hareketlerinin daha radikalleştiği, “kişisel olan politiktir” mesajıyla kadını her şeyiyle merkeze koyan ve erkekten olan farkının altını çizen bir söylem benimsemiştir. Üçüncü Dalga Feminizm ise 1980’lerden günümüze uzanarak bir önceki dönemin kadın hareketini büyük ölçüde eleştiren bir yapı yaratmıştır. İkinci Dalga’nın altını çizdiği “kadın, farklıdır, özgündür, politiktir” argümanını fazla özcü bularak, kadın kimliğinin üstün bir anlatıya dönüştürülmesini eleştirmiştir. 1960’lardaki katı ideolojik kadın duruşuna kıyasla daha eklektik bir yaklaşımı benimseyen Üçüncü Dalga feministleri, psikoanalitik, semiyotik, sömürgecilik-sonrası, eşcinsel/*queer* ve çevrebilimci yaklaşımla feminizmin genişlediği bir alan oluşturmuştur. Özellikle 1990’larda Amerikan toplumunda altın çağını yaşayan Üçüncü Dalga Feminizmi, sosyal ve politik anlamda özgürleşmiş, cinselliğinin farkında, tek başına yaşamayı seçen, çocuk bakımını erkek ebeveyne ihtiyaç duymadan sürdüren yeni kadın imgesi üzerinde durmuştur. Yine 1990’larda ortaya çıkan “Kızz Gücü,” kürtaja, tecavüze ve ataerkil toplum baskısına olan protestolarını punk müzik ve kendilerine özgü giyim tarzlarıyla ifade eden bir grup genç kadın etrafında oluşarak, medyanın ilgisiyle bir alt kültüre dönüşmüştür. Bu alt kültürün değişik temsillerine “Spice Girls” müzik grubu, yeni kadın kimliği üzerine yoğunlaşan *Buffy, the Vampire Slayer*, *Sex and the City*, *Ally McBeal*, v.b. tarzı televizyon dizileri örnek gösterilebilir.

Üçüncü Dalga Feminizmden beslenerek ortaya çıkan ve 1980 sonrası feminist duruşun kuramsal çerçevesini oluşturan “post-feminist” yaklaşım ise kadın hareketinin özünde yatan özcü söylemi reddederek, toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran farklı kimlik oluşumları üzerinde durmuştur. Post-feminist kuramcılara göre, oy hakkı,

söz hakkı, çalışma hakkını elde etmiş kadınların artık kadın yazımı ve kuramı gibi ilgilenecekleri başka şeyler bulunmaktadır. Bu anlayışa bağlı olarak değişik feminist ekoller ve eşcinsel kuram ortaya çıkmıştır: Liberal feminizm, sosyalist feminizm, radikal feminizm, postmodern feminizm, siyah feminizm, post-yapısall feminizm, sömürgecilik-sonrası feminizm ile 1980’lerdeki AIDS salgını sonucunda Amerikan toplumunda öncelikli bir yere sahip olarak ortaya çıkan eşcinsel/*queer* kuram, postmodern dönemdeki farklı kimlik oluşumlarının kuramsal ardaalanını belirlemiştir. Ortaya çıkan tüm bu oluşumlar Amerikan iktidarının çağdaş zamana ilişkin korkularını pekiştirerek apokalipsin yeni yorumlarını oluşturmuştur.

Amerikan toplumunda 1980 sonrasında oluşan yeni kadın kimliği, lezbiyenlik ve eşcinsellik üzerine yorum yapmış çeşitli kuramcılar bulunmaktadır. Amerikan edebiyatında şair ve yazarlık kimliğiyle sivrilmiş olan Adrienne Rich’in 1980 sonrası Amerikan toplumundaki yeni kadın kimliği üzerine almış olduğu notlar oldukça önemlidir. 1983 tarihli “Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence” adlı eserinde heteroseksüel feministlere seslenerek, heteroseksüelliğin ataerkil yapının dayattığı bir kurumsallaşma olduğunu hatırlatmak istemiş ve bu yapının 1980 sonrası yükselişe geçen Amerikan sağının desteklediği bir politika olduğunu söylemiştir (1762–63). Rich’e göre, muhafazakâr Amerikan hükümetinin anneliğin kutsallığını, çekirdek aile yapısını ve dini değerlerin önemini savunması heteroseksüel cinsel tercihi zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda kadının ezikliğini, erkeğin yüceleştirilmesini eleştiren feminist duruşun özcü söylemini değiştirerek, heteroseksüel kimliği protesto etmesini ve lezbiyenliğin önemini vurgulamasını istemiştir. Karşılıklı zıtlıkların tercih edilmesi yerine (heteroseksüellik), kadınlığı toplum içindeki farklı temsilleriyle algılayan lezbiyenliği bir çözüm olarak görmüştür (1775). Aynı şekilde Monique Wittig de 1981’de yazmış olduğu “One Is Not Born a Woman” adlı eserinde, lezbiyenliğin kadın ve erkek kimliğinden öte bir anlam olduğunu ve lezbiyen olabilmek için önce “feminist” kavramını çürütmek gerektiğinden bahsetmiştir (2018).

Post-feminizm alanında önemli çalışmalara imza atmış ünlü kuramcı Donna Haraway ise 1991 yılında yazmış olduğu *A Cyborg Manifesto* adlı eserinde feminizm ile bilim-kurguyu ortak noktada buluşturarak İkinci Dalga Feminizmin eksiklerini gidermeye çalışmış, öne sürdüğü “sibernetik organizmanın” yeni kadın kimliğinin

oluşturulmasında en büyük alternatif olduğundan bahsetmiştir. Haraway'e göre, yarı insan yarı makine olan bu organizma, her iki tarafın bedenine ve bilincine katmış olduğu derinlikten dolayı hem erkekten hem kadından üstündür ve böylelikle, post-feminizmin arayış içinde olduğu yeni kadın kimliğini özgürleştirmesi muhtemel bir oluşumdur. Kimliğin doğuştan gelen bir yapı olduğuna karşı çıkması ve kimlik oluşumunda kadını erkekten, insanı hayvandan, canlıyı makineden ayıran karşılıklı zıtlıkları eleştirmesi yüzünden Haraway'in gözünde kadınlar için çağdaş zamanda örnek alınacak tek model, zıtlıkları kendi içinde birleştiren sibernetik organizmadır:

Erkek-merkezli kapitalist Batı'nın yüzyıllardır altını çizdiği ilerleme ve yok etme mitosunun karşısında duracak tek güç bu yeni organizmadır. Toplumsal cinsiyet rollerini yok sayan, başlangıcı ve sonu olmayan, hatta İncil'e bile gereksinim duymayan tek şey odur. Onun korkusu yoktur, çünkü bu organizmanın kendisi Batı'nın tüm politik sistemlerini, ideolojisini tehdit eden cinsiyetsiz bir canavardır. Ataerkil, faşist Batı kapitalizminin gayri meşru çocuğudur. Bizim korkularımızın ta kendisidir[...] Sibernetik organizma, Batı'nın düşmanını tanımlaması için ihtiyaç duyduğu apokaliptik düşünceyi tersine çevirecek tek şeydir. (150-51)

Haraway, siyah kadının sibernetik organizmayı temsil eden en iyi örnek olduğunu söyler, çünkü siyah kadın aynı makine ve insan bileşiminde olduğu gibi kendi kimliğinde iki farklı ırkı barındıran ve bu yüzden her iki ırktan daha üstün olan bir varlıktır; böylelikle bu yeni kimlik ataerkil düzenin kadını nesneleştirmesine karşı çıkmaktadır (170-74). Haraway, çağdaş zamanda kadını özgürleştirecek kimliğin, egemen kapitalist ideolojinin pompaladığı ve medyanın desteklediği "tanrıça" rolünden ziyade, sibernetik organizmanın benimsenmesi olduğunu söylemektedir (181). Ünlü apokalips kuramcısı James Berger sibernetik organizmayı aynı anda her şey ve hiçbir şey olabildiği, insani sınırların ve algıların ötesinde durabildiği için onu post-apokaliptik bir varlık olarak yorumlamaktadır (224). Eşcinselliği sibernetik organizmaya en yakın cinsiyet kimliği olarak görmüştür.

Meksikalı-Amerikalı Çikana yazar ve kuramcı Gloria Anzaldua, Haraway'in öne sürmüş olduğu "sibernetik organizmayı" 1987 yılında yazmış olduğu *Borderlands/La*

Frontera adlı eserinde başarıyla örneklemiştir. Anzaldua'nın altını çizdiği yeni kadın kimliği, kendi içinde iki cinsiyeti de barındıracak, her iki tarafa olan geçişe imkân sağlayacak bir yapıdır ve bu yüzden güçlüdür, tanrı vergisi bir yeteneği vardır (890). Anzaldua'ya göre, heteroseksüel korkuyu yansıtan bir ayna olan eşcinsel/*queer* kimlik, ataerkil toplum yapısının yarı insan, anormal, eksik ve zayıf olarak tanımladığı bir türdür. Bunun sebebi, tek tanrılı dinlerin erkek egemenliğini kutsallaştırarak kadını ötekileştirmesi ve önceden belirlenmiş kadın-erkek tanımına uymayanları dışlamasıdır. Kültür de aynı bakış açısını devam ettiren başlıca unsurdur (889). Anzaldua, çağdaş zamanda oluşacak yeni kadın kimliğinin ise bu tür toplumsal kısıtlamaların ötesinde, hem erkek hem kadın dünyasında varlığını sürdürebilecek aşkın bir organizma olması gerektiğini belirtmiştir. Donna Haraway'ın sibernetik organizmasına benzer şekilde fikir yürüten ünlü Hintli kuramcı Gayatri Spivak da Batı'nın bastırmış olduğu herhangi bir alt kültüre ait, örneğin Hintli bir kadının Batılı kadından daha özgün olabileceği yorumunu yapmıştır. Alt kültür kadını, kendi içinde barındırdığı kültürel çeşitlilik, sınırdan olma duygusu, geçiş, değişim ve egemen yapıya olan eleştirel konumundan dolayı her zaman için aşkın bir pozisyonadadır (Spivak 2200). Bu anlamda Spivak, Haraway'ın beyaz olmayan kadını sibernetik organizmaya daha yakın gördüğü fikrini desteklemektedir.

Alternatif kadın ve erkek kimliğine ilişkin yorumlarıyla öne çıkan diğer bir kadın kuramcı Judith Butler'dır. Butler 1990 tarihli *Gender Trouble* adlı eserinde, toplumsal cinsiyet rollerinin doğuştan gelmediğini söylerken cinsiyetin, bireyin toplum içinde gösterdiği davranışlarla sürekli yeniden şekillendiğini belirtmiştir. Bu anlamda Butler'ın toplumsal cinsiyet rolü tanımı Derrida'nın dil için yaptığı tanıma benzemektedir. Derrida'ya göre, dilin kaygan yapısından dolayı anlam her metinde yeniden yaratılan, farklı metinlere gönderme yapılmasını gerektiren muğlak bir oluşumdur ("Differance" 390–93). Nasıl ki Butler'a göre doğuştan tayin edilmiş belirli bir cinsiyet bulunmayıp, bu roller sonradan kazanıldıysa ve sürekli değişebilmekteyse, Derrida'ya göre dil de aynı belirsizliği ve sürekliliği kendi içinde barındırmaktadır. Bu anlamda, Butler'a göre doğada kadın ve erkek diye önceden tanımı yapılmış bir kimlik bulunmamaktadır fakat bu, bireyin istediği cinsiyet rolünü seçmesinde özgür olduğu anlamına da gelmez. Kimlik, toplumun birey üstündeki baskısıyla oluşmaktadır ve bu

kimlik temsili sürekli tekrara tabi tutularak birey tarafından içselleştirilmektedir. Toplumsal hegemonyanın biçimlendirdiği bu cinsiyet rolleri bireyin sonradan üzerine giydiği birer kostümdür (Butler 164–67). Fazla dar ya da bol gelme halinde değiştirilmesi olanaksız birer yapıdır.

Butler, heteroseksüel kimliğin bir seçim değil, bireyin doğduğu andan itibaren başlayan, tekrara dayalı toplumsal bir yaptırım olduğunu ifade ederek, bu tekrarın altında yatan anlamı incelemiştir. Butler’a göre, heteroseksüelliğin tekrara dayalı bir zorunluluk olması altında yatan eşcinsel korkuları ve heteroseksüel cinsel kimliğin zayıflıklarını göstermektedir (174–80). Örneğin, 1980 sonrası Amerikan toplumunda tırmanışa geçen AIDS, heteroseksüellerin en büyük korkularından biri olmuştur. AIDS’in özellikle eşcinsel hastalığı olarak gösterilmesi eşcinsellere olan önyargıyı arttırmış ve medyanın bu önyargıyı kullanarak Amerikan toplumunda ahlaki bir panik yaratmasına sebep vermiştir (168–69). Butler’a göre, eşcinsellik heteroseksüel kimliğin bir alternatifi olarak kabul edilse bile, özünde erkek mitosunun altını çizip, ortak kimliğin paylaşıldığı bir alan yaratması, bu kimliği tercih edenleri gruplaştırmayı yüzünden aynı baskıcı düzeni devam ettirmiş ve tıpkı feminizm gibi özcü bir anlatıma dönüşmüştür.

Butler’ın, bedeni nesneleştiren ideoloji karşısında önerdiği çözüm yolu, bedenin keskin sınırlar olmaktansa birer geçiş olarak yorumlanması ve böylece toplumsal baskının alt üst edilmesi ihtimalidir. Bu noktada eşcinselin/*queer* ortaya çıkışı, bedeni değiştirilemez, katı bir yapı olarak algılayan ataerkil sisteme verilecek en güzel cevaptır. Toplum tarafından meşrulaştırılmamış, normal kabul edilmeyen anlamına gelen “*queer*” kavramı, hegemonik toplum yapısının cinsiyet rolü zorlamasına karşı olan duruşuyla Butler için bir çözüm teşkil etmektedir. Eşcinsel/*queer* bir kimlik olmanın ötesinde, tüm özcü anlatımların üzerine kurulu olduğu karşılıklı zıtlıkları yadsıyan, merkezinde hiçbir yapının olmadığı bir oluşumdur. Derrida’nın “Of an Apocalyptic Tone” makalesindeki sözleriyle “merkezi olmayan, anlamı ertelenmeye dayanan, aynı anda hem varolan hem de var olmayan” (29–39) apokalips kavramı Butler’ın eşcinsel/*queer* kimliğiyle örtüşür. Eşcinselin/*queer* yukarıda bahsedilen yapısı apokalipsin postmodern yorumuyla benzeşir. Peter Dickinson’ın belirttiği gibi, apokalipsi toplumda bastırılmış ve ötekileştirilmiş seslerin kendini ifade etmesine olanak tanıyan bir araç olarak

yorumlamak mümkündür (Bkz. Dellamora *Postmodern Apocalypse* 230). “Gay/queer apokalipsi” üzerine yorumlarıyla tanınmış bir çağdaş apokalips kuramcısı olan Richard Dellamora, 1980 sonrasında Amerika’nın travmatik bilincine dikkat çekerek apokalipsi toplumsal anlamda istenmeyen bastırılması olarak niteler. Eşcinsel kimliğin oluşumu, yaygınlaşması, AIDS’in ortaya çıkması gibi bir kültürün geçmişinde yaşadığı travmatik/istenmeyen olayların değişime uğrayarak sürekli güncel zamana geri dönmesi apokalips fikrini canlı tutar. Dellamora, Antik Yunan’daki eşcinselliğe kadar geri giderek, Oscar Wilde davasından çağdaş zamandaki eşcinsel/queer patlamasına uzanan geniş bir yelpazede toplumsal anlamda unutilan ya da bastırılmak istenen olaylar üzerine yoğunlaşır (*Apocalyptic Overtures* 31–32). Böylelikle, bir kültürün geçmişteki korkularının bugünkü korkularını oluşturduğu sonucuna varır. Bu da eşcinsel/queer kimliğin 1980 sonrası Amerikan toplumunda apokaliptik olarak yorumlandığının bir belirtisidir.

Yeni kadın kimliği üzerine kuram geliştiren diğer bir post-feminist, Helene Cixous’dur. Cixous, 1975 yılında yazmış olduğu *The Laugh of Medusa* başlıklı eserinde, feminizmin söz-merkezli ve özcü bir söyleme dayandığını öne sürerek bu yaklaşıma karşı çıkmıştır. Feminist kuramın boşluklarını doldurabileceği ve kadının tam anlamıyla var olabileceği tek alanın “kadın yazını” olduğunu söylemiş ve yazma eylemini erkeğin içinde gizli kalmış kadını, kadının içinde gizli kalmış erkeği ortaya çıkarabileceği için sınırları aşan, toplumsal rollere kafa tutan bir var olma biçimi olarak algılamıştır (2040). Cixous’un kadın yazını için yaptığı bu tanımlar, apokalips kavramının postmodern yorumunu hatırlatmaktadır. Bunun yanı sıra “Sorties” adlı makalesinde yazma eylemini bir geçiş, giriş, çıkış, bireyin kimliğindeki ötekinin var olması, güçlenmesi ve zayıflaması şeklinde yorumlayan Cixous, kadın ve erkek kimliğinin birbirlerini tamamladığı, iç içe geçtiği bu alanı biseksüel kimlik oluşumuna benzetmiştir (580). Karşılıklı zıtlıklar üzerine kurulu heteroseksüel sistemde biseksüel kimliğin var olmasını imkânsız olarak gördüğünden, bu cinsiyet rolünü fantastik olarak yorumlamış ama yine de kadını, erkeği kaplayacak denli geniş, sınırsız ve özgün olarak nitelemiştir. Cixous *The Laugh of Medusa*’da, Batı mitolojisinde özellikle erkek iktidarını tehdit eden “Medusa” imgesini, yeni kadın kimliğini tarif ederken aşağıdaki şekliyle kullanmıştır:

Medusa karanlık, korkutucu değildir, yüzüne bak ve onun ne kadar güzel olduğunu gör[...] O, sevmeye, cinselliğe, üretmeye, yazmaya, anne, kadın, lezbiyen, erkek olmaya, kendini ifade etmeye hazırdır[...] Günümüz kadını kendini ifade etmek için herhangi bir eşe ihtiyaç duymaz. O, her yerdedir. O, değişkendir. O, arzu eder. O, yapar[...] O, yani biz kadınlar artık yarım, eksik değiliz. (2054–56)

Cixous'nun yeni kadın kimliğini Batı mitolojisindeki Medusa karakterine gönderme yaparak açıklaması, kadına yüklediği kozmik enerjinin hem yıkıcı ve hem yapıcı özelliğini göstermesi, apokalipsin kendi içinde barındırdığı yüce anlamıyla örtüşür. Bu da bir diğer post feminist kuramcı olan Julia Kristeva'nın kadın kimliğini tanımlarken üzerinde durduğu “*abject*” kavramını hatırlatmaktadır.

Julia Kristeva da cinsel kimliğin temsile dayalı bir oluşum olduğu konusunda diğer kadın kuramcılarla benzeşmektedir. Toplumsal cinsiyet rolü bağlamında birden fazla kadınlık durumunun var olmasını, kadınlığın içinde erkek kimliğinin, erkekte ise kadınlığın bulunabilmesini ve bunların birbirine olan geçişini bir zenginlik olarak yorumlamıştır. 1982 yılında yazmış olduğu *The Powers of Horror* adlı eserinde kimliğin bu ikili yapısı üzerinde durarak, toplumsal cinsiyet rolünün oluşturulmasında bastırılan ve öne çıkan anlamların çeşitliliğinden söz etmiştir. Kristeva eserinde kimliğin özne ve nesne halini “*object*” ve “*abject*” kavramlarıyla açıklayıp, özellikle “*abject*,” yani “zelil, iğrenç, aşağılık” kavramının kültürel anlamda kadın kimliği için nasıl bir metafora dönüşmüş olduğunu tartışmıştır.

Kristeva, kimlik oluşumunun tamamlanması için “Oedipal”/sembolik dönem öncesindeki duygusal durumdan, yani bebeğin anneye olan bağlarını bastırmasını ve anneden uzaklaşmasını gerektiren bu dönemden yola çıkarak, “*abject*” kavramını daha geniş bir çerçevede ele almıştır. Bu da, ataerkil düzenin meşrulaştırılması için kadınlığın ötekileştirilmesini ve böylelikle kadını dışlanmış, bozulmuş, canavarlaştırılmış hale sokmayı gerektirmektedir. Fakat unutulmaması gereken bir nokta, bastırılan ötekinin aslında bireyin/sistemin kendisini tanımlamasına yardımcı olan öbür yarısı olduğudur; bu anlamda kadın hem aşkın hem de aşağılıktır. Vazgeçilmezdir. Sürekli. Bir geçiş halidir. Kimlik oluşumunu başlatan, sürdüren ve tamamlayan bir yapıdır; ataerkil toplum düzeninin en önemli tamponudur (2, 4, 21).

Görüldüğü gibi Kristeva, insan bedeninin içinden gelen, tuhaf ve engellenemez bir biçimde dışarı çıkmak için çabalayan, toplumsal kontrol süreci tarafından sürekli sindirilen ama yine de anlık bir patlamayla dışarı püskürtülen bu “garip” (*uncanny*) durumu “*abject*” şeklinde nitelemiştir (2). Abject, bedenden dışarı çıkan salya, dışkı, kan, kusmuk, vs. gibi temiz olmayan bir takım sıvıların yanı sıra, kimliği, sistemi ve düzeni tehdit eden bir durumdur (6–16). Bu anlamda, “*abject*” 1980 sonrası Amerikan toplumunda büyük yankılar uyandıran AIDS hastalığıyla bir tutulabilir. Bedensel sıvıların karşılıklı değiş tokuşu esnasında özellikle eşcinseller arasında yaygınlaşmaya başlayan AIDS, ataerkil toplum düzeninin ve sınırlarının bir ihlali, heteroseksüel sistemin çöküşü olarak algılanmıştır. Bu bağlamda, “*abject*” olarak nitelendirilen eşcinsel beden ve ölümcül HIV virüsü, Kristeva’nın 1982 yılında bastırmış olduğu kitabıyla eş zamanda ortaya çıkarak, Amerikan toplumunun çağdaş zamanda yarattığı korkusunun adı olmuştur. Özet olarak Kristeva, “*abject*” kavramının kendi içinde barındırdığı yıkıcılığı yadsımaz, ama kökeninde kadın bedenine atfedilmiş olan bu yıkıcılığı, kimliği meydana getiren gerekli parçalardan biri olarak görür. Bunun yanı sıra, kadını erkekten ayrı bir kimlik olarak değil, kimliğin kendisini meydana getiren bir parçası olarak yorumlayarak, kadın-erkek toplumsal cinsiyet rollerinin iç içe geçmiş, muğlak bir yapı olduğunu belirtir.

Lucy Irigaray yeni kadın kimliği üzerine olan çalışmalarıyla gündeme gelmiş bir diğer post-feminist kuramcıdır. 1977 yılında yazmış olduğu “Commodities amongst Themselves” adlı makalesinde erkek iktidarı ve toplum düzeninin devamı için kadınların ihtiyaç duyulan nesneler olarak görüldüğünü belirtmiştir. Eşcinsellik dâhil olmak üzere, her türlü kimlik oluşumu temelinde heteroseksüel erkek iktidarını sürdürmek için var olmaya zorlanmaktadır (574). Bu anlamda eşcinsel kimlik ataerkil sistemin yaygınlaştırdığı heteroseksüel cinsiyet rolünün karşısında durmaktansa, erkeğin ürettiği ekonomik düzenin bir parçası olmuştur. Erkek fantezisinin bir diğer boyutu ya da kadınların erkekleşmesi olarak yorumlanan lezbiyenlikte de durum farklı değildir (575–76). Irigaray’ın varmak istediği nokta, kadın kimliğinin oluşumunda kadının tanımsız, ifade dilemez, erketen farklı, özgün bir yapı olduğunun ancak kadın yazını sayesinde ortaya çıkacağıdır. Bu anlamdaki düşünceleriyle Cixous’yu hatırlatan

Lucy Irigaray, kadın hazzının ve tatmininin erkek söyleminde nesneleştirilmesini tersine çevirecek tek mekânı kadın yazını olarak görmektedir.

Yukarıda, 1980 sonrası Amerika’da toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği normların karşısında duran yeni kimlik oluşumları ve bunları argümanlarıyla destekleyen bazı post-feminist kuramcılar üzerinde durulmuştur. Hepsinin altını çizmiş olduğu ortak fikir, kadın ya da erkekliğin doğuştan gelen biyolojik bir yapı olmayıp, toplumsal hegemonyanın ve medyanın baskısıyla sonradan oluşturulan, devamı zorunlu ve tekrara dayalı bir toplumsal cinsiyet rolü olduğudur. Ataerkil sistemin bu kimlik oluşumunu doğal ve gerekli kıldığı anlayışına karşı çıkan post-feminist kuramcılar birbirlerinden farklı biçimde dile getirmiş olsalar da hepsi aynı çözüm üzerinde durmaktadır. Bu da toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran yeni kimliklerin kesin sınırlarla birbirinden ayıramaz baskıcı yapılar olmaktansa, kadınlığı ve erkekliğin iç içe geçtiği, değişken, farklı mekânlarda farklı söylemlere dayanan ve en önemlisi iki kimliğin birbirini tamamlayan bir yapı olduğu fikridir. Post-feminist kuramcılar kadını bir kimlik olarak özgünleştirip, kadınlığın toplum içindeki farklı rollerini çeşitlendirirken, kadını yüceleştirme yanılgısına düşmezler, aksi takdirde eleştirmekte oldukları söz-merkezci Batı düşüncesinin erkeği ve ataerkil sistem anlayışını öngören özcü ideolojisinin bir parçası olurlar. Bu bağlamda, 1980 sonrası Amerikan toplumundaki yeni kadın kimliği oluşumunda belirleyici esas nokta, bu kimliğin içinde barındırdığı zıtlıkların melezleşmesinden oluşan karmaşık, aşkın, kozmik yapıdır. Bu yapının farklı şekillerde adlandırılması, Donna Haraway’ın “sibernetik organizması,” Julia Kristeva’nın “*abject*”, Helene Cixous’nun “Medusası,” Judith Butler’ın “*queeri*” ve Lucy Irigaray’ın “kadın yazını” gibi tanımların ortaya çıkmasına olanak tanımıştır.

Yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunun bir tehdit olarak yorumladığı yeni kadın, lezbiyen ve eşcinsel kimliği kuramsal açıdan besleyen post-feminist ve eşcinsel/*queer* kuramdır. Postmodernizmin çokseslilik ve bireysel temsili öne çıkaran özcülük karşıtı duruşu sonucunda 1980 sonrasında oluşumları güçlenen bu kuramlar ataerkil ve muhafazakâr beyaz Amerika’nın iktidar sürekliliğini tehdit ederek toplumsal korkularını belirginleştirmiştir. Eşcinsel/*queer*,” “*abject*,” “lezbiyen,” “*gay*,” “sibernetik organizma” olma hali yirminci yüzyıl sonu cinsel kimlik sorunsalının bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve özcü, gelenekçi, ataerkil, heteroseksüel Amerikan iktidarının

karşısında durduğu bir yapı olarak varlığını sürdürmüştür. Bu anlamda apokalipsin çağdaş yorumlarından biri bu bölümde öne sürüldüğü gibi post-feminizm ve eşcinsel/*queer* kuramın vurguladığı yeni cinsel kimliklerdir. Bunun yanı sıra, bu yeni kimliklerin yapısındaki bir takım özellikler apokalipsin kendi içinde barındırdığı yapıyla benzer. Apokalipsin hem bir son hem başlangıç, bir geçiş olarak yorumlanması, yüceyle olan benzerliği, bastırılmış ya da gizli olanı dışarıya çıkaran, merkezi yadsıyan, göndermeler üzerine kurulu yapısı gibi bir takım özellikleri yukarıda bahsi geçen kuramların öne sürdüğü cinsel kimlik oluşumuyla örtüşür. Bu noktaların örneklenmesi tezin beşinci bölümünün ikinci kısmında *In The Drift, The Postman, Glimmering, The Parable of Talents, The Queen of the Damned, Misery ve In the Country of Last Things* romanları çerçevesinde gerçekleşecektir. Görüldüğü gibi, Amerikan toplumunun varlığını bir tehdit olarak yorumladığı bu yeni cinsel kimlik temsilleri, postmodernizmin beslediği post-feminizm ve eşcinsel/*queer* kuram tarafından desteklenmektedir. Kısacası, dünyanın sonu beklenildiği gibi bir patlamayla gelecektir; bu da toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran yeni kimlik patlamasıdır.

4.4. Çevrebilimsel Kuram

Yukarıdaki bölümün vurguladığı kimlik patlamasının aksine kimyasal patlamalar, iklim değişikliği, doğa dengesinin bozulması, vb. gibi insanoğlunun sebep olduğu bir neden yüzünden dünyanın sonunun geleceğine inanılması çağdaş zamandaki çevre bilincinin kuvvetlenmesine yol açmıştır. Çevrebilimsel kuramın ortaya çıkması ve çevre bilincinin yükselmesinin tabii ki direkt olarak apokalips inancıyla bir bağlantısı yoktur. Çevrecilerin kaygısı doğanın metalaştırılmasını engellemek ve çevrebilimsel kuramın amacı da bu tutumun Amerikan yazınında örneklenerek, doğanın bir metadan ziyade bir kimlik olarak algılanması ve böyle algılanmadığında ise doğanın insanlık için yaşanamaz bir yer olacağının sinyalini vermektir.

1980 sonrası Amerikan toplumundaki teknolojik ve kimyasal alanda yapılan milyon dolarlık araştırmalar sonucunda doğaya verilen yıkımın tırmanışa geçmesi çevrebilimsel tutumun popülerleşmesine sebep olmuştur. Çevrebilimsel kuramcılara

göre, 1980 sonrasında bilgi-teknoloji-iktidar üçgeninin devam etmesi daha riskli bir yenilik arayışını beraberinde getirmiştir. Canlıların genleriyle oynanarak kusurları gidermeye ve mükemmel sonuç almaya yönelik çalışmaların yapıldığı “genetik,” insan bilincinin etten silikona aktarılmasıyla yapay zekâlı canlıların üretilmesine odaklanan “robotik” ve mikroskobik nesnelerin ölçümü ve yeniden yapılandırılması üzerine yoğunlaşan “nanoteknoloji” gibi yeni bilim dalları ortaya çıkmıştır (Buell 156). Bu anlamda insan kontrolünden çıkan bilim ve teknolojinin dehşet saçmasıyla dünyanın sonu fikri pek çok eserde tekrarlanarak, apokalipsin teknolojik açıdan ele alınması gündeme gelmiştir. Bunun yanı sıra, 1986 yılında Ukrayna’da meydana gelen Çernobil faciası da diğer bir yayılmacı ülke ideolojisinin, Sovyet Rusya’nın Amerika ile girmiş olduğu savunma sanayisi yarışının ve bunun sonucunda insan kontrolünden çıkmış bir teknolojinin varacağı son noktayı göstermesi açısından ibret vericidir. Kısacası, bilim ve teknoloji doğayı bir fabrikaya çevirmiş, insanları doğadan uzaklaştırmış, tarımsal alanı yok ederek kırsalı şehirleştirmiş, virüsleri makineleştirmiş, kapitalist ideoloji çerçevesinde yeni sömürgeler geliştirmiştir (Buell 152–54). Ünlü deniz biyologu Rachel Carson *Silent Spring* adlı eserinde dünyanın içinde bulunduğu bu durumu, “doğanın garip bir şekilde susturulmuş olması ve gökyüzünden resmen ölüm yağması” şeklinde dile getirmiştir (1–15).

Bunun yanı sıra, 1980 sonrasında desteklenen teknolojik gelişmelerle beraber Amerikan toplumunun büyük çoğunluğu kendine çeki düzen vermektense doğayı sömürmeye devam edip, onu çöplüğe dönüştürmüştür. Bunun sonucunda ortaya çıkan küresel ısınma, zararlı ışınların dünyaya yayılması, kuraklık, kıtlık, salgın hastalık, vb. gibi olumsuzluklar doğanın insanoğlu için yaşanamaz bir yer haline gelmesine neden olmuştur. Amerikan toplumu meydana gelen bu olumsuzlukları, doğanın değişerek saldırganlaşması şeklinde yorumlayarak, teknolojik gelişmeleri destekleyen tutumunu sürdürmüştür. Bunun yanı sıra, tüketim toplumu teknolojiye olan bağımlılığıyla doğanın yok edilmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Yirminci yüzyıl sonunda Amerikan toplumu için doğa, apokaliptiktir, çünkü insanoğlunun düzenini tehdit edip, teknolojik ve kültürel açıdan ilerlemesine engel olmaktadır. Öyleyse yapılacak tek şey, doğanın kontrol altına alınması ve teknolojiye olan güvenin sarsılmamasıdır. Amerikan toplumunun genelindeki bu yaygın görüşün sebebi, dünyanın patronu rolüne

soyunmasını öngören Püriten mirasa bağlılık ve Amerikan iktidarının teknolojik anlamdaki ilerleme saplantısıdır. Tüm dünya için tehlike arz eden iklim koşulları ve çevre dengesinin bozulması, Amerikan Devletinin doğa yıkımını dindirmeyip aksine doğanın yok edilmesini meşrulaştırdığının bir göstergesidir. İlk kez 1997 yılında yapılan ve 2005’de etkinleşen dünyadaki enerji kaynaklarının korunmasına ve çevre yıkımının en aza indirilmesini öngören Koyoto Protokolü’ne G. W. Bush hükümetinin imza atmaması, Birleşik Devletler’in Amerikan emperyalizmini ve tüketimini kesintiye uğratacak her türlü hareketin karşısında durduğunu göstermiştir. Doğayı kullanılıp atılacak bir meta olarak görmenin, tükendiği zaman gerekirse yenisini, hatta daha güzelini yaratacaklarına inanmalarının ve bilimsel gelişmelere aşırı bağlılığın tüm dünya adına her zaman üstlenilmesi gereken bir sorumluluk olduğuna inanan Amerikan hükümeti küresel ısınmadan kendini sorumlu tutmadığını ima etmiştir. Bu anlamda tezde örneklenecek olan Richard Grant’ın *Rumors of Spring* (1987) isimli romanı yapılan yıkım sonucunda aksine edilgenlikten etkenliğe geçen doğanın saldırgan tutumu üzerine başarılı bir post-apokaliptik edebiyat yorumudur. 1979 yılında Pensilvanya 3 Mil Adası’nda meydana gelen nükleer patlamayı konu edinen Michael Swanwick’in post-apokaliptik romanı *In the Drift* (1985) ile ozon tabakasındaki delinme ve küresel ısınmanın artmasına bağlı olarak yaklaşan evrensel çöküş temasının vurgulandığı David Brin’in *The Postman* (1985) ve Elizabeth Hand’ın *Glimmering* (1997) adlı post-apokaliptik romanları Amerikan hükümetinin yukarıda anlatılan tutumunu örneklemektedir. Aslında insan kontrolünden çıkan bilim ve teknolojinin etrafa saçtığı dehşeti de konu edinmiş bu romanlar, çevrebilimsel yaklaşıma birer örnek olmaktadır. Fakat tezde vurgulanacak olan asıl fikir, bu romanların 1980 sonrası Amerikan hükümetinin teknolojiyi değil, doğayı bir tehdit olarak algıladığıdır. Bu açıdan bakıldığında Reagan hükümeti için asıl apokaliptik olan, çevrebilimsel kuramın varlığıdır.

Bunun yanı sıra, çevrebilimsel yaklaşım birçok açıdan feminist kuramla örtüşür. Cheryll Glotfelty kitabının giriş bölümünde Elaine Showalter’ın feminizmin gelişimini irdelediği yapıdan örnek alarak çevrebilimsel eleştiriyi feminist kuramla bağdaştırır. Glotfelty’ye göre, çevrebilimsel eleştirinin birinci aşaması Batı edebiyatı ve kültüründe doğa temsiline kırsal cennet bahçesi, bakir toprak, yabancı doğa şeklindeki stereotip

imgelerinin kullanılarak yapıldığı anlatılardan oluştuğunu göstermektir. Bu birinci aşama Batı yazınının kadın içi öngördüğü cadı, fahişe, evdeki melek, kutsal anne, vb. gibi basmakalıp imgeleriyle örtüşür. Çevrebilimsel eleştirinin ikinci aşaması, toplumda yükselen doğa bilinci sayesinde doğanın sterotip imgelerinin dışına çıkılarak doğayı başlı başına bir kimlik olarak ele almayı gerektirir ki bu da, Batı edebiyatındaki doğa yazını oluşturur. Henry David Thoreau, Aldo Leopold, Rachel Carson bu alanda verdikleri örnekleriyle ünlüdür. Bu aşama, feminist eleştirinin Batı yazınında incelediği yükselen kadın bilincine, yani kadının edebiyat ve kültürde bedeniyle ve diliyle temsil edilmesine benzer. Çevrebilimsel eleştirinin son aşaması, kuramsal olanıdır. Doğanın sembolik anlatıları üzerinde durularak dönüşmüş olduğu metaforlar incelenir. Ursula Le Guin, Adrienne Rich, Alice Walker bu gruba örnek gösterilebilir. Bu aşama, feminizmin kadın kimliğinin sembolik oluşumlarını incelediği anlatıları hatırlatmaktadır (Glottfelty xxii-xxiv).

Bunun yanı sıra, çevrebilimsel ve feminist eleştirinin ortak bir noktası Batı kültüründeki Yahudi-Hristiyan geleneğine karşı olan eleştirel tutumdur. Yahudi-Hristiyan geleneğinin başlıca özelliği insan-merkezli olmasıdır (White 8-9). İnsanın, dar anlamıyla, erkeğin ve onun yaptıklarının sürekli kutsanarak takdir edilmesi, doğayı ve dolayısıyla kadını ikinci plana atarak, erkeği tanrılaştırmıştır. Örneğin Amerikalılar, Avrupa'nın geleneklerini yaşatan insanlar olarak doğanın Hristiyanlık ve ilerleme adına medenileştirilmesini ve bütün Kuzey Amerika'nın hâkimi olmaları gerektiğini tanrının bir dileği olarak yorumlamışlardır (Özdağ 12). Oysa çevrebilim ve feminizm doğa ve kadını bu din tekelinin dışında tutmuş ve ona konuşan özne rolünü yüklemiştir. Foucault'nun "What Is an Author" başlıklı makalesinde söz ettiği gibi, gücü yaratan söylemdir; kimin konuştuğudur (1628). Bu anlamda, yüzyıllardır sessizleştirilmiş doğa/kadın çevrebilim ve feminizm sayesinde artık iktidarın yeni sahibi olmuştur.

Yukarıda belirtildiği gibi, her iki yaklaşımın özünde ataerkil söylemin eleştirilmesi yatar. Yüzyıllar boyunca evrene egemen olan ataerkil toplum yapısının doğayı ve kadını sessizleştirerek edilgen hale dönüştürmesi önemli bir ortak alandır. Christopher Mannes'in belirttiği gibi "doğanın, üzerinde üstünlük sağlanması, sömürülmesi gerektiğine inanılan bir alan olarak algılanması" ve kadının bastırılmak istenmesi ataerkil toplumların ve emperyal düzenin kendini meşrulaştırmasının en etkin

yolu olduğu kadar yüzyıllık bir yanılgıdır (Glotfelty 15–16). Ataerkil toplum yapısının yanı sıra, tohumları antik Yunan’da atılmış ve on sekizinci yüzyılda olgunlaşmaya başlamış Aydınlanma düşüncesinin bilimi ve mekanik dünya görüşünü merkeze koyması, kadını ve doğayı ikincil duruma iten başka bir sebeptir. Akıl Çağı’nın önde gelen isimlerinden Francis Bacon’ın yorumuyla, bilim sayesinde doğaya hâkimiyet kurulması yaygın bir düşünce haline gelmiştir.

Görüldüğü gibi, Amerika’da özellikle 1990’ların ortasında popüler bir yaklaşım olan çevrebilimsel kuram, doğanın kadın kimliğiyle olan bağlantısı, doğanın metalaştırılmasının engellenmesi, doğanın bir kimlik olarak algılanması, tersi durumda doğanın insanlık için yaşanamaz bir yer olacağının sinyalini vermesi ve tüm bunların Amerikan yazınında örneklenmesiyle yirminci yüzyıl sonu Amerikan hükümetinin sömürgeci tavırlarına bir eleştiridir. Tezde örneklenecek romanların 1980 sonrası hükümet politikasına bağlı olarak doğa yıkımını meşrulaştırıp, teknolojik gelişmeleri desteklemesi çevrebilimsel kuramın eleştirdiği noktalarla örtüşmektedir.

Sonuç olarak, bu bölümde postmodernizm, post-feminizm, eşcinsel/*queer* yaklaşım ve çevrebilimsel yaklaşım üzerinde durularak tezin kuramsal ardalanı oluşturulmuştur. Belli başlı kuramcıların ileri sürdükleri fikirlerle desteklenen bu bölüm, beşinci bölümde incelenecek romanların apokalipsle olan ilişkisine bir ışık tutarak yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunun doğa, kimlik ve toplumsal çöküşe ilişkin korkularına bir altyapı hazırlamıştır.

4. YİRMİNCİ YÜZYIL SONU AMERİKAN TOPLUMUNA GENEL BAKIŞ

Yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunun belirgin özelliklerinin inceleneceği bu bölümde 1980'ler ve 1990'lar üzerinde durularak, ulusal ve uluslararası bağlamda Amerika'nın yüzyıl sonuna ilişkin tutumu gözler önüne serilecektir. Kültürel, politik ve teknolojik anlamda meydana gelen değişimlerin 1980 sonrası Amerikan toplum yapısını, kimliğini ve korkularını ne şekilde etkilediğine bakılacaktır. Böylelikle, apokalips kavramının bu değişimler sonucunda nasıl bir yan anlam kazandığının inceleneceği beşinci bölüme bir zemin hazırlanması amaçlanmaktadır.

1980'ler Amerika'sı denince akla ilk gelen Ronald Reagan başkanlığındaki muhafazakâr devlet yapısı ve teknolojik gelişmeye yönelik sürdürülen devlet politikasıdır. Cumhuriyetçi Reagan 1981 yılında demokrat Jimmy Carter'dan başkanlığı devraldığında amacı, serbest piyasa ekonomisini ve savunmayı güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapmak, orta sınıf yaşam standardını yükseltmek ve düşmanını kesin çizgilerle tanımlamaktı. Buna bağlı olarak, 1984 yılında geliştirilen ve "Stratejik Savunma Projesi" tanımıyla nitelendirilen Amerikan savunma politikasına aktarılan sermayenin yol açacağı dış borçlar düşünülmezsizin kesintisiz devam edilmiştir. Reagan'ın söylemi önceleri "şeytanın imparatorluğu" olarak nitelendirdiği Sovyetler Birliği'nin 1985 yılında seçtiği yeni başkanları M. Gorbaçev'in benimsediği ılıman ve şeffaf politika doğrultusunda ve nihayetinde Berlin Duvarı'nın 1989 yılında çökerek, Sovyet Rusya'nın 1991'de dağılmasına bağlı olarak sona eren Soğuk Savaş (1945–1990) dönemiyle birlikte zaman içerisinde yumuşama göstermiştir. Böylelikle 1980'ler, Amerikan kültür mozağini destekleyecek nüfusun artması için dışarıdan alınan göçler, artan dış borçlar, yükselen orta sınıf hayat standardı, kitle iletişim araçlarının desteklediği alım gücü artışı ve tüketim kültürü etrafında dönmüştür. Bazı kuramcılar bu durumu "Amerika'nın, dünyanın hem lideri hem de kölesi olması" şeklinde açıklamaktadır (Snowman and Bradbury 367).

Reagan dönemi, Amerikan sağını devlet, aile ve düzen kavramlarını restore ederek şekillendirdiğinden muhafazakâr Amerikalılar için bir sosyal kalkınma dönemi olarak algılanmıştır. Reagan'ın bu tutumu çevre koruması, azınlık hakları, karşı-kültürün talepleri gibi konularda kısıtlamalara gidilmesine yol açmıştır. Bu süreçte,

uyuşturucu kullanımı, kürtaj hakkı, eşcinsel ve feminist oluşumlar engellenip, geleneksel aile hayatı, Hristiyanlığı yayma politikası ve doğanın metalaştırılması desteklenmiştir. Her açıdan tek tip bir toplum yapısının kitle iletişim aygıtları tarafından pompalandığı, döneme “bilgi çağı” adını veren teknolojik ilerlemelerin uç noktalara ulaştığı 1980’ler tüm dünyada yankı uyandıran Amerikan yeni-sağının genel özelliklerini oluşturmuştur.

Bunun yanı sıra, Amerikan devleti 1980’lerin sonuna geldiğinde oluşumu daha önceki yıllara dayanan bir çöküşün içine girmiştir. Vietnam’daki askeri başarısızlıktan sonra 1970’li yılların sonunda yaşanan benzin fiyatlarındaki kriz Amerika’nın dış borçlarını arttırarak, iç dengelerini bozmuş ve enflasyonu tırmanışa geçirmiştir. Çöküş zincirinin bir diğer halkası, gelirlerinin üzerinde harcayarak maddi tatmine ulaşan Amerikan orta sınıfının yol açtığı ekonomik durgunluk ve psikolojik çöküştür; bu da Amerikan sosyal hayatını olumsuz şekilde etkilemiştir. 1987’de yaşanan borsa kriziyle patlak veren istihdam sorunu, dış göçler sonucu oluşan nüfus patlaması ve yerleşim alanı yetersizliği, kalitesiz işçi sayısının yükselmesi ile uyuşturucu ve suç oranındaki ciddi artış Reaganizmi çöküşe iten sebeplerdendir.

Amerikan toplumunun içinde bulunduğu bu karmaşa hali muhafazakâr Reagan diplomasisinin eleştirilmesine ve karşı-kültürün sesinin daha net duyulmasına olanak tanımıştır. Yeni kadın hareketiyle canlanan feminist oluşumlar, insan hakları eylemcileri, sendikalar, özgürlük taraftarı sivil toplum örgütleri ve çevreciler Amerikan hükümetini keskin bir dille eleştirmeye başlamıştır. 1987 yılında Washington’da yarım milyon Amerikalı eşcinsel ve destekçisinin katılımıyla gerçekleşen ünlü “gay yürüyüşü” karşı-kültürün muhafazakâr Amerikan hükümetine olan eleştirisinin ses getiren bir örneğidir (*American Social History Productions* 662).

Amerikan kültür mozağini oluşturan etnik grupların sınırlarını daha net çizmeye başlamaları ırkçı söylemlerin güçlenmesine neden olmuştur. Huntington’nın belirttiği gibi, tüm dünyayı etkileyen çok-kültürcülük yaygın Amerikan bilincinin ve aslında tüm Batı uygarlığının sonunu getirmiştir (306–307). Etnik grupların ve siyahların egemen ideoloji karşısında seslerini duyurmaları sonucu Amerikan müzik sektöründe büyük bir paydaya sahip olmaya başlayan Rap müziği de 1980 sonrası kuvvetlenen karşı-kültürün önemli bir parçası olmuştur. Özellikle Afrikalı-

Amerikalıların ve diğer etnik grupların katkısıyla gelişen bu müzik türü, emperyalist Amerikan ideolojisinin bu zamana kadar bastırmış olduğu “ötekinin” sesini duyurarak aidiyet sorunu yaşayan gençlere, hatta işçi sınıfına ait beyazlara bile kendilerini ifade edecekleri bir alan sağlamıştır.

1980’lerdeki Reagan politikasının toplumsal korkularını belirginleştirmesiyle bilim-kurgu, korku ve apokaliptik edebiyat türünün belki de en akılda kalan örnekleri verilmiştir: *E.T.* (1982), *Blade Runner* (1982), *Star Wars* (1979,80,83,97), *Alien* (1979,86,92,97), *Terminator* (1984), *Back to the Future* (1985) serileri gibi bilim-kurgu örnekleri diğer dünyalardan gelebilecek olası müdahale/tehditleri konu edinin, Birleşik Devletlerin “öteki” korkusunu dile getirmiş ve Doğu’dan gelebilecek her türlü kötülüğün muhtemel olduğunun altını çizmiştir. *Friday the 13th* (1980), *The Nightmare on Elm Street* (1984), *Halloween* (1978), *The Fly* (1986), *The Lost Boys* (1987), *The Thing* (1982) gibi korku filmleri ise kötülüğün dışarıdan değil asıl içeriden kaynaklandığını, yani terörün Amerikan toplumunun tam kalbinde yer aldığını, dolayısıyla insanların birbirlerine şüpheyile yaklaşımlarının gerekli olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra, *The Lost Boys* (1987), *The Hunger* (1983), *Near Dark* (1987) gibi 1980’lerde popülerleşen vampir korku filmleri Reagan politikasına gönderme yaparak, Amerika’nın kimlik bağlamında bir tehdit olarak nitelediği “öteki” üzerine yoğunlaşmıştır. Bilim-kurgu ve korku türünün 1980 sonrası Amerikan edebiyat ve kültür hayatında yükselişe geçmesinin nedeni, bu iki türün Amerika’nın ulusal ve uluslararası anlamdaki korkuları sonucunda dışarıya karşı daha saldırgan bir diplomasi yürütmesini ve kendi bireyleri üzerinde daha baskıcı bir kontrol mekanizması yaratmasını en açık biçimiyle dile getirmiş olmasıdır.

American Social History Productions adlı kitapta ele alındığı gibi, Amerikan toplumundaki kültürel değişimin yanı sıra, Reagan hükümetinin görev süresi boyunca oluşumları desteklenen çeşitli dini tarikatlar genelinde de 80’lerin sonuna doğru bir huzursuzluk gündeme gelmiştir (660–62). Kitle iletişim araçlarını kullanarak Hristiyanlığı yaymayı hedefleyen ve böylece daha fazla kişiye daha kısa zamanda ulaşmayı planlayan bir takım radikal tarikat liderleri 1986–87 yıllarında isimlerinin karıştığı ahlaksız olaylarla gündeme gelmiştir. Jimmy Swaggart ve Jim Bakker’ın medyayı kullanarak içine girmiş oldukları skandal buna bir örnektir.

Amerikan toplumundaki tarikat oluşumu ve alternatif inançların yaygınlaşması “Yeni Çağ Hareketine” (*New Age Movement*) bağlıdır. “Yeni Çağ” 1960’ların sonunda Amerika’da ortaya çıkan Yeni Dini Hareketler’in alt gruplarından biri olarak yorumlandığı gibi, insanı ve evreni anlamaya yönelik farklı disiplinlerin ve dünya görüşlerinin bir sentezde buluşarak oluşturduğu çok katmanlı ruhani bir hareket olarak da yorumlanmaktadır. Değişen dünya düzeninin etkisi ile tek/çok tanrılı dinlerden aldığı bir takım özelliklerle kendine has bir yapısı vardır. Kanal olma, ruh göçü, meditasyon, astroloji, UFO’lar, şifa, psişik deneyimler vb. gibi ruhsal konulara ilişkin bireysel yaklaşımıyla özellikle 1980 sonrası Amerikan kitle iletişimi ve medyasında büyük yankılar uyandırarak popüler bir terime dönüşmüştür (Heelas 1, 2). Yeni Çağ hareketinin özünde yatan, insanın fiziksel ve psikolojik sorunlarının üstesinden gelebilmesi için her insanın kendi içinde var olan kozmik güce inanmasıdır. Bir anlamda Yeni Çağ, çağdaş zamanda hissedilen kültürel belirsizliğe verilen bir tepkidir (Heelas 8, 9). Örneğin, 1980’lerde güçlenen kadın hareketiyle tetiklenen cadılık kavramı, kadınların kimlik sorununa ilişkin bir çözüm arayıp, kendilerini toprak anayla ilişkilendirmelerine, ataerkil toplum yapısına karşı çıkmalarına ve çevre yıkımına engel olmalarına imkân tanımıştır. 1980’lerde putperest bir oluşum olarak tanımlanan cadı hareketi tüm Batı’yı etkisi altına almıştır (Ankarloo 61–62, 89). Yeni Çağ hareketine bağlı olarak ortaya çıkan oluşumlardan bir diğeri ise satanizmdir. Satanizm, 1980’lerde popülerleşen heavy-metal müzik türünün karanlık ve öfkeli bir atmosfer yaratmayı hedefleyen müzik sözleri ve sert ritimleriyle varlığını pekiştirir. Heelas’a göre satanizm, kapitalist düzenin altını çizdiği bireyci, kişisel özellikleriyle toplumda sivrilen bireyin kendini gerçekleştirmesinin, ifade etmesinin ve tatmininin önemini meşrulaştıran bir oluşumdur (88–90). Satanist akımın başlıca temsilcisi Anton Szandor LaVey 1968 yılında yazmış olduğu *The Satanic Bible* adlı kitabı ve Kaliforniya’da kurmuş olduğu şeytan kilisesiyle Hristiyanlığı eleştirir, insanın manevi bir üst otoriteye uymasını zayıflık olarak görür, tüm dinlerin günah olarak yorumladığı şeyleri uygular, böylelikle insanın fiziksel ve zihinsel yapısından haz almasını sağlar. Satanizm şeytanı kutsal bir varlık olarak yücelten bir inanış olmasına rağmen, bilinenin aksine şeytana tapınmayı öngörmez, daha ziyade şeytanı her insanın içinde var olan hayvani duyguların bir temsili olarak görür. LaVey için bir lider, kilise, kutsal kitap ve dini törenler gereklidir,

çünkü toplumların var oluşlarını sürdürebilmeleri için simgelere ve ayinlere ihtiyacı olduğunu düşünür (LaVey Giriş). Satanizmin Amerikan toplumunda yaygınlaşması dünyanın sonunun yaklaştığına inanan pek çok kişi için en çarpıcı apokalips işaretlerinden biridir.

Satanizmin yanı sıra, 1980'ler Amerika'sında milliyetçi ve ataerkil söyleme hitap ederek yükselişe geçen Hristiyan köktendinciliği, apokalips fikrinin bir endüstriye dönüşerek meşrulaştırıldığına göstergesidir. Bunun en belirgin örneği, aşırı dinci tutumuyla medyayı uzun süre meşgul eden yazar Hal Lindsay'ın 1980'lerde yazmış olduğu kitapları *The Late Great Planet Earth* ve *Satan is Alive and Well on Planet Earth* 'tür. Medyayı kullanarak evanjelizmi⁴ pekiştiren ve böylelikle halk arasında giderek popülerleşen köktendinci Hristiyan inancı, dünyayı kurtarma düşüncesine sahip pek çok Amerikalıyı kendine yaklaştırmıştır (Wojcik 7–8, Quinby 1999: 109). Bunun yanı sıra, apokalips ve milenyum inancı tarikatlaşmaya kadar vararak, her devirde varlığını koruyan bir takım dinsel grupların oluşmasına yol açmıştır.

Amerikan toplumunda dünyanın sonunun yaklaştığına dair değişik inançları ve Protestanlığı uygulamada farklı prensipleri bulunan bu tarikatlar genellikle Protestan geleneğinden ayrılarak, kendi içlerinde gruplaşma yoluna gitmişlerdir. Bu tarikatların özünde apokalips bilinci yatar ve dünyanın sonunun çok yakında olduğunu sürekli dile getiren grup liderleri, toplulukları kendi yöntemlerine göre dilediğince yönetmektedir. Kimileri ruhsal âleme dönerek maddeden uzaklaşmayı seçerken, diğerleri daha radikal bir tutum izleyerek, saldırgan tavırlarda bulunmaktadır (Cohn: 1970, 15–17). Bu tarikatların çelişkiler ve kimi zaman zorlamalarla dolu geçmişlerine bakıldığında, son derece korkutucu, yanıltıcı ve histerik sonuçlarla karşılaşmak mümkündür. Bu anlamda McMurrey'in söylediği gibi, günümüzde apokalips dehşetin basitleştirilmesi, belirsizin belirginleşmesi, cinayet ve her türlü kargaşanın eğlenceli bir meşgale haline gelmesi olarak yorumlanabilir (3–14). Buna karşın, Amerika'da bu tip oluşumları tam anlamıyla engelleyen herhangi bir devlet politikası bulunmamaktadır. Bunun sebebi, Amerika'nın kurulduğu ilk günden bu güne içinde barındırdığı mezhep farklılığının önemidir. Binlerce göçmenin on yedinci yüzyılda Avrupa'dan ayrılıp yeni kıtaya yelken

⁴ Özellikle Hristiyan olmayanlara İncil'deki öğretileri açıklama, öğretme ve Hristiyanlığı yayma amacı üzerine kurulu Protestan mezhebi.

açmasının sebebi, bu insanların Avrupa’da yaşamış oldukları mezhep baskısıdır. Dolayısıyla, bir dinin uygulanmasında ortaya çıkan yöntem farklılıkları ve o farkın yol açtığı görüş ayrılıklarının geçmişi ve geleceği algılamasındaki zıtlık, aslında Amerikan kültürel mozaikini oluşturmaktadır ve bu da Amerikan toplumunun özünü oluşturmaktadır. Bu yüzden bu tür dini tarikatlara herhangi bir yasak konmamıştır ama devlet gerekli gördüğü anlarda askeri ve hukuki müdahale yapmaktan da kaçınmaz.

“Jim Jones İnsanlar Tapınağı” olarak bilinen tarikat, 1978 yılında Güney Amerika, Georgetown civarındaki ormanların arasına kurulmuş olup, Jonestown adıyla anılmıştır. İçlerinde 276 çocuğun ve tarikat liderinin de bulunduğu 900 kişinin toplu halde zehir içmesiyle sonuçlanan intiharla gündeme gelen Jim Jones İnsanlar Tapınağı örneği, Amerikan tarihinde 11 Eylül’den bu yana meydana gelen ikinci büyük kitlesel katliam olarak anılmaktadır. Bu denli büyük bir toplu intihar girişimi Amerika’da büyük yankı uyandırmış olup, topluluk lideri Jim Jones’a topluluğu daha önce de intihara zorlayıp, insan haklarını ihlal ettiği için Amerikan hükümeti tarafından dava açılmıştır. “Vaat edilen kutsal kent” alegorisi şeklinde bir orman içinde kurulmuş olan, tarikat mensubu olmayanlara girişin kapalı olduğu bu oluşum, çevreden katılmak isteyen meraklı kişilerin artmasıyla genişlemiştir. Tarikat lideri Jim Jones, uyuşturucu ve seks düşkünü olarak tanımlanmaktadır. Tarikatın çevreden gelen tepkiler sonucunda basın tarafından izlenmeye alınmasıyla patlak veren olaylar, 900 kişinin toplu intiharıyla sonuçlanmıştır.

“Davidian Tarikatı”nın lideri David Koresh’in Teksas’ta kurmuş olduğu bu oluşum Amerikan tarihinde “Waco katliamı” şeklinde bilinir. Kendisinin son peygamber olduğuna inanan ve 1993’teki kuşatma sırasında içinde 20 çocuğun da bulunduğu 70 kişiyle birlikte hayatını kaybeden Koresh, çocuk tacizi, tecavüz ve tarikat genelinde çok sayıda patlayıcı ile silah bulundurmaktan suçlanmıştır. Amerikan hükümetiyle karşılıklı yaptıkları 51 gün süren görüşmelere rağmen, tarikatla ilgili herhangi bir sonuç elde edilememiştir. Tarikatın geride kalan müritleri Koresh’in yeniden dünyaya geleceğine inanmaktadırlar.

“Cennetin Geçidi” adlı tarikatın lideri Marshall Applewhite ve müritleri 1997 yılında Kaliforniya’da siyanür içerek toplu intiharda bulunmuşlardır. UFO’larla iletişim içinde olduğunu söyleyen Applewhite, bu dünyadan tek çıkışın intihar olduğuna ve

öldükten sonra UFO'lar tarafından kurtarılacağına inandığı için bu yolu seçtiğini önceden belirtmiştir.

“Latter-Day Saints of Jesus Christ” ya da “Mormon Kilisesi” olarak bilinen tarikat, 1830 yılında Utah'da Joseph Smith tarafından kurulmuştur. Başlıca özelliklerinden biri çok eşlilik olan Mormonlar, şu anda Amerika'da en fazla sayıda üyesi olan tarikattır. İnsanlığın son günlerinde yaşadığına inanan ve milenyum inancına fazlasıyla bağlı olan Mormonlar, liderleri Joseph Smith'in kurmuş olduğu duvarlarla çevrili komünde hep birlikte yaşayarak, İsa'yla sürekli iletişim içinde olduklarına inanmaktadırlar. Son yıllarda dünya gündemini meşgul eden haberleriyle adı duyulan yeni tarikat lideri Warren Jeffs, Teksas'ta aynı şekilde kurulmuş olan komünde 2002'den bu yana müritleriyle beraber yaşamaktadır. Tecavüz, çocuk tacizi ve reşit olmayanları evliliğe zorlama suçundan dolayı Amerikan hükümeti tarafından sayısız kere tutuklanmıştır. 2008 Nisan ayında reşit olmayan 462 çocuğu Teksas'taki komünde alıkoymaktan ve çokeşliliğe zorlamaktan dolayı hapse girmiştir ve çocuklar ailelerine teslim edilmiştir. Warren Jeffs halen tutukludur ama tarikat liderliğini sürdürmesi engellenmemiştir (www.news.bbc.co.uk).

Yukarıda örneklenen tarikat oluşumları ve liderlerinin karıştığı sayısız küçük düşürücü sonucun yanı sıra, Amerikan hükümetinin mezhep farklılıklarına karşı gösterdiği rahatlık devletin olmazsa olmaz politikalarından biridir. Bunun nedeni, tarikat oluşumunun kazanılmış mezhep özgürlüğünün bir sonucu olarak Amerikan kültürünün özünü oluşturmasıdır. Amerika'nın mayasında bulunan mezhepler mozaigi, apokalips ve milenyum inancını sürekli taze tutarak, bu tür oluşumların varlığını desteklemektedir. Karizmatik bir lider, toplumdan ve teknolojiden uzakta konumlanmış, tarıma dayalı bir komün hayatı, sözde insan eşitliğini vurgulayan dinsel bir söylem bu tür tarikat oluşumlarını çekici kılan özelliklerden sadece bir kağıdır. Politikadan, dinden, kargaşadan uzak bir dünyanın hayalini kuran üst-orta sınıf Amerikan bireyinin kaçış yeri klimalı, güvenli, her türlü teknolojiyle donatılmış alışveriş merkezleri ve yeşil alanlar arasına yapılmış gökdelenler olurken kapitalist ideolojinin egemen olduğu tüketim toplumunda aradığını bulamamış, bastırılmış, kendini ifade etmekte zorlanan, aile kavramının içini doldurmaya çalışan insanlar için bu tarikatlar en güvenli ortamdır. Yukarıda bahsedilen tarikatlar bir anlamda Baudrillard'ın *The Consumer Society: Myths*

and Structures adlı kitabında dile getirdiği “koruyucu ütopyik alandaki yapay hayat” sözüne karşılık gelmektedir (29). Bunun yanı sıra bu tarikatların hemen hemen hepsinin özünde yatan apokalips fikri, dinsel öğretilerin nasıl birer sosyal olguya dönüştüğünü göstermektedir. Tarikatların kendilerine çıkış nedeni olarak benimsedikleri dünyanın sonu fikri, “tepedeki kutsal kentte,” yani toplumdan uzakta oluşturulan komün hayatı çerçevesinde sürdürülür. Tarikatın karizmatik lideri “Mesih” rolüne bürünerek şeytana karşı verdiği son savaş ve mutlak refaha ulaşma gayretiyle toplumla çatışır. Böylelikle, tarikatlar sayesinde yinelenen apokaliptik düşüncenin toplumsal anlamda pekiştirildiği görülmektedir.

1980’ler Amerika’ında tarikat oluşumları sürerken Japonya, Çin, Güney Kore gibi dünyanın diğer ucundaki bazı ülkeler yeni bir güç merkezi olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu da kendini uzun zamandır dünyanın efendisi ilan etmiş Amerika’nın güç dengelerini derinden sarsarak, Birleşik Devletleri en büyük korkusuyla baş başa bırakmıştır: Kendini tanımlarken her zaman için “ötekinin” ihtiyacını hissetmiş olan Amerika şimdi karşısında kendi iktidarını ilan eden bu ötekinin güçlenen kimliğinden ötürü psikolojik bir baskı hissetmeye başlamıştır. Bu paranoya yani, Edward Said’in sözleriyle “Batı’nın sınırlarının Doğu tarafından ihlal edilmesi ihtimali olan oryantalist düşünce” (72) Amerika’yı uluslararası anlamda daha da saldırganlaştırarak, 1989 yılında Reagan’dan hükümeti devralan George H.W. Bush’a yeni bir dünya düzeni kurması ve uluslararası anlamda kendini ispat edebilmesi için fırsat vermiştir.

1989–1993 yılları arasında Amerika’nın başkanlığını sürdüren muhafazakâr G. H. W. Bush’un göreve gelir gelmez Panama Kanalı ve Irak Körfez Savaşı gibi sıcak müdahalelere katılması onun dünyaya vermek istediği mesajı belirginleştirmiştir: Amerika, “ötekinin” kendisini tanımlamasına asla izin vermeyerek Orta Doğu’daki varlığını yayılmacı politikası doğrultusunda gerçekleştirecektir. Ulusal dinamiklerin yeniden yapılandırılması konusunda ise G. H. W. Bush’un politikası, gelenekçi Amerikan aile hayatının sürdürülmesi, dini değerlerin korunması, karşı-kültürün ve azınlıkların bastırılması gibi muhafazakâr bakış açısını korumaya yönelik adımlardan oluşmaktadır.

1980’lere damgasını vuran Reaganizm ve 1990’ların başında egemen olan G. H. W. Bush politikası 1990’ların ortalarına gelindiğinde Amerikan toplumunu derinden

etkileyecek olan demokratik bir dalganın etkisine girmiştir. 1993 yılında başlayan başkanlığından görevi bıraktığı 2001 yılına kadar Birleşik Devletler'in kültürel, toplumsal ve politik tavrını değiştiren Bill Clinton, serbest piyasa ekonomisinin iyice yerine oturmasının rahatlığıyla yüzünü uzun zamandır ihmal edilen azınlık haklarına, kadınlara, eşcinsellere, çevreci örgütlere ve sivil toplum örgütlerine dönmüştür. Savunma sanayisine akıtılan bütçede kesintiye giderek, yaşam standardını yükseltmeye yönelik çalışmalarla birlikte sağlık, toplumsal refah, işsizlik gibi sosyal konulara yatırım yapmayı uygun bulmuştur. Böylelikle, daha önceki sağ-merkezli hükümetlerin aksine, karşı-kültürün sesinin mümkün olduğunca duyurulmasına olanak sağlayarak, ülke genelinde barış, uzlaşma ve eşitlik gibi değerlerin öne çıkmasını sağlamış, uluslararası ilişkilerde de sıcak operasyonlardan ziyade arabulucu görevi yüklenmeyi tercih etmiştir.

Clinton'ın tüm çabalarına rağmen, 11 Eylül 2001'de gerçekleşen terörist saldırı sonucunda Amerikan toplumunun karamsarlığa düşmesi, ulusal ve uluslararası korkularının artması, bu toplumsal histerinin büyüyerek özellikle Orta Doğu açısından bir tehdide dönüşmesi kaçınılmaz olmuştur. Birçok kuramcının Amerika için bir dönüm noktası olarak yorumladığı ve beklenen apokalipsin tam anlamıyla yaşandığına inanılan 11 Eylül saldırısı, Clinton'ın başkanlığı bırakmasından sekiz ay sonra, yani George W. Bush'un yeni başkan seçildiği dönemde meydana gelmiştir. Terörist saldırıyı gerçekleştiren radikal İslam terör örgütü El Kaide lideri Usame bin Ladin, oluşumu 1970'li yıllara giden bu terör örgütünü Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgali sırasında kurmuş olup, Amerika'dan gelen silah yardımıyla zenginleştirmiştir. Bu bağlamda, Amerika'nın Sovyet Rusya'yı çökertmek için beslemiş olduğu Ladin, zaman içerisinde güçlenerek kendi politik söylemini yaratmış ve bir anlamda Amerika'ya karşı egemenliğini ilan etmiştir. Çok sayıda masum insanın hayatını kaybettiği 11 Eylül saldırısı sonucunda, Amerika'nın yeni-muhafazakâr başkanı G.W. Bush teröre karşı savaş açtığını iddia ederek, Afganistan'ı ve sonrasında Irak'ı işgal etmiş, böylece sonu bilinmeyen bir kuşatmanın içine girmiştir. Kendi politikasını haklı çıkarmaya çalışan Bush, İncil'de öngörülen apokaliptik inanca sürekli gönderme yaparak bir anlamda Mesih rolünü üstlenmiş, iyi ve kötünün son savaşı sonucunda tüm evrene refah getirmesini bir görev bildiğini söylemiştir. Afganistan ve Irak işgal sürecinde Saddam hükümetinin devrilmesi ve Taliban'ın çökertilmesi Amerika için bir başarı sayılsa da,

Bush'un İslam dinine yönelik açık nefreti, delil yetersizliğine rağmen Irak işgalini sürdürmedeki ısrarcı tavrı tüm dünyada kınanmıştır. Bu noktada Huntington'ın Soğuk Savaş sonrasında tüm dünyayı etkisi altına alacağına inandığı medeniyetler, daha doğrusu dinler çatışması kendini apaçık göstermiştir.

1980 sonrasında Amerikan toplumunda hissedilen bir diğer kaygı, küreselleşmenin olumsuz sonuçlarının tüm dünya için tehlike arz ettiğidir. Teknoloji sayesinde gelişen ulaşım şekillerinin insanları birbirlerine yaklaştırması, bulaşıcı virüslerin hızla yayılmasına sebep vermiştir. 1991'de Güney Amerika'da patlak veren kolera salgınının hava yoluyla taşınan kargolar sonucunda New York'a dek ulaşabileceği olasılığı bu duruma bir örnektir (Buell 140). Bunun yanı sıra iklim değişikliğine bağlı olarak, yirminin üzerindeki bulaşıcı hastalık mikrobunun kendini tekrarladığı gözlemlenmiştir (137). İnsan sağlığını tehdit eden küresel virüslerin yanı sıra, 2000'in gelişiyle dünyadaki tüm bilgisayar yazılımını bozacak olan "2000 Yılı Problemi ya da Milenyum Böceği" (Y2K) ismindeki bilgisayar virüsü bir diğer enformasyon çağı kaygısı olmuştur. Üç sıfırın yan yana dizilmesiyle bilgisayar belleğinde karışıklığa yol açacağı düşünülen bu virüs, dünyadaki bütün bilgisayar ağlarını etkisi altına alacağı ve bilgisayarla çalışan her sistemi bozacağı düşünüldüğünden, Amerika başta olmak üzere bütün dünyayı önlem almaya zorlamıştır. Milenyumun ilk gününde nelerle karşılaşacağını sabırsızlıkla bekleyen birçok Amerikalı küçük sorunlar dışında Y2K virüsünün sanıldığı gibi sistem çöküşüne sebep vermediğini görmüştür. 1990'ların son çeyreği düşünüldüğünde, apokalips ve milenyum inancının yaklaşan 2000'le birlikte tüm Batı dünyası için popülerleştiği görülmüştür. Milenyum aslında sadece Hristiyanlığı ilgilendiren bir kavramken, dünyada kötülüğün, savaşın hüküm sürmeyeceği, mutlak refahın egemen olacağı bir zamanla ilişkilendirildiğinden tüm insanlığı etkisi altına alacak kültürel bir metafora dönüşmüştür. Bill Clinton'ın demokrat duruşu ve dünya genelinde altını çizmiş olduğu barışçıl düzen anlayışının da 2001 yılına kadar süren başkanlığı süresince bir anlamda milenyumun vaat ettiği mutlak refaha işaret ettiği söylenmektedir. Enformasyon çağının iyice hızlandığı 1990'lardaki teknolojik ilerlemeler sonucu bilgisayar teknolojisi günlük hayatın vazgeçilmezi olmuş, ilk hayvan kopyalanmış, Mars gezegeniyle ilgili araştırmalar yapılmış, çevre bilinci gelişmiştir. Clinton'ın kendine başkan yardımcısı olarak çevrebilimsel yaklaşımlarıyla

öne çıkan Al Gore’u seçmesi Amerikan toplumunun yeşil harekete olan desteğine bir örnek olarak gösterilmiştir. Tüm bunların sonucunda, küreselleşme ve çok-kültürcülük yeni dünya düzeninin belirleyicisi haline gelmiştir. Ulusların birbirine yakınlaşması ve iletişimlerinin artmasıyla kültürel farklılıkların hem yumuşatıldığı hem de postmodern bakış açısı sayesinde bireyselliğin öne çıktığı bu dönem, Amerika için toplumsal çöküşün kısa süreliğine kesintiye uğradığı, umut vaat eden bir zaman dilimi olarak algılanmıştır.

Görülüyor ki, Amerika Reagan ve Bush politikasının hüküm sürdüğü 1980’ler ve 1990’larının ilk yarısında geleneksel, dini değerlere bağlı, merkez-sağcı politik duruşunun etkisiyle yüzyıl sonuna ilişkin korkularının vücut bulacağı bir kimlik arayışına girmiştir. Bazı kuramcılar Amerika’nın arkasına sığındığı bu dini söylemi eleştirip, bunu iktidarı sürdürebilmek için bir çırpınma refleksi olarak yorumlamaktadırlar. Düşmanın somutlaşmasıyla neye karşı ve hangi stratejiyle savaşaacağını daha iyi belirleyen Birleşik Devletler, yeni-cumhuriyetçi politikayla beslenen Püriten mirası canlı tutarak ulusal kaygılarının kaynağını belirlemiştir. 1980 sonrası dönemde Amerika’nın ulusal anlamdaki başlıca korkuları, toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran yeni kimlik temsilleri, AIDS salgını, doğanın saldırganlaşması ve toplumsal çöküşe ilişkin bir takım olgulardır. Yukarıda özetlenen tarihsel dönemin vurguladığı noktalar ışığında ve özellikle Reagan döneminde Amerika’nın apokalips fikrine olan yaklaşımının değişmediğini fakat çeşitlendiğini söylemek mümkündür. Küreselleşmenin, postmodern dünya görüşünün, çok-kültürcülüğün zorunlu bir sonucu olarak apokalipsin çeşitlenmesi, özündeki dünyanın sonu fikrini değiştirmemiştir, bu sona dair geliştirilen senaryoları çoğaltmıştır.

5. YİRMİNCİ YÜZYIL SONU AMERİKAN TOPLUMUNDA APOKALİPSİN ÇAĞDAŞ YORUMLARI

Bu bölümde, Amerikan kültüründeki yaygın apokalips inancının yirminci yüzyıl sonu Amerikan edebiyatındaki farklı açılımları üzerinde durulması amaçlanmaktadır. Bu açılımlar “apokalips ve doğanın intikamı,” “apokalips ve yeni kimlikler,” “apokalips ve toplumsal çöküş” şeklinde üç grupta toplanmıştır. Apokalips inancının çağdaş zamandaki yan anlamlarını oluşturan bu alt başlıklar, postmodernizm, post-feminizm, eşcinsel/queer yaklaşım ve çevrebilimsel yaklaşım gibi bir önceki bölümlerde bahsi geçen kuramlar üzerinden birincil eserler dâhilinde örnekleneyecektir.

Yirminci yüzyıl sonunda Amerikan toplumunda apokaliptik olarak nitelenen birinci durum, doğanın saldırganlaşmasıdır. Çağdaş zamandaki iklim değişikliği, küresel ısınma, zararlı ışınların çevreye yayılması, kıtlık, salgın hastalık, vb. gibi durumlar doğanın saldırganlaşması olarak yansıtılmıştır. Bunun sebebi, Püriten inancında vurgulanan apokalips ve milenyum fikrinin 1980 sonrası Amerikan iktidarı tarafından sürdürülmesidir. “Tepedeki kutsal kentin” yaratılması ve teknolojiye daha fazla yer açılması adına yabanıl doğa kontrol altına alınması gereken, tehlikeli bir yapı olarak yansıtılmıştır. Çevrebilimsel kuramın eleştirdiği doğa yıkımı ve Amerika’nın bu yıkımı meşrulaştırarak, doğayı bir tehdit olarak ele alması *Rumors of Spring*, *In the Drift*, *The Postman* ve *Glimmering* isimli romanlarda incelenecek ilk çağdaş apokalips yorumudur.

Yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunda apokaliptik olarak nitelenen ikinci bir durum, toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran yeni kimlik oluşumuna ilişkindir. İncil’den bu yana, apokaliptik inancın ataerkil düzeni meşrulaştıran, erkeğin eylemlerini kutsallaştıran bir yapı üzerine kurulu olduğu görülmüştür. Çağdaş zamandaki alternatif cinsel kimlik temsillerinin apokaliptik olarak ele alınmasının sebebi, geleneksel toplum yapısını korumak isteyen Amerikan Devletinin İncil’deki erkek-egemen, heteroseksüel söylemi devam ettirmesidir. Bu yüzden çağdaş zamandaki Amerikan toplumunun yeni korkularından biri, 1980 sonrasında gözlemlenen yeni kadın kimliği, eşcinsellik ve lezbiyenliğe ilişkindir. Muhafazakâr Amerikan toplumunun cinsel kimliğe ilişkin bu korkuları, *Glimmering*, *In the Drift*, *The Postman*, *The Parable*

of Talents, The Queen of the Damned, Misery ve *In the Country of Last Things* romanlarında post-feminizm ve eşcinsel kuram çerçevesinde örneklenecektir.

Çağdaş zamanda Amerikan iktidarının apokaliptik olarak nitelediği son durum ise, toplumsal çöküştür. Çekirdek ailenin dağılması, uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığı, artan şiddet ve saldırganlık 1980 sonrası Amerikan toplumunun toplumsal çöküşü meydana getirdiğini düşündüğü apokaliptik belirtilerdir. Postmodern kuram çerçevesinde ele alınacak olan bu noktalar, çağdaş zamandaki apokalipsin farklı yorumlarına birer örnektir. *Angel of Darkness, American Appetites, The Queen of the Damned* ve *The Parable of Talents* romanlarında toplumsal çöküşe sebep veren apokaliptik belirtiler üzerinde durularak, Amerikan toplumunun korkularını bastırmak için ne gibi toplumsal kontrol mekanizmalarına başvurduğu örneklenecektir.

5.1. Apokalips ve Doğanın İntikamı

Önceki bölümlerde ele alındığı gibi, apokalips fikrine teknolojik açıdan yaklaşıldığında doğa-insan çelişkisi gözler önüne serilir. İnsanoğlunun uygarlık hırsı ve ilerleme ihtiyacı sonucu doğa kontrol altına alınması gereken bir meta olarak algılanır, çünkü doğa insanlar için her zaman tehlikeli, bilinmez, olağanüstü ve tedirgin edici olarak görülmüştür. Doğanın bu aşkın hali karşısında kendi hâkimiyetini ilan etmek isteyen insanoğlu kendini bilimsel ve teknolojik gelişmelere adanarak, doğayı sessizleştirmiş, onu ikincil duruma iterek, kullanılmaya ve yok edilmeye hazır bir meta olarak görmüştür. Erkek-merkezli Yahudi-Hristiyan geleneği ve on sekizinci yüzyıl Aydınlanma düşüncesinin insanı ve rasyonelliği merkeze koyması sonucunda, doğanın evcilleştirilmesi bugünkü durumuna ulaşmıştır. Amerikan toplumunda varlığı her zaman hissedilen Püriten mirasının “tepedeki kutsal kenti” kurma adına meşrulaştırdığı yayılma/ilerleme/sömürme ideolojisi de insanı ve yaptıklarını ilahi bir söylemle birleştirerek doğanın yok edilmesi yaygınlaşmıştır. Görüldüğü gibi, doğayı apokaliptik olarak yorumlamak insanın korkularının somut biçimde vücut bulacağı bir zemin hazırlanması, iyi ve kötünün belirlenmesi, kötüye karşı savaşılmaması ve insanoğlunun bu zaferinin bir sürekliliği olabilmesi için aynı düzenin devam etmesi gerekmiştir. Bu

anlamda, doğa ataerkil Batı'nın tek düşmanı, dünyanın sonunu getireceği düşünülen temel varlıktır. Onu, kontrol altına almak esastır.

Doğaya karşı takınılan bu tutum, kapitalist ideoloji ve Püriten geleneğiyle harmanlanmış toplumsal bir korkunun sonucudur. Bu korkuyla başa çıkmanın en basit yolu ise doğayı kendi haline bırakmaktansa kontrol altına alıp, değiştirmek olmuştur. Bu yüzden teknolojik ve bilimsel gelişmeler sonucunda meydana gelen kimyasal patlamalar, iklim değişikliği, küresel ısınma, hava/su kirliliği, kıtlık, salgın hastalıklar, vb. gibi insanlık adına tehlike sinyali veren bazı unsurlar insanın hatası olarak görüleceği yerde doğanın saldırganlaşması şeklinde yorumlanmıştır. Richard Grant'ın 1987 yılında yazmış olduğu *Rumors of Spring* adlı romanı yüzyıllık çevre yıkımı sonucunda doğanın yapısının bozularak hırçınlaşmasını, ormanların evrim geçirerek insanoğlunun yaptıklarına karşı bir tepki verişini konu edinmiş, fantastik öğelerle yüklü apokaliptik edebiyat örneğidir. Romanda sanayi atıklarının toprağa karışmasıyla bitki örtüsü değişen, gürleşen, aşırı hızla büyümeye başlayan ağaçların yörede yaşayan insanlar için günlük hayatlarını sürdürmelerini engellemesi doğanın bir tehdit olarak algılanmasını yaygınlaştırmıştır:

Trover patikada ilerlerken ormanın yapısındaki değişikliği fark etti. Eskiden yürünmesi kolay olan patika yolu gürleşen bitki örtüsüyle sanki şimdi yok olmuştu. Çalılar daha yoğun ve dikenliydi. Yol boyunca aralıksız uzayan ağaçlar güneş ışıklarının yolu aydınlatmasına engel olup, ortalığı karartmıştı. Ladinler meşeye dönüşmüştü. Akarsu kenarında türeyen dikenli, garip ağaçlar Trover'ın üstünü başını yırtıp yürümesine engel oluyordu. Köşedeki meşe ağacı azman, kaba haliyle tıpkı bir düşmanı andırıyordu[...] Yerini diğer nesillere bırakmayacak canlılık ve kararlılıktaki bu dev ağaç ulu bir aile reisi gibiydi. (5-6)

Roman kahramanının yukarıdaki sözleriyle betimlenen doğadaki bu değişim insanoğlu için ürkütücü, açıklanması zor bir durumdur. Bu yüzden romanın altını çizdiği ana fikir doğayı anlamak için bilimin gerekli olduğudur. Buna bağlı olarak, romanın ana karakteri bir değil aslında iki zıtlığın bir araya gelmesinden oluşmuş bir kimliktir: Doğa ve onunla bütünleşmiş bir halde çalışmalarını sürdüren ünlü biyolog Amy Hayata. Bilim ve doğa gibi karşılıklı bir zıtlık üzerine kurulu *Rumors of Spring*, doğanın sesini,

insanoğluna fısıldadığı şifreleri okuyucuya bilimsel ayrıntıların zenginliğiyle sunması açısından teknolojinin önemini vurgulamaktadır. Doğadaki saldırganlığın asıl sebebi romanın ilk sayfalarında anlatıldığı gibi ünlü biyoloğun esrarengiz biçimde öldürülmesiyle başlar. Biyoloğun yedi yaşında yetim kalan oğlu Robin’e kol kanat germek ise ormandaki ağaçların görevi olmuştur. Bu anlamda fantastik öğelerle bütünleşen *Rumors of Spring*, doğanın sıradan insanoğlu için açıklanamaz, gizemli, tehlikeli boyutunu gözler önüne sermektedir. Ancak bilimsel yollarla doğanın kalbine ulaşmayı başaran bir grup bilim adamı ve meraklı aydın apokaliptik olarak anılan özellikleri gün ışığına çıkarabilmektedir. Dünyanın sonunu ya da doğanın bu değişimini bilimsel açıdan araştırmak için yola çıkan grup, bu durumu önceleri “doğanın çıldırması ve düşmanlaşması” (44, 61) olarak görse de romanın sonuna doğru düşünceleri değişmiştir:

Batı rüzgârı, uzak yerlerden toksinleri beraberinde getirerek eskisinden daha kavurucu esiyordu. Doğu rüzgârı gri renkli, tozlu bir asit yağmuru getiriyordu. Bir şeylerin yanlış olduğu ortadaydı. Doğa da buna ayak uydurmaya çabaladı[...] Sonra bitki örtüsü canlandı, kuvvetlendi. Ağaçlar ölmemeye başladı[...] Doğa bir denge kurmuştu. Bu, normalin ötesinde ürkütücü bir şey de olsa, doğanın kendini yenilemesi doğal bir durumdu. (23–27)

Yukarıda örneklendiği gibi, doğanın saldırganlaşması bir türlü son bulmaz. Önceleri doğanın çıldırması olarak yorumlanan bu değişim, ancak bilim adamlarının araştırmasından sonra mantıklı bir zemine oturtularak, açıklanabilmiştir. Bu açıdan bilim ve teknoloji doğayı hizaya getiren, onun sırlarını açıklamaya yarayan, varlığı gerekli bir yapıdır. Bu tutum, yazarın asıl vurgusunu gözler önüne sermektedir ki, o da teknolojinin gerekliliğidir. Teknoloji doğayı kontrol altında tutmaya yarayan tek ölçüttür. Kısacası, “doğa elden gidiyor” gerçeği “asıl doğa kontrol altına alınmasaydı ne olurdu” söylemiyle yer değiştirmiştir.

Apokaliptik bir korku kaynağı olan doğanın, teknoloji sayesinde hizaya getirilmesi tüm evren için gerekli olan sükûnet ve düzeni yeniden kurma anlamına gelmektedir. Romanda verilmek istenen mesaj, doğa ve teknolojinin iç içe yaşayabilen organik bir yapı olduğudur. Ancak teknolojik müdahale olduğunda doğa insan için

anlamalı, açıklanabilir, faydalı bir hale dönüşmektedir. Yazarın “doğanın geldiği son durumu ürkütücü olarak yorumlamak, suçu teknoloji ve bilime yüklemek hatalıdır” (121–22) mesajını vermesi, çağdaş zamanda Amerika’nın doğanın metalaştırılması gerektiğini vurgulayan politik tutumuyla örtüşür.

Romanda altı çizilen bir diğer konu, kadın karakterlerin doğayla olan yakınlığıdır. Bu noktada çevrebilimsel kuramın öne sürdüğü doğa-kadın benzeşmesi hatırlanabilir. Ataerkil Batı’nın doğayı yüzyıllardır bir tehdit olarak görmesi sonucu sessizleştirilmesi, toplumda bastırılan kadın kimliğiyle örtüşür. Erkek-egemen Amerikan toplumunda kadın da doğa gibi apokaliptik bir özelliğe sahiptir. Romanda doğayla iç içe yaşayan ve doğanın dilini anlamaya çalışan ana kadın karakter biyolog Amy Hayata’nın öldürülmesi bir anlamda kadının doğayla birlikte sessizleştirilmesine örnektir. Bunun yanı sıra, biyolog Hayata’nın kitapta ölmeden önceki tasviri oldukça canlıdır. Gençliğini ve güzelliğini doğanın enerjisinden alan Hayata’nın omuzlarına dökülen uzun, simsiyah saçları etrafındaki yaprakların yoğunluğu kadar koyu, gür ve güçlüdür (10). Romandaki diğer kadın karakter Vesica’nın kendini doğadayken babasının evinde olduğundan daha rahat, özgür ve mutlu hissetmesi, bedeninin farkına ilk defa doğada varması, cinsel kimliğini tam anlamıyla yabancı doğanın içindeyken bulması doğanın kadın kimliğiyle olan bağlantısını gözler önüne sermektedir (161,170). Romandaki kadın karakterlerin kendilerini doğada daha iyi ifade edebilmeleri, erkek-egemen toplum yapısının katı kurallarının doğada alt üst edilmesinden kaynaklanmaktadır. Amy Hayata’nın akademik çevrede takdir görmeyen çalışmalarının doğada önemli bir anlam kazanması, kendini doğada daha iyi ifade eden kadın temsiline bir örnektir. Bu noktaların ışığında, çevrebilimsel kuramın altını çizdiği doğa-kadın ilişkisi belirginleşmektedir.

Rumors of Spring’in aksine Elizabeth Hand’in 1997 yılında yazmış olduğu *Glimmering* adlı romanda çağdaş zamanda doğanın saldırganlaşması olarak nitelenen iklim değişikliği, küresel ısınma, hava/su kirliliği, vb. gibi durumların aslında pek de korkulacak bir yanı bulunmamaktadır. Çöpleşen doğanın ve bozulan çevre dengesinin bir alternatifini yaratmak Amerikan toplumuna has bir rahatlama psikolojisidir. Bu tutumun sebebi, Amerikan iktidarının üzerine kurulu olduğu kapitalist ekonomi ve onun sonucu olan tüketim toplumu gerçeğidir. Amerikan toplumunun sömürmeye ve

metalaştırmaya odaklanan ideolojik tutumu uzun vadede doğanın çöpleşmesini beraberinde getirerek, bu durumu doğal kabul etmiştir. Sınırlarını aşan teknolojik ilerlemeyi ve tüketim toplumunun yok ettiği doğayı hatalı bir davranış olarak görmemek postmodern bir tutumdur ve böylelikle apokalipsin ironik/post apokaliptik yorumu ortaya çıkar. 1980 sonrasında Amerikan toplumunun dünyanın sonuna ilişkin görüşü eskatolojik anlamından biraz uzaklaşmaktadır. Doğanın tüketilmesi ve çevre yıkımı bir anlamda eğlencelidir; teknolojinin bir getirisidir; önlenemez. Amerikan toplumunun “doğa bozulursa yenisi yapılır” yanılgısı Baudrillard’ın simülasyon kavramını hatırlatarak, yapay, steril, orijinalinden daha güzel olanın tercih edilmesi fikrini beraberinde getirir.

Glimmering, ozon tabakasındaki delinmeden dolayı dünyaya yayılan zararlı ışınların yaşam koşullarını olumsuz yönde etkileyip, küresel ısınma sonucu çevre dengesinin değişmesiyle toplumsal huzursuzluğun baş gösterdiği 1990’lar üzerine yoğunlaşır. Bu anlamda romanın apokalipse olan yaklaşımı tamamen postmoderndir. İnsanların saldırganlaştığı, doğanın çöpleştiği, hava/su kirliliğinin baş gösterdiği, bahar aylarında bile hava sıcaklığının dayanılmaz derecede artmış olduğu bir çevrede Amerikan toplumu kaçışı alışveriş merkezlerinde bulunmaktadır. Bu tip yapay alanlar doğayı aratmayacak kadar konforlu, her türlü hastalıktan arınık, cezp edici ve ferahlatıcıdır:

Tepede, masmavi gökyüzünde parlayan altın renkli güneş ortalığı bir yaz günündeki gibi ısıtıp neşelendiriyordu. Toprak ve çam ağacı kokusu yayan tatlı bir meltem serinletici etkisiyle ağaçların yapraklarını sakince kıpırdatıyordu. Her yerde yüzlerce insan vardı; aceleyle yürüyor, koşturuyordu. Herkesin yüzünde dışarıdaki hava kirliliğinden dolayı takmakta oldukları maskeler vardı ama hepsi tatlı bir uyum içindeydi. Bu armoni insanı uyuşturup rahatlatıyordu. Aslında Trip doğada falan değildi. Alışveriş merkezinin içindeydi. Yukarı baktığında yürüyen merdivenleri, boylu boyunca her yerden uzanan elektrik kablolarını görmekteydi. Daha dikkatli baktığında ayağının altındaki esmer toprağın, irili ufaklı taşların, sakince süzülen dere suyunun plastikten yapılmış olduğunu görerek irkildi. (63)

Romanda betimlenen bu mekân Baudrillard’ın “klimalı, korunaklı alandaki yapay hayat” tanımını hatırlatarak, postmodern Amerikan toplumunun dünyanın sonunu ne şekilde algıladığını göstermektedir. Çağdaş zamanda doğa çöpleşmiş, küresel ısınma artmış, her şey kötüleştirmiş olsa da insanların daha önceki zamanlarda apokaliptik olarak algıladıkları bu tür endişeler şimdi doğal karşılanmaktadır. Amerikan toplumu için olan artık olduysa, yitirilen şeylerin birer taklidini yapmanın bir zararı bulunmamaktadır.

Romanın varolan apokaliptik durumu şiirsel bir biçimde ele alarak, bir anlamda dünyanın sonuna ilişkin hissedilen kaygı ve korkuları estetikleştirilmesi, yazarın sahip olduğu post-apokaliptik bakış açısını gözler önüne serer. Dünyanın sonu çoktan gelmiş olsa da önemli olan bu durumla yaşayabilmektir. Bunun tek yolu apokalipsi doğal kabul ederek, meydana gelen doğa yıkımı, çevre dengesinin bozulması, vb. gibi durumları çağın ruhu olarak sindirebilmektir:

Ağustos ayında buzlanma, Aralık ayında patlayan tomurcuklar[...] Aşırı sıcaktan pencere camına yapışıp kalan sinekler, sahile vuran ölü balıklar, dünyanın çatısındaki delik, tepeden yağın sonsuz bir ışık seli[...] Doğal olmayan her türlü madde, tanımsız canlılar ve makine gürültüsüyle bir keşmekeşi andıran bu mekân, arka planda bu durumu niteleyecek bir gökyüzünün çıldırmaşçasına parlayan neon ışıkları tüm göz alıcılığına karşın atmosferdeki kirlilikten dolayı donuk bir tabaka halinde süzölen sisleriyle dolu[...] Ama hala bir umut, bir yenilik var[...] Sanki bu tür felaketlerin gerekli olduğunu ima eder gibi sümöüller hala açıyor. (Giriş, 14, 188, 269, 331)

Yirminci yüzyıl sonunda çağın ruhu apokalips kavramının yapısında olduğu gibi zıtlıkların bir araya gelmesinden oluşur. Çöpleşen doğa-açan sümöüller, zararlı güneş ışınları-dünyayı aydınlatan sonsuz ışık seli, insanların ölmesi-ölölerin dünyaya tekrardan geliş, vb. gibi bir takım zıtlıkların romanda ardı ardına tekrarlanmasıyla apokaliptik bir dünya ruhu gözler önüne serilmektedir. Roman ana karakter dâhil olmak üzere, pek çok kişinin ölümüyle son bulur. Bunun yanı sıra öölölerin dünyaya tekrar gelmesi, ikiz bebeklerin doğması gibi bir takım gelişmelerle dünyanın sonu farklı bir anlama bürünür. Çöken dünya ruhu asla kaybolmaz ama dünya, karakterlerin gözünde daha güzel bir boyuta geçer. Bu durum, İncil’in *Vahiy* bölümündeki olay örgüsünü

hatırlatmaktadır. Milenyumun başlangıcıyla tüm ölümlerin canlanarak bu ana şahit olmaları ve karar gününün gelmesiyle ikinci bir uzama geçilmesi, romanda betimlenen olaylara benzerdir. Romanın adından da anlaşılacağı gibi “*glimmering*” yani parıltı, ozon deliğinden sızan zararlı ışıklardan oluşsa bile ironik bir deyişle evreni aydınlatmaya devam edecektir. 31 Aralık 1999 gecesi saatler gece yarısını gösterdiğinde insanların tek sığınağı haline dönüşen alışveriş merkezinde meydana gelen patlama bir anlamda milenyumun gelişini hatırlatarak, yeni bir refah düzeninin sinyalini vermektedir. Dünyanın sonu bu büyük patlamayla geldiği kadar, ana karakter Jack’in açısından bir iç çekişle son bulur. O da bu dünya ruhuna alışmış olmasının verdiği rahatlık, apokaliptik olanın dönüşmüş olduğu efsundur:

Her yer patlamadan dolayı toz, duman içindeydi. Hudson nehri civarındaki yangın alev alev yükseldi. Tüm şehir kapkara görüntüsüyle önündeki siyah sulara aksetti[...] Jack, “bu harika, gerçekten çok güzel diye” iç geçirdi. “Ya da sadece ben alışıyorum”[...] Bu görüntü karşısında bir dakika boyunca öylece durdu[...] Aniden uzakta bir şey parıldadı. “Evet, işte sonunda görüyorum, onları görüyorum.” Gülümsedi, yere düşerken ağzından gelen kan damlaları içinde bir kez daha düşündü, yıldızları gördüğünü sandı. (534–35)

Romanın ana karakteri Jack’in ölüm anında gördüğü yıldızlar değil, roman boyunca dünyaya zaman zaman ziyarette bulunan ölümlerdir. Ölümlerin dünyalılara görünmesinin ise ürkütücü bir boyutu olmayıp, apokaliptin zaten çoktan gelmiş olduğunu, dünya kendini çoktan tüketmiş olduğu için, ölümlerin ziyaretinin de bir anlamda dünyayı aydınlatan parıltıdan bir farkı olmadığını gösteren bir anlam taşımaktadır. Kısacası bu ortamda ölüm bile güzeldir, estetikdir. Roman genel olarak tüm insanlığı ve evreni tehdit edici olayların çağdaş zamandaki boyutundan bahsetse bile, yazarın apokalipse olan yaklaşımı ironik olduğu için romanda dünyanın sonu fıkri doğal bir durum olarak kabul edilerek, karmaşa hali içselleştirilir. Sanki doğa bile bu çöküş haline alışmıştır. Böylelikle doğa-teknoloji karşıtlığı yumuşatılmış, teknolojik gelişmelerin insanlara sağladığı rahatlığın altı çizilmiş ve toplumsal bilinç uyuşturulmuştur. Bu anlamda post-apokalips korkuyu bastırmaya yarayan bir savunma mekanizması, kitlesel anlamda rahatlama adına başvurulmuş bir söylemdir.

David Brin'in *The Postman* (1985) adlı post-apokaliptik romanı da benzer bir söylemi devam ettirir. Amerikan toplumunun gelecekte yaşayacağı felaket senaryoları üzerine kurulu roman, 1993 yılında patlak vererek yirmi yıl süren ve Amerika'nın teknolojik ilerleme adına sebep olduğu sivil savaşın tüm dünyadaki etkileri üzerine yoğunlaşmaktadır:

Aşırı ısınma sonucu meydana gelen sera etkisi, kuraklık, kararan atmosfer[...] Buna kimin sebep olduğu pek de önemli değil. Bir canavar, yanardağ ya da nükleer savaş, fark etmez[...] Bu, etkileri denize ve uzaya yansıyan tuhaf bir tekno-savaş. Rüzgârlarla beraber kıtadan kıtaya yayılan virüsler, radyasyon, korkmuş insanlar, aç insanlar[...] Ama dahası var, asıl kanser içimizde: Holnistler. Şiddet ve terör saçan anarşistler[...] Bir zamanların kendine dönük, egosunu tatmin etmek için varolan Hitler'i, Stalin'i işte bu Holnistler. (Giriş, 27, 43, 246–47)

Roman bu anlamda, 1980 sonrası Soğuk Savaş'a ve yine aynı dönemin başkan Reagan önderliğindeki politik tutumuna gönderme yapmaktadır. Reagan hükümetinin bilimsel ve teknolojik gelişmeler üzerine kurmuş olduğu ulusal ve uluslar arası duruşunu örnekleyerek çağdaş zamanda apokaliptik olarak yorumlanan olaylara bir göz atma fırsatı sunmaktadır. Teknolojik gelişmelerin yol açtığı doğadaki yıkımdan ziyade, asıl virüs Amerikan toplumunun kendi içinde barındırdığı bir grup tarafından çevreye yayılmaktadır. Romanda adından Holnistler diye söz edilen ve çoğunlukla Ruslardan oluşan bu grup, toplumsal kurtuluşa hizmet etmektense ortalığı yağmalayıp bozguna uğratan, bunu yaparken gerilla taktiklerine başvuran bir terör örgütüdür. Yazarın bu örgütü anarşist, faşist oluşumlara benzetmesi bir anlamda 1980 sonrası Soğuk Savaş döneminde Amerikan hükümetinin “öteki” olarak nitelediği diğer dünya ülkelerini hatırlatmaktadır. Böylelikle, Reagan döneminin vurguladığı tek tip toplum yapısı ve saldırgan uluslar arası politikasına dikkat çekilmektedir. Derrida'nın apokaliptik yazının “ötekiyi,” toplumsal korkuları gün ışığına çıkarmaya yarayan bir metin olarak görmesi bu şekilde açıkça gözlemlenmektedir.

Dünyayı kurtarma rolüne soyunan Amerikan Devleti'nin teknolojiyi kullanarak düzen kurması romanda postacı kimliğine bürünmüş bir karakter aracılığıyla okuyucuya verilmiştir. Ana karakter Gordon'un, “tüm iyi adamlar yok oldu. Ben dünyada hala

iyiliğin varlığına inanan tek insanım. Niye benden başka hiç kimse bu ülkeyi kurtarmak için sorumluluk üstlenmiyor? Kimse yoksa ben üstlenirim bu görevi. Bir lider olurum seve seve, umut taşıyan, iyi haberler getiren” (73) şeklindeki sözleri önüne çıkan postacı kıyafetini gördüğünde hissettiği yuva özlemi, aidiyet, güven ve mutluluk gibi duygularla birleşerek, bu duyguların okuyucudaki temsilini yoğunlaştırır. İnsanda umut ve sağduyu uyandıran postacı metaforu “tepedeki kutsal kenti” kurmaya yeminli, dünyanın kurtuluşunu sağlayacak (97, 99) dahası doğa yıkımını görmezden gelerek teknoloji kullanımını meşrulaştıracak bir kimliktir. Gordon bu durumu aşağıdaki sözlerle açıklar:

Amerika bir zamanlar dünyanın en güçlüsüydü. Bu ülke uzaya, okyanuslara açıldı. Konuşan makineler yaratıp, tanrısal güce sahip oldu; hayatı şekillendirdi. Amerikalılar belki geleceği çok iyi görmediler ama tüm bu olanları da hak etmediler. Dünyanın sonunu getiren bu hırs, bu yetenek olamaz. Başarılı oldukları için cezalandırılmaları ihtimali kesinlikle yanlış. (220)

Gordon yeniden barış ve düzen sağlama amacıyla Amerika kıtasını Doğu’dan Batı’ya arşınlarken tepegöz (*cyclop*) adı verilen bir bilgisayar tarafından yönetilen kasabaya geldiğinde dünyanın sonuna ilişkin kaygılarını unutarak toplumsal refahın tekrardan mümkün olabileceğine inanır. Gordon’nun, “makinenin insan canlısı, tatlı, sakın sesi ne kadar da şaşırtıcı. Kendi türümün bu denli güzel bir makine yarattığına inanmak neredeyse imkânsız. Bir bilgisayar bile insandan daha iyi, daha duyarlı olabiliyor” (133,163) şeklindeki sözleri doğa-bilim çelişkisini gözler önüne sererek, çağdaş zamandaki çevre yıkımının doğal karşılandığı bir diğer örnek olmaktadır. Bu anlamda apokalips teknoloji olmaksızın, kontrolsüz bir doğadan kaynaklanacak sayısız tehdit anlamına gelmektedir. Yazarın altını çizdiği bu bakış açısı Amerikan hükümetinin 1980 sonrası sahip olduğu Reagan’cı söylem ve bu söylemin öne çıkardığı bastırma politikasıyla benzer. Apokalipsin çağdaş yorumları üzerinde duran James Berger’e daha önce atıfta bulunulduğu gibi, apokalipse ironik açıdan yaklaşıldığında postmodern zamandaki teknolojinin kötü sonuçları inkâr edildiği görülmektedir. Tüketim toplumunun bir sonucu olarak doğa metalaştırılsa da, teknoloji sayesinde kurulan yapay hayat insana düzen ve mutluluk sağlamaktadır. Baudrillard’ın yorumuyla bu simülasyon

kurtarıcı bir görev üstlenerek kaçış duygusuna imkan tanımaktadır. *The Postman* adlı romanda ana karakterin “umudunu yitirmiş bir insandan daha tehlikeli bir şey olamaz[...] Bir kurtuluş mutlaka olmalı[...] Bu kurtuluşun akıllı bir bilgisayara itaat eden halk tarafından gerçekleşeceğini görmek bir mucize. Tapılan bu makine, insanların kuruyup giden hayallerinin yalandan bir yansıması olsa bile[...] Bu herkesin bildiği bir gerçek olsa bile” (1, 131–134, 164) sözleriyle tanımlanan bu kaçış bir yanılgı olsa da, insanoğluna hala bir alternatif sunması açısından gereklidir, önemlidir. Romanın sonu postacı kimliği bir yalan da olsa, bunu gururla taşıyarak ülkesini kurtuluşa götürmek isteyen Gordon’nun azimle Kaliforniya’ya doğru yürümesiyle gerçekleşir. Böylelikle, topyekûn bir yıkım sonrasında hayatta kalma mücadelesi veren Amerikan toplumu için hala vazgeçilmez bir tanım olan “sınır” (*frontier*) kavramı ana karakterin Batı’ya doğru çıkmış olduğu bu yolculukla sürdürülür. Dünyanın sonu doğa yıkımı, teknoloji kullanımı, vb. gibi pek çok nedenden dolayı gelmiş olsa da önemli olan, bu apokaliptik durumu kabullenerek ulusal egemenliğin sürdürülmesidir. Bu da çağdaş zamandaki post-apokaliptik duruma bir örnektir.

Michael Swanwick’in 1985 yılında yazmış olduğu *In the Drift* adlı romanı çağdaş zamandaki apokalipsin doğa yıkımı bağlamındaki açılımına örnek gösterilebilecek bir diğer post-apokaliptik eserdir. 1979’da Pennsylvania, 3 Mil Adası’nda meydana gelen kimyasal sızıntının yirmi sene sonra civardaki yöre halkını ve yaşam şeklini nasıl etkilediği üzerine başarılı bir roman olan *In the Drift*, doğa-teknoloji bağlantısı üzerinden Amerikan toplumunun 1999’da yaşamakta olduğu post-apokaliptik durumu örneklemetedir:

Süt rengindeki kimyasal sızıntı kahverengi toprağın üzerini kaplayarak uzun bir yay gibi donuk zemine akıyordu. Sızıntıyla etrafa yayılan sarımtırak kristaller başka şekillere dönüşerek tüm alanı kaplıyordu. Ortalığın kasvetli ve donuk havası insanı karamsarlaştırarak, boğuyordu. Doğada toksinlerin diğer atıklarla kimyasal olarak birleşmesi sonucunda meydana gelen reaksiyonlar patlamaya, yangına sebep verip, portakal renkli tuhaf organizmaların canlanmasına olanak tanıyordu. Toprak sanki fokur fokur kaynıyordu[...] Adadaki sızıntı meydana gelmeden önce

nükleer reaktörlerden çıkan tonlarca radyoaktif madde bariyerlerin içinde toprağa gömülüyordu. Bazen de gömülüyordu. (6, 169)

İnsanlık için büyük bir tehdit kaynağı olan bu kimyasal sızıntının gün geçtikçe doğal karşılanıp örtbas edilmesi, toplumsal bellekten silinmeye çalışılması 1980 sonrası Amerikan toplumunun teknolojik gelişmelere verdiği önemi vurgulayarak, doğadaki yıkımın çağdaş zamanda apokaliptik olmadığını gözler önüne sermektedir. Romanda bahsedildiği gibi, “yöredeki suların toksinlerle dolu oluşunu, doğuştan gelen sakatlıkların yaygınlığını, tümör ve lösemiden kaynaklanan ölümlerin artışını, yarı insan yarı hayvan görünümlü yaratıkların doğumunu görmezden gelmek” Amerika’nın bu tutumuna verilecek en güzel örnektir (18). Asıl apokalips, Amerika’nın emperyal tutumunu bir kenara bırakıp, doğayı bir meta olarak algılamaması halinde gerçekleşecektir. Bu anlamda post-apokaliptik açıdan yaklaşıldığında dünyanın sonuna ilişkin kaygılar aslında çoktan geçerliliğini doldurmuştur. Korkunun çağdaş zamandaki asıl kaynağı bu gerçekleri ortaya çıkartmaya çalışan kişilerdir. Yöredeki halkın ileri gelenleri “Mummers” adı verilen bir mafya cemiyeti kurmuş, kimyasal sızıntının neden olduğu tehlikeyi ve ortaya çıkan genetik bozuklukları örtbas etmeye çalışmış, halkı gerçeği dile getirmemeleri için tehdit ederek, toplumsal baskı yoluyla düzen sağlamıştır. Romanda bahsedildiği gibi, “köpek suratlı çocuklar, iki kafalı yaratıklar herkesin bildiği ama söylemekten korktuğu bir gerçektir; bu yaratıkların Pennsylvania’nın içinden çıktığı apaçıktır” (1–2) şeklindeki ifadeler apokalipsin bir bastırma politikası olduğuna işaret etmektedir. Romanın ana kahramanı Keith’in tüm tehlikenin farkında olmasına, gerçekleri görmesine, hatta kimyasal sızıntı sonucu dünyaya yarı insan yarı vampir biçimde gelen bir mutana âşık olup onunla ilişki kurmasına rağmen önceleri karşı olduğu Mummers cemiyetinin ileride sadık bir lideri olması, teknoloji tehdidinin sıradanlaştığının bir göstergesidir. Keith ve vampir-insan bileşimi Samantha’nın ilişkisinde görüldüğü gibi, doğa mutanlar yaratarak saldırganlaşsa bile, bu yaratıklar düzeni korumaya kararlı iktidar yanlısı insanlar tarafından sessizleştirilmektedir. Bu da doğanın metalaştırılması ve bunu öngören ideolojik tutumun yaygınlaşması anlamına gelmektedir.

Bu bölümde ele alınan *Glimmering*, *The Postman* ve *In the Drift* gibi romanların hepsinde kullanılan ortak bir motif, radyoaktif maddelerin hava ve sudaki

yoğunluğundan dolayı insanların yüzlerine taktıkları koruyucu maskeler ya da radyasyon yoğunluğunu ölçmeye yarayan aletlerin yaygın kullanımıdır (*Glimmering* 59, *The Postman* 27–30, *In the Drift* 6). Bunun yanı sıra, yukarıdaki roman karakterlerinin pek çoğu için bu ölümcül tehdidin kaynağını görmezden gelmek ya da ondan kaçmak imkânsızdır. Sanki etrafa yayılan dehşet bir anlamda insanları kendine çekmektedir. Çevre yıkımına neden olan tehlikeye, yani teknolojinin tam kalbine gidip, ona teslim olma arzusu bu romanlarda gözlemlenen ortak bir motiftir. Teknolojinin sonuçları tehlikeli ve yıkıcı olsa da, karakterlerin bu yıkıma kendilerini teslim etmeleri isteyerek yaptıkları bir davranış olarak gösterilmiştir. *In the Drift* adlı romanda radyoaktif maddelerin sızdığı reaktörün kaynağına ulaşma isteği ve oraya ulaşıldığında sağlığı zedelemesine rağmen karakterde gözlemlenen rahatlama ve büyülenme duygusu buna bir örnektir:

Reaktörün içi yanardağ gibi kaynıyordu. Alevlerin gözü sanki ona bakıyor, metalden yapılmış kırmızı devasal bir örümcek onu kendine çağırıyordu[...] Reaktörün içine atlamadan önce son bir kez o muhteşem parlak renklere baktı[...] Albinolu kadınlar, portakal rengindeki saçları, pembe, saydam gözleriyle vadiden aşağı süzülen bu minik radyasyon taneciklerinin eseri idi. (90–91, 182)

Aynı şekilde, *The Postman*'de bomba yapım aşamasında etrafa yayılan elektromanyetik dalgaların kaynağı olan otomasyona teslimiyet ve bilgisayarlara olan güven roman boyunca altı çizilen bir özelliktir. *Glimmering*'de çağın hastalıklarına ve var olan çöküş duygusuna katlanabilmek insanların bilime, tıpa, uyuşturucu ilaçlara olan ihtiyacını arttırmıştır. Bu ilaçlar, yani bir anlamda bilim insanının sonunu getiriyor olsa da karakterlerin bu seçimi severek yapmaları roman boyunca dikkati çekmektedir (63–64). Aynı biçimde *Rumors of Spring* adlı romanda bilim ve teknolojinin önemi romanın geneline yayılmış bir konudur. Devleşen, tehdit saçan doğayı anlayabilmenin tek yolu ona bilimsel açıdan yaklaşıp, şifrelerini çözmektir. Bu gayeyle pek çok insan ormanın derinliklerine doğru yola çıkmıştır (44). Böylelikle, teknolojinin sonuçları tehlikeli bile olsa, otomasyonun karşı koyulamayacak, dahası insanı cezbeden bir yanı olduğu üzerinde durulmaktadır. İnsanlara olumsuz bir haz veren bu felaket unsurları

apokalipsin postmodern zamandaki anlamıyla örtüşmektedir. Tehlike artık tercih edilen, göze alınacak bir durumdur. Rahatlatıcıdır. Bir kaçış sağlamaktadır.

Rumors of Spring, Glimmering, The Postman ve In the Drift adlı romanlarda örneklediği gibi, bu bölümde Amerika'nın 1980 sonrasında apokalipse olan yaklaşımı doğa-teknoloji karşıtlığı üzerinden verilerek, apokalips kavramına hem teknolojik hem de ironik açıdan yaklaşılmıştır. Bu dönemde tetiklenen çevrebilimsel kuramın eleştirisinde olduğu gibi, Amerika'nın Reagan'cı hükümet politikası doğrultusunda hızlandırdığı bilimsel ve teknolojik gelişmeler çevre yıkımını en üst seviyeye getirmiş, 1980 sonrası hızlanan tüketim kültürü sonucunda doğa çöpleşmiş ve yaşanamaz bir yer haline gelmiştir. Bunun yanı sıra, iklim değişikliği, radyasyon yayılımı, salgın hastalıklar, kıtlık, hava/su kirliliği, vb. gibi sayısız tehlike insan hayatını tehdit ederek, Amerikan toplumunda apokalips fikrinin canlanmasına neden olmuştur. Yirminci yüzyıl sonu Amerikan bireyi için dünyanın sonu çok yakındır ve bu son yukarıdaki belirtilerde görüldüğü gibi, doğadaki değişimlerden kaynaklanacaktır. Doğa, yüzyıllardır itildiği suskun konumdan etkin duruma geçerek, intikamını almaya gelmiştir. Bu düşünce, Amerikan toplumuna doğa apokaliptiktir mesajını vererek, onun kontrol altında tutulması gereken bir yapı olduğunu hatırlatmaktadır. Fakat işin aslı, çevrebilimsel kuramın da ortaya koyduğu gibi, tüm bu tehditlerin oluşmasında yüksek teknolojinin parmağı olduğudur. Yani kontrol altında tutulması gereken doğa değil, insanoğlunun teknoloji hırslıdır. Fakat kendini dünyanın patronu ilan eden Amerikan Devleti yapmakta olduğu çevre yıkımına bir son vermeyip, aksine silahlanmaya ve teknolojik gelişmelere ayırmakta olduğu ulusal bütçeyi arttırmış, doğanın metalaştırılmasını meşrulaştırmıştır. Amerika'nın çevre yıkımına bir son vermeyişinin ve kendini bu seçiminde haklı görmesinin nedeni, Püriten geleneğinden kaynaklanan "tepedeki kutsal kenti kurma" arzusu, bunu destekleyen kapitalist ekonomi ve tüketim toplumu gerçeğidir. 1980 sonrası postmodern dönemde Amerikan hükümetinin muhafazakâr, sömürgeci tutumu ve tüketim toplumunun tercih ettiği yapay hayat çerçevesinde Püriten miras canlı tutularak, teknolojik ilerlemeler desteklenmiş, eskisinden daha da güzel günlerin geri döndüğü mesajı verilmiştir. Bu da, çağdaş zamanda teknolojinin bir sonucu olan doğa yıkımını ve çevre dengesinin bozulmasını yok saymayı gerektirir. Dünyanın sonu bu anlamda teknolojinin bir hatasından kaynaklanmayacaktır. Doğa kontrol altında tutulup,

değiştirildiği sürece apokaliptik diye bir şeyin varlığı mümkün olamaz. Bu görüş doğrultusunda, yirminci yüzyıl sonunda apokalipse ironik/post-apokaliptik açıdan yaklaşmak gerekmektedir. Yani doğa yıkımı normaldir, gereklidir, arzu edilen bir durumdur. Yaşanılmış dünya savaşlarından, tek bir liderin soykırım iddiasıyla kitlelerin ölümüne terk edilmesinden daha kötü bir son olamayacağı gibi, teknolojiden kaynaklanan bir son da aslında son değildir. Teknolojik gelişmelerin tetiklediği çevre zararının doğal kabul edilmesi çağdaş zamanda apokalipsin post-apokaliptik olduğunu belirtmektedir.

5.2. Apokalips ve Yeni Kimlikler

1980 sonrası Amerikan toplumunun çağdaş zamana ilişkin korkularını belirleyen ikinci bir nokta cinsel kimlik bağlamında ortaya çıkmıştır. Postmodernizmin çokseslilik ve bireysel temsili öne çıkaran özcülük karşıtı duruşu sonucunda 1980 sonrasında oluşumu güçlenen yeni kadın, eşcinsel ve lezbiyen kimlikler ataerkil ve muhafazakâr beyaz Amerika'nın iktidar sürekliliğini tehdit ederek toplumsal korkularını belirginleştirmiştir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet rollerinin belirlemiş olduğu kadın-erkek temsiline karşı çıkan bu yeni kimlikler Amerikan toplumunda yirminci yüzyıl sonunda apokaliptik olarak nitelenebilir. Bunun yanı sıra, kutsal kitaptan bu yana apokaliptik edebiyat türünün kadına karşı takındığı olumsuz tutum ve kadının ataerkil toplum yapısı tarafından bir tehdit olarak yorumlanması bu bölümde örneklenecek (post)apokaliptik romanlarda görülen ortak bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerikan toplumunun cinsel kimlik bağlamında bir tehdit olarak nitelediği eşcinsellik, lezbiyenlik ve yeni kadın kimliği post-feminist ve eşcinsel/*queer* kuram tarafından desteklenerek, aşağıdaki romanlar dâhilinde örneklenecektir.

Michael Swanwick'in *In the Drift* adlı romanı ataerkil Amerikan toplumunun çağdaş zamanda bir tehdit olarak nitelediği yeni kadın kimliğini yarı insan yarı hayvan özellikler taşıyan mutanlar üzerinden ele almaktadır. 1979'da Pennsylvania, 3 Mil Adası'nda meydana gelen kimyasal sızıntı sonucunda yirmi sene sonra oluşumu gözlemlenen bu yeni insan türünün romanda özellikle kadın karakterler üzerinden ele alınması, çağdaş zamandaki ataerkil Amerikan toplumunun kadının farklı temsiline olan

eleştirel bakış açısını örneklemektedir. Post-feminist kuramcı Donna Haraway'ın "siber organizma" örneğinde olduğu gibi, yarı insan yarı insanüstü özellikler taşıyan ve bu yüzden erkek iktidarını tehdit etmesi muhtemel bu yeni kimlik, yirminci yüzyıl sonu kadın kimliğine farklı bir boyut getirerek, toplumsal cinsiyet rollerini ve hatta feminizmin kadını özcüleştirten söylemini bile eleştirmiştir. Romanda Haraway'ın siber organizmasına öykünen mutan kadın kimliği, Samantha adındaki vampir-insan bileşimi genç bir kadına aittir. Samantha, insanların alinyazısını okuyarak olası hastalıklarla önceden baş etmenin yollarını göstermesi, hastaları tedavi etmesi ve telepatik güçleriyle çevresindekilerin düşüncelerini okuyabilmesi gibi tanrı vergisi nitelikleri yüzünden kendi toplumunda bir kahramana dönüştürülmüştür. Bunun yanı sıra, çekiciliği, zekâsı ve toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği annelik/kadınlık gibi kimliklerin dışında benimsemiş olduğu çocuk yetiştirme tutumu, tek başına üstlendiği hayatta kalma mücadelesi, göçebe yaşam tercihi gibi özellikleriyle 1980 sonrası Amerikan toplumundaki çekirdek aile kavramını yadsıyan, çalışan ve tek başına çocuğunu yetiştiren yeni kadın kimliğine bir gönderme yapmaktadır. Erkek iktidarını sahip olduğu nitelikler yüzünden tehdit ettiği düşünülen yeni kadın kimliği bu anlamda varlığını Samantha ve yine annesi gibi benzer özellikler taşıyan kızı Victoria'da bulmaktadır:

Radyasyonu hissedebilme, karanlıkta yönümü bulabilme, insanların düşüncelerini okuyabilme ve onları manipüle edebilme özelliklerine sahibim. Radyasyonun kalbi olan bu alan benim için çok önemli. Bunu hissedebiliyorum. Daha da önemlisi, ölü annemden tavsiyeler alıyorum. Bana ne yapmam gerektiğini telepatik olarak söylüyor ki, bu bana inanlar arasında çok popüler bir şey, çünkü onlar annemi ben doğmadan önce tanımışlar, ona tapmışlar. Onun çok güçlü bir cadı, bir lider olduğuna inanmışlar. Annemle aramızdaki tek fark, onun hastaları iyileştirebiliyor benimse bunu yapamıyor olmam. (151)

İnsan-vampir bileşimi mutan Samantha'nın kızına ait olan yukarıdaki cümleler, bu yeni türün felaket sonrasında hayatta kalmaya çalışan yöre insanları arasında ne kadar güçlü bir yere sahip olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Dahası, romanın ana kahramanı "tepedeki kutsal kenti" kurmaya niyetli, Amerikan toplumunun yeni kurtarıcısı rolüne bürünen genç adam Keith, Samantha adındaki bu mutanla ilişkiye

girerek, Victoria'nın doğmasına sebep olmuş ve böylelikle erkek iktidarını tehdit edecek bir soyun devamını sağlamıştır. Keith'in mutanları yok etmek ve toplum düzenini sağlamak için kurulmuş, terörist eylemleri bulunan Mummies cemiyetinin lideri iken yardım aldığı kişinin Samantha yani, bir mutan olması, dahası bu mutantın bir çocuğunun olmasıyla karşısında durduğu düzenin bir anlamda devam etmesine sebep vermesi Amerikan toplumunun çağdaş zamanda bir tehdit olarak nitelediği yeni kadın kimliğinin yıkıcılığını özetlemektedir. Dolayısıyla, bu yeni kadın kimliği apokaliptik edebiyat eserlerinin kadına yüklediği olumsuz özelliklerin bir temsili olarak karşımıza çıkarak, ataerkil toplum yapısının kimlik bağlamındaki korkularını gözler önüne sermektedir.

Cinsel açıdan özgür tavırları, sıra dışı güzelliği ve savaşçı-lider ruhuyla karşısına çıkan erkekleri şaşırtan, etkileyen, korkutan Victoria'nın bu anlamda kutsal kitaplarda ve özellikle on dokuzuncu yüzyıl sonu edebiyat eserlerinde tekrarı görülen “femme fatale” kadın kimliğini hatırlattığı söylenebilir. Kendi türünden gelenleri koruma ve yaşadığı yörenin yeraltı zenginliklerinin Mummies cemiyeti tarafından ele geçirilmesini önleme amacıyla üstlendiği kahramanlık görevi, Victoria'nın hem kendi ölümüne hem de babasının iktidarına meydan okuması anlamına gelmektedir ki, bu da daha önceki bölümlerde bahsedilen Salome-Delilah-Lilith-Medusa tiplerinin sonunu hatırlatmaktadır. Romanın sonunda babasının rızasıyla ve aslında kendi isteğiyle bir platform üzerinde herkesin gözü önünde yakılarak idam edilmesi Victoria'nın ilahlaştırılarak Mesih kimliğine dönüşmesinin bir göstergesidir. Romanda ölümünün ardından, “hava sıcaktı; yaz ateşi tepeye fırlamıştı ve şimdi sönmeye hazırlanıyordu. Sonbahar yakındı. Paskalya zamanı nerdeyse kapıdaydı” (195) şeklinde söz edilmesi Victoria'nın sonunun aslında bir son almayıp yeni düzenin gelişini haber veren bir başlangıç olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda, apokalips fikri temsilini Victoria isimli bu genç kadın kahramanda bulur. Annesi Samantha'nın ölmüş olsa bile bir hayalet olarak insanlar arasında dolaşması, olanlara müdahale etmesi ve Victoria'nın ölümünün bile yeniden doğuşu simgelemesi bu yeni kadın kimliğinin erkek egemen yapıyı alt üst edebilecek bir güce sahip olduğunu ve dolayısıyla yok edilmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir. Yaşam-ölüm arası bir uzamda var olmaları, vampirlik, vb. gibi diğer insanlara göre açıklanamaz, üstün bir güce sahip olmaları ve bunu bastırmaları

gerektiği, yıkıcılıkları ve yaratıcılıkları gibi pek çok niteliğinden dolayı tehlikeli olarak yorumlanabilecek vampir-insan birleşimi bu kadın karakterler, apokalips kavramının özelliklerini hatırlatmaktadırlar.

Romanda mutanların yanı sıra bir takım niteliklerinden dolayı erkek kahramanları etkisi altına alan diğerk güçlü kadınlara da yer verilmiştir. Ana karakter Keith daha Mummers cemiyetine ait değilken, Fletch adında sürekli günlük tutan, gazeteci bir kadınla tanışarak ilk defa cinselliğı yaşamış, kişisel gelişimi için pek çok şey öğrendiğı bu aydın kadının sonunda ölümüne sebebiyet vermiştir. Yaş, konum ve tecrübe açısından Keith'ten üstün bir yerde olan bu kadın karakterin genç adam yüzünden ölümü, mutan anne-kızın ölümleleriyle birleştiğinde yazarın vurguladığı yeni kadın kimliğine olan kuşkucu tutum gözler önüne serilmektedir. Bu anlamda, çağdaş zamandaki Amerikan toplumunda bir tehdit olarak algılanan yeni kadın kimliğinin toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran bir yapı olduğı örneklenmektedir. Bu sebepten dolayı, apokalipsin çağdaş zamanda edindiğı yan anlamlardan biri bu yeni kadın kimliğidir.

David Brin'in *The Postman* adlı post-apokaliptik romanı 1980 sonrasında ortaya çıkan yeni kadın kimliğine göndermelerde bulunan bir diğerk eserdir. Felaket sonrası düzeni yeniden kurma görevini üstlenen ana karakter Gordon'a roman boyunca sayısız kadın karakter yardım etmiştir. Fakat bu kadınların hiç biri Gordon kadar ön planda olmamıştır. Amazon kadınlarının çevikliğini anımsatan kararlılığı, vahşisi olarak nitelenen güzelliğı, entelektüel anlamdaki bilgi hırsıyla öne çıkan kadın savaşçı Dena'ya bile romanda ikincil bir konum verilmiştir (138–39, 148–49). Dena'nın aynı Gordon'da olduğı gibi bilim ve teknolojiye olan inancı, toplumsal refahı geri getirmeye yönelik çabaları, kurmuş olduğı kız grubunun militan eylemlerini yöneterek saldırıya kalkışması roman boyunca eleştirilmiştir. Yazarın, Dena'nın hareketlerini ve idealist tutumunu yıkıcı olarak göstermesi ve romanın sonunda Dena'nın ölmesiyle bir anlamda sona eren kadın hareketi, erkeğı ve onun eylemlerini yücelten Batı'nın ataerkil tutumunu sergilemektedir. Bununla beraber, apokaliptik romanların kadına yüklediğı olumsuz nitelikler ve mutlak kurtuluşu sağlayacak mesihin erkek olacağına dair yaygın inanış kadın savaşçı Dena'nın roman boyunca eleştirilmesini açıklamaktadır.

1980 sonrasında yankıları duyulan post-feminist kuramın vurguladığı yeni kadın kimliği Dena'nın “dünyanın sonunu getiren teknoloji falan değil kadınların körü körüne inandığı feminizmdi. Feminizm asıl sorunu, erkeklerin cani olduğunu görmezden gelerek, kendi içine dönmesi ve sadece kadınlara yönelmesiydi. Dünyanın düzelmesini istiyorsak erkekleri sürekli kontrol edip, göz hapsinde tutmalıyız; onları medenileştirmeliyiz” (192–93) sözleriyle gündeme gelerek, Donna Haraway'in ileri sürdüğü “sibernetik organizma” fikri ile örtüşmektedir. Kadının makine-insan bileşiminde olduğu gibi zihinsel ve fiziksel anlamda aşırı güçlenerek erkek ve kadın cinsinden üstün bir konuma gelmesi, Dena'nın fiziksel gücü ve savaşçılık, kararlılık, liderlik, bilim ve teknoloji inancı gibi karakter özelliklerinde gözlemlenmektedir:

Seni uyarmalıyım. Dena, Bilgisayar'a hizmet eden en sadık liderlerden biridir. Bir müze eseri adeta. Orijinal, hakiki, çılgın bir feminist[...] Uzun boylu, alımlı, kararlı bir genç kadın[...] Tokalaşması da görüntüsü kadar sert. Savaşmaya hazır, donanımlı[...] Gordon çok uzun zamandır hiç bu kadar parlak yeşil gözler görmemişti. (138–39)

Dena'nın romanda vurgulanan bu nitelikleri *In the Drift*'teki vampir-insan bileşimi kadın kimliğini hatırlatarak, bastırılması gereken bir potansiyel olarak tanımlanmıştır. Dena'nın davranışlarını kontrol altında tutmak isteyen Gordon'nun bu çabası roman boyunca hissedilir. Bu açıdan apokalipse yüklenen anlamlarla örtüşen Dena karakteri, romanda erkek otoritesinin sınırlarını zorlayan, güçlü, yıkıcı/yapıcı özelliklere sahip, kontrol altında tutulması gereken bir kimlik olarak çizilmiştir. Sonuç olarak, 1980 sonrası muhafazakâr Amerikan toplumunun kadının toplumsal cinsiyet rolleri açısından belirtilmiş temsilini yaygınlaştırarak post-feminist kuramın vurguladığı yeni kadın kimliğine şüpheyle yaklaşması Amerikan toplumunun kimlik bağlamındaki korkularına bir örnektir.

Octavia Butler'ın *The Parable of Talents* (1998) adlı post-apokaliptik romanı da benzer bir kaygıyı başarılı biçimde ortaya koymaktadır. Roman geçmişe dönük olayların anlatımıyla 2032 yılından 1980'lere dek giderek, Soğuk Savaş dönemi Amerikan politikasına göndermeler yapmaktadır. Butler, yirminci yüzyıl sonu muhafazakâr devlet yapısına, statükonun köktendinci oluşumları desteklemesine, saldırgan dış politikaya, gelir dengesindeki uyumsuzluğa, toplumsal cinsiyet rollerinin

bir eleştirisi olarak ortaya çıkan yeni kadın kimliğine ironik bir şekilde yaklaşarak Amerika'nın yüzyıl sonuna ilişkin korkularını gözler önüne sermektedir. Apokaliptik edebiyatta görmeye alıştığımız dünyayı kurtarmaya niyetli erkek kahramanın bir kadına dönüştüğü bu romanda 1980 sonrası post-feminist kuramın desteklediği yeni kadın kimliğinin izlerine rastlamak mümkündür.

Roman kahramanı Olamina'nın hem siyah hem kadın olması, dünyayı kurtarma ve yeni bir düzen getirme adına üstlendiği rolüne olan inancı, fiziksel ve zihinsel açıdan gelişmişliği, en zorlayıcı fiziksel koşullarda bile taviz vermeden mücadele edebilmesi gibi özellikleri post-feminist kuramcı Donna Haraway'ın çağdaş zamandaki kadınlara bir alternatif olarak sunduğu “sibernetik organizma” kimliğini hatırlatmaktadır:

Babamın annemi tehlikeden korumasının, onu güvende tutabilmesinin en ufak bir ihtimali yoktu. Bunu sadece babam değil, kimse beceremezdi. Annem hayattaki rolüne çok önceden, babamla daha tanışmadan önce karar vermişti. Babamın tek hatası annemi küçük, zayıf, masum bir kız olarak görmesiydi. Oysa annem hedefi çoktan belirli patlamaya hazır ayaklı bir bombaydı, üstelik silahlı bir militandı[...] Annemin sadık, ona körü körüne bağlanmış müritlere ihtiyacı vardı. Maniple edeceği büyük kalabalıklar istiyordu. Bütün tanrıların bu tip şeylere ihtiyacı vardır. Annemi de böylelikle bir tanrıça yapacaklardı. (8, 15)

Haraway'ın makalesinde belirtmiş olduğu “bir tanrıça olmaktansa sibernetik organizma olmayı yeğlerim” (181) sözleri romandaki Olamina karakterinin büründüğü kadın savaşçı, gerilla, lider vasıflarıyla örtüşerek yazarın tanrıça kavramının geleneksel anlamına karşı çıktığına işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, Olamina'nın iriliği ve erkeksiliği yüzünden kendini androjen olarak tanımlaması (303) ve romanın ilerleyen bölümlerinde bir kadına hissettiği duygular sonucu lezbiyen kimliğini vurgulaması post-feminizmin heteroseksüelliğe bir alternatif olarak sunduğu lezbiyenliği gündeme getirmektedir:

Kadının yanına gittim, ona sarıldım, onu kucakladım. Kadının kollarımda olmaya ihtiyacı vardı. Onunla yatağa gitmek istediğimi anladım. Daha önce böyle bir duygu hissetmemiştim. Şimdi bunu gerçekten istediğimi

fark ettim. O da beni istiyordu. Kadının uzun zamandır kimsenin dokunmadığı dudaklarını öpmeye başladım. (333)

Olamina karakterinde görüldüğü gibi, siyah, kadın, lezbiyen ve “silahlı bir savaşçı” kadar güçlü olmak post-feminist kuramın desteklediği yeni kadın kimliğini örneklemektedir. Gloria Anzaldua’nın makalesinde belirtmiş olduğu gibi, kendi içinde iki cinsiyeti barındıracak, her iki tarafa geçişe imkân sağlayacak bir yapı olan siyah-lezbiyen kadın bu yüzden güçlüdür; bu kadının tanrı vergisi bir yeteneği vardır. Tüm bunların ışığında, romandaki Olamina karakteri ataerkil toplum yapısının yadırgadığı bir kadın temsili olarak karşımıza çıkmaktadır. Olamina’nın romanda altı çizilen bu özellikleri hem kızı hem kocası tarafından sürekli eleştirilmektedir. Kızının, annesinin hayattaki amacını ve üstlenmiş olduğu rolü anlaması, bir anlamda onu bağışlaması asla mümkün olmaz. Kızının “o, benim biyolojik annem. Hayattaki ideolojisi yüzünden beni bırakıp gitti. Ondan nefret etsem de onu anlamaya çalışıyorum” (8) şeklindeki sözlerine rağmen romanın sonunda annesi yerine amcasını tercih etmesi ataerkil düzenin baba otoritesini gerekli kılan bir düzen olduğunu göstererek, çocuğun da bu düzeni devam ettiren en önemli araç olduğunu belirtmektedir. Kocasının ise Olamina’yı inandığı değerler, mutlak kurtuluş adına üstlendiği savaşçı rol, kurmak istediği yeni toplum düzeni yüzünden sürekli eleştirip, onu mantıksız, acemi, hayalperest, bencil olarak nitelenmesi ve Olamina’ya göçebe hayatını bırakıp evinin kadını, çocuğunun annesi olması için baskı yapması erkek-egemen toplum yapısının kadına yüklediği rolleri belirginleştirmektedir (123). Olamina, bedeli kocasının ölümü ve çocuğunun 3 aylıkken kaçırılması olsa bile inandığı değerlerden ve yeni bir toplum kurma amacından vazgeçmeyerek yollardaki yolculuğuna devam eder.

Amerika’nın bir ucundan diğerine uzanan yolculuğunda karşılaştığı evsizleri, açları, hastaları, fahişelik yapmaya zorlanan kız ve erkek çocukları kendi grubuna dâhil ederek onlara kendilerini ifade etmeleri için bir alan sağlayan Olamina, ideolojisi “değişim” olan yeni toplum düzenini bu biçimde kurmaya çalışmaktadır. Bu toplum yapısının özünde, Hristiyanlık, kapitalizm, vb. gibi her türlü üst-anlatının reddedilerek sadece oluşum, değişim ve sürece inanılması gerektiği vurgulanmaktadır:

İnandığı tanrı değişimdi, biyolojik anlamdaki evrimdi, kaos kuramıydı, izafiyetti, belirsizlikti. Bu düzenin çok uzun süre yeryüzünde ve başka

dünyalarda var olacağına inanıyordu. Bu düzenin tohumlarını evrene yayıldıkça, başka dünyalarda başka biçimlerde aynı ideoloji var olacaktı.

Yazgısının yıldızlar arasında kök salmak olduğuna inanıyordu. (48)

Olamina'nın karakteri ve yukarıda vurgulanan yeni dünya düzeni, Derrida'nın apokalipse ilişkin yorumlarını hatırlatmaktadır. Derrida'ya göre, apokalips sınırların ve merkezin bir ihlali, anlamın sürekli ertelenerek metinler arası göndermelerle değişime uğraması ya da özgürleşmesidir. Olamina'nın yolda karşılaştığı çok çeşitli insan ve her birinin getirdiği farklı öykü sonucunda oluşan çokseselilik, bu insanların bireysel korkularını, zaaflarını açığa çıkarıp onları aynı çatıda buluşturarak, varlığı bu döngüden, değişimden ileri gelen bir yapı oluşturmuştur. Emperyal düzenin neden olduğu açlık, evsizlik, hastalık, yıkım, aidiyet eksikliği, tutsaklık, baskı, işkence, tecavüz, kölelik, vb. gibi pek çok durumun bir araya gelerek oluşturduğu bu söylem "ötekinin" her an görünür kılınmasına imkân tanıyarak, onu sıradanlaştırmakta ve bir anlamda apokalipsi ertelemektedir. Bu da Derrida'nın otoritenin sarsılmasına ve toplumda bastırılan seslerin ortaya çıkmasına yardım eden bir yapı olarak algıladığı apokalips fikrini postmodern bağlamda açıklamaktadır.

Romanın İncil'deki bir hadisten alınan başlığı *The Parable of Talents*, tanrının kuluna verdiği nitelikleri geliştirip, onları çoğaltması ve topluma faydalı olmasını salık veren, kendini geliştirmeyip yerinde saydığı zamansa tanrının sevmediği bir kul olacağı mesajını veren anlatıya bir göndermedir (*The Holy Bible*, Matthew 25: 14–30). Bu da, Afrikalı-Amerikalı bir yazar olan Octavia Butler'ın erkek-merkezli Yahudi-Hristiyan geleneğini alternatif bir biçimde yorumlayarak, tanrının insanlara bahsettiği değerleri geliştirmesini romanında yarattığı yeni kadın kimliği üzerinden vermektedir. Görüldüğü gibi, *The Parable of Talents* Olamina adındaki kadın karakterin ataerkil toplumun alışık olduğu her türlü kadınlık rolüne karşı çıkarak, yeni bir kadın kimliğini ve toplum düzenini kurmasını konu edinmiştir. Dolayısıyla, bu yeni kimliğin erkek otoritesini tehdit edici bir pozisyona sahip olduğu için ürkütücü ve yıkıcı, yani apokaliptik olarak yorumlanması mümkündür.

Paul Auster'ın *In the Country of Last Things* (1987) adlı post-apokaliptik romanı bir önceki romanda olduğu gibi, bir kadın kahraman aracılığıyla felaket sonrası toplum düzeninin yeniden kurulmasını konu edinmiştir. Felaket sonrası bir şehir keşmekeşinde

yaşam-ölüm mücadelesi veren insanlar üzerinden yirminci yüzyıl sonu Reagan politikasına gönderme yapan roman, kimlik bağlamındansa toplumsal çöküşün nedeni üzerine yoğunlaşmaktadır. Yine de romanda bahsi geçen kadın karakterlerin yeni kadın kimliğini örneklemesi ve bu kimliğin ataerkil Amerikan toplumu açısından tehdit edici olarak görülmesi romanın bu bölümde ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Post-feminist kuramın bir alternatif olarak sunduğu yeni kadın kimliğinin romandaki temsili, genç kadın Anna'nın erkek kardeşini bulmak üzere Amerika'nın Batı'sından Doğu'suna doğru çıktığı yolculuk boyunca anlatılmaktadır. Anna kötü koşullarda bile karamsarlığa hiçbir zaman düşmeyen, kararlı, azimli, mücadeleci bir ruha sahip genç bir savaşçıdır. Anna bu yolculuk esnasında kardeşini hiçbir zaman bulamaz ama roman boyunca tasviri geçen post-apokaliptik şehir hayatı Anna'nın karşısına Sam ve Victoria adında ona çok şey ifade edecek iki insan çıkarır. Bir anlamda Anna'nın kendisini tanıyıp, gelişmesine yardım eden bu iki karakter apokaliptik bir durumun insana kattığı artıları vurgulayıp, mücadeleye devam etmek ve düzeni yeniden kurmak için yıkımın gerekli olduğu mesajını vermektedir. Yoksullar, evsizler ve hastalara yardım eden bir bakımhanede gönüllü hemşirelik yapan Victoria adındaki genç kadınla Anna arasında gerçekleşen duygusal ilişki 1980 sonrası post-feminist kuramın kadın cinselliğine olan yaklaşımını örneklemektedir:

Lezbiyenlik bizim için fazla anlam ifade etmeyen bir sıfattı. Yaşadığımız şey, lezbiyenliğin ötesindeydi. Biz, sadece birbirimizi tamamladık. Birbirimize güven, anlam ve huzur verdik[...] Cinsellik bu ilişkinin en önemsiz boyutuydu. Onun yanında olmak beni zaten yeterince tatmin ediyordu[...] Bir kadın bana âşık olmuştu ve ben de onu sevebileceğimi, onu öpmek, onunla sevişmek isteyebileceğimi fark etmiştim. (156–58)

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi, kadının farklı temsillerini kavramsal açıdan kısıtlayan, hatta heteroseksüel düzenin bir parçası olduğuna inanılan lezbiyenlik bazı post-feminist kuramcılarının eleştirisiyle yaklaştıkları bir kimlik temsilidir. Bunun sonucunda, Irigaray ve Cixous kadın hazzının ve tatmininin erkek söyleminde nesneleştirilmesini tersine çevirecek tek çözüm yolunu kadın yazını olarak görmektedir. *The Postman, In the Drift, Misery, The Parable of Talents, The Queen of the Damned* romanlarındaki ana karakterlerde görülen yazma eylemi Anna'da da bulunmaktadır.

Roman boyunca, Anna'nın çocukluk arkadaşına yazmış olduğu mektuplara değinilir. Bu metinler, genç kadının kimlik oluşumunda ve gözlemlediği çöküş olgusuna yaklaşımında büyük önem taşımaktadır. Felakete karşı koymanın bir yolu olarak belirginleşen günlük tutma ya da mektup yazma eylemi bir bakıma gizli gerçekleri açığa çıkarmanın bir yoludur, fakat bu yazınların atfedilen kişiye bir türlü ulaşmaması ya da metnin tamamlanmaması gibi sebeplerden dolayı apokalips sürekli ertelenmektedir. Bu da postmodern açıdan, apokalipsin sadece metinsel anlamda var olduğuna işaret ederek, Derrida'nın apokalips üzerine yaptığı çağdaş yorumları hatırlatmaktadır.

Yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunun bir tehdit olarak yorumladığı yeni kadın kimliği oluşumuna bir diğer örnek, Stephen King'in *Misery* (1987) adlı romanıdır. Tam anlamıyla (post)apokaliptik edebiyat geleneğine dâhil olmasa da, *Misery* 1980'lerdeki Amerikan toplumunun kadına bakış açısını ve ortaya çıkan yeni kadın kimliğiyle erkek-egemen düzenin sarsılmasını örnekleyen, psikolojik gerilim motiflerinin kullanıldığı bir edebiyat eseridir. Roman, best-seller yazar Paul'un evine dönüş yolunda geçirdiği kaza sonucunda Colorado sırtlarında tek başına yaşayan cani ruhlu hemşire emeklisi bir kadının eline düşmesiyle başlar. Paul'un psikolojik bakımdan hasarlı olan bu insana karşı verdiği ölüm-kalım mücadelesi ve en sonunda kaçmayı başarak kurtulduğu cehennem azabı romanın esas olay örgüsünü oluşturur. Romanda başarılı, genç bir erkeğin delilik sınırında yaşayan bir kadınla şans eseri karşılaşması, ona karşı verdiği amansız mücadele, cani kadının ölümüyle gerçekleşen mutlak kurtuluş, yazarın New York'taki konforlu hayatına geri dönmesiyle düzenin yeniden sağlanması gibi bir olay örgüsünün vurgulanması apokaliptik edebiyat türünün kurulu olduğu yapıyı hatırlatarak "felaketin nedeni-mesih'in gelişi-mesih'in şeytanla son savaşı-düzenin tekrardan sağlanması" gibi aşamalar okuyucuya verilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bir erkeğin yaşadığı felaket ve sonrasına değinen romanın toplumsal korkuları gün ışığına çıkararak, 1980 sonrasındaki orta-sınıf Amerikan bireyinin kaygılarını gözler önüne serdiği anlaşılmaktadır.

Misery adlı romanın bu bölümde incelenmesinin sebebi, eserdeki kadın kimliğinin erkek otoritesini zedeleyen gücünde yatmaktadır. *The Queen of the Damned* romanındaki gibi yıkıcı, öfkeli, gaddar bir tanrıçaya benzeyen hemşire Annie'nin romanda "garip ve korkunçtu. Şişman ve erkeksiydi. Katı bir hükümdar gibi sadece

öfke saçıyordu... Ruh hali değişkendi, dahası deliydi. Hiçbir şeyden korkusu yoktu. Kararlıydı, kafasına koyduğunu mutlaka yapıyordu” (276) şeklindeki tasviri kadın kimliğinin erkek için tanımlanamaz, gizemli, ürkütücü halini ortaya koymaktadır. Bu anlamda apokaliptik özellikler taşıyan kadın kimliği yazarın statükocu Amerikan toplum yapısına hizmet ettiğini göstererek, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği kadınlık durumunun önemini meşrulaştırmaktadır. Bunun yanı sıra, romandaki Annie karakterinin Yahudi-Hristiyan geleneğindeki öfkeli tanrı inancıyla benzeştiği görülmektedir. Öfkesi, acımasızlığı, gaddarlığıyla kutsal kitaplardaki tanrı tasvirine benzetilen hemşire Annie’nin kurbanı Paul’u cezalandırma şekli ise başparmağını kesmek, ayak bileğine balta vurmak, açılan yarayı ateşle dağlamak gibi Paul’a fiziksel açıdan yaptığı işkencelerdir. Paul’un bu tür işkencelerden kaçmasının tek yolu ise hemşire Annie’nin istediği kitabı aralıksız çalışıp yazarak, ona son halini teslim etmektir. Romanda “cani hemşireyi oyalayıp, yapmakta olduğu işkenceden kaçmasının tek yolu yazma eylemiydi. Bitmeyen bir kitabı yazmak” (258) şeklinde anlatılan bu durum, Püriten inancında altı çizilen çok çalışma prensibini hatırlatarak, insanları bir hatasından dolayı bozguna uğratmaya niyetli, affı olmayan tanrının gazabından kurtulmanın tek yolu olarak göstermektedir. *Misery* adlı roman bu anlamda apokalips inancının dayandığı öfkeli tanrı inancına bir gönderme yaparak, çağdaş zamandaki Amerikan toplumunun çok çalışma olarak yorumladığı sömürgeciliği, tüketim kültürünü, emperyalist ülke ideolojisini satır aralarında meşrulaştırır.

Bunun yanı sıra romanda bahsedilen yazma eyleminin bilinçli olarak bir türlü sonu getirilmez, çünkü Paul’un yazdığı roman bitecek olursa bu, hemşire Annie’yi oyalayacak bir şeyin kalmadığının göstergesi olup, Paul’un de ölümü anlamına gelmektedir. Böylelikle romandaki yazma eylemi sürekli ertelenen, merkezinin olmadığı bir yapıya dönüştürülmektedir. Yani, yazma sürecinin uzatılması anlamın ertelenmesine sebep vererek, mutlak bir sonun gelişini engellemektedir. Bu anlamda Paul’un yazmakta olduğu romandaki gizli gerçeklerin açığa çıkmasının önlenmesiyle hemşire Annie’de oluşacak patlama da engellenmektedir. Yani apokalips sürekli ertelenmektedir. Apokalipse bu açıdan yaklaşmak postmodern bir tutum olmakla beraber, Derrida’nın apokalips üzerine yapmış olduğu yorumları hatırlatmaktadır. Kısacası *Misery* adlı roman, Amerikan toplumunun çağdaş zamana ilişkin korkularını

kimlik bağlamında ortaya koyarken, bu korkuları apokaliptik bir uzama dayandırarak toplumdaki yeni kadın kimlik oluşumunu büyük birer tehdit olarak algılamakta ve bu kimliğin bastırılmasının gerekli olduğu mesajını vermektedir.

Yaratmış olduğu vampir tipler üzerinden dünyanın sonuna ilişkin alternatif bir portre çizen Anne Rice'in 1988 yılında yazmış olduğu romanı *The Queen of the Damned* 1980 sonrası Amerikan toplumunun Başkan Reagan önderliğindeki iç ve dış politikasına gönderme yapmaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmelere akıtılan devlet bütçesi sonucunda Amerika'nın dünyanın süper gücü olarak sivrilmesi, bununla beraber oluşan gelir dengesizliği, muhafazakâr toplum yapısı ve kapitalist ekonomi sonucunda ortaya çıkan konfor ve lükse düşkün Amerikan orta sınıfı, uluslar arası politik tutumunda takınmış olduğu saldırgan tavır, yeni kadın kimliği, eşcinsellik, lezbiyenlik gibi kimlik oluşumlarının bastırılması gibi bir takım özellikler romanın odaklandığı konulardan bazılarıdır.

Romanın kandan ziyade entelektüel aydınlığa doyumsuz kahramanları sürekli tarih, edebiyat ve güzel sanatlarla ilgilenip, bilimsel yeniliklerin tadını çıkartan vampirler olsa da, güven, düzen, konfor ve güç peşindeki bu karakterlerin yirminci yüzyıl sonu Amerikan bireyini temsil eden bir metafor olduğu unutulmamalıdır. Çağdaş zamanda vampirler bir canavardan ziyade sıradan insanı temsil eden, Amerikan toplumunun içinden biridir (Smith 15). Ayrıca romandaki vampirler arasında heteroseksüelliğin yanı sıra yaygın bir tercih olarak sergilenen eşcinsellik ve lezbiyenlik 1980 sonrası Amerikan toplumunda öne çıkan eşcinsel kimliklere ve yeni kadın hareketine bir gönderme yapmaktadır (85, 96, 221). Fakat romanda verilmek istenen asıl mesaj bu yeni cinsel kimlikler üzerinden olmayıp, statükonun öngördüğü toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde okuyucuya sunulan ana karakter Lestat ile vampirler tanrıçası Akaşa arasındaki tutkulu aşktır. Bunun yanı sıra, romanda vampirlerin başa çıkamadığı tek durum toplumsal yabancılaşmanın getirdiği yalnızlık duygusudur. Yeryüzündeki insanlarla aralarında hep korumak zorunda oldukları mesafe onları kendi içlerine dönük bireyler yaparak, sonu olmayan psikolojik bir yabancılaşmaya itmektedir. Buna katlanmanın tek çaresi seçtikleri ölümlüleri vampir yaparak, kendilerine yoldaş edinmektir. Romandaki vampirlerin dışa kapalı ya da saldırgan bir tutum sergilemelerinin sebebi yabancılaşma duygusu sonucunda oluşan güvensizlik,

tehdit altında olma hissi ve aidiyet eksikliğidir. Bu yabancılaşma duygusu yeryüzünün efendisi rolüne bürünen Amerikan Devleti'nin süper güç olmasıyla birlikte uluslar arası politika bağlamında dikkatleri üzerine çekip, bir anlamda ötekileşmesiyle aynı şeydir. 1980 sonrası Amerikan Devleti'nin güç, iktidar ve bilgiye olan bağımlılığı, rıza yoluyla olmaktansa sömürge ve baskı yoluyla, bir anlamda insanların kanını emerek kendi hâkimiyetini ilan etmesi ve bunun sonucunda korkulan, tehdit saçan bir kimliğe sahip olması yukarıdaki vampir kimliğiyle benzeşmektedir. Anne Rice vampirleri kontrolsüz gücün getirdiği yalnızlık, yabancılaşma ve buna bağlı olarak ortaya çıkan saldırganlaşmanın birer eseridir. Amerika'nın ötekini ararken ötekileşene dönüşmesi kendi hırslarının esiri olan vampir kimlikleri çağrıştırmaktadır.

Yukarıdaki noktaların yanı sıra 1980 sonrası dönemde popüler bir söylem olarak yaygınlaşan apokalips inancı roman boyunca vampir kraliçesi Akaşa tarafından yinelenir:

İnsanlara söyleyin. Yeni bir dönem başlıyor. Barış dönemi bizim olacak. Gelişimi bekleyin ey insanlar! Size işaretler göndermemi bekleyin[...]
Yeryüzünde ilk defa kadınların hüküm süreceği bir dönem başlıyor[...]
Bu zamandan sonra bir daha asla erkek nüfusu bu kadar artamayacak. Felaketi çağıran erkekler bir daha asla söz sahibi olamayacaklar. Sadece ben karar vereceğim. Topyekûn bir katliamla tüm erkekler ölecek. Böylelikle mutlak huzur ve barış dönemi başlamış olacak. (271, 333, 337)

İncil'in son bölümünde olduğu gibi, apokaliptik edebiyat türünde dünyayı kurtarma rolüne soyunup mutlak refahı getirmesi beklenen kahraman genellikle bir erkek olmasına rağmen, *The Queen of the Damned* adlı romanda toplumsal kurtuluşun haberi bir kadın vampir tarafından verilmektedir. Bu kadın kahramanın son savaşı yeryüzündeki erkek neslini ortadan kaldırmaya yöneliktir. Ataerkil toplum düzeninin tam anlamıyla bir tehdit olarak yorumladığı yeni kadın kimliği temsilini bu anlamda Kraliçe Akaşa'da bulmaktadır. Akaşa'nın "insanlar benim gelişimle artık erkek yerine kadın hâkimiyetini seçecekler ve yeryüzünde bir daha hiçbir zaman savaş olmayacak" (333) sözleri *In the Drift* romanındaki mutan Victoria'nın kendi soyunun kurtuluşu adına üstlendiği kutsal görevi hatırlatmaktadır. *The Postman* adlı post-apokaliptik

romanda da benzer bir durum Dena adlı kadın savaşçı üzerinden verilmiştir. Benzer biçimde örneklenen yeni kadın kimliği, *The Parable of Talents*'daki Olamina ve *In the Country of Last Things* romanındaki Anna'da görülmüştür. Apokaliptik olarak nitelenen bu güçlü, ürkütücü kadın temsili üzerinden Amerikan toplumunun kimlik bağlamında çağdaş zamana ilişkin korkuları netleşir. Helen Cixous'nun "The Laugh of Medusa" başlıklı makalesinde yeni kadın kimliğini Batı mitolojisindeki Medusa karakterine gönderme yaparak açıklaması, kadına yüklediği kozmik enerjinin hem yıkıcı ve hem yapıcı özelliğini göstermektedir. *The Queen of the Damned* adlı romanda tasvir edilen Akaşa kimliği de benzer bir yıkıcılık/yapıcılığa sahiptir:

Akaşa aynadaki aksine bakıyordu[...] Bu kraliçeden daha güzel, daha ölümsüz ne olabilir ki? Saçları açık, beline uzanıyordu. Omuzlarını yer yer açıkta bırakan gür, siyah saçları çok çekiciydi. Üzerindeki dar ipek elbise göğüslerini yarı açıkta bırakarak onu daha da davetkâr yapmıştı. Gözlerindeki ışıltıyla bir mermer gibi parıldayan teni aynı renkteydi.

Aynı anda hem kutsal hem davetkârdı, tehlikeli ve çekiciydi. (331–32)

Yukarıdaki betimlemenin "cazibeli, kötü kadın" yani "femme fatale" tiplemeye bir vurgu olması, apokalips fikrinin yüce kavramıyla yakınlığını vurgulayarak, romanda örneklenen Akaşa kimliğinin erkek-egemen toplumda bir tehdit olarak algılanmasını netleştirmektedir. Görüldüğü gibi, kadın ve erkek vampirlerin yüzyıllara meydan okuyarak yeryüzünde kendi egemenliklerini kurma çabalarını konu edinen romanın altını çizdiği asıl nokta, ataerkil dünya düzenindeki kadın hâkimiyetinin sorgulanmasıdır. Roman boyunca pek çok güçlü dişi vampir üzerinden hem yeryüzünde hem vampirler dünyasında sorgulanan kadın hâkimiyeti yazarın bilinçli tercihi sonunda Akaşa'nın ölmesi yani, kadının sessizleştirilmesine dönüşerek romanın ana karakteri vampir Lestat'ın varlığını yücelten otobiyografi yazma eylemiyle son bulur. Romandaki diğer bir kadın vampir Maharet'in belirttiği gibi, "dünyanın sonuna sebep olan şey insanoğlu değil, rasyonel düşünceden uzaklaşmaktır" (409). Bu anlamda kadın ve erkek tüm vampirlerin ortak kararı, mantıktan uzak yaşadığı ve bu yüzden tüm kâinat adına bir tehdit yarattığı belirtilen Akaşa'nın öldürülmesidir. Vampirlerin mutlak refaha ulaşmaları erkek-egemen düzenin akli ve tutarlılığı öngören yapısını tercih etmeleriyle gerçekleşecektir. Bu bahsedilen tutum, Pandora adındaki diğer bir kadın vampir

karakterde de gözlemlenir. Yazarın Pandora'yı tüm zamanların üstünde, ulu bir kimlik olarak nitelemesinin sebebi, bu kadın vampirin rasyonellikten hiçbir zaman uzaklaşmayıp, toplum adına bir tehdide dönüşmemesinde gizlidir (244). Görüldüğü gibi, Batı'nın yüzyıllardır kadını rasyonellikten uzaklaştırarak erkeğin karşısında ikincil konuma indirgeyen düşünce yapısı romandaki diğer kadın kahramanların bile içselleştirdiği bir durum olmaktadır. Böylelikle, yeryüzüne bir alternatif olarak sunulan vampirler dünyasında bile hatırı sayılır bir yeri olmayan yeni kadın kimliği, erkeği ve onun yaptıklarını kutsayan ataerkil toplum yapısında bir tehdide dönüşerek, apokaliptik korkuların adı olmaktadır.

The Queen of the Damned hem dünyanın sonu fikrini tartışması hem 1980 sonrası Amerikan toplumsal mozağini vermesi hem de toplumsal korkulara değinip iktidarın yapısını güçlendirmesi açısından (post)apokaliptik bir eser olarak yorumlanmaktadır. Yukarıda örneklenen kadın kimliğinin yanı sıra, Amerikan toplumunun 1980 sonrasındaki mevcut düzeni tehdit edici olarak yorumladığı eşcinsellik ve lezbiyenlik romanda vampirler aracılığıyla verilmiş bir diğer apokaliptik unsurdur. Vampir Lestat'ın Kraliçe Akaşa'ya karşı beslediği heteroseksüel aşkın yanı sıra, Louis isimli bir erkek vampire olan duygusal bağlılığı dikkat çekicidir (193). Roman, Akaşa'nın ölmesiyle onu unutmak zorunda kalan Lestat'ın sadık arkadaşı Louis ile New Orleans'ta bir zamanlar mutlu bir aile hayatı sürdükleri evi yeniden ziyaret etmeleri ve oradaki anılarını tazelemeleriyle son bulur. Bunun yanı sıra, Daniel adındaki genç vampirin Armand isimli olgun vampire karşı beslediği duygular vampirler arasında yaygın bir seçim olan eşcinselliği gözler önüne sermektedir:

Daniel, Armand'ı yeniden gördüğüne, ona dokunabilme şansı olduğuna çok sevinmişti. Armand onu kollarının arasına aldı. Gizli sevgili. Daniel, sayısız ölümlünün canına kıymış bu acımasız hayvanı seviyordu. Onun yumuşak, beyaz tenini, kibarlığını korkutucu olsa da seviyordu[...] Aniden Armand'ın dudakları Daniel'in yüzüne değiverdi. Evet, bu (kan) kesinlikle güzeldi. Ve kendini ona verdi. Daniel artık bir vampir olmaya hazırdı. (85, 96)

Vampir kimliğinin Amerikan bireyi için bir metafor olduğu düşünüldüğünde, romanda vampir karakterler üzerinden var olan eşcinsel kimlik temsiliinin 1980 sonrası Amerikan

toplumunda yaygınlaşan eşcinsel bilinçle paralel tutmak mümkündür. Post-feminist ve eşcinsel/*queer* kuramın desteklediği bu kimlik oluşumu toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran yapısıyla muhafazakâr Amerikan devletinin bastırmak istediği bir yapıdır. Bu anlamda, apokaliptiktir. Judith Butler’ın toplum tarafından meşrulaştırılmamış, normal kabul edilmeyen anlamına gelen “*queer*” kavramı, yukarıda örneklenen eşcinsel vampir tanımına bir örnek gösterilebilir. Butler’ın “*queer*” kimliği özcü anlatımların üzerinde durduğu karşılıklı zıtlıkları yadsıyan, merkezinde hiçbir yapının olmadığı bir oluşumdur. Bu haliyle apokalipsin postmodern yorumuyla benzeşmektedir.

The Queen of the Damned romanında eşcinselliğin yanı sıra lezbiyen kimliğe de göndermeler bulunmaktadır. Genç kız Jessica’nın Maharet isimli kadın vampir yardımıyla ölümlüler dünyasına elveda diyerek ölümsüzleşmesi lezbiyen kimliğin ortaya çıktığı bir durumdur. Romanda, “Maharet, Jessica’nın altına uzandı. Jessica vampir kadını kendine doğru çekerek, kanını emmeye başladı. Her iki kadının göğüsleri ve dudakları birbirine kenetlenmişti. Jessica kanı emdikçe, uyuşmaya başladı. Neredeyse cinsel anlamda beraber olmuşlardı. Bir bütünlük duygusu bedenleri kapladı. Bir çift kızıl saçlı kadın yan yana, aşkla hareket ediyordu” (221) biçiminde tasvir edilen bu durum, lezbiyen kimlik oluşumuna verilecek bir örnektir. Bu açıdan yaklaşıldığında, Adrienne Rich’in karşılıklı zıtlıkların tercih edilmesi yerine (heteroseksüellik), kadınlığı toplum içindeki farklı temsilleriyle algılayan lezbiyenliği bir çözüm olarak görmesi romanda örneklenen bu kimliğin kuramsal ardağını oluşturmaktadır. Benzer biçimde Monique Wittig’in vurguladığı gibi, lezbiyenlik kadın ve erkek kimliğinden öte bir anlamdır. Post-feminist kuramcıların desteklediği lezbiyen kimlik ataerki toplum yapısının altını çizdiği toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında durduğu için 1980 sonrası Amerikan toplumunda bir tehdit olarak algılanarak, kimlik bağlamındaki korkuları günışığına çıkarmıştır. Bunun yanı sıra, romandaki lezbiyenliğin ve eşcinselliğin örneklendiği alıntılarda ortak bir nokta göze çarpmaktadır ki, bu da Jessica ve Daniel gibi ölümlülerin vampirliğe geçiş aşamasının bir sıvı (kan) değiş tokuşuna dayanmasıdır. Bu noktada Julia Kristeva’nın “*abject*” yani zelim, iğrenç, aşağılık anlamına gelen kavramını hatırlamak mümkündür. “*Abject*,” bedensel sıvıların karşılıklı değiş tokuşu esnasında özellikle eşcinseller arasında yaygınlaşmaya başlayan ve 1980

sonrası Amerikan toplumunda büyük yankılar uyandıran AIDS hastalığına gönderme yaparak, ataerkil toplum düzenin ve sınırlarının bir ihlali, heteroseksüel sistemin çöküşü olarak algılanmıştır. Böylelikle, “*abject*” olarak nitelendirilen eşcinsel beden romandaki temsilini bu geçiş durumunu yaşayan eşcinsel/lezbiyen vampir kimliklerde bularak, apokaliptik bir duruma işaret etmektedir.

Glimmering adlı post-apokaliptik romanda da eşcinsel kimliğe değinilmiştir. Pek çok sebepten dolayı dünyanın son günlerini yaşadığına inanılan 1980 sonrası Amerikan toplumunun AIDS’li bir ana kahramanın gözünden yapılan tasviri post-feminist ve eşcinsel/*queer* kuramın varlığını hatırlatmaktadır. Richard Dellamora’nın vurguladığı gibi, yirminci yüzyıl sonunda muhafazakâr Amerikan toplumunun büyük bir tehdit, dünyanın sonu olarak nitelediği AIDS hastalığı ve eşcinsel korkusu/nefreti, heteroseksüel düzenin gerekli olduğu anlayışını yaygınlaştırarak, yeni kimlik oluşumları üzerindeki toplumsal baskıyı arttırmıştır. Ataerkil düzeni tehdit eden dehşetiyle eşcinselliğin birlikte anıldığı AIDS hastalığı bu anlamda tamamıyla apokaliptiktir. Bu da, toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran yeni kimliklerin bastırılıp, ötekileştirilmesi anlamına gelmektedir. Ya da romanın ana kahramanı Jack’in ve diğer eşcinsel, Martin’in karakter analizinde olduğu gibi, bu cinsel kimlik şizofrenik bilinçle yakınlştırılarak, anormalleştirilmektedir. Bu anlamda post-feminist kuramcı Judith Butler’ın *queer* kavramı hatırlanarak, toplum tarafından meşrulaştırılmamış, normal kabul edilmeyen eşcinsel kimliğin hegemonik toplum yapısının belirlediği toplumsal cinsiyet rollerinin en başarılı eleştirisi olarak görmek mümkündür.

HIV virüsü taşıyan Jack ve Martin’in yanı sıra romandaki diğer tüm eşcinsel karakterler dünyanın sonunu herkesten çok hisseden, gökyüzündeki ılık patlamalarının, yeryüzündeki tuhaf yaratıkların, hayaletlerin varlığının, iklim değışikliğinin en çok farkında olan karakterlerdir. Romandaki heteroseksüel karakterlerinin aksine apokalips fikrini estetikleştirerek, çöküşe derin anlamlar eklemek eşcinsel karakterlerde görülen bir özelliktir:

Bir saniye için gözüne her şey mükemmel gözüktü. Manhattan’ın denizden şahane görüntüsü, gemi, güverte, her şey harikaydı. Dünya paramparça olsa da, bütün arkadaşları çoktan ölmüş olsa da, aşkı bir daha hiç yaşayamayacak olsa da, dünya tam şu anda bir son bulsa bu,

gerçekten mükemmel olurdu. Mükemmel, çünkü Martin tutku, ölüm, estetik ve güzelliğin şahane uyumunu işte tam bu anda yakalamıştı. (354)

Eşcinsel bir karakter olan Martin'in bu sözleri romanın diğer eşcinsel karakteri Jack'in dünyanın sonuna dair hissettiği çöküş duygusunun algıları üzerinde yaratmış olduğu olumlu etkisini ya da diğer bir deyişle, çöküşün estetiğini dile getirmektedir. Jack, çağdaş zamanda dünyanın sonunu "yüzyıl işte sonuna geldi. Uçuşan atomlar, travestiler, Hitler, Thomas Mann..." şeklinde betimlerken, gönderme yaptığı bu motiflerin kendi içlerinde sahip olduğu yıkıcılığı/yapıcılığı vurgular. Teknolojik anlamda atom bombası, kimlik bağlamında eşcinsellik/lezbijenlik, tarihsel anlamda Hitler ya da estetik anlamda Thomas Mann gibi ikonlaşmış figürlerin/oluşumların beslendikleri ya da vurguladıkları olmazsa olmaz yapı, apokalipsin aynı anda hem yıkıcı hem yapıcı olan özüyle benzerlik göstermektedir. Tüm bu motifler, yıkıcılığın içinden meydana gelen yeniliğe, yeni bir düzene işaret etmektedirler. Bu durumun romanda sadece eşcinsel karakterler aracılığıyla okuyucuya verilmesi, apokaliptik durumun statükonun ötekileştirdiği kimliklere olan yakınlığının altını çizer.

Bunun yanı sıra, romanda gerçek sayılan şeylerin duyulara algılanması ve sanrılarla ortaya çıkan enerji boyutu şizofrenik bir bilincin gerçeği algılamasına benzetilmektedir. Martin'in ölülerle konuşması (296) ya da Jack'in gerçekle kurgu arasında sıkışıp kaldığı durum, şizofrenik bilincin AIDS'li bireydeki tasvirine bir örnek olmaktadır:

Jack aniden Hudson nehrinin üzerinde bir patlama hissetti. Devasal bir ışık seli. Jack böyle şeyleri sürekli hayal ediyordu. Altın, siyah ve zümrüt yeşili alevler sanki dünyanın bir yangın alanına döndüğünü haber veriyordu... Bir flüt sesi duyduğuna emindi. Balkona çıkıp, baktı. Kimse yoktu. Az sonra müzik sesi daha da yükselmeye başladı. Jack bir kez daha pencereden bakmaya yeltendi. Birden aşağıda karların üzerinde bir çocuğun yürüdüğünü gördü. Ayakları çıplak, üstü başı yırtık, elinde bir çalgı olan beyaz saçlı bu çocuk az sonra kendi gibi olan diğer çocuklarla bir araya gelerek dans etmeye başladı. Ayakları karda hiç iz bırakmayan bu tuhaf yaratıklar müzik bitince birer iskelete dönüşerek yok olup

gittiler[...] Jack bu yaşadığı şeyi tanımlayamayacak kadar şaşkıncı;
koltuğa yığıldı kaldı, içinde alevler vardı. (13, 32–35)

Görüldüğü gibi, romandaki eşcinsel karakterlerin şizofreniyle olan bağlantısından dolayı sürekli ve tutarlı bir kimliğin var olmayacağı gözler önüne sürülmektedir. Jack ve Martin'in şizofreni sınırında yaşamasının en büyük sebebi, hastalıkları yüzünden almakta oldukları ilaçlardır. Bu anlamda, AIDS ve eşcinsel kimlik ürkütücü, tehlikeli, bastırılması zorunlu, apokaliptik bir yapıdır. Romanın satır arasında vermek istediği mesajlardan biri, yirminci yüzyıl sonunda apokalipsin bir yan anlamı olan eşcinsel kimliğin bastırılmasıdır. Bu durum romanda, Jack'in eşcinsel olmasına rağmen bir kadınla yaşadığı cinsel ilişkiden sonra bir anlamda aydınlanarak, rahatlaması şeklinde açıklanmıştır (436–441). Bunun yanı sıra romanın sonunda bütün eşcinsel karakterlerin ölmesi ve heteroseksüellerin hayatta kalması yazarın statükocu geleneğe hitap ederek, eşcinselliğin Amerikan toplum yapısında apokaliptik bir unsur olarak yorumlandığını vurgulamaktadır. Yine benzer şekilde Jack ve erkek sevgilisi Leonard arasındaki tutkulu birleşme anı romanda tehlikeyi çağırması muhtemel, yasak bir ilişki biçiminde tasvir edilerek, yazarın vurguladığı apokalips inancının dinsel anlamına dikkat çekilmiştir:

Yaşadıkları bu tutkulu birleşmeden sonra Leonard piyanonun başına geçerek dünyanın sonuna ilişkin hissettiği tedirginliği, korkuyu notalara dökerek çaldı. Onu ürküten her neyse bunu bütün insanların duymasını istercesine korkusunu anlattı: Bir yatak odasında çürüyen cesetler, kelebeklerin örümcekler tarafından tuzağa düşürülmesi, karanlık zemin katlarına tıklmış çıplak erkekler... Jack için tüm bu sözler korkunç bir kehanet gibiydi. Yakında bir gün birilerinin (tanrının) intikam almasını gerektirecek bir durumdu. (115)

Benzer biçimde, heteroseksüel bir karakter olan genç vaiz Trip'in şans eseri yaşadığı eşcinsel deneyim sonrasında kendini cezalandırma biçimi olarak başvurduğu intihar girişimi, romanın eşcinselliğe olan bakış açısını örnekleyerek, Amerikan toplumunun korkularını gözler önüne sermektedir. Genç vaizin Marzana isimli genç bir kadına olan aşkı ve bu ilişkinin bir bebekle sonuçlanışının romanda hiçbir şekilde sorgulanmaması ise heteroseksüel düzenin korunduğu muhafazakâr Amerikan toplum yapısına dikkati çekmektedir. Eşcinsellik çağdaş zamanda Amerikan toplumunun korkularından biri

olması sonucunda 1980 sonrası apokaliptik edebiyatın tehdit olarak gördüğü bir yapıya dönüşmüştür. Eşcinsellik, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği kalıplara karşı olması, AIDS ya da şizofrenik bilinçle olan yakınlığından dolayı ataerkil sistem tarafından bastırılıp ötekileştirilmiştir. Toplumsal korkuların gerekliliğini vurgulayarak, statükoya hizmet etmesinin yanı sıra, “ötekinin” su yüzüne çıkmasına fırsat tanıyan bir tür olarak da nitelenebilecek apokaliptik edebiyat, romanda görüldüğü gibi eşcinsel kimliği hem bastırmakta hem de öne çıkarmaktadır.

Yukarıda ele alınan post-apokaliptik romanlarda görüldüğü gibi 1980 sonrası Amerikan toplumunun kimlik bağlamında bir tehdit olarak nitelediği, hayatta kalma mücadelesini, çocuk yetiştirmeyi tek başına üstlenen, çekirdek aile dışı yaşam şekli ve cinselliğe olan özgür yaklaşımıyla dikkatleri üzerine çeken güçlü, eğitilmiş yeni kadın kimliği ile toplumsal cinsiyet rollerinin tamamen karşısında duran eşcinsel ve lezbiyenlerdir. Başkan Reagan’ın pompaladığı muhafazakâr, geleneklerine bağlı toplum yapısı, bu toplumun korkuları ve kimlik sorunsalına olan yaklaşımı 1980 sonrasında yazılmış olan yukarıdaki romanların hemen hemen hepsinde belirgin bir yapı olarak örneklenmiştir. Apokalips fikrinin çağdaş zamandaki yorumları üzerine odaklanan bu çalışmanın “apokalips ve yeni kimlikler” başlıklı bu bölümünde varılan nokta, lezbiyenlik, eşcinsellik ve yeni kadın kimliğinin ataerkil yapının meşrulaştırdığı kadın-erkek rollerine karşı çıkması ve bunun sonucunda bu kimlik oluşumlarının bir tehdit olarak yorumlanması fikridir. Bu yeni kimlik oluşumlarının yıkıcı, yapıcı, açıklanamaz, ürkütücü, belirsiz, yeni, vb. şeklinde adlandırılmasıyla, apokalipsin çağdaş zamandaki yan anlamlarından birini oluşturmaları Amerikan toplumunun kutsal kitapta vurgulanan kıyamet inancına bağlılığını vurgulamaktadır. Kutsal kitabın “Apokalips” bölümündeki kadın tasvirinin yanı sıra on dokuzuncu yüzyıl sonunda kadını “evdeki melek,” “çatıdaki deli kadın” ve “femme fatale” olarak niteleyen Batı kültürünün, yirminci yüzyıl sonundaki kadın tasvirinde de bir değişiklik meydana gelmediği gözlemlenmiştir. Annelik-kadınlık rollerini farklı bir biçimde yorumlayan çağdaş zamandaki yeni kadın kimliğinin statükocu yapıyı zedelediği görülmüştür. Burjuva düzeninin uyguladığı cinsiyet hiyerarşisi ve baskısına verilen bir tepki olarak on dokuzuncu yüzyıl sonunda ortaya çıkan eşcinselliğin çağdaş zamandaki temsiline bakıldığında ise, AIDS’in sadece eşcinsellere ilişkin bir hastalık olarak anıldığı görülmüştür. Bu da, erkek-egemen

düzenin korkularını belirginleştirmiştir. Görüldüğü gibi, apokalipse yüklenen yan anlamlarla kıyamet fikrinin sarsılmaz bir üst anlatı üzerine kurulu olduğu fikri bu bölümden çıkarılabilecek önemli bir sonuçtur. Bununla beraber çağdaş zamandaki apokaliptik edebiyat yeni kimlikleri her ne kadar bir tehdit olarak yorumlayıp, onları bastırma yoluna gitmiş olsa da, toplumsal korkuyu dile getirmek isteyen bu romanların bu kimliklere büyük ölçüde söz vermiş olması, yeni kadın kimliği, lezbiyenlik ve eşcinselliğin örneklenmesine, öne çıkarılmasına, sessizleştirilmemesine olanak sağlamıştır. Bu da apokaliptik edebiyatın hem statükoya hizmet etmesinin hem de eleştirmesinin bir göstergesidir.

5.3. Apokalips ve Toplumsal Çöküş

1980 sonrası Amerikan toplumundaki apokalipsin çağdaş yorumlarından sonuncusu toplumsal çöküşe ilişkindir. Toplamların uygarlık anlamında varmış olduğu durumun toplumsal çöküşü yaratacağı düşüncesi yeni bir mesele olmayıp, insanlığın en eski dönemlerinden bu yana pek çok kuramcı ve yazarın vurgulamış olduğu bir konudur. Değişen tek şey, toplumsal çöküşün belirtilerindedir. Değişen dünya düzeni, üretim şekilleri ve tüketim yapısı dünyanın sonuna ilişkin yaratılan senaryoları ve bu tür söylemlerde tekrarlanan belirtileri değiştirmiştir. 1980 sonrası Amerikan toplumunda toplumsal çöküşü meydana getirdiği için apokaliptik olarak yorumlanabilecek olası sebepler, çekirdek ailenin dağılmasıyla bozulan ahlaki yapı, AIDS krizi, artan alkol-uyuşturucu madde kullanımı, saldırganlık, tecavüz ve şiddetin artmasıdır. Bu belirtilerin köktendincilik ve tarikat oluşumu gibi bir takım toplumsal bastırma mekanizmalarıyla kontrol altına alınması 1980 sonrası Amerikan hükümetinin geleneksel değerleri korumayı amaçladığını göstermektedir. Yukarıdaki çöküş belirtileri üzerinden 1980 sonrası Amerikan toplumunun çağdaş zamandaki korkuları üzerinde durulacaktır. Böylelikle, apokalipsin yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunda nasıl bir metafora dönüştüğü örneklenecektir.

Çekirdek ailenin bozularak ahlaki değerlerin kaybolması bu bölümde ele alınacak ilk toplumsal çöküş nedenidir. Bu bağlamda örneklenecek ilk yapıt, Joyce Carol Oates'ın *American Appetites* (1989) adlı romanıdır. Roman tam olarak apokaliptik edebiyat türüne dâhil olmasa da, vurguladığı toplumsal/bireysel çöküş temasıyla apokaliptik yazına göndermeler yapmaktadır. Bundan daha önemlisi, *American Appetites* Reagan döneminde devletin geleneksel değerleri pompalayarak yaygınlaştırdığı toplumsal bastırma mekanizmalarını vurgulamaktadır. Çağdaş kuramcı Dellamora'nın apokalipsi toplumsal anlamda bastırılan durumun ya da travmanın su üstüne çıkması olarak yorumlaması, romanda vurgulanan bireysel/toplumsal çöküş temasına hizmet ederek çağdaş zamanın korkularına ışık tutmaktadır.

1980 sonrası orta sınıf burjuva düşünün bir kâbusa dönüşmesini konu edinen roman, Amerikan toplumundaki mutlak refahın kurulu olduğu yapının zayıflığına, hataların bastırılmasına ve gerçeklerin görmezden gelinmesine vurgu yaparak çağdaş zamandaki toplumsal çöküş üzerine yoğunlaşmaktadır. Roman, merkezindeki tek çocuklu çekirdek aile olan üst-orta sınıf McCollough'ların bahçeli villalarında düzenledikleri barbekü partileri, kurulan zengin sofraları ve akademik etiketleriyle 1980 sonrası Amerikan rüyasına bir gönderme yapmaktadır. Bunun yanı sıra, mutsuz büyüyen bir çocuk, eşlerin birbirini aldatması, tartışma esnasında içkili olan Bay McCollough'un karısını kazara öldürmesi, adamın mesleki itibarının kaybolması ve başka kadınlarla ilişkisi sonucu mutlu aile tablosunun silinmesi Reagan döneminin aile ve birey hayatına ilişkin korkularını görünür kılmaktadır.

Reagan döneminde altı çizilen çekirdek aile hayatı ile toplumsal cinsiyet rollerinin kadının mutfak erkeğin sokak olarak belirlediği aidiyet alanı geleneksel toplum yapısının korunmasını meşrulaştırmaktadır. Romanda akademisyen Bay McCollough'un "kendi soyut dünyasını yemek kitapları yazarı karısının sırf yemekten ibaret olan hayatına üstün görmesi ve karısının bu fiziksel, dokunsal dünyasını bir türlü anlayamayışı" (46) ve kadınları "bol bol gülen, işe yarayan bir şey konuşmayan ya da şifreli konuşan, sevmekten bir anda vazgeçebilen ve vazgeçtiğinde de bambaşka bir yaratığa dönüşen" (240) şeklinde tanımlaması çekirdek aile yapısının erkeği merkeze koyan tutumuna bir örnektir. Yine romandaki bir kadın karakterin "biz kadınlar ne istiyorsak onu yapmalıyız ve erkeklerimizin de bu yaptığımız şeylerin istekle kabul

edecekleri bir şey olmasını ummalıyız. Yoksa hayat çok sıkıcı olurdu. Erkekler, parlak kocalarımız kendi kafalarının içinde yaşarlar. En çok orada mutlu olurlar. Biz de burada (evde) mutlu olmayı öğrenmeliyiz” (42) şeklindeki sözleri çekirdek aile hayatının kadını ikinci plana atmasına ve kadınların da bu durumu içselleştirmesine işaret etmektedir. Üst-orta sınıf Amerikan kadınının bu ikincil rolünü sorgulamaksızın sürdürmesi, romandaki kadın karakterlerin evdeki rollerinin özendirilmesiyle vurgulanır. Kışlık ve yazlık evlerinin bahçelerinde konuklarına verilen uzun akşam yemeklerine hazırlanmanın yahut yemek kitabı yazmak için toplanan sayısız tarifi sıraya dizmenin ne kadar eğlenceli ve de önemli bir iş olduğu romanda sürekli tekrarlanmaktadır:

Mutfak, nisan güneşiyle sıcaktı, pişen yemek ve pasta kokularının yanı sıra akşamki davet için koşuşturma da ısıyı arttırıyordu. Bayan McCollough’un evde en sevdiği yer burasıydı. Burası yalnızca bir oda değil, hep huzur ve mutluluk duyduğu bir kaçış yeri idi. Eşyaların çoğu oldukça yeniydi. Büyük bir ocak, mikrodalga fırın, Çin yemeği tavaları, alüminyum krep tavaları... ile Bayan McCollough’un yemek yazılarını derlediği yer olan mutfak masası bu mutfağın merkezindeydi. (39–40)

Bu anlamda mutfağı, yemek tarifleri, kullandığı zeytinyağı markasına kadar ev hanımları arasında özenilen bir popülerliğe sahip olan Bayan McCollough tiplemesi, romanda kadınlar üzerindeki toplumsal bastırma mekanizmasını görünür kılmaktadır. McCollough evliliğinin hasar görmesinde etkin bir görevi bulunan dans hocası genç kadın Sigrid’in önceleri tek başına yaşayan, sık sık sevgili değiştiren, gizemli, entelektüel, sıra dışı ve etkileyici olarak tanımlanan karakter analizi romanın sonuna doğru “konuklara kivili tart servisi yapan hoş bir ev hanımına” (342) dönüşmüştür. Sigrid adlı genç kadının toplumsal cinsiyet rollerinin yaptırımıyla, özendiği bir konum/etiket olan ev hanımlığını kolaylıkla, isteyerek kabul etmesi toplumsal bastırma mekanizmasının gücünü örneklemektedir. Bayan McCollough’un ölümüyle yasak ilişkilerini gizleme gereği görmeyen Sigrid ve Bay McCollough, taşındıkları yazlık evlerinde hiçbir şey olmamış gibi ilişkilerine devam etmişlerdir. Bu anlamda çekirdek ailenin kurulu olduğu ahlaki yapının temellerinin ne kadar zayıf olduğu vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra, romanda “sadece yapacaksın, düşünmeyeceksin” (43–44) şeklindeki toplumsal bastırma politikasına yönelik sözler 1980’lerde yeni-sağın

popüler bir söylemi olan “sadece yap” *Just do it* manifestosuna bir gönderme yaparak, belleğin/geçmişin şimdiki zamanı tehdit etmesine engel olmaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında, romanın sonunda Bay McCollough’un yaşadığı acı deneyimlerden hiç etkilenmeden yeni bir ilişkiye kucak açması ve çekirdek ailenin yeniden kurulması, geçmişin örtbas edilerek toplumsal belleğin bastırıldığı Reagan dönemine işaret etmektedir.

Romanda aileyi/toplumu çöküşe iten asıl sebep, aile içinde/toplumda eşlerin/bireylerin birbirlerine yeterince dürüst olmayıp, gerçekleri gizlemesidir. Bu gerçekler kadının başka erkeklere karşı beslediği duygular, kocasının arkadaş grubundan kişilerle yaşamış olduğu ilişkiler, erkeğin karısını kadının arkadaşlarından biriyle aldatması, akademik çevreye ait hırslar, alkol düşkünlüğü, vb.dir. Görüldüğü gibi, pek de hoş olmayan bir takım gerçeklerin Amerikan toplum yapısının kalbi olan ev hayatında saklı olması, bu toplum yapısının temelden hatalı bir yapı üzerine kurulu olduğunu göstererek, Amerikan toplumunu korkularıyla/gerçekle yüzleştirmektedir. Bu anlamda apokaliptik bir durumu gözler önüne seren *American Appetites*, yirminci yüzyıl sonundaki toplumsal bastırma mekanizmalarını sorgulamaktadır. İlişkilerine dair saklanan gerçeklerin ortaya çıkmasıyla dönüşü mümkün olmayan bir sona ilerleyen McCollough ailesi hem bireysel hem toplumsal bağlamda kaybettikleri itibar sonucunda mutlak çöküşü yaşamışlardır. Erkeğin kadını kazara öldürmesiyle bozulan aile dinamiği, sonrasında kocanın kendini temize çıkarması, ona itibarını geri kazandıracak yeni bir kadınla birlikte olması ve aile düzeninin yeniden sağlanarak zengin mönülü sofralara kalındığı yerden devam edilmesi romandaki apokaliptik olay örgüsünün altını çizmektedir. Böylelikle, orta sınıf Amerikan ailesi üzerinden okuyucuya sunulan çöküşle aslında daha geniş bir alana yayılmış, toplumsal korkulara ilişkin belirtiler göz önüne serilmektedir. Bu korku, devlet politikasının desteklediği çekirdek aile düzeninin sarsılmasıyla ortaya çıkacak yozlaşmadır.

1980 sonrası Amerikan toplumunun bir tehdit olarak algıladığı tek kişilik yaşam stili *Misery* adlı romanda da ele alınmıştır. Kolorado sırtlarındaki dağ evinde bir başına yaşayan emekli hemşire Annie erkek egemen düzene hizmet eden çekirdek aile yapısının dışındaki yaşam şekliyle roman boyunca tehlike saçmaktadır. Tutsağı olan yazar Paul’e yaptığı işkencelerin yanı sıra, evine gelen yabancıları tehdit edip, korkutan

hatta gerektiğinde öldüren Annie, tek başına yaşayan kadının tehlikeli olduğu mesajını vererek, çekirdek aile yapısının gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Annie'nin roman sonunda öldürülerek temsil ettiği hayat şeklinin yok olması ve yazar Paul'un karısı ve çocuklarından oluşan standart aile ortamına geri dönmesi yazarın statükoya hizmet eden tutumunu gözler önüne sermektedir. Kısacası, aile yapısının bozulması apokaliptik bir durum olmakla beraber toplumsal çöküşü hızlandırmaktadır.

Çekirdek aile yapısının bozulmasıyla değişen ahlaki değerlere, cinsel tercihlere ve yaşam stiline *Glimmering* adlı romanda da değinilmiştir. Çocuklarının bir trafik kazasında ölmesiyle psikolojik dengesi bozulan bir anne, kendini alkole veren bir baba ve dolayısıyla dağılan çekirdek aile hayatı, romanda vurgulanan toplumsal çöküşü açıklamaktadır. Romanda aile yapısının sarsılmasıyla topluma ve kendilerine karşı yabancılaşma yaşayan aile bireylerinin sonları da kötü biter. Ölen kızının hayaletini sürekli gördüğü için sonunda dayanamayıp intiharı seçen bir baba ve kocasından AIDS kapalı bir annenin dramatik sonu bu apokaliptik duruma en güzel örnektir. Bunun yanı sıra, roman sokaklarda aile kavramıyla hiç tanışmamış sayısız çocuktan bahsetmektedir. Bu çocukların romanda potansiyel birer tehdit olarak gösterilmesi muhafazakâr Amerikan toplumunun korkularına işaret etmektedir:

Ufacık çocuklar otobüslerin camlarından aşağı sarkıyordu. Her yerde yaşları daha çok küçük olan bu çocuklardan vardı. Dilencilik yapıyor, uyuşturucu satan barların yanında dolanıyor, kaykay kayıyor, bağırıp çağırıyorlardı. Saçları portakal ve pembe renginde garip renklere boyanmıştı. Bazıları yaşlılara koruma olup, para kazanıyordu. Bunlar evden kaçmış çocuk fahişelerdi. (85)

Yukarıda belirtildiği gibi, parasızlık, eğitimsizlik, aile değerlerinden yoksunluk, vb. gibi pek çok nedenden dolayı sokaklarda komün halinde yaşamlarını sürdüren ve etrafa saldıran gençler romanda toplumsal bir tehlike olarak gösterilmiştir. Bunun yanı sıra, romanda çekirdek aile dışı yaşam şekliyle heteroseksüel düzeni tehdit eden pek çok AIDS'li eşcinsel bulunmaktadır. AIDS'li bir eşcinsel olan ana karakter Jack'in uyuşturucu getirmek için ara sıra eve uğrayan erkek sevgilisi, içmeye ve sızmaya gelen arkadaşları, büyükannesi ve hizmetçisiyle sürmekte olduğu hayat 1980 sonrası Amerikan toplumunun bir tehdit olarak algıladığı yaşam şekline örnektir. Bununla

beraber, AİDS’li diğer bir eşcinsel karakter olan Martin’in “bütün arkadaşarımla beraber, dünya da zarar gördü, yok oldu gitti. Artık şarkı bestelemek, kitap yazmak, çocuk doğurmak için geçerli bir sebep kalmadı. Bomboş bir ülke sanki burası” (227) sözlerinde olduğu gibi romanda adı eşcinsellikle birlikte anılan yalnızlık ve yabancılaşmaya dikkat çekilerek, çekirdek ailenin sağladığı konfor, aidiyet hissi ve güven vurgulanmaktadır. Görüldüğü gibi, çekirdek aile yapısının olmaması AİDS, eşcinsellik, uyuşturucu ve alkol kullanımı gibi toplumsal çöküşü hızlandıran pek çok tehlikeye fırsat tanımıştır. Romanın sonunda eşcinsel karakterlerin, AİDS’li hastaların, çekirdek aile dışı yaşam süren diğer bireylerin ölmesi ve bunun yanı sıra, romanın dünyaya yeni gelen ikiz bebeklerin anne-babalarıyla birlikte sürecekleri mutlu hayata gönderme yaparak bitmesi muhafazakâr Amerikan toplumunun aile kavramına verdiği değeri belirtmektedir.

Toplumsal çöküşle baş etme ve çekirdek aile yapısının sürekliliğinin sağlanması *Glimmering* adlı romanda devletin televangelizm sayesinde köktendinciliği pompalaması üzerinden ele alınmıştır. Romanda yüzlerce beyaz, genç, yakışıklı ve dinine bağlı erkek arasından seçilen vaiz Trip’in güçlü hitabesi ve güzel sesiyle milyonlarca insanı, özellikle genç kızları kendine hayran bırakıp, popüler kültüre hizmet eden bir ikon olması 1980 sonrası Amerikan kültüründe dinsel yapının medya aracılığıyla özendirildiğinin bir işaretidir. “Dünyanın sonunun yaklaştığı, dolayısıyla insanların hataları için tövbe edip tanrıya yaklaşımları gerektiği” mesajını salık veren vaiz Trip, romanda dinin medya tarafından kullanılarak muhafazakâr toplum yapısına hizmet ettiğini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra, romanın sonunda Trip’in âşık olduğu kızla evlenip, bu ilişkiden meydana gelen ikiz bebekleriyle mutlu bir aile kuracak olması çekirdek aile hayatının vazgeçilmez değerini gözler önüne sermektedir. Romanda satır arasında verilmek istenen mesaj, bir vaizin dini bırakmasının tek geçerli sebebi heteroseksüel bir aşk ilişkisi olduğudur.

Çekirdek aile hayatının sarsılmasıyla yerine geçen alternatif yaşam stilini konu edinen bir diğer eser, Bruce Sterling’in *Zeitgeist* (1996) adlı romanıdır. Bilim-kurgunun bir alt türü olarak 1980’lerde ortaya çıkan “siber-punk” edebiyatının etkilerinin görüldüğü *Zeigeist*, teknolojik ve bilimsel ilerlemelerle iç içe olan tüketim kültürünün gerçeği ve dünyanın sonunu algılaması üzerine güçlü bir parodidir. Roman,

popüler kültüre hitap eden bir müzik grubu yöneticisi olan Starlitz lakaplı adamın dünyanın farklı başkentlerinde yaşayarak geçimini yasadışı yollarla sağlaması ve on yaşındaki kızıyla karşılaşması sonucu hayatını değiştirmesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Postmodern dünya düzeni olarak adlandırılan 1980 sonrası post-kapitalist Amerikan toplumunda muhafazakâr Reagan politikasının yanı sıra, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği kalıpların dışına çıkılarak, çekirdek aile hayatı tamamen yok olmuştur. Romanda vurgulandığı gibi, “biri, annesi olmak üzere iki lezbiyen kadın arasında bir hayat yaşamakta olan küçük kız Zeta’nın” (143) çekirdek aileyi tanınması imkânsızdır, çünkü anne-babası zaten hiç evlenmemiş olan bu çocuğun ya lezbiyen annesi ya da gecesi gündüze karışmış babasıyla yaşayacağı ortadadır. Fakat diğer romanların aksine, *Zeitgeist*’ta bu durumun sıra dışı, üzücü, tehlikeli bir yanı bulunmamaktadır. Küçük kız Zeta için şov dünyasını kontrol eden bir babayla yaşayacak olmanın en güzel yanı, eğlenceli oluşudur. Romanın vurguladığı nokta, Zeta’nın, kendini Yeni Çağ lezbiyeni olarak niteleyen bir anneden öğreneceği şeylere kıyasla popüler kültüre hizmet eden bir babadan daha elle tutulur şeyler edinecek oluşudur. Postmodern zamanın ruhundan da anlaşılacağı gibi, yirminci yüzyıl sonunda aileyi, erkeği kutsallaştıran üst-anlatıların bir diğeri kalmamıştır. Toplumsal çöküşün korkulacak bir yanı yoktur; dahası bu çöküş eğlencelidir. Önemli olan bu çöküş anını doyasıya hissedebilmektir:

Starlitz bir saniyelik de olsa bu anı çöküp giden dünyadan koparabildiği için mutluydu. Biten bir yüzyılın son dakikalarından bu küçük kaçış anlarını çalabilmek çok önemliydi[...] Enkazın merkezinde olmak çürük bir dişe bastırmak gibi ona müthiş bir haz verdi. Parçalanan kayaların arasında dolaşırken zamanın neredeyse durduğunu hissetti. Burada hız, gelişme, değişme yoktu. Her şey durağandı. Burada bu anda tamamen yok olduğunu hissetti. (2–3, 21–22)

Toplumsal çöküşü sınırların ihlali olarak yorumlayan ana karakter Starlitz için apokalips fikri gereklidir. Toplumsal kargaşa ve aile kavramının eksikliği gibi apokaliptik durumlar insanı özgürleştirmeye yaramaktadır. Fredrick Jameson, bu aşamada klasik anlamdaki rekabete dayalı kapitalizm, bireycilik, çekirdek aile yapısının artık var olmadığını söyler. Çağdaş zamanın aslolan özelliği, yapay bir boyutta yaşayan uyuşturulmuş, materyalist bir insan grubu ve bu kitlenin topyekûn tüketime dayalı

teknoloji saplantısıdır (*Postmodernism and Consumer Society* 118, 126). Üstelik dünyanın sonuna ilişkin kurguların postmodern zamanda çok alıcı bulması Starlitz'in mesleki anlamda sivrilerek para kazanmasını sağlamaktadır. Romanda belirtildiği gibi, "satış en önemli şeydir. Postmodern zamanın ruhu insanların bir takım şeylere ihtiyaçları olduğunu gösterip, sonra da istedikleri şeyleri onlara satmaktır" (29). Baudrillard'cı bir çerçeveden bakıldığında, gerçek olarak algılanan her şeyin aslında medya sayesinde pompalanan anlamlar bütünü olduğu görülmektedir. Böylelikle, toplumsal çöküşe sebep veren belirtilerden biri olan aile hayatının parçalanması da romanda doğal karşılanan bir durum olmaktadır.

Aile hayatının vurguladığı değerlerden biri olan aidiyet ve güven duygusunun önemi *In the Country of Last Things* romanında ana karakter Anna'nın erkek kardeşini bulma ümidiyle çıktığı yolculuk boyunca anlatılmaktadır. Anna'nın kardeşiyle bir araya gelmesi roman boyunca mümkün olmasa da, Anna'nın ihtiyacını hissettiği aidiyet ve güven duygusu romandaki diğer karakterlerin yardımı sayesinde gerçekleşir. Bunun yanı sıra, post-apokaliptik bir ortamda aile kavramının vaat ettiği konfor, güven ve aidiyet hissini bulamayan bireylerin en büyük tesellisi romanda vurgulanan tarikatlardır. Amerika'nın mezhep farklılığına gösterdiği anlayışın da bir simgesi olup, Püriten inancına hizmet eden tarikatlar Reagan politikasının muhafazakâr, merkez-sağcı yapısını güçlendirdiği için 1980 sonrası Amerikan toplumunda özellikle desteklenmiştir. Toplumsal çöküş anlarında bireyleri içine düştükleri yalnızlık ve karamsarlıktan kurtarıp, onlara kendilerini ifade edecekleri bir alan sağlayan bu oluşumlar romanda belirtildiği gibi, toplumsal çöküşe yönelik alternatif tutumlarıyla insanların tercih ettiği bir yapı olmaktadır:

Crawlers adı verilen bu tarikat, geçmişte yapmış olduğumuz hatalarımız için bir an önce tövbe etmezsek daha kötü günlerin bizi beklediğine inananlardan oluşuyordu. Ayrıca Runners adı verilen bir tarikat daha vardı. Şehir hayatının keşmekeşine kapılıp zarar görmemek, herhangi bir hastalığa yakalanıp ölmek için sokaklarda gece gündüz aralıksız koşan insanların oluşturduğu bu gruba ait olmak da kolay değildi. İyi bir koşucu olabilmek için gruba dâhil olmadan önce uzun zaman koşmak gerekiyordu. Bu, bir anlamda yeni bir dindi[...] Bunun yanı sıra para

vererek üyesi olunan ötenazi ya da suikast kulüpleri de popülerdi. Bir hastalık ya da bela sizi gelip bulmadan önce güzel bir biçimde hayata veda etmeniz için parasını ödeyerek tutacağınız bir katil sizi için tek kurtuluş yolu olabilirdi. Ama bunu ancak zenginler tercih ediyordu. (11–15)

Yukarıda örneklendiği gibi, *In the Country of Last Things* adlı romanda insanların dünyanın sonu ve yozlaşan değerlerle baş edebilmesi için devlet ideolojisinin pompaladığı bir takım tarikatlar kurulmuştur. Bunların hepsi yazar Auster'ın 1980 sonrası Amerikan toplumuna yapmış olduğu göndermelerdir. Bu tür tarikat oluşumlarının meşrulaştırılması bir anlamda muhafazakâr yapıyı canlı tutan bir kontrol mekanizmasıdır. Yazarın karşısında durduğu nokta, apokalipsin bu tür subap noktalarının var olmadığı bir ortamda, insanların çöküşle baş edemeyecekleri bir toplumda meydana gelecek krizden ibaret olmasıdır. Bunun yerine ana karakter Anna'da görüldüğü gibi, bu tür tarikatlara dâhil olmayıp, yollardaki yolculuğa devam etmek bir çıkış noktası olmaktadır. Pek çok sebepten ötürü meydana gelmiş bir felaket sonrasında keşmekeş içinde yaşanan şehir hayatının konu edinildiği roman, apokalipsin travmayla olan ilişkisine de değinerek 1980 sonrası Amerikan toplumundaki toplumsal bastırma mekanizmasına gönderme yapmaktadır. Başkan Reagan, teknolojik ilerlemeler, tüketim toplumunun desteklenmesi, köktendinci söylemin yaygınlaşması gibi bir takım olgularla toplumsal baskıyı canlı tutup, eski, güzel günlerin geri geldiğini vurgulama ve gündemi unutturma yoluna gitmiştir. Böylelikle, doğanın metalaştırılarak çöplüğe dönüştürülmesi, tarikat oluşumları, teknolojik gelişmelere yönelik büyütülen bütçenin bir tehlikesi yokmuş gibi gösterilmiştir. Apokalipsi toplumsal olarak bastırılan durumun ya da travmanın su üstüne çıkması olarak yorumlayan Dellamora'nın bu fikri romanda devletin fiziksel, semiyotik ve teknolojik açıdan meşrulaştırdığı çöpleşme eylemi üzerinden ele alınmıştır:

Şehirde yaşadığınız zaman, bu duruma alışıp doğal karşılıyorsunuz. Burada hiçbir şey sonsuza dek sürmüyor. Her şey sürekli kayboluyor. Objeler gibi insanlar, hatta dil bile yok oluyor[...] Bundan hiç kaçış yok. Anılarımız bize geçmişte güzel günlerin var olduğunu hatırlatsa da bu aslında en büyük tuzak[...] Burada var olabilmek için eskiyi yok saymak

gerekli. Ama sonra bundan vazgeçtim. Artık unutmaya çalışmıyorum.
(2-3, 38, 110-14)

Yukarıda sözler, ana karakter Anna'nın roman boyunca tutmakta olduğu günlüğe yaşadığı gerçekleri yazma eylemiyle bütünleşerek, statükonun bastırmaya çalıştığı gerçekleri ve geçmişi su yüzüne çıkarmaktadır. Bu anlamda Dellamora'nın vurgusunda olduğu gibi, apokalips sürekli gün ışığına çıkarak, egemen ideoloji sarsılmaktadır. Statükonun sarsılması romanda belirtildiği gibi, "devlet, bireylerin nefretinden oluşan, insanlar ancak öldüğünde kılını kıpırdatan bir kurum" (17) olduğu için gereklidir.

Post-apokaliptik bir toplumda aile hayatının yok olmasıyla baş gösteren toplumsal yozlaşma ve aidiyet eksikliği, tarikat oluşumu ve köktendinciliği destekleyen bir durum olup *The Parable of Talents* romanında ele alınmıştır. Romanda toplumsal çöküşe sebep veren başlıca nedenin köktendinci söylemi kullanarak, devlet otoritesini ele geçiren bir grup olduğundan söz edilmektedir. Aynı oluşuma *In the Drift* adlı romanda köktendinci tavrılarıyla çevreye dehşet saçan Mummerts isimli cemiyet örnek gösterilebilir. *The Postman* romanında da benzer bir tehdide Holnistler diye adlandırılan terör örgütünde rastlanmaktadır. Görüldüğü gibi, toplumsal çöküşe sebep olan asıl neden, dini kullanarak devlet otoritesini ele geçiren bir takım gerillalardır. Bunların Amerikan toplumunun kendi içinden çıkan bir yapı olması ise Amerikan toplumunun hatalı bir temel üzerine kurulu olduğu düşüncesini pekiştirir. Bu noktada apokaliptik edebiyatın statükoyu sorgulayan bir tür olduğu belirginleşmektedir. Yine de *The Parable of Talents* romanında tüm statüko karşıtı tavrılarına ve sıra dışı kimliğine rağmen ana karakter Olamina'nın kurmak istediği yeni dünya düzeni "tepedeki kutsal kenti kurma arzusunu" hatırlatarak apokalipsin devlet otoritesine hizmet eden dinsel boyutunu dile getirmektedir. Olamina adındaki kadın kahramanın "kurmaya çalıştığım bu toplum bununla sınırlı kalmayacak[...] Yeni bir inanç sistemi, bir din yaratmalıyım. İnsanları yönetecek, onlara yol gösterecek bir söylem gerekli[...] Amerika'da bunu beceren, duygusal bir rahatlama sağlayan başarılı kiliseler var ama onların hiç biri bu ülkeyi kurtarmaya yetecek güce sahip değil" (69, 267, 278) sözleri Püriten inancında var olan "kutsal kenti kurma arzusunu" ve bu söylemin çağdaş zamandaki Amerikan Devleti açısından vazgeçilmez önemini örneklemektedir. Romanda Olamina'nın kurmak istediği yeni toplum düzeni ve bu küçük toplumun romanın sonuna doğru

büyyüyük, okullara, bankalara, Meclis'ten üyelere sahip güçlü, zengin bir tarikata dönüşmesi Amerika'da 1980'lerde gözlemlenen tarikatlaşmaya işaret etmektedir. Olamina'nın hitabı kuvvetli, yakışıklı erkek kardeşi tarafından kurulan kilise ise Amerika'da prensiplerini uygulamada çok katı kuralları olan köktendinciliğe bir göndermedir. Amerika'ya yeniden düzen getirme adına kurulan bu tür kilise ve mensuplarının şiddet saçan eylemleri romanda "geçen hafta maruz bırakıldıkları soğuk yağmurda dört kişi öldü. Ölenlerden biri hamileydi. Çamurda bir başına bebeği doğurmak zorunda kalınca anne ve yeni doğan bebek hemen öldü. Öldükleri için gardiyanlar onlara tembel diye bağırdı. Onlara yardım etmemiz yasaktı. Burada hepimiz işkence altında birer tutsağız" (222) sözleriyle anlatılarak, köktendinciliğin dehşeti vurgulanmıştır. Olamina ve erkek kardeşinde olduğu gibi toplumun ötekileştirdiği karakterlerin kendilerini ifade etme biçimi olarak seçtikleri tarikat liderliği apokaliptik olarak yorumlanan bu seslerin toplumda duyulmasına imkân tanıyarak, mevcut düzene hizmet etmektedir. Böylelikle, toplumsal çöküş engellenmektedir.

Görüldüğü gibi, 1980 sonrası Amerikan toplumunda çekirdek aile kavramının dağılmasıyla yozlaşan ahlaki değerler toplumsal çöküşü hazırlayan sebeplerin ilkidir. Muhafazakâr aile yapısının önemini meşrulaştıran ve bu yapının yokluğunda yerini dolduracak bir alternatif olarak ortaya çıkan tarikat oluşumu ve köktendincilik Reagan hükümetinin pompaladığı bir toplumsal kontrol mekanizması olmaktadır. Yukarıdaki romanlarda örneklendiği gibi, apokalips inancını toplumsal çöküşle ilişkilendirmek geleneksel aile hayatını ve dinsel söylemi bir arada tutmayı gerektirmiştir.

1980 sonrası muhafazakâr Amerikan Devletinde toplumsal çöküşü sebep veren nedenlerden ikincisi, alkol ve uyuşturucu kullanımıdır. *Glimmering*, *Zeitgeist*, *The Parable of Talents*, *The Postman*, *Misery* adlı romanlarda toplumsal çöküşle baş etme, acıya katlanabilme ya da çağdaş zaman gerçeğine ayak uydurabilme adına başvuru alkol ve uyuşturucu kullanımı yazarların eleştirdiği bir yapı olarak vurgulanmaktadır. Bu anlamda, insanlarda bağımlılık yaratan alkol ve ilaç kullanımı Amerikan toplumunun kurulu olduğu geleneksel değerleri sarsan, mevcut düzeni tehdit eden, saldırganlığı tetikleyen tehlikeli bir araçtır. *Glimmering* romanında özellikle eşcinsel çevrenin tercih ettiği bir madde olarak gösterilen uyuşturucu ilaçlar AIDS hastalığıyla baş edebilmenin en etkili yolu olarak vurgulanmaktadır. Örneğin, ana karakter Jack'in

acılarını, ağrılarını dindiren Tibet'ten geldiği söylenen “fusax” isimli bir uyuşturucudur. Çağdaş zamanda altı çizilen tüm felaketlere, dünyanın sonuna ilişkin yaratılan senaryolara katlanabilmenin tek yolu bu uyuşturucudur. İnsanı ölüme götürse de gereklidir:

Virüsler bizi öldürmediğinde, bedenlerimiz onlar için birer geçiş oluyor. Uyuşturucu ilaçlar da bu kapıları açıp kapamaya yarıyor. Böylelikle bizler değişiyoruz. Hastalıklar bizi kırılgan yapsa da aslında bizleri değiştirmeye yarıyor. Bu, iyi bir şey. Bu, her türlü alışverişe açık olduğumuzun bir kanıtı. Dünya değişti. Bizler de değişmeliyiz ya da ölürüz. Uyuşturucular bizi değiştiriyor, bizi öldürüyor ama aynı zamanda bizleri geliştiriyor. Kimi zaman ölümlerle bile iletişim kurmamıza yarıyor[...] Ne sandın? Bu yaşadığımız şey *Yıldız Savaşları* filmi mi? Zararlı ışıklardan güneş gözlüğü takarak kendini koruyabileceğini mi sanıyorsun? Bu, sonun ta kendisi dostum. Kanserli dünyanın sonu. Artık gelecekte umacağımız tek şey, iyi bir şov ve iyi ilaçlar. (431, 509)

Yukarıda belirtildiği gibi eşcinsel çevre genelinde, çağdaş zamandaki toplumsal çöküş ve AIDS hastalığına karşı koymaya yardım eden tek şey uyuşturucu ilaçlardır. Romanda bu tehlikeli maddelerin kullanımının özellikle eşcinseller arasında yaygın olması ise eşcinselliği bir tehdit olarak gören muhafazakâr devlet yapısını varlığını vurgulamaktadır. 1980 sonrası Amerikan toplumuna göre, AIDS hastalığı bu insanlara yaptıkları hatadan dolayı yollanmış bir cezadır. Uyuşturucu kullanımı da bu hastalığı perçinleyen bir yapıdır. Bununla beraber, genç vaiz Trip'in IZE isimli uyuşturucuyu şans eseri kullanmasıyla cinsel anlamda yaşadığı eşcinsel tecrübeden zevk alması Trip'in toplumsal anlamda bastırıldığı korkularını vurgulayarak, tehlikeli bir kimlik olan eşcinselliğin gün ışığına çıkmasına sebep vermektedir. Uyuşturucu kullanımının apokaliptik korkuları su yüzüne çıkarması statüko için başlı başına bir tehdittir. Bu anlamda, uyuşturucu kullanımı toplumsal çöküşü hızlandırmaktadır. Trip'in uyuşturucu ve eşcinsel ilişki deneyiminden sonra kendini suçlayarak intiharı seçmesi muhafazakâr Amerikan devletinin birey üzerindeki görünmez yaptırımına bir örnektir. Bunun yanı sıra, romanda devletin satışına izin verdiği bir uyuşturucu olan IZE, algıları çarpıtarak gerçekleri fulü hale getirdiği için sokak kültürü arasında özellikle tercih edilen bir tür

olarak betimlenmiştir (63–64). Devletin, bu tür bir ilacın kullanımını yasal hale getirmesi ise sokak kültürünün saldırganlığını, çevreye yaydığı dehşeti engellemeye yöneliktir. “Haplanan” sayısız genç, toplumsal çöküş duygusunun yarattığı karamsarlık ve endişeden uzaklaşarak gerçek hayatta elde edemedikleri bir yaşama ve anlama kavuşmaktadırlar. Bu da, devletin toplumsal kontrol mekanizmasının bir parçası olarak yorumladığı uyuşturucuyu meşrulaştırmaktadır. Sokak çocuklarının topluma kazandırılmaktansa uyuşturucu madde yoluyla büyük bir yanılgıya bel bağlamaları yazarın eleştirdiği bir durumdur. Böylelikle, apokaliptik olarak nitelenen toplumsal çöküşün Amerikan toplumunun kendi içinden kaynaklandığı görülmektedir.

The Postman romanındaki uyuşturucu madde kullanımına da yazarın yaklaşımı benzerdir. Romanda madde bağımlılığına post-apokaliptik bir durumda yaşayan Amerikan toplumunun kendi içinden çıkarmış olduğu Holnistler adındaki terör örgütü çerçevesinde rastlanır. Bu terör örgütüne hizmet eden askerlerin kullanmakta oldukları bir takım ilaçlar tehlikeyle mücadele anında sıklıkla tercih edilmektedir. Romanda “1980’lerde Amerika’daki devlet politikası tarafından kullanımı teşvik elden bu ilaçlar, hislerin köreltilip, acının engellenmesine neden olarak askerlerin daha acımasız ve saldırgan olmasını sağlamaktadır” (247) sözleriyle betimlendiği gibi, Reagan döneminde uluslararası politika bağlamında Amerika’nın takındığı saldırganlığın eleştirisi göze çarpmaktadır. Romandaki terör örgütü Holnistlerin toplumsal çöküşe hizmet eden başlıca yapı olduğu belirgindir. Böyle bir örgütün uyuşturucu madde kullanımının devlet politikası tarafından desteklenmesi ise Amerikan devletinin hatalı bir zemin üstüne kurulu olduğunun kanıtıdır. Buna benzer bir şekilde *Zeitgeist* adlı romanda da toplumsal çöküşe hizmet eden bir durum olarak yaygın alkol ve uyuşturucu kullanımı göze çarpmaktadır. Ana karakter Starlitz’in kurmuş olduğu G-7 isimli pop müzik grubundaki pek çok kızın uyuşturucudan ölmesi ve romandaki diğer karakterlerin alkole olan düşkünlüğü dikkat çekicidir. Fakat postmodern dönemin bir uzantısı olarak çağdaş zamandaki uyuşturucu madde ve alkol kullanımı tehlikeli olduğu kadar alışıldık, hatta eğlenceli bir durumdur. Bu da apokaliptik olan tehlikeli maddelerin postmodern açıdan bakıldığında doğal karşılandığının bir göstergesidir. Bunun aksine, uyuşturucu madde kullanımının bir tehdit olarak yansıtılması *The Parable of Talents* romanında örneklenmiştir. Romandaki ana karakter Olamina’nın annesinin Olamina’ya hamileyken

almış olduğu uyuşturucuların ve ağrı kesicilerin yan etkisi sonucunda kalıtım yoluyla kendisine geçen bazı özellikler yüzünden rahatsızlığı vurgulanmaktadır:

Diğer insanlardaki her türlü acıyı, yanığı, kesiği, üzüntüyü hissedebiliyorum. Ne zaman insanları acı içinde görsem, aynısını ben de hissediyorum. Berbat bir tanrı vergisi zellik. Aşırı derecede empati kurma sendromu olarak adlandırılan bu durum, psikolojik bir rahatsızlık. İnsanın canını çok acıtıyor. Annemin bana hamileyken kullanmış olduğu ağrı kesici ve uyuşturucuların bir yan etkisi olarak bana geçen bir bozukluk. (17)

Bu anlamda post-apokaliptik duruma katlanabilmek için başvurulan ilaçlar daha kötü sonuçlara yol açarak yeni doğan nesil üzerinde tedavisi mümkün olmayan sonuçlara sebep olmaktadır. Olamina'nın kalıtım yoluyla annesinden almış olduğu bu hastalık, "kanal olma" anlamına gelen, yani diğer insanlarla empati kurup onların acılarını, mutluluklarını hissetmeye olanak tanıyan bir durumdur. Fakat toplumsal çöküşün yaşandığı bir durumda mutluluğun var olmaması insanların acılarının artmasına sebep vermiştir. Bu yüzden Olamina'nın insanların duygularını birebir hissedebilme özelliği kendisinde çok büyük zararlara neden olmaktadır. Buradan çıkan sonuç, uyuşturucu madde kullanımının toplumsal çöküşü hizmet eden bir yapı olduğu için engellenmesi gerektiğidir.

Yukarıdaki romanlarda örneklendiği gibi, yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunda alkol ve uyuşturucu madde kullanımı toplumsal çöküşü hizmet ettiği ve iktidarın değerlerini tehdit ettiği için apokaliptik olarak yorumlanmaktadır. Yukarıdaki (post)apokaliptik edebiyat eserlerinin pek çoğunun alkol ve uyuşturucu kullanımına olan tavrı olumsuzdur. Yine de bu türün statükoya hem hizmet ettiği hem de eleştirdiği unutulmamalıdır. Bazı romanlarda örneklendiği gibi, toplum refahını bozan alt-sınıf bireylerini bastırmak, sessizleştirmek amacıyla ya da askeri birliklerin direnme gücünü arttırma adına Amerikan Devletinin uyuşturucu madde kullanımını desteklemesi, toplum yapısının temelden yanlış bir zemin üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. Böylelikle apokaliptik edebiyatın bir toplumun korkularıyla yüzleşmesini sağlayarak, bastırılan gerçekleri su yüzüne çıkardığı görülmektedir.

Toplumsal çöküşü meydana getiren belirtilerden sonuncusu toplumdaki saldırganlık, tecavüz ve şiddet oranının artmasıdır. *The Queen of the Damned* romanı insanoğlunun savaş, teknoloji, medeniyet kurma hırısı, vb. gibi pek çok nedenle sebep olduğu evrensel çöküş ve artan şiddet oranına değinmektedir:

Bir ülkenin tamamı bir bombayla yeryüzünden silinebilirken, bir delinin hâkimiyetindeki küçücük bir Avrupa ülkesinde milyonlarca insan yok edilirken, Doğu’da küçücük çocuklar Allah adına savaşa gönderilip ölürken, açların sesi toklar tarafından duyulmazken, zenginler paralarını kozmetiğe ve genç kalmaya yatırırken, milyonlar hastanelerde parasızlıktan ölürken değişimden bahsetmenin yeri midir? Bundan daha fazla kan akıtıldığı bir durum oldu mu yeryüzünde? Tüm dünya çöküş içerisinde, belkide her zamankinden daha kötü bir çöküş... (403)

Yukarıdaki alıntıda vurgulandığı gibi, savaş, saldırganlık ve şiddet gibi apokaliptik durumların uygarlık olgusuyla paralel biçimde hızlanması, bir iktidarın kendi değerlerini meşrulaştırmasından ve “ötekine” ilişkin korkularını belirginleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Lyotard’ın birlik, nesnellik ve düzen üstüne kurulu on sekizinci yüzyıl Aydınlanma düşüncesinin ilerleme yerine gerilemeye hatta çöküşe yol açtığını belirtmesi romandaki fikri desteklemektedir. Yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumuna gönderme yapan roman, Reagan dönemi uluslararası politikasındaki saldırganlığı, Soğuk Savaş ideolojisini, savaş sanayisi ve teknolojik gelişmelere akıtılan devlet bütçesini toplumsal çöküşü hızlandıran sebepler olarak göstermektedir. Bu anlamda, Oswald Spengler’in uygarlık gelişiminin vardığı son basamağı toplumsal çöküş olarak nitelemesi romanda vurgulanan çöküş kavramını pekiştirmektedir. Benzer biçimde *The Parable of Talents*’daki apokaliptik durum tasviri Amerika’nın çağdaş zamandaki hatalarına bir gönderme yaparak, toplumsal çöküş kavramını tetikleyen saldırganlık ve şiddetin altını çizmektedir:

İnsanlar 1980’lerde başlayıp 2030’a dek süren bu durumu apokalips ya da “hastalık günleri” diye nitelediler. Bu durum hala sona ermiş değil. Apokalipsin toplumdaki sorunlarla ilgilenmememize bağlı olarak ortaya çıktığını düşünüyorum. Sorunlara sebep olan biz insanlar sadece oturup, izledik. Eğitimin sadece zenginlere sunulan bir ayrıcalığa dönüşmesini

izledim yıllar boyu. Ekonomik gelişmenin desteklenmesi adına çevre kirliliğinin normal karşılanmasına tanık oldum. Açlık, fakirlik ve hastalığın arttığını gördüm. Savaşların bizi yönetenler tarafından desteklendiğini izledim[...] İnsanların acizliğini, korkusunu, ihtiyacını kullanıp başa geçen bu liderler her türlü kötülüğe sebep verdiler. Ve Amerika sonunda patlayıverdi. (14)

Romanda yazarın vurguladığı düşünce, uygarlık kurma adına devletin her türlü yıkımı meşrulaştırarak saldırganlığı desteklemesidir. Romanda “sayısız insanı fakirleştirip, öldürüp, hastalık ve açlık yayıp, sonra da bu yaptıklarımıza öylece durup bakıyoruz” (321) şeklinde belirtilen sözler güç-iktidar ilişkilerinin neden olduğu yıkımı vurgulamaktadır. Romanın önemli bir noktası, iktidarın eleştirildiği kadar güç ilişkilerini kendi lehine çeviren karşıt-kültürün benzer yıkıcı söyleme sahip oluşudur. Bu anlamda Foucault’nun iktidar-söylem ilişkisi bağlamında farklı zamanlarda farklı tarafın söz sahibi olacağını belirtmesi, iktidarın tek yönlü bir yapı olmayıp, karmaşık oluşumlar üzerinden varlığını koruyan bir zemine dayalı olduğu sözlerini hatırlamak mümkündür (*Discipline and Punishment* 477, 483). Romanın alt-sınıfa ait, statüko karşıtı ana karakteri Olamina’nın kurmak istediği yeni düzen ve bunu gerçekleştirme yolu, karşısında durduğu iktidarın saldırgan tutumuna benzerdir. Olamina’nın kendine has dinsel söylemini kullanarak, aidiyet eksikliği çeken sayısız insana kucak açması ve bunun sonucunda okul, işyeri yöneten güçlü, zengin bir tarikat oluşturması Amerikan hükümetinin medya ve din yoluyla bireyler üzerindeki yaptırımını fark ettirmeden uygulamasına benzemektedir. Gramsci’nin hâkim kültürün bireyler üzerinde rıza-baskı yoluyla, yani gizli yoldan egemenlik kurması anlamına gelen hegemonya kavramı, romandaki fikri desteklemektedir. Görüldüğü gibi, romandaki ana karakterin vurguladığı hegemonik yapı Althusser’in eğitim, din, sanat, aile gibi ideolojik aygıtlarla desteklenerek varlığı korunan hegemonya açılımına bir örnektir. Kısacası, bir uygarlığın varlığı kendi içinde bulunan farklı sınıfların iktidara olan yakınlığına ve bu yapıların yer değiştirmesine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Fakat bu yapıların hiçbirinde düzen, yaptırım ve kontrol üzerine kurulu olan hegemonik söylemin terk edilmesi gözlemlenmez. Bu da uzun vadede, bastırılan kaygı ve korkuların saldırganlığa dönüşmesini beraberinde getirmektedir.

Saldırganlık ve şiddeti toplumsal çöküşün belirtileri olarak yorumlayan son eser Charles de Lint'in *Angel of Darkness* (1990) adlı romanıdır. Apokaliptik edebiyat özellikleri taşısa da daha çok korku türüne dâhil edilebilecek bir roman olan *Angel of Darkness* yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumundaki saldırganlık, cinayet, tecavüz ve şiddet üzerine yoğunlaşmaktadır. Romanda bu durumdan, “tam anlamıyla dehşet vericiydi. Bu mekân ağlayan, üzüntülü, kalpleri kırık, yalnız, korkmuş insanlardan oluşan bir âlemdi” (86) sözleriyle bahsedilerek, toplumsal çöküşü oluşturan sebeplerin yalnızlık ve şiddete maruz kalma olduğu üzerinde durulmaktadır. Fantastik unsurlarla yüklü romanın olay örgüsü, kötülük meleği olarak anılan bir canavarın intikam vakti geldiğinde yeryüzüne inmesi ve katliama başlaması etrafında dönmektedir. Sayısız kişiyi öldüren bu yaratığın bir canavardan ziyade insanların kendi korkularının yarattığı anlamlar bütününden oluşması toplumsal olarak bastırılan kaygıların su yüzüne çıkmasına bir örnektir. Canavarın romandaki tasviri dehşetin estetikleştirilmesine bir örnek olup, bir birey/kültürün korkularının bastırıldığı zaman katlanılabilir, ortaya çıktığı zamansa dehşet saçıcı olduğunun bir kanıtıdır:

Bu şey, iki kutbun bir araya gelmesinden oluşuyordu. Şeytanla meleğin bir karışımıydı. Elleri kelekler kadar narin, bedeni serin ve yumuşaktı. Yüzü bir yıldız, bir melek gibi parlıyordu. Melekten canavara dönüşmesi ise bir an meselesiydi. Dönüştüğünde ise tıpkı kan emici bir vampire benziyordu. Köpekdişleri sivri ve keskindi. Boğazından dışarı uzanan sayısız dille insanı yutmaya hazırlanıyordu. (101)

Yukarıda bahsi geçen yaratık, karısına işkence yapıp, sürekli tecavüz eden bir polis memuru, hırsızlık ya da benzeri suçtan sokaklarda yakaladığı fahişeleri kendisi için çalışmaya zorlayan bir komiser, üvey kızına sarkıntılık yapan bir adam, toplumda kendini yeterince ifade edemediği için kendine ve çevresine yabancılaşmış bir kadın, geçmişinde her insan kadar pişmanlığı olan iyi niyetli bir polis memuru, kurbanların çılgınlıklarını kasete kaydedip bundan yeni bir müzik meydana getiren bir müzisyen, vb. gibi farklı cinsiyet ve sınıftan pek çok insanı öldürmektedir. Bu insanların bastırmaya çalıştığı korkular ve hayattaki kaygıları üzerinden var olan ölüm meleği aslında toplumdaki her insan kadar sıradandır. Korkunun çağdaş zamandaki yeni kimliği olan bu canavar aslında Anne Rice'in vampirleri gibi toplumdan biri, Michael Swanwick'in

mutanları kadar yabancılaşmış, Octavia Butler'ın Olamina'sı gibi acıyı öğrenerek güçlenmiş, Stephen King'in Annie'si gibi zalim, Paul Auster'ın Anna'sı kadar gelecekten ümitlidir. Ölüm meleğinin tüm cinayetleri toplumda bastırılan korkuları gün ışığına çıkartarak, apokaliptik bir durumu temsil etmektedir. Böylelikle saldırganlık ve şiddet gibi toplumsal çöküşü hazırlayan bazı belirtilerin aslında her insanın ötekisi olduğu, daha geniş anlamıyla Amerikan toplumunun bilinçaltını oluşturduğu söylenebilir.

Romanın vurguladığı ana fikir, toplumsal çöküşü yaratan nedenin bir insanın/kültürün kendi korkuları, bastırıp unutmaya çalıştığı travmatik olayların olduğudur. 1980 sonrası muhafazakâr Amerikan toplumunun bastırmaya çalıştığı apokaliptik korkular ise, romanda görüldüğü gibi kadınlara uygulanan şiddet ile bireysel/ulusal saldırganlığın polis teşkilatı gibi toplumsal kontrol mekanizmaları tarafından meşrulaştırılmasıdır. 1980 sonrası muhafazakâr Amerikan toplumunun ataerkil yapıyı ve bu yapıyı destekleyen kontrol mekanizmalarını önemsemesi statükoya hizmet eden ideolojik devlet aygıtlarının önemini vurgulamaktadır. Böylelikle roman, kadının sessizleştirilmesini, kadına uygulanan şiddetin yaygınlaşmasını, tüm alanların erkeğe açılmasıyla erkek hegemonyasının güçlenmesini görünür kılmaktadır. Bu da apokalips fikrinin çağdaş zamanda statükoya hizmet eden bir yapı olmaktansa toplumda ötekileştirilen seslerin ortaya çıkmasına olanak sağlayan, Amerikan Devletinin kendi korkularıyla yüzleşmesine yardım eden bir yapı olduğunu belirginleştirmektedir.

The Queen of the Damned, *The Parable of Talents* ve *Angel of Darkness* romanlarında altı çizilen ortak nokta, yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumundaki şiddet ve saldırganlığın sebebinin toplumsal ilerlemeye bağlı olduğudur. Aydınlanma'dan bu yana kontrol ve baskı mekanizmaları ile erkek otoritesi üzerinden varlığını meşrulaştıran uygarlık fikri, bireysel/toplumsal korkuların bastırılmasını gerekli kılmıştır. Bu korkuların ortaya çıkması toplumsal çöküşe sebep vereceğinden apokaliptik olarak nitelendirilmiştir. Böylelikle, apokaliptik yapı mevcut düzenin sorgulanmasını beraberinde getirmektedir.

“Apokalips ve toplumsal çöküş” başlığı altındaki bu bölümde 1980 sonrası Amerika'da toplumsal çöküşü meydana getirdiği için apokaliptik olarak adlandırılan bir takım sebepler üzerinde durularak apokalips fikrinin çağdaş yorumları vurgulanmıştır.

Bu sebepler, çekirdek ailenin dağılmasıyla bozulan ahlaki yapı, AIDS krizi, artan alkol-uyuşturucu madde kullanımı, saldırganlık, tecavüz ve şiddetin artmasıdır. Bu belirtilerin köktendincilik ve tarikat oluşumunun pompalanması ve hegemonik toplum yapısının korunması gibi bir takım toplumsal bastırma mekanizmalarıyla kontrol altına alınması 1980 sonrası Amerikan hükümetinin geleneksel değerleri korumayı amaçladığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, bölüm boyunca örneklenen romanlarda görüldüğü gibi, apokaliptik korkulara parmak basmak statükoyu eleştirmeyi beraberinde getirmiştir. Çekirdek ailenin dağılması kadının ön plana çıkmasına olanak tanımıştır. Genellikle AIDS hastalığıyla birlikte anılan uyuşturucu madde kullanımı eşcinsel kimliğin sesini duyurmasına yardım etmiştir. Saldırganlık ve şiddetin artması ise uygarlık adına bastırılan korkuları ve toplumsal kontrol mekanizmalarını sorgulamayı gerektirmiştir. Sonuç olarak, apokalipsin çağdaş zamanda edindiği yan anlamlar Amerikan toplumunun sosyal ve politik dinamiklerini eleştirmeyi gerektirip, bu toplumun kendisiyle yüzleşmesine olanak tanımıştır.

6. SONUÇ

Amerikan kültüründe dünyanın sonunu konu edinmiş senaryolara ilişkin bir çalışma yapmak apokalips ve çöküş üzerine yoğunlaşmayı gerekli kılmıştır. Kökleri İncil'e dayalı olan apokalips fikrinin Batı dünyası ve özellikle Amerikan toplumu için vazgeçilmezliği, kavramın erkeği ve yaptıklarını yücelten sömürgeci bir anlayışa hizmet etmesidir. Bununla beraber, Püriten geleneğinin “tepedeki kutsal kenti” kurma, “önceden belirlenmiş ilahi kaderi” gerçekleştirme ve “tanrı tarafından seçilmiş” olmayı öngören öğretileriyle örtüşen apokalips inancı, Amerikan toplumunun dünyanın sonunun geldiğini düşündüğü yüzyıl sonlarında özellikle tekrarlanan bir söylem olarak karşımıza çıkmıştır. Böylelikle, apokalipsin her dönemde erkek-egemen toplum yapısını ve emperyalist tutumları haklı çıkarmaya yarayan bir söyleme dönüşerek, iktidarı kuvvetlendirdiğini söylemek yanlış olmaz. Yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunda da benzer bir durum gözlemlenmiştir. Dünyanın sonunu getireceği düşünülen sebepler, değişen dünya düzeni ve üretim şekilleri sonucunda çeşitlenerek Amerikan gündemi ve edebiyatını meşgul etmiştir. Kısacası, 1980 sonrası Amerikan edebiyatında apokalips kavramının çağdaş yorumlarının örneklediği bu çalışma, yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunun korkuyu nasıl nitelendirdiği ve bu korkuyu ne şekilde bastırdığını vurgulamıştır.

Apokalipsin, Yahudi-Hristiyan geleneğindeki kıyamet anlamının yanı sıra tez boyunca pek çok kuramcının ifadesinde vurgulandığı gibi farklı anlamları bulunmaktadır. Bu anlamlar, dinsel, teknolojik ve post-apokaliptik/ironik olmak üzere apokalipse üç farklı açıdan yaklaşmayı gerekli kılmıştır. Böylelikle, tezin birinci bölümünde apokalips kavramının ilk olarak dinsel boyutu gözler önüne serilerek, İncil'in *Vahiy* bölümü üzerinde durulmuş ve bu bölümdeki metinlerin apokalipsi ne şekilde ele aldığı genel hatlarıyla örneklenmiştir. Bunun sonucunda, kutsal kitapta dünyanın sonuna ilişkin bölümlerin yer aldığı metinlerde erkek-egemen toplumun sürekliliğini tehdit ettiği düşünülen kadın kimliğine karşı olumsuz bir tutum takınıldığı göze çarpmıştır. Aynı tutumun çağdaş zamandaki (post)apokaliptik metinlerde de görülmesi önemli bir sinyal olup, bu benzerliğin yeni kadın kimliğine ilişkin çağdaş zaman korkularını biçimlendirdiği gözlemlenmiştir. Apokalipse teknolojik açıdan yaklaşıldığında ise, kavramın toplumsal çöküşle olan ilişkisi üzerinde durulup, uygarlık

kurma adına desteklenen teknolojinin ne gibi apokaliptik sonuçlara yol açtığı vurgulanmıştır. İbn-i Haldun, Jean Jacques Rousseau, Adorno ve Horkheimer, Henry Adams, Leo Marx, Sigmund Freud, Ortega Gasset, Edward Spengler, Martin Heidegger, Thomas Pynchon, Michel Foucault ve Samuel Huntington gibi pek çok kuramcı ve yazarın eserinde belirttiği gibi, uygarlık adına desteklenen teknolojik ilerlemeler, bilimin insan kontrolünden çıkmasıyla toplumları ilerleteceği yerde dolaylı olarak geriletmiştir. Böylelikle, Batı'nın kurmuş olduğu sömürgeci, kapitalist, ataerkil toplum yapısı yukarıda bahsedilen toplumsal yıkıma bir örnek gösterilerek, apokalipsin teknolojik boyutunu vurgulamıştır.

Bu bölümde apokalips fikrine son olarak ironik/post-apokaliptik açıdan yaklaşılarak, kavramın postmodernizmle olan bağlantısı gözler önüne serilmiştir. Dünyanın sonu fikrine ironik açıdan yaklaşmak pek çok çağdaş kuramcıya değinmeyi gerektirmiştir. Örneğin Jean Baudrillard'a göre, 1980 sonrası Amerikan hayatı postmodernizmle birlikte tüketim toplumu gerçeğini yaratmıştır. Böylelikle çağdaş zamanda apokalipsten bahsetmek anlamsızdır, çünkü tüketim kültürü ve bilinci sayesinde her şey bir taklide dönüşmüştür; apokalips de ancak kurgunun kurgusudur. Ortaya çıkacak gizli bir şey kalmamıştır, çünkü her şey zaten görünenden ibarettir. Baudrillard'a göre, dünyanın sonu fikri gereksiz, sıradan bir kaç ayrıntının oluşturduğu bir krizden ibarettir. Asıl gerçek, kapitalist ekonomi yörüngesinde toplumsal olarak gelineen doyum noktasıdır. Bu durum, 1980 sonrası muhafazakâr Amerikan hükümetinin teknoloji bağımlılığını, doğanın metalaştırılarak çöplüğe dönüştürülmesini ve bu yıkımın doğal karşılanmasını beraberinde getirmiştir. Postmodern zamanda apokalips eğlenceli, gerekli, doğal bir durum olarak algılanmıştır.

Apokalipsi, toplumsal anlamda bastırılan/unutulmak istenen olayların açığa çıkması olarak yorumlayan çağdaş kuramcı Richard Dellamora, kavramı travma ile ilişkilendirip, ulusal korkuların gündeme gelmesine olanak sağlayan bir yapı olarak tanımlamıştır. Bu anlamda, 1980 sonrasında AIDS salgınıyla birlikte anılan eşcinsellik yirminci yüzyıl sonunda heteroseksüel yapıyı tehdit eden ve bastırılması gerekli bir kimlik temsili olduğu için bu çalışmada apokalipsin çağdaş yorumuna bir örnek olarak gösterilmiştir. Dellamora'ya paralel olarak çağdaş kuramcı James Berger de apokalipsin travmayla olan bağlantısına değinerek bir kültürün, geçmişini bastırma ve inkâr

politikasıyla yadsımaya çalışmasını apokaliptik düşüncenin gözler önüne serilmesi olarak yorumlamıştır. Berger bu duruma örnek olarak 1980 sonrasındaki toplumsal belleğin bastırılması politikasını örnek göstermiştir. Başkan Reagan'ın yirminci yüzyıl sonunda Amerika'nın sade, sakin, her şeyin mükemmel bir uyum içinde işlediği ideal bir toplum olduğu izlenimini yaratmaya çalışması aslında bu dönemde gözlemlenen eşcinsellik, lezbiyenlik, AİDS hastalığı, ekonomik dengesizlik ve çevre yıkımı gibi pek çok olgunun bastırıldığının bir kanıtı olmuştur. Dolayısıyla, Derrida'nın yorumunda olduğu gibi, apokalipsin statükoyu eleştirdiği, toplumsal dinamikleri alt üst ederek hâkim ideolojiyi sarstığı belirginleşmiştir. Bu da, apokaliptik metinlerin bireyin/kültürün içinde bastırılmış olan ötekinin dışarı çıkmasına yardım ettiğinin bir göstergesi olmuştur.

Dellamora, Berger ve Derrida'nın aksine, çağdaş kuramcı Lee Quinby apokalips kavramının pek çok sosyal oluşumla desteklenen ve bunlardan beslenerek statükoyu belirleyen, güç ve bilgiye dayalı bir yapı olduğunu söylemiştir. Benzer şekilde, Frank Kermode apokalipsi metinsel bağlamda ele alarak, okuyucunun evrensel bir sona ulaşma arzusu, metnin sınırları içinde bilinmeyenin çözümlendiği ve okuyucuda rahatlama duygusuna neden olduğu bir bütünlük olarak açıklamıştır. Görüldüğü gibi, bu bölümde apokalips kavramına post-apokaliptik/ironik açıdan yaklaşılarak kavramın kendi içinde barındırdığı zıtlıklar vurgulanmıştır. Böylelikle, apokalipsi merkezin ve sınırların bir ihlali, "ötekinin" ortaya çıkmasına yardım eden bir durum olarak yorumlamanın yanı sıra, kavramın üst-anlatılardan beslenen, statükoya hizmet eden, toplumsal korkuların gerekli olduğunu belirten bir yapı olduğu sonucuna varılmıştır.

Yukarıda özetlenen üç farklı yaklaşımın ardından, apokalips kavramının Batı yazınındaki örneklerine genel hatlarıyla değinilerek, 1600'lü yıllardan çağdaş zamana uzanan geniş bir yelpazede dünyanın sonuna ilişkin vurguda bulunan edebiyat eserlerine göz gezdirilmiştir. Son olarak, apokalipsin çağdaş Amerikan edebiyatındaki yerine bakılarak (post)apokaliptik olarak anılan yazın türünün özelliklerine ve bilim-kurguyla olan etkileşimine değinilmiştir. Bu çerçevede, dünyanın sonu fikrine odaklanan (post)apokaliptik yazının ilk örneği kabul edilen İncil'in *Vahiy* bölümünden, çağdaş zamandaki (post)apokaliptik edebiyat örneklerine kadar bu türde tekrar eden belirgin motifler gözler önüne serilmiştir. İnsanoğlunun uç noktalardaki teknoloji saplantısı,

toplumsal yabancılaşma, doğanın yenilmesi gereken bir düşman olarak algılanması, kadın korkusu/nefretinin vurgulanarak erkek söyleminin yüceltilmesi (post)apokaliptik yazında tekrar eden temalardır. Ele alınan konuların yanı sıra, bu tür eserlerin vermek istediği ahlaki mesaj da kutsal kitaptan günümüze kadar aynı kalmıştır. Bunun sebebi, dinsel söylemden beslenen Amerikan ideolojisinin apokalips kavramıyla olan bağlantısıdır. Fredric Jameson'ın bu durumu, varolan ideolojik çatışmaların geleceğe taşınması ve aynı toplumsal bölünmüşlüğü sürdürülmesi olarak yorumlamıştır. Diğer bir deyişle, Jameson'a göre yazarlarının içinde bulundukları tarihsel dönemin kısıtlamasından kaçamayıp, ideolojinin bilinçaltındaki yaptırımına yabancılaşmamaları sistemin en büyük özelliğidir ve bu özellik, edebiyatın alternatif sunmasını da engellemektedir. Baudrillard, bu durumu her açıdan doyuma ve sınırlarına ulaşan bir sistemin ister istemez çöküşe gitmesi ve bunun yazına yansımaları şeklinde dile getirmiştir. Olası felaket senaryolarının bir yüzyıldan diğerine farklılık göstermeyip, vermek istediği mesajı koruması, daha önce de belirtildiği gibi apokalips inancının koloni döneminden çağdaş zamana uzanan geniş bir tarihi dilimde Amerikan toplumunun sağduyusunu şekillendiren, kuvvetli bir metafora dönüştüğünün bir kanıtı olmuştur. Böylelikle, birinci bölümde kavram ve türe ilişkin ardaalanların oluşturulmasıyla apokalips fikrinin dinsel, teknolojik ve post-apokaliptik/ironik boyutu gözler önüne serilmiştir.

Amerikan toplumunun toplumsal çöküş, kimlik ve doğa üzerinden netleştirdiği korkular, tezin ikinci bölümünde sırasıyla postmodernizm, post-feminizm, eşcinsel/*queer* kuram ve çevrebilimsel kuramın ele alınmasını gerektirmiştir. 1980 sonrasına büyük ölçüde yön veren postmodernizm, bu bölümde üst-anlatılara olan eleştirel tutum, tüketim toplumu gerçeği ve söylem-iktidar üzerine olan vurguları çerçevesinde üç alt başlık halinde incelenmiştir. Postmodernizmin bu gruplaştırmayla sınırlı tutulmasının sebebi, apokalips kavramının ilk bölümde vurgulanan özellikleriyle örtüşmesinin gerekliliğinden kaynaklanmıştır. Buna göre, apokalipsin üst-anlatılara dayanıp statükoya hizmet etmesini sağlayan dinsel boyutunun yanı sıra, kavramın Aydınlanma'dan bu yana vurgulanan uygarlık düşüncesini toplumsal çöküşe sebep veren bir neden olarak yorumlaması sonucunda buna karşı çıkması, postmodernizmin aynı anda hem bir üst-anlatı hem de üst-anlatıları eleştiren bir yapı olduğu görüşüyle

benzeşmektedir. İkinci olarak, postmodernizmin olmazsa olmaz gerçeği, tüketim toplumdur ve bu toplum yapısı çağdaş zamanda dünyanın sonunun doğal karşılanmasını gerektirmiştir. Bu yorum, apokalipsin ironik/post-apokaliptik haliyle örtüşmektedir. Son olarak apokalips, toplumda bastırılmış seslerin açığa çıkmasına olanak sağlayan bir yapı olarak yorumlanarak, postmodernizmin “ötekinin” söylemini yücelten yapısıyla benzeşmektedir. 1980 sonrası Amerikan toplumunda karşı-kültürün ya da ötekinin sesini duyurması, iktidarın toplumsal kontrol mekanizmalarını çalıştırmaya sebep vermiştir. Tarikat oluşumlarına destek verilerek, dinsel söylemin yaygınlaştırılması, tüketim kültürünün pompalanması, polis gibi ideolojik bastırma aygıtlarının kuvvetlendirilmesi iktidarın korkularını açığa çıkarmıştır. Bu da, çağdaş zamanda apokaliptik olarak nitelenmiştir. Bu noktalar genelinde postmodern kuram apokalipsin çağdaş yorumlarına bir altyapı hazırlamıştır.

Bu bölümde ele alınan ikinci kuram, post-feminizm ve eşcinsel/*queer* yaklaşımdır. Postmodernizmin çokseslilik ve bireysel temsili öne çıkaran özcülük karşıtı duruşu sonucunda 1980 sonrasında oluşumları güçlenen bu kuramlar, ataerkil ve muhafazakâr beyaz Amerika’nın iktidar sürekliliğini tehdit ederek toplumsal korkularını belirginleştirmiştir. 1980 sonrası Amerikan toplumunun heteroseksüel ve erkek-merkezli yapıyı tehdit ettiği için tehlikeli, bastırılması gereken, kısacası apokaliptik olarak gördüğü, yeni kadın kimliği, lezbiyenlik ve adı AİDS salgınıyla birlikte anılan eşcinselliktir. Tüm bu kimlik oluşumları, post-feminizm ve eşcinsel/*queer* kuramın yücelttiği yapılardır. Donna Haraway’ın “sibernetik organizması,” Julia Kristeva’nın “abjecti”, Helene Cixous’nun “Medusası,” Judith Butler’ın “queeri” ve Lucy Irigaray’ın “kadın yazını” gibi tanımları, mevcut düzenin apokaliptik olarak isimlendirdiği kimlik temsiline bir örnektir. Tezde incelenen birincil eserlerin bu kimlik temsillerine yer vermesi post-feminizm ve eşcinsel/*queer* kuramın ele alınmasını gerekli kılmıştır.

Kuram bölümünün son alt başlığı, çevrebilimsel yaklaşımdır. Amerika’da özellikle 1990’ların ortasında popüler bir yaklaşım olan çevrebilimsel kuram, doğanın kadın kimliğiyle olan ilişkisi, doğanın metalaştırılmasının engellenmesi, doğanın bir kimlik olarak algılanması, tersi durumda doğanın insanlık için yaşanamaz bir yer olacağının sinyali vermesi ve tüm bunların Amerikan yazınında örneklenmesiyle yirminci yüzyıl sonu Amerikan hükümetinin saldırgan tavırlarına bir eleştiri olmuştur.

Tezde analiz edilen romanların 1980 sonrası hükümet politikasına bağlı olarak doğa yıkımını meşrulaştırıp, teknolojik gelişmeleri desteklemesi çevrebilimsel kuramın eleştirdiği noktalarla örtüşmüştür. Görüldüğü gibi, postmodernizm, post-feminizm, eşcinsel/*queer* yaklaşım ve çevrebilimsel yaklaşım yukarıda bahsi geçen noktalar ışığında apokalipsin çağdaş yorumlarına kuramsal açıdan bir altyapı oluşturmuştur.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde, yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumu üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun sebebi, tezde incelenecek birincil eserlerin 1980 sonrası Amerikan toplum yapısını yansıtmaları ve apokalips kavramının bu dönemde edinmiş olduğu yeni anlamlar üzerinden analiz edileceğidir. Amerika'nın toplumsal, politik ve teknolojik açıdan yaşamış olduğu değişimlerin vurgulandığı bu bölümde, 1980'ler ve 1990'larda yaratılan toplumsal korkuların neler olduğu ve bu korkuların ne şekilde bastırıldığı üzerinde durulmuştur. Böylelikle, Reagan ve Bush hükümetlerinin başını çekmiş olduğu muhafazakâr toplum yapısının yönünü Püriten mirasında vurgulanan "tepedeki kutsal kenti kurma" ve "kurtarıcı rolünü üstlenme" fikrinin belirlediği görülmüştür. Bu anlayış, Amerikan Devleti'nin yirminci yüzyıl sonundaki sömürgeci ideolojisini sürdürmesine, ataerkil toplum yapısını desteklemesine, geleneksel değerleri yaygınlaştırmasına ve teknoloji kullanımını arttırmasına sebep olmuştur. Amerikan hükümetinin dış politikada izlediği saldırgan tutum, savaş sanayisine ve teknolojiye ayrılan bütçeyi genişletmiş, çevre yıkımını meşrulaştırmıştır. Görüldüğü gibi, Amerika'nın ulusal ve uluslararası politikada benimsemiş olduğu tutum, toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında duran kimlik temsili, AIDS salgını, çekirdek aile dışı yaşam stili vb. gibi 1980 sonrasında yaratılmış pek çok toplumsal korkunun altını çizmiştir. Bu korkuların, dinsel söylemin vurgulanması, tarikat oluşumunun yaygınlaştırılması, tüketim toplumunun desteklenmesi gibi bir takım kontrol mekanizmalarıyla bastırılması 1980 sonrası Amerikan toplumunun apokaliptik olarak nitelendiği noktaları belirginleştirmiştir. Dolayısıyla, bu dönemde toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği kadın-erkek temsiline karşı çıkan yeni kadın kimliği, lezbiyenlik ve eşcinsellik/*queer*, muhafazakâr Amerikan toplumunun kimlik bağlamındaki korkularına bir örnek olmuştur. Diğer bir korku kaynağı, çekirdek ailenin dağılması, uyuşturucu ve alkol kullanımı, şiddet ve saldırganlığın artması gibi toplumsal çöküşe neden veren olaylardır. Son olarak, "doğanın saldırganlaşması" olarak nitelenen bir takım ekolojik

değişimlerin bilimsel gelişmelerin önünü kapattığı düşüncesiyle, doğa bir tehdit olarak algılanmıştır. Görüldüğü gibi, 1980 sonrası Amerikan toplumunda vurgulanan korkular apokalipsin çağdaş zamandaki yorumlarını yaratarak, kuram bölümünde ele alınan yaklaşımlarla örtüşmesini sağlamıştır.

Bu çalışmanın dördüncü bölümünde çağdaş Amerikan romanında apokalipsin yeni yorumlarının örneklenmesi amaçlanmıştır. “Apokalips ve Doğanın İntikamı,” “Apokalips ve Yeni Kimlikler,” “Apokalips ve Toplumsal Çöküş” biçiminde sınıflandırılan bu bölümde, seçilmiş on bir romanın postmodernizm, post-feminizm, eşcinsel/*queer* kuram ve çevrebilimsel kuram çerçevesinde Amerikan toplumunun çağdaş zamana ilişkin korkularını örneklemesi hedeflenmiştir. “Apokalips ve Doğanın İntikamı” alt başlığında, *Rumors of Spring*, *The Postman*, *In the Drift* ve *Glimmering* romanları çevrebilimsel kuram çerçevesinde ele alınmıştır. (Post)apokaliptik türe dâhil edilebilecek olan bu romanların vurguladığı ana düşünce, 1980 sonrası muhafazakâr Amerikan hükümetinin varlığını meşrulaştırmasının bir yolu olarak gördüğü doğa yıkımını doğal karşılamasıdır. Romanlarda küresel ısınma, ozon deliğinin büyümesinden dolayı yayılan zararlı ışınların insan hayatını tehlikeye sokması, nükleer patlamalar, radyoaktif madde sızıntısı, kıtlık, salgın hastalık, vb. gibi apokaliptik sayılabilecek pek çok tehdidin kaynağının doğa olduğu görülmüştür. Bu tutum, muhafazakâr Amerikan hükümetinin teknolojiye olan bağımlılığını vurgulayarak, dünyanın süper gücü olmak adına doğanın tüketilmesi fikrini desteklediğini vurgulamıştır. Kısacası bu romanlardan çıkarılan sonuç, asıl apokalipsin doğa kontrol altına alınmadığında meydana geleceği ihtimalidir. Bu da (post)apokaliptik yazının iktidara hizmet ettiğinin bir göstergesidir.

“Apokalips ve Yeni Kimlikler” alt başlığındaki ikinci kısım, 1980 sonrası Amerikan toplumunun cinsel kimlik bağlamında isimlendirmiş olduğu korkularını gözler önüne sermiştir. 1980 sonrası Amerikan toplumunun cinsel kimlik bağlamında bir tehdit olarak gördüğü yeni kadın kimliği, lezbiyenlik ve eşcinselliktir. *In the Drift*, *The Postman*, *Glimmering*, *The Parable of Talents*, *The Queen of the Damned*, *In the Country of Last Things* ve *Misery* gibi pek çok romanda görüldüğü gibi, çekirdek aile dışı yaşam şeklini benimsemiş, çocuğuna tek başına bakabilen, geçimini sağlayabilen, cinselliğini her iki cinsle özgürce yaşayan, güçlü, bilgili, çekici kadının erkek-egemen

toplumda nasıl bir tehdide dönüştüğü yazarların kadın karakterler için romanın sonunda hazırladığı kötü sonuçlarda örneklenmiştir. Böylelikle, post-feminist kuramın yücelttiği yeni kadın kimliği muhafazakâr Amerikan toplumunun apokaliptik olarak nitelediği bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Romanlardaki eşcinsel/*queer* kimliğin temsili ise genellikle AIDS salgını ve uyuşturucu çerçevesinde verilmiştir. Böylelikle, heteroseksüel Amerikan toplumunun korkuları yinelenmiştir. Genellikle romanlardaki eşcinsel karakterlerin hastalıktan ölmesi ya da romanların eşcinsel ilişkileri desteklemesinden kadın-erkek evliliğini yüceltmesi, eşcinsel kimliğin bir tehdit olarak görülmesini ve bastırılmasını vurgulamıştır. Böylelikle (post)apokaliptik romanların eşcinsellik, lezbiyenlik ve yeni kadın kimliği gibi toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkan yapılara olumsuz bir yaklaşımı olduğu sonucuna varılmıştır. Apokalips inancının kutsal kitapta ele alındığı metinlerin kadın kimliğine olan olumsuz tutumu ile on dokuzuncu yüzyıl sonu “fin de siecle” edebiyatının “femme fatale” kadın ve eşcinsel kimlik temsiline olan yaklaşımı, çağdaş zamandaki (post)apokaliptik eserlerin yeni kadın kimliğine olan kuşkucu tutumunu hatırlatarak, apokaliptik belirtilerin yüzyıldan yüzyıla tekrarlandığının bir göstergesi olmuştur. Böylelikle (post)apokaliptik edebiyat, toplumsal cinsiyet rollerinin önemini vurgulayan ataerkil toplum yapısının varlığını güçlendiren bir tür olarak karşımıza çıkmıştır.

“Apokalips ve Toplumsal Çöküş” dördüncü bölümün son kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde, 1980 sonrası Amerikan toplumunda çekirdek ailenin dağılması, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı, şiddet ve saldırganlığın artması gibi toplumsal çöküşü hazırladığı düşünülen apokaliptik belirtiler üzerine odaklanılmıştır. Postmodernizmin kuram bölümünde ele alınan özellikleri açısından incelenen romanlar, Amerikan toplumunun yirminci yüzyıl sonunda toplumsal refahı ve düzeni bozup, statükonun varlığını sarsan belirtilerin ortaya çıkışını apokaliptik olarak yorumladığını göstermiştir. *The Parable of Talents*, *The Queen of the Damned*, *Zeitgeist*, *American Appetites* ve *Angel of Darkness* romanlarından çıkan sonuç, Amerikan toplumunun bastırılmış olduğu korkularının aslında kendi saldırganlığını ve şiddet kullanımını meşrulaştıran yapısı olduğudur. Köktendinciliğin ve tarikat oluşumunun desteklenmesi gibi dinsel söylemlerin statükoya hizmet etmesi ile aile, tüketim kültürü, polis gibi devletin ideolojik aygıtlarıyla toplumsal kontrolün canlı tutulması 1980 sonrası

Amerikan toplumunun korkuları üzerinden var olduğunu göstermiştir. Böylelikle, bu korkuların örneklenmesine olanak sağlayan (post)apokaliptik edebiyat, bastırılan “ötekinin” Amerikan bireyinin kendisi olduğunu vurgulayarak, bir kültürün korkularıyla yüzleşmesine aracı olmuştur.

Yukarıda görüldüğü gibi, “Apokalips ve Doğanın İntikamı,” “Apokalips ve Yeni Kimlikler,” “Apokalips ve Toplumsal Çöküş” başlıkları altında Amerikan toplumunun çağdaş zamanda dünyanın sonuna ilişkin kurguladığı senaryolar üzerinde durulmuştur. Dinsel anlamının gizli tutulan gerçeklerin açığı çıkmasıyla meydana gelecek yıkım ya da kıyamet olan apokalips kavramı, yirminci yüzyıl sonunda kültürel bir metafora dönüşerek, daha geniş bir yıkımın habercisi olmaktadır. Bu çalışmada ele alınan on bir roman, apokalips kavramının çağdaş zamanda dönüşmüş olduğu bu yeni anlamları örnekleyerek 1980 sonrası Amerikan toplumunun korkularına, bu korkuların ulusal ve uluslar arası politikasına nasıl yansıdığına, toplumsal dinamiklerini ne şekilde etkilediğine değinmektedir. Bu anlamda, Amerika’nın toplumsal anlamdaki tedirginliği yeni cinsel kimliklerin varlığı, “ötekinin” sesini duyurması, doğanın tehdidi, çekirdek aile yapısının bozulması, alkol, uyuşturucu ve şiddetin artmasıdır. Amerikan Devletinin yirminci yüzyıl sonunda varlığını korkuyla gözlemlediği bu olgular, ulusal anlamda köktendinci, baskıcı bir dokunun yaygınlaştırılmasına ve uluslar arası politikasında saldırgan ve sömürgeci bir yön izlenmesine sebep vermiştir. Apokalips fikrinin İncil’den bu yana Amerikan kültür mozaığının ana taşlarından biri olarak tekrar etmesi, kendini korkuları üzerinden tanımlayan bir ulusun edebiyatını da şekillendirmiştir. “Kendi içinde tutarlı bir sona ulaşma arzusu güden” yahut “üst anlatılar üzerine kurulu bir yapıyı bozma arzusu taşıyan” şeklinde nitelenen (post)apokaliptik yazının, bu çalışmada toplumsal korkuları hem bastırıp, statükoya hizmet ettiği hem de bu korkuları açığa çıkararak statükoyu zedeleyen bir yapı olduğu sonucuna varılmıştır. Görüldüğü gibi, 1980 sonrası Amerikan toplumunda dünyanın sonu fikri çok satan bir kurgu, politik bir silah, çevre yıkımı ve teknoloji açlığı adına bir bahanedir. Göreceli bir kavram olan “kötüyle” başa çıkma adına alternatifler sunmaktadır. İnsanoğlunun çaresizliğini dile getiren, aidiyet sorunu karşısında çözümler yaratan politik bir söylemdir. Politik çıkarlar uğruna korkuların nasıl yaratıldığına bir örnektir. Her şeyden

önemlisi apokaliptik söylem, “söylenmemesi gereken şeylerin söylenmesini gerektirdiği için gelecek vaat edicidir” (Berger XX).

Bu çalışma, apokalipsin gerek bilinen gerek yeniden oluşturulan anlamlarına parmak basması açısından çağdaş bir çalışma niteliğindedir. Tez boyunca apokalips kavramının yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumundaki yeri ve önemi tartışılırken din-tarih-edebiyat üçgeninin yanı sıra, popüler kültüre, kimlik sorunsalına ve politik yapıya değinilerek, çok yönlü bir araştırma hedeflenmiştir. Ele alınan kuramların zenginliği ve konuların çeşitliliği açısından bu çalışma sadece dünyanın sonu ve apokaliptik yazın örnekleriyle sınırlı değildir. Doğa ve kadın kimliğinin Amerikan toplumundaki yeri, baskın ataerkil düzenin eşcinselliğe yaklaşımı, saldırganlığın ülke ideolojisindeki önemi, tüketim kültürü gerçeği ve postmodern tutum ile on dokuzuncu yüzyıl sonu Batı edebiyat geleneğinin belirgin özelliklerine değinmesi açısından bu çalışmanın apokaliptik literatüre farklı bir derinlik getireceği düşünülmektedir. Amerika’nın tarihsel, dinsel, politik ve teknolojik yapısına ilişkin gözlemde bulunularak, farklı disiplinlere ait bulguların bir araya getirilmesine olanak tanıyan bu tez, apokalips üzerine çalışan genç kuşak araştırmacıların yanı sıra daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmayı ümit etmektedir.

7. KAYNAKÇA

- Adams, Henry. *The Education of Henry Adams*. NY: Penguin, 1983.
- Adıbelli, Barış. “İran’ın Avrasya Açılımı.” *Cumhuriyet-Strateji*. Yıl:5, Sayı: 240. 2 Şubat 2009.
- Adorno, Theodor and M.Horkheimer. “The Concept of Enlightenment.” *Dialectic of Enlightenment*. (1979). London: Verso, 1997. 2 Temmuz 2008.
<http://www.arasite.org/adhkdofo.htm>
- Aldiss, Brian and David Wingrove, eds. *Trillion Year Spree: The History of SiFi*. UK: Strauss, 2001.
- Alexander, Jeffrey C. *Fin de Siecle Social Theory: Relativism, Reduction, and the Problem of Reason*. London: Verso, 1995.
- Alexander, Jeffrey C. and Piotr Sztompka, eds. *Rethinking Progress: Movements, Forces and Ideas at the End of the 20th Century*. Boston: Unwin Hyman, 1990.
- Althusser, Louis. *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çev. Alp Tümer Tekin. İstanbul: İthaki, 2003.
- American Social History Productions. “The US and the Global Economy.” *Who Built America?* Vol. I&II. NY: Pantheon, 1992. 610–670.
- Ankarloo, Bengt and Stuart Clark, eds. *Witchcraft and Magic in Europe*. Philadelphia: Pennsylvania UP, 1999.
- Anzaldua, Gloria. “Borderlands/ La Frontera.” *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 887–903.
- “Apokalips.” *Collins Cobuild Dictionary*. London: Harpers, 1994.
- Arata, Stephen. *Fictions of Loss in the Victorian Fin de Siecle*. NY: Cambridge UP, 1996.
- Aristotle. *The Theory of Poetry and Fine Art*. Trans. S. H. Butler. NY: Dover, 1951.
- Attebery, Brian. *The Fantasy Tradition in American Literature*. Bloomington: Indiana UP, 1980.
- Auster, Paul. *In the Country of Last Things*. NY: Penguin Books, 1987.
- Barker, Chris. *Cultural Studies: Theory and Practice*. London: Sage, 2000.

- Barry, Peter. *Beginning Theory*. Manchester: Manchester UP, 1995.
- Bataille, Georges. *Edebiyat ve Kötülük: Emily Bronte, Baudelaire, Michelet, Blake, Sade, Proust, Kafka, Genet*. Çev. Ayşegül Sönmezay. İstanbul: Ayrıntı, 1997.
- Baudelaire, Charles. "The Dandy." *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. Ed. Vincent B. Leitch. 1st ed. NY: W.W. Norton, 2001. 798–802.
- "Une Charogne/ A Carcass." *The Flowers of Evil*. (1857). Trans. William Aggeler. Fresno, CA: Academy Library Guild, 1954. 3 Haziran 2007.
<http://fleursdumal.org/poem/126>.
- Baudrillard, Jean. *America*. Trans. Chris Turner. London: Verso, 1998.
- "The Anorexic Ruins." *Looking Back on the End of the World*. Eds. Dietmar Kamper and Christopher Wulf. NY: Semiotexte, 1989. 29–49.
- *The Consumer Society: Myths and Structures*. Trans. Chris Turner. London: Sage, 1998.
- *The Illusion of the End*. Trans. Chris Turner. Stanford UP, 1994. 10 Eylül 2008.
<http://books.google.com/>
- "Hystericizing the Millenium." Trans. Charles Dudas. 1992. 12 Eylül 2008.
<http://www.ctheory.net/articles/5.10.1994>
- *Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya da Toplumsalın Sonu*. Çev. Oğuz Adanır. İstanbul: Ayrıntı, 1991.
- "Simulacra and Science Fiction." *Simulacra and Simulation*. Trans. Sheila Faria Glaser. Michigan: Michigan UP, 1981. 10 Ağustos 2008.
<http://www.books.google.com/Baudrillard/Simulacra and Simulation>.
- "The Spirit of Terrorism: And Requiem for the Twin Towers." Trans. Rachel Bloul. *Le Monde*. 2 November 2001. 6 Ağustos 2007.
<http://www.egs.edu/faculty/ baudrillard/ baudrillard-the-spirit-of-terrorism.html>.
- *Tüketim Toplumu*. Çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin. 1.Basım. İstanbul: Ayrıntı, 1997.
- "The Violence of the Global." Trans. François Debrix. 18 Eylül 2008.
<http://www.ctheory.net/articles/5.20.2003>.
- Beckson, Karl. *London in the 1890s*. NY: Norton, 1992.

- Berger, James. *After the End: Representations of Post-apocalypse*. Minneapolis: Minnesota UP, 1999.
- Bernheimer, Charles, eds, et al. *Decadent Subjects: The Idea of Decadence in Art, Literature, Philosophy and Culture of the Fin de Siecle in Europe*. NY: John Hopkins UP, 2001.
- Best, Steven and Douglas Kellner. *The Postmodern Adventure at the Third Millennium*. NY: Guilford, 2001.
- Bhabha, Homi. "The Location of Culture." *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 936–945.
- Binfield, Kevin, ed. *Writings of the Luddites*. Baltimore & London: John Hopkins UP, 2004. 2 Mayis 2008.
www.campus.murraystate.edu/academic/faculty/kevin.binfield/luddites/htm
- Blake, William. "The New Jerusalem." 1804. 5 Austos 2008.
<http://poetry.eserver.org/new-jerusalem.html>
- Block, Ruth. *Visionary Republic*. Cambridge: Cambridge UP, 1985.
- Blumenthal, David R. *Facing the Abusing God: A Theolgy of Protest*. 1st ed. Louisville: Westminster, 1993.
- Brin, David. *The Postman*. NY: Spectra, 1985.
- Buell, Frederick. *From Apocalypse to Way of Life*. NY: Routledge, 2004.
- Burke, Edmund. *A Philosophical Enquiry Into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful*. NY: Harper and Brothers, 1844.
- Butler, Andrew M. "Postmodernism and Science Fiction." *Science Fiction*. Eds. Edward James and Farah Mendlesohn. UK: Cambridge UP, 2003.
- Butler, Judith. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. NY: Routledge, 1999.
- Butler, Octavia. *Xenogenesis series: Dawn*. NY: Aspect, 1987.
.....*Parable of Talents*. NY: Aspect, 1998.
- Calinescu, Matei. *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism*. Durham: Duke UP, 1987.
- Carter, Alfred Edward. *The Idea of Decadence in French Literature*. Canada: Toronto, 1958.

- Cixous, Helene. "The Laugh of Medusa." *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. Ed. Vincent B. Leitch. NY: Norton Company, 2001. 2039–56.
- "Sorties." *Literary Theory: An Anthology*. Ed. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 578–85.
- Clemens, Valdine. *The Return of the Repressed: Gothic Horror from The Castle of Otranto to Alien*. NY: SUNY, 1999.
- Clute, John. "SF from 1980 to the Past." *Science Fiction*. Eds. Edward James and Farah Mendlesohn. UK: Cambridge UP, 2003.
- Cohn, Norman. *Cosmos, Chaos and the World to Come*. New Haven: Yale UP, 1993.
- *The Pursuit of the Millennium*. NY: Oxford UP, 1970.
- Columbus, Christopher. *The Libro de las Profecias*. Trans. Delno C. West and August Kling. Gainesville: Florida UP, 1991. 28 Aralık 2008. <http://www.questia.com>
- Constable, Liz, Dennis Denisoff and Matthew Potolsky, eds. *Perennial Decay: On the Aesthetics and Politics of Decadence*. Philadelphia: Pennsylvania UP, 1999.
- Cunningham, Lawrence. *Culture and Values: Survey of the Western Humanities*. Vol.2. Florida: Harcourt, 1990.
- "Çer Çöp." *Cogito*. Sayı 43 (Yaz) İstanbul: Yapı Kredi, 2005.
- Dellamora, Richard. *Apocalyptic Overtures: Sexual Politics and the Sense of an Ending*. New Jersey: Rutgers, 1994.
-, ed. *Postmodern Apocalypse: Theory and Cultural Practice at the End*. Philadelphia: Pennsylvania UP, 1995.
- Deitering, Cynthia. "The Postnatural Novel." *The Ecocriticism Reader*. Cheryll Glofelty and Harold Fromm, eds. Georgiana: Georgiana UP, 1996. 196–204.
- Dennison, Michael. *Vampirism: Literary Tropes of Decadence and Entropy*. NY: Peter Lang, 2001.
- Derrida, Jacques. "Of an Apocalyptic Tone Recently Adopted in Philosophy." Trans. John P. Leavey. *The Oxford Literary Review*. Vol.6 (2). 1984. 3- 37.
- "Differance." *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 385– 408.
- "Of Grammatology." *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. Ed. Vincent B. Leitch. NY: Norton Company, 2001. 1822–1830.

-“No Apocalypse, Not Now.” Trans. Catherine Porter and Philip Lewis. *Diacritics*. Summer, 1984. 1- 31.
- Dickinson, Peter. “Go-go Dancing on the Brink of the Apocalypse: Representing AIDS.” *Postmodern Apocalypse: Theory and Cultural Practice at the End*. Ed. Richard Dellamora. Philadelphia: Pennsylvania UP, 1995. 219-230.
- Dijkstra, Bram. *The Androgyne in the Nineteenth Century Art and Literature*. Comparative Literature. Vol. 26. No. 1 (1974). 62–73.
-*The Idols of Perversity: Fantasies of Feminine Evil in the Fin de siecle Culture*. NY: Oxford UP, 1988. A Review by Philip Rieff. *Contemporary Sociology*. Vol. 17. No 6 (1988). 819–20. 13 Mayıs 2008. <http://www.jstor.org>.
- Edmundson, Mark. *Nightmare on Main Street: Angels, Sadomasochism and the Culture of Gothic*. Massachusetts: Harvard UP, 1997.
- Edwards, Jonathan. “Sinners in the Hands of an Angry God.” *Early American Writing*. Ed. Giles Gunn. NY: Penguin, 1994.
- Eliot, T.S. “The Hollow Men.” 1925. 5 Ağustos 2008. <http://poetry.poetryx.com/poems/784/>
-“The Waste Land.” *Modern American Poets*. Ed. Robert DiYanni. NY: Random House, 1987.
- Ellman, Richard, ed. “The Decay of Lying: An Observation.” (1889) . *Oscar Wilde: A Collection of Critical Essays*. Englewood Cliffs: Prentice, 1919.
- “Eschatology.” Catholic Encyclopedia. 5 Eylül 2007. <http://www.newadvent.org/cathen/htm>.
- Ezergailis, Inta M. *Critical Essays on Thomas Mann*. Boston: G.K. Hall, 1988.
- Freedman, Carl. *Critical Theory and Science Fiction*. London: Wesleyan UP, 2000.
- Freud, Sigmund. “Medusa’s Head.” *Sexuality and the Psychology of Love*. NY: Collier, 1922. 212–13. 21 Mart 2008. [http://www.wikipedia.org/Medusa’s Head](http://www.wikipedia.org/Medusa's Head).
- “The Origins of Culture.” *The Modern Tradition II*. Eds. Richard Elmann and Charles Feidelson. NY: Oxford UP, 1965. 581-585.
- Foucault, Michel. “Archeology of Knowledge.” *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 421–29.

-“Discipline and Punishment.” *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 464–88.
- “The History of Sexuality.” *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 683–92.
- “The Order of Things.” *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 377–85.
- *Power*. Ed. James D. Faubion. NY: The New Press, 1994.
- “What Is an Author?” *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. Ed. Vincent B. Leitch. NY: Norton Company, 2001. 1622–1636.
- Fukuyama, Francis. “The End of History?” *The National Interest*. Summer 1989. 2 Eylül 2007.
http://www.marion.ohiostate.edu/fac/vsteffel/web597/Fukuyama_history.pdf
- Gassett, Jose Ortega y. *The Revolt of the Masses*. 1930. 2 Ağustos 2007.
<http://www.ellopos.net/notebook/masses/index.html>
- Gautier, Theophile. “From Preface to Mademoiselle de Maupin.” *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. Ed. Vincent B. Leitch. 1st ed. NY: W.W. Norton, 2001. 750–758.
- Gilbert, Sandra and Susan Gubar. “The Mad Woman in the Attic.” *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 596–612.
- Gillespie, Gerald. *Proust, Mann, Joyce in Modernist Context*. NY: Catholic University of America Press, 2003.
- Glotfelty, Cheryll. Introduction. *The Ecocriticism Reader*. Eds. Cheryll Glotfelty and Harold Fromm. Georgia: Georgia UP, 1996. xv-xxxvii.
- Gordon, John and Veronica Hollinger, eds. *Blood Read: The Vampire as Metaphor in Contemporary Culture*. Philadelphia: Pennsylvania UP, 1997.
- Gramsci, Antonio. *Hapishane Defterleri*. Çev. Kenan Somer. İstanbul: Onur Yayınları, 1986.
- Grant, Richard. *Rumors of Spring*. NY: Spectra, 1987.
- Habermas, Jürgen. “Modernity: An Incomplete Project.” *Modernity and Its Futures*. Ed. John Stuart Hall. UK: Open UP, 1992. 360–61.
- “The Normative Content of Modernity.” *Modernity and Its Futures*. Ed. John

- Stuart Hall. UK: Open UP, 1992. 362–63.
- Hall, Stuart, David Held and Tony McGrew, eds. *Modernity and Its Futures*. Cambridge: Open UP, 1992.
- Hand, Elizabeth. *Glimmering*. NY: Harper Collins Publishers, 1997.
- Hanegraaff, Wouter J. *New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought*. Rev. by Philip Charles Lucas. *The Journal of Religion*. Vol. 78 (1998). Chicago UP. 2 Augustos 2008. www.jstor.org/sci
- Haraway, Donna. “Cyborg Manifesto: Science, Technology and Socialist Feminism in the Late 20th Century.” *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*. New York: Routledge, 1991. 149–181. 18 Haziran 2008. <http://www.stanford.edu/dept/HPS/Haraway/CyborgManifesto.html>
- Heidegger, Martin. “The Question Concerning Technology.” *The Question Concerning Technology and Other Essays*. (1954) Trans. William Lovitt. NY: Harper Torchbooks, 1977. 3–35.
- Heldreth, Leonard and Mary Pharr, eds. *The Blood is the Life: Vampires in Literature*. Ohio: Bowling Green, 1999.
- Hollinger, Veronica and Joan Gordon, eds. *Edging into the Future: SF and Contemporary Cultural Transformation*. Philadelphia: Pennsylvania UP, 2002.
- The Holy Bible. King James Version. Michigan: Zondervan, 1995.
- Hoppenstand, Gary and Ray B. Browne, eds. *The Gothic World of Anne Rice*. Ohio: Bowling Green, 1996.
- Huntington, Samuel. “The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order.” Great Britain: Free Press, 2002.
- Hurley, Kelly. *The Gothic Body: Sexuality, Materialism and Degeneration at the Fin de Siecle*. UK: Cambridge UP, 1996.
- Irigaray, Lucy. “Commodities amongst Themselves.” *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 574–78.
- “The Power of Discourse and the Subordination of the Feminine.” *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 570–74.
- Jameson, Fredric. “Postmodernism and Consumer Society.” (1988). 20 Augustos 2008.

http://evansexperientialism.freewebspace.com/jameson_postmodernism_consumer.htm

..... *Postmodernism or, the Cultural Logic of Late Capitalism*. London: Verso, 1991.

..... "Progress versus Utopia or Can We Imagine the Future?" *Archaeologies of the Future: The Desire Called Utopia and Other Science Fictions*. UK: Verso, 2005. 28 Şubat 2009. <http://www.books.google.com>

Jenkins, Alice and Juliet John, eds. *Rereading Victorian Fiction*. NY: Palgrave, 2000.

John, Michael St, ed. "Romancing Decay: Ideas of Decadence in European Culture." *Studies in European Cultural Transition*. Vol. 3. Aldershot: Ashgate, 1999.

Kant, Immanuel. *Observations on the Feeling of the Beautiful and Sublime*. Trans. John T. Goldthwait. California: California UP, 1960.

Keats, John. "La Belle Dame Sans Merci." *The Sound and Sense*. Ed. Perrine Laurence. NY: Harcourt Brace, 1956.

..... "Lamia." *The Poetical Works of John Keats*. 1884. 12 Şubat 2008. <http://www.bartleby.com>.

Kellner, Douglas. *JB: From Marxism to Post and Beyond*. Cambridge: Stanford UP, 1989. 1 Haziran 2008.

<http://www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/ baudrillard.pdf>.

Kermode, Frank. *The Sense of an Ending: Studies in the Theory of Fiction*. London: Oxford UP, 1966.

Ketterer, David. *New Worlds for Old: The Apocalyptic Imagination, Science Fiction and American Literature*. Bloomington: Indiana UP, 1974.

Khaldun, Ibn. *The Muqaddimah*. Trans. Franz Rosenthal. (1390). 12 Ekim 2007.

<http://www.muslimphilosophy.com/ik/Muqaddimah/TransIntro/TheMuqaddimah.htm>

Kırtunç, Ayşe Lahur. "American Millennialism: Paranoid Visions of the Apocalypse." *Popular Culture(s): Proceeding of the Third Cultural Studies Seminar*. Eds. Gülriz Büken, Laurence Raw, Günseli Sönmez İşçi. İzmir: The British Council, 1998: 45–58.

- King, Stephen. *Misery*. NY: Signet Book, 1987.
- Kristeva, Julia. "Approaching Abjection." *Powers of Horror: An Essay on Abjection*. Trans. Leon S. Roudiez. New York: Columbia UP, 1982. 6 Haziran 2008.
<http://social.chass.ncsu.edu/wyrick/debclass/krist.htm>
- LaVey, Anton Szandor. *The Satanic Bible*. 1968.
<http://www.std.kku.ac.th/thesatanicbible/> 10 Ağustos 2008.
- Le Guin, Ursula K. *The Language of the Night: Essays on Fantasy and Science Fiction*. Great Britain: The Women's Press, 1989.
- Ledger, Sally and Roger Luckhurst. *The Fin de Siecle: 1880–1900*. NY: Oxford UP, 2000.
- Ledger, Sally and Scott McCracken, eds. *Cultural Politics at the Fin de Siecle*. Cambridge: Cambridge UP, 1995.
- Lenzen, Dieter. "Disappearing Adulthood: Childhood as Redemption." *Looking Back on the End of the World*. Eds. Dietmar Kamper and Christopher Wulf. NY: Semiotexte, 1989. 64–80.
- Lindsay, Hal. *The Late Great Planet Earth*. NY: Inspirational, 1999.
- Lint, Charles de. *Angel of Darkness*. NY: Orb Books, 1990.
- Lyotard, Jean-François. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Trans. Geoff Bennington and Brian Massumi. Minnesota UP, 1979.
- Malthus, Thomas. "An Essay on the Principle of Population." 1798. 10 Mayıs 2008.
<http://www.ac.wvu.edu/stephan/malthus/html.1798>.
- Mannes, Christopher. "Nature and Silence." *The Ecocriticism Reader*. Cheryll Glotfelty and Harold Fromm, eds. Georgia: Georgia UP, 1996. 15–29.
- Marx, Leo. *The Machine in the Garden: Technology and the Pastoral Ideal in America*. London: Oxford UP, 1964.
- Materer, Timothy. *James Merrill's Apocalypse*. Ithaca: Cornell UP, 2000.
- Mc Caffery, Larry, ed. *Storming the Reality Studio*. Durham: Duke UP, 1991.
- Mc Guinness, Patrick. *Symbolism, Decadence and the Fin de Siecle: French and European Perspectives*. UK; Exeter, 2000.
- Mc Murry, Andrew. *The Slow Apocalypse: A Gradualistic Theory of The World's Demise*. 5 Haziran 2007.

- http://www.muse.jhu.edu/journals/postmodern_culture/v006/6.3mcmurry.html.
- Mendlesohn, Farah. "Religion and Science Fiction." *Science Fiction*. Eds. Edward James and Farah Mendlesohn. UK: Cambridge UP, 2003.
- Mestrovic, Stjepan G. *The Barbarian Temperament: Toward a Postmodern Critical Theory*. London: Routledge, 1993.
-*The Coming Fin de Siecle: Application of Durkheim's Sociology to Modernity and Postmodernism*. London: Routledge, 1991.
- Micale, Mark S. *Approaching Hysteria: Disease and its Interpretations*. Princeton: Princeton UP, 1995.
- Mücke, Dorothea E. Von. *The Seduction of the Occult and the Rise of the Fantastic Tale*. California: Stanford UP, 2003. 3 Eylül 2007.
- http://en.wikipedia.org/wiki/New_Wave_science_fiction
- "New Age." 15 Ağustos 2008. <http://www.csj.org/rg/rgessays/newage.htm>
- Nietzsche, Friedrich. *Böyle Buyurdu Zerdüşt*. Çev. A.Turan Oflazoğlu. İstanbul: Cem, 2002.
- "On Truth and Lying in an Extra-Moral Sense." *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 358–62.
- *Thus Spoke Zarathustra*. Prologue. Ed. Robert Pippin. Cambridge UP, 2002. 22 Eylül 2007. <http://site.ebrary.com/lib/ege/>
-*The Will to Power*. Trans. Walter Kaufmann and R.J. Hollingdale. NY: Vintage, 1968. 20 Eylül 2007.
- <http://www.geocities.com/thenietzschechannel/zarapro.htm>.
- Oates, Joyce Carol. *American Appetites*. NY: Harpercollins, 1989.
- *Bellefleur*. NY: Plume, 1980.
- Özdağ, Ufuk. *Edebiyat ve Toprak Etiği: Amerikan Doğa Yazınında Leopold'cu Düşünce*. Ankara: Ürün, 2005.
- Paglia, Camille. *Sex and Violence or Nature and Art*. London: Penguin, 1995.
-*Sexual Persona: Art and Decadence from Nefertiti to Emily Dickinson*. NY: Yale UP, 1990.

- Parfrey, Adam, ed. *Apocalypse Culture I & II*. LA: Feral House, 2000.
- Pfohl, Stephen. "Left Behind: Religion, Technology and Flight from the Flesh." 2 Ağustos 2008. <http://www.ctheory.net.11.1.2006>.
- Pick, Daniel. *Faces of Degeneration*. Cambridge: Cambridge UP, 1989.
- Pippin, Tina. *Apocalyptic Bodies: The Biblical End of the World in Text and Image*. Routledge, 1999. 12 Ağustos 2007. <http://www.site.ebrary.com>
- Plato. *The Republic*. Trans. G.M. A. Grube. NY: Hackett, 1992.
- Pykett, Lyn. *Reading Fin de Siecle Fictions*. London: Longman, 1996.
- Pynchon, Thomas. "Is It OK to be a Luddite?" *The NY Times Book Review*. 28 Oct. 1984. 3 Haziran 2008. www.themodernword.com/pynchon/pynchon_essays_luddite.htm
- Quinby, Lee. *Anti-Apocalypse: Exercises in Genealogical Criticism*. Minnesota: Minnesota UP, 1994.
-*Millennial Seduction*. Ithaca: Cornell UP, 1999.
- Rice, Anne. *The Queen of the Damned*. NY: Knopf, 1988.
- Rich, Adrienne. "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence." *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. Ed. Vincent B. Leitch. NY: Norton Company, 2001. 1763–1780.
- "Notes Toward a Politics of Location." *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 637–50.
- Rieder, John. *Science Fiction, Colonialism and the Plot of Invasion*. 2005. <http://www.findarticles.com/p/articles>. 20 Ocak 2007.
- Rivkin, Julie and Michael Ryan. "Contingencies of Gender." *Literary Theory*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. NY: Blackwell, 1998. 675–78.
- Rousseau, J.J. *A Discourse on the Origin of Inequality*. Trans. Maurice Cranston. Harmondsworth: Penguin, 1984.
- Said, Edward. *Orientalism*. NY: Vintage, 1979.
- Showalter, Elaine. *Daughters of Decadence: Women Writers of the Fin de Siecle*. New Jersey: Rutgers UP, 1993.
-*Sexual Anarchy: Gender and Culture at the Fin de Siecle*. London, Virago, 1992.

- Smith, Andrew. *Gothic Radicalism*. UK: Macmillan, 2000.
- Smith, Andrew, Diane Mason and William Hughes. *Fictions of Unease: The Gothic from Otranto to the X-Files*. NY: Sulis, 2002.
- Snowman, Daniel and Malcolm Bradbury. "The Eighties." *Introduction to American Studies*. Eds. Malcolm Bradbury and Howard Temperly. 2nd ed. London, NY: Longman, 1989.
- Sontag, Susan. *AIDS and its Metaphores*. NY: Farrar, 1989.
- "The Imagination of Disaster." *Commentary*. October 1965. 42–48. 5 Eylül 2008. www.iiiiiii.net/random/id/id.pdf
- Spackman, Barbara. *Decadent Genealogies: The Rhetorick of Sickness from Baudelaire to D'annunzio*. London: Cornell UP, 1989.
- Spengler, Oswald. "Man and Technics: A Contribution to a Philosophy of Life." *Apocalypse Culture I*. Ed. Adam Parfrey. NY: Feral House, 1990. 263–64.
- "The Organic Logic of History." *The Modern Tradition: Backgrounds of Modern Literature*. Eds. Richard Elman and Charles Feidelson. NY: Oxford UP, 1995. 485–496.
- Spivak, Gayatri. "A Critique of Postcolonial Reason- Can the Subaltern Speak?" *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. Ed. Vincent B. Leitch. NY: Norton Company, 2001. 2197–2208.
- Sponsler, Claire. "Cyberpunk and the Dilemmas of Postmodern Narrative: The Example of William Gibson." *Contemporary Literature*. Vol 33, No 4 (1992). Wisconsin: Wisconsin UP, 1992. 625–644. 25 Ağustos 2008. <http://www.jstor.org-JSTOR:ContemporaryLiterature>
- Sterling, Bruce. *Zeitgeist*. NY: Henry Holt & Co, 1996.
- Stewart, Kathleen and Susan Harding. "Bad Endings: American Apocalypse." *Annual Review of Anthology*. Vol. 28. 1999: 285–310. 14 Haziran 2007. [http:// www.links.jstor.org/sici](http://www.links.jstor.org/sici)
- Stokes, John, ed. *Fin de Siecle/ Fin du Globe*. NY: Macmillan, 1992.
- Sturgis, Matthew. *Passionate Attitudes: The English Decadence of the 1890s*. NY: Macmillan, 1995.

- Swanwick, Michael. *In the Drift*. NY: Ace Books, 1985.
- Tekin, Latife. *Berci Kristin Çöp Masalları*. İstanbul: Everest, 2001.
- Todorov, Tzvetan. *The Fantastic: A Structural Approach to a Literary Genre*. Trans. Richard Howard. NY: Cornell UP, 1975.
- “Warren Jeffs.” 22 Ağustos 2008. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas.20.Nov.2007>
- Weber, Marx. *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. Çev. Zeynep Gürata. Ankara: Ayraç, 2002.
- Weir, David. *Decadence and the Making of Modernism*. Amherst: Massachusetts UP, 1995.
- Welter, Barbara. “The Cult of True Womanhood: 1820–1860.” *American Quarterly*. Vol. 18. No. 2. Part 1 (Summer 1966). John Hopkins UP. 151–174. 12 Şubat 2008. <http://www.jstor.org>
- “When devotion means death.” 22 Ağustos 2008. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa.18.March.2000>.
- Whissen, Thomas Reed. *The Devils’s Advocates: Decadence in Modern Literature*. NY: Greenwood, 1989.
- White, Lynn. “The Historical Roots of Our Ecological Crisis.” *The Ecocriticism Reader*. Cheryll Glotfelty and Harold Fromm, eds. Georgia: Georgia UP, 1996.3–14.
- Wilde, Oscar. “The Decay of Lying: An Observation.” (1889). *Oscar Wilde: A Collection of Critical Essays*. Ed. Richard Ellman. Englewood Cliffs: Practice, 1919.
- Wittig, Monique. “One Is Not Born a Woman.” *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. Ed. Vincent B. Leitch. NY: Norton Company, 2001. 2014- 20.
- Wojcik, Daniel. *The End of the World as We Know It: Faith, Fatalism, Apocalypse in America*. NY: NY UP, 1997.
- Veronese, David. *Jana: A Tale of Decadence*. NY: Serpent’s Tale, 1988.
- Voorhees, Andrea Gogroß. “Defining Modernism: Baudelaire and Nietzsche on Romanticism, Modernity, Decadence and Wagner.” *Studies in Literary*

Criticism and Theory. Ed. Hans Rudnick. Vol. 8. NY: Peter Lang, 1999.

Yeats, William Butler. "The Second Coming." *Norton Anthology of English Literature*.
Eds. M.H. Abrams and Steven Greenblatt. Vol.2. NY: Norton, 2000.
2106–07.

ÖZGEÇMİŞ

Lisans: 2000-Hacettepe Üniversitesi, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans: 2003-Ege Üniversitesi, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü

2000'den beri Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Aldığı Burslar

Fund for American Studies/IIPES: International Institute for Political and Economic Studies, Georgetown University Washington, DC and The Greek Association for Atlantic and European Cooperation, Certificate Program in Crete, 14 Temmuz-6 Ağustos 2003.

Yayınlanmış Makaleleri

“City as Surveillance and Carnival as Transgression in Stanley Kubrick’s *Eyes Wide Shut* and David Fincher’s *The Game*.” *Interactions*. Vol. 14.2. (Fall) Izmir: Ege UP, 2005. 89-101.

Slammerkin by Emma Donoghue. Book Review. *JAST*. Number 18. (Fall) Ankara: The American Studies Association of Turkey, 2003. 81-83.

Entelektüel Yabancılar ve Ölümcül Kimlikler: Saul Bellow ve Sylvia Plath. Kitap Tanıtımı. *Cumhuriyet Kitap*. Sayı 836. 2006. 27.

Uluslar arası Bilimsel Toplantılarda Verilen Bildiriler

East and West in Orhan Pamuk’s *My Name is Red* and the *The White Castle*: Meeting of Minds or Clash of Boundaries?” 31th Annual Twentieth Century Literature Conference, University of Louisville, U.S.A. 2003.

“A Postmodern Yearning: Don DeLillo’s *White Noise* as Mass-Mediated Nostalgia.” *Memory and Nostalgia: 11th International Cultural Studies Symposium*. Izmir: Ege University, 2007.

ÖZET

Tezin amacı çağdaş Amerikan edebiyatında apokalips kavramının yeni yorumlarının incelenmesidir. Yahudi-Hıristiyan geleneğindeki anlamının dünyanın sonuna ilişkin gizli tutulan gerçeklerin açığı çıkmasıyla meydana gelecek yıkım ya da kıyamet olan apokalips kavramı, Püriten mirasıyla beslenip, yüzyıllar boyu Amerikan toplumunun iç ve dış politikasında izlediği yöne şekil vermiştir. Yirminci yüzyıl sonu, özellikle 1980 sonrası Amerikan toplumunda apokalips kavramının yukarıda bahsedilen dinsel söylemi devam ettirdiği görülse de, apokalips fikri çeşitlenerek, toplumun değişik katmanlarında meydana gelen değişikliğe verilen tepkinin adı olmuştur. 1980 sonrası muhafazakâr Amerikan toplumunun bastırmak istediği, ötekileştirdiği, ortaya çıkışını bir tehdit olarak yorumladığı, kısacası apokaliptik olarak nitelediği tüm belirtiler apokalipsin yeni açılımlarını oluşturmuştur. Bu anlamda, yirminci yüzyıl sonu Amerikan toplumunda apokaliptik olarak algılanabilecek birinci durum, doğanın saldırganlığıdır. Çevrebilimsel kuramın vurguladığı iklim değişikliği, küresel ısınma, nükleer patlamalar, ozon deliğinin büyümesi, hava/su kirliliği gibi pek çok belirti insan kontrolünden çıkan teknolojinin bir etkisi olarak algılanmaktansa, doğanın değişerek yeryüzünü tehdit etmesi şeklinde yorumlanmıştır. Bu düşüncenin sebebi, muhafazakâr Amerikan hükümetinin kendini teknolojik gelişmeler ve sömürgeci ideolojisiyle tanımlaması sonucu doğa yıkımını meşrulaştırması ve dahası yaratılan tüketim kültürünün çevre tahribatını doğal karşılamasıdır. 1980 sonrası Amerikan toplumunda apokaliptik olarak yorumlanan ikinci bir durum, kimlik sorunsalına ilişkindir. Toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği her türlü kadın-erkek temsilinin karşısında duran kimlik yapısı, Amerikan toplumunun erkek-egemen, heteroseksüel yapısını zedelediği için apokaliptik olarak yorumlanmaktadır. Bu durumda, post-feminist ve eşcinsel/*queer* kuramın desteklediği yeni kadın kimliği, lezbiyenlik ve adı AIDS’le birlikte anılan eşcinselliğin 1980 sonrası Amerikan toplumunda yaygınlaşması apokaliptik bir durum olarak algılanmaktadır. Çağdaş zamanda Amerika’nın tehlikeli olarak gördüğü son durum, toplumsal çöküşe ilişkindir. Çekirdek aile yapının bozulması, uyuşturucu ve alkol kullanımı, şiddet ve cinayetin artması iktidarın yapısını zedelediği için apokaliptik olarak algılanmış ve bu belirtilerin su yüzün çıkması toplumsal bastırma mekanizmalarıyla engellenmiştir. Postmodern kuram çerçevesinde Amerikan toplumunun çağdaş zamana ilişkin bastırılan korkuları ve bunların bastırılma biçimi üzerinde durulmuştur. Apokalips kavramının çağdaş zamanda dönüşmüş olduğu yeni anlamların (post)apokaliptik yazın genelinde örneklendiği bu çalışmada, apokalipsin toplumsal korkuları hem bastırıp, statükoya hizmet ettiği hem de bu korkuları açığa çıkararak statükoyu zedeleyen bir yapı olduğu sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

This work concentrates on the contemporary meanings of apocalypse in the American literature of the post 1980s. Within its Judeo-Christian heritage, apocalypse means the ultimate destruction due to unveiling of secrecy related to the end of the world. Moreover, as the vitality of the idea of apocalypse has been underlined in Puritan legacy through out centuries, apocalypse has become an essentiality in reshaping America's micro and macro politics and ideology for so long. In the aftermath of the 80s, the idea of apocalypse, beside its eschatological explanation, has been varied. For the WASP American culture, the representation of racial/sexual/cultural disgust towards the other and the repressed has been named as apocalyptic in the last quarter of the twentieth century. Within the politics of a conservative State highlighted by Reagan and Bush administrations, apocalypse has been a synonym firstly for the fear of a violent nature that needs to be taken under control. As underlined within ecocritic remarks, American government has commodified and silenced nature and justified the use of technology in the name of colonialism and capitalism. For that reason, nature is believed to be a dangerous trap restricting manifest destiny. Other than the possibility of nature which can strike back, issues related to the alternative forms of identity has been considered as apocalyptic. Underlined within post-feminism and queer theory, alternative representations of gender such as new woman identity, lesbianism and homosexuality are taken to be apocalyptic for putting patriarchal, heterosexual constructions of American society into danger. Hence, these so-called alternatives form a new meaning for the contemporary use of apocalypse. Lastly, symptoms such as the decay of the nuclear family, widespread use of alcohol and drugs and the rise of violence and terror in the American society are considered to be apocalyptic for giving rise to social decay. As emphasized by postmodernism, the occurrence of these apocalyptic symptoms are said to be repressed by the ideological state apparatuses of the American government. As a result of these classifications, this work aims at illustrating new forms of apocalypse in the American fiction of the post 1980s. Through the analysis of eleven (post) apocalyptic novels, the idea of fear, the identity of fear and the ways to put up with this fear related to the end of the world will be reflected in contemporary American society.